

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

EVIDENČNÉ ČÍSLO: 16600 / D / 2010 / 9999994942

**EKONOMICKÉ A PRÁVNE DÔSLEDKY ZODPOVEDNOSTI
ČLENSKÉHO ŠTÁTU ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ
PORUŠENÍM POVINNOSTÍ VYPLÝVAJÚCICH Z PRÁVA EU**

DIZERTAČNÁ PRÁCA

2010

JUDr. Ing. Igor Hudoba

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

OBCHODNÁ FAKULTA

**EKONOMICKÉ A PRÁVNE DÔSLEDKY ZODPOVEDNOSTI
ČLENSKÉHO ŠTÁTU ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ
PORUŠENÍM POVINNOSTÍ VYPLÝVAJÚCICH Z PRÁVA EU**

Dizertačná práca

na získanie vedecko-akademickej hodnosti

„philosophiae doctor“

Vedný odbor:	62-04-9 Svetová ekonomika
Školiace pracovisko:	Katedra obchodného práva
Školiteľ:	doc. JUDr. Mikuláš Sabo, CSc.

Bratislava 2010

JUDr. Ing. Igor Hudoba

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: JUDr. Ing. Igor Hudoba
Vedný odbor: 62-04-9 Svetová ekonomika
Typ záverečnej práce: Dizertačná záverečná práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Ekonomické a právne dôsledky zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením povinnosti vyplývajúcich z práva EÚ

Cieľ: Určenie jednotlivých právnych procesov a mechanizmov uplatňovania zodpovednosti za porušenie práva ES/EU, identifikácia aktívne a pasívne legitimovaných orgánov zúčastňujúcich sa daných procesov, identifikácia problémových oblastí nedostatočného fungovania platných právnych mechanizmov na uplatnenie zodpovednosti podľa práva ES/EU, analýza zodpovednostných mechanizmov vo vybraných rozhodnutiach Európskeho súdneho dvora, predloženie praktických námetov a návrhov riešenia problematiky po právnej i ekonomickej stránke.

Anotácia: Práca sa bude zaoberať ekonomickými a právnymi aspektmi zodpovednosti upravenej európskym právom, tvoriacim právny základ Európskeho spoločenstva, ako aj dôsledkov vyplývajúcich z porušenia európskeho práva. Práca by mohla poslúžiť odborníkom z oblasti európskeho práva a ekonomiky pri hľadaní optimálnych možností vyvodzovania zodpovednosti za porušenie európskeho práva a úspešného vymáhania spôsobenej takýmto porušením zo strany členských štátov, občanov a inštitúcií EU, ako aj podnikateľských subjektov. Podnikateľským subjektom by mala napomôcť v prípade, ak iný podnikateľský subjekt poškodzuje ich právo alebo znehodnocuje podnikateľské prostredie, v ktorom pôsobia.

Školiteľ: JUDr. Mikuláš Sabo, CSc.
Katedra: KOP OF - Kat. obchodného práva OF
Vedúci katedry: JUDr. Mikuláš Sabo, CSc.
Dátum zadania: 01.10.2004
Dátum schválenia: 01.10.2004

Prof. Ing. Ferdinand Daňo, CSc.
dekan fakulty

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

Podakovanie

Touto cestou by som sa rád poďakoval doc. JUDr. Mikulášovi Sabovi, CSc. za jeho vedenie, usmerňovanie, cenné rady a podnety pri spracovaní dizertačnej práce. Zároveň by som sa rád poďakoval svojej manželke Janke a synčekovi Jakubkovi, za ich trpezlivosť pri písaní tejto práce a rodičom za vzdelanie, ktoré mi umožnili získať, aby som túto prácu napísal.

Abstrakt

HUDOBA, Igor: *Ekonomické a právne dôsledky zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením povinností vyplývajúcich z práva EU.* – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta. Katedra obchodného práva. – Vedúci záverečnej práce: doc. JUDr. Mikuláš Sabo, CSc. – Bratislava: OF EU, 2010, 188 s.

Cieľom záverečnej práce bolo analyzovať zodpovednostný mechanizmus a jeho fungovanie v rámci právnych noriem európskeho práva, ako aj určiť ekonomické a právne dôsledky zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením práva EU. Práca je rozdelená do šiestich kapitol. Prvá kapitola obsahuje úvod do problematiky. Druhá kapitola sa zaoberá cieľmi a metódami dizertačnej práce. Tretia kapitola je venovaná podstate Európskej únie, jej inštitucionálnemu rámcu a európskemu právu ako základu jej fungovania vo svetle Lisabonskej zmluvy. Súčasťou tejto časti je aj vysvetlenie základných zásad európskeho práva. Nakoľko porušenie európskeho práva prináša so sebou zodpovednosť, súčasťou tejto tretej kapitoly je aj vysvetlenie podmienok uplatnenia zodpovednosti podľa práva EU. Ďalšia kapitola sa zaoberá právnym aspektom zodpovednosti podľa európskeho práva, jeho podstatou a druhmi zodpovednosti upravených v európskom práve. V rámci tejto kapitoly sa opisuje aj uznávanie a výkon rozhodnutí v práve EU a to na praktických štúdiách uvedených na konci tejto kapitoly. V piatej kapitole sa práca venuje ekonomickým aspektom zodpovednosti podľa európskeho práva, jej podstatou, ekonomickými predpokladmi jej fungovania a dôsledkami zodpovednosti. Kapitola je ukončená prípadovými štúdiami vysvetľujúcimi ekonomické aspekty zodpovednosti. Výsledok skúmania ekonomických a právnych dôsledkov zodpovednosti za porušenie európskeho práva vo forme špecifikácie niektorých problémov jej fungovania ako aj náčrtu určitých riešení tohto problému je špecifikovaný v šiestej kapitole.

Kľúčové slová: Lisabonská zmluva, zásada zodpovednosti členského štátu, právna a ekonomická podstata zodpovednosti, dôsledky zodpovednosti za porušenie európskeho práva

Abstraktion

HUDOBA, Igor: *Ökonomische und rechtliche Verantwortung des Mitgliedstaats für den Schaden verursacht durch die Pflichtverletzung die aus dem EU Recht erfolgen* - Ökonomische Universität in Bratislava. Handelsfakultät. Katheder des Handelsrechts. – Leiter der Schlussarbeit: doc. JUDr. Mikuláš Sabo, CSc. – Bratislava: OF EU, 2010, 188 S.

Ziel der Schlussarbeit war die Analyse der Verantwortungsmechanismus und seiner Wirkung im Rahmen der europäischen Rechtsnormen, wie auch das Feststellen der ökonomischen und rechtlichen Folgerungen der Verantwortung des Mitgliedstaates für Schaden die durch die Pflichtverletzung des EU Rechts verursacht sind. Schlussarbeit ist in sechs Kapitel geteilt. Erste Kapitel beinhaltet die Einleitung in der Problematik. Zweite Kapitel beschäftigen sich mit dem Ziel und Methoden der Dissertationsarbeit. Dritte Kapitel sind dem Wesen der Europäischen Union, seine Institutionsrahmen und Europäischenrecht als Grund seiner Funktion im Licht des Lisabonvertrag gewidmet. Ein Teil dieser Kapitel ist auch die Erklärung der Grundprinzipien des europäischen Rechts. Weil die Verletzung des europäischen Rechts auch die Verantwortung verursacht, ein Teil dieser Kapitel ist auch der Erklärung von Bedingungen der Verantwortungsausübung von Rechts wegen. Nächste Kapitel beschäftigen sich mit dem rechtlichen Aspekte der Verantwortung von Europäischen rechts wegen, seinem Wesen und Verantwortungsarten die im Europäischenrecht geregelt sind. Im Rahmen dieser Kapitel beschreiben sich die Akzeptation und die Entscheidungsvollstreckung in EU Recht auf den Praktischenstudien die am Ende der Kapitel angeführt werden. Im fünfte Kapitel widmet sich diese Arbeit ökonomischen Aspekten der Verantwortung von Europäischenrechts wegen, seiner Wesen, ökonomischen Voraussetzungen seines Fungieren und Folgerungen der Verantwortung. Kapitel ist mit den Praktischenstudien beendet, die ökonomische Aspekte der Verantwortung erklären. Nachforschungsergebnis von ökonomischen und rechtlichen Folgerungen der Verantwortung für die Verletzung des europäischen Rechts in Form der Spezifizierung einigen Problemen seiner Funktionierung wie auch Lösungskizze einigen Probleme in sechste Kapitel spezifiziert sind.

Schlüsselwort: Lisabonvertrag, Prinzip der Verantwortung des Mitgliedstaats, rechtliches und ökonomisches Wesen der Verantwortung, Folgerungen der Verantwortung für die Verletzung des EU Recht.

OBSAH

Úvod	11
2 Ciele a metódy dizertačnej práce	13
3 Vysvetlenie jednotlivých pojmov európskeho práva	15
3.1 Európske spoločenstvo a Európska únia	15
3.1.1 Európska integrácia	15
3.1.2 Tri európske spoločenstvá	18
3.1.3 Cesta k založeniu Európskej únie	21
3.1.4 Zmluvy o Európskej únii	24
3.1.4.1 Maastrichtská zmluva	25
3.1.4.2 Amsterdamská zmluva	26
3.1.4.3 Zmluva z Nice	28
3.1.5 Lisabonská zmluva	29
3.1.5.1 Všeobecne o Lisabonskej zmluve	29
3.1.5.2 Lisabonská zmluva a Ústavné zmluva	33
3.1.5.3 Lisabonská zmluva a jej význam pre Slovensko	35
3.1.5.4 Vymedzenie právomocí Európskej únie podľa Lisabonskej zmluvy	37
3.2 Inštitucionálny systém EU podľa Lisabonskej zmluvy	39
3.2.1 Európsky parlament	40
3.2.2 Európska rada	42
3.2.3 Rada EU	43
3.2.4 Európska komisia	46
3.2.5 Predseda rady EÚ a vysoký predstaviteľ EÚ	48
3.2.6 Súdny dvor EÚ	48
3.2.7 Európska centrálna banka	50
3.2.8 Účtovný dvor EU	51
3.3 Európske právo	52
3.3.1 Primárne európske právo	53
3.3.1.1 Povaha primárneho práva	55
3.3.1.2 Porovnanie primárneho práva s medzinárodným právom	57
3.3.2 Základné práva a všeobecné zásady primárneho práva	58
3.3.3 Medzinárodné zmluvy	61
3.3.3.1 Priama použiteľnosť medzinárodnej zmluvy	62
3.3.3.2 Priamy účinok medzinárodných zmlúv v komunitárnom práve	62
3.3.4 Sekundárne pramene	63
3.4 Povaha európskeho práva a jeho zásady	72
3.5 Súdna ochrana v európskej únii	77
3.5.1 Typy konaní pred súdmi EU	77
3.5.2 Spôsoby uplatňovania európskeho práva zo strany občanov EÚ	84

3.5.3	Podmienky konania fyzických a právnických osôb pred súdmi EU	89
3.6	Zodpovednosť podľa európskeho práva	91
3.6.1	Všeobecné podmienky zodpovednosti členského štátu	92
3.6.2	Osobitne o zodpovednosti súdneho orgánu členského štátu	94
4	Právne aspekty zodpovednosti podľa európskeho práva	99
4.1	Podstata právnych aspektov zodpovednosti podľa európskeho práva	99
4.1.1	Zodpovednosť členského štátu EU voči fyzickým a právnickým osobám	99
4.1.2	Zodpovednosť európskeho spoločenstva	108
4.1.3	Zodpovednosť členského štátu voči EU	113
4.1.4	Uznávanie a výkon rozhodnutí v rámci európskeho práva	118
4.1.5	Európsky exekučný titul pre nesporné nároky	120
4.1.6	Rozhodcovské konanie v obchodnom styku	121
4.2	Dôsledky zodpovednosti za porušenie európskeho práva	123
4.3	Prípadové štúdie k právnym aspektom zodpovednosti podľa európskeho práva	126
5	Ekonomické aspekty zodpovednosti podľa európskeho práva	141
5.1	Podstata ekonomických aspektov zodpovednosti za porušenie práva EÚ	141
5.1.1	Ekonomické podklady fungovania zodpovednostných mechanizmov v rámci európskeho práva	141
5.1.2	Ekonomické dôsledky zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU	146
5.2	Prípadové štúdie ekonomických aspektov zodpovednosti	149
6	Výsledky skúmania problémov zodpovednostných mechanizmov a náčrt niektorých riešení	173
6.1	Určenie niektorých problémov nedostatočného fungovania zodpovednostných mechanizmov v zmysle európskeho práva	173
6.2	Návrhy riešenia problémov týkajúcich sa zodpovednosti po právnej ako aj ekonomickej stránke	175
	Záver	179
	Zoznam bibliografických odkazov	182
	Zoznam skratiek	188

Úvod

Táto práca sa zaoberá ekonomickými a právnymi aspektmi zodpovednosti upravenými európskym právom, tvoriacim právny základ fungovania Európskeho spoločenstva. Toto spoločenstvo bolo založené ako ekonomicko-integračné zoskupenie štátov európskeho kontinentu za účelom vytvárania vhodných podmienok pre zjednotenie Európy. Žiadna krajina však nemôže byť úspešná ekonomicky, ak nie je dôveryhodná právne a politicky. Vstup členskej krajiny do Európskej únie neznamená ani začiatok cesty a ani koniec jej úsilia o lepšiu spoločnosť. Na jednej strane je to právna kompatibilita a atraktivnosť účasti členskej krajiny na najsolventnejšom trhu sveta, prinášajúca na druhej strane nárast konkurencie. Je to náročnejšia, ale aj perspektívnejšia cesta pre rozvoj krajiny a to aj v ťažkých ekonomických časoch spôsobených vplyvom hospodárskych, finančných, politických a sociálnych kríz.

Aj preto je potrebné, aby stále viac rástla informovanosť, vzdelanosť a schopnosť občanov európskej únie orientovať sa v tomto hospodárskom, právnom, politickom ako aj kultúrnom priestore únie. Integráciou v konkurenčnom prostredí najviac získavajú pripravení, schopní a aktívni, a na druhej strane strácajú najmä nepripravení a pasívni. Dôležité preto nebolo len do Únie vstúpiť ale hlavné je v nej obstať.

Spôsob zjednocovania európskeho priestoru nazývaný Európskou integráciou je evolučným procesom, ktorý trvá už skoro 60 rokov. Únia ako živý organizmus sa postupne mení, a preto je dôležité poznať príčiny, súvislosti a dôsledky týchto zmien. Nemení sa však len Európa, ale celý svet. Pred desaťročiami sa mnohí báli zahraničných investícií ako nástroja vplyvu a ekonomicko-politického ovládania jednotlivých krajín. Dnes sú zahraničné investície vítané a podporované. Celý svet sa mení a podlieha globalizácii rôznych javov. Globalizácia sa stáva novým faktorom, pri ktorom Európa môže byť vážnym aktérom iba ak sa zjednotí a bude schopná postupovať spoločne. Európska únia fungujúca na princípe solidarity sa musí snažiť, aby všetci jej členovia dodržiavali zásady a normy, na ktorých bola a stále je budovaná, aby porušovanie povinností jednotlivých členských štátov a jej občanov ako aj orgánov spoločenstva neohrozovalo jej fungovanie ako celku a tým pádom aj

jej jednotlivých členských krajín. Jedným z najdôležitejších aspektov riadneho fungovania trhovej ekonomiky je jej fungovanie v súlade s právnymi normami a zabezpečenie dovolania sa spravodlivosti a vymožitelnosti práva.

Z vyššie uvedených dôvodov som si preto ako tému mojej dizertačnej práce vybral nielen analýzu ekonomických a právnych dôsledkov zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU, ale aj analýzu ostatných ekonomických a právnych aspektov zodpovednosti upravených v európskom práve, ako aj opis následkov vyplývajúcich z porušenia európskeho práva. Uvedená práca by mala slúžiť odborníkom z oblasti európskeho práva a ekonomiky, za účelom podporenia diskusie o možnostiach vyvodzovania zodpovednosti za porušenie európskeho práva ako aj o dôsledkoch takejto zodpovednosti a úspešného vymáhania škody spôsobenej takýmto porušením zo strany členských štátov, občanom a inštitúcií EÚ ako aj podnikateľských subjektov. Zároveň by mala slúžiť ako určitá príručka pre podnikateľov, ako sa domôcť práva v prípade, že nejaký iný podnikateľský subjekt, členský štát alebo samotná EU poškodzuje ich práva alebo znehodnocuje podnikateľské prostredie v ktorom pôsobia.

2 Ciele a metódy dizertačnej práce

Hlavným cieľom tejto dizertačnej práce je poskytnúť prostredníctvom interdisciplinárnej ekonomicko-právnej analýzy obraz o niektorých aspektoch a o reálnom stave mechanizmu uplatňovania si zodpovednosti za porušenie európskeho práva ako aj sankčného mechanizmu upraveného v tomto práve, a opísať jeho právne a ekonomické dôsledky pre daný subjekt, ktorý sa dopustil, alebo ešte stále dopúšťa jeho porušovania a zároveň vykonať analýzu návrhov možného riešenia tejto situácie.

Čiastkové ciele:

1. Vysvetlenie jednotlivých pojmov, inštitucionálneho a zmluvného rámca EÚ tvoriacich základ pochopenia zodpovednostného mechanizmu európskeho práva ako takého
2. Vysvetlenie pojmu a povahy európskeho práva, ako aj zásad upravených v tomto práve a právnych aspektov fungovania EU
3. Určenie jednotlivých právnych procesov a mechanizmov uplatňovania si práv a vyvodzovania zodpovednosti za ich porušenie v zmysle európskeho práva
4. Vysvetlenie jednotlivých typov zodpovednosti za porušenie európskeho práva v zmysle lisabonskej zmluve
5. Určenie aktívne a pasívne legitimovaných orgánov, ktoré sa daného procesu vyvodzovania zodpovednosti zúčastňujú a opis ich práv a povinností v rámci jednotlivých typov konaní upravených formou európskeho práva
6. Určenie podstaty a niektorých dôsledkov zodpovednosti členského štátu za porušenie európskeho práva
7. Vysvetlenie zodpovednostných mechanizmov na prípadových štúdiách
8. Podstata ekonomických aspektov zodpovednosti podľa európskeho práva
9. Vysvetlenie niektorých ekonomických dôsledkov zodpovednosti za porušenie európskeho práva.
10. Prípadové štúdie k ekonomickým dôsledkom zodpovednosti za porušenie európskeho práva
11. Určenie problémov nedostatočného fungovania zodpovednostných mechanizmov v zmysle európskeho práva

12. Návrhy možného riešenia problémov týkajúcich sa zodpovednosti po ekonomickej ako aj právnej stránke

Medzi základné metódy práce bude patriť:

- 1.) štúdium odbornej literatúry
- 2.) účasť na seminároch a konferenciách k uvedenej problematike
- 3.) riešenie grantových projektov na tematiku Európskeho práva
- 4.) syntéza a analýza poznatkov získaných na základe vyššie uvedených skutočností, s cieľom vyvodiť kauzálne riešenie problému, ktorou sa táto doktorandská práca zaoberá

3 Vysvetlenie základných pojmov európskeho práva

3.1 Európske spoločenstvo a Európska únia

Európske spoločenstvo, tak ako ho poznáme v súčasnej dobe vzniklo na základe integračných aktivít začatých v prvej polovici 20 storočia. Prvé základy európskej integrácie načrtol v roku 1922 vo svojej knihe Paneuropa gróf Cudenhove-Kalergi, pričom túto jeho myšlienku ďalej rozpracoval francúzsky minister zahraničných vecí Robert Schuman. Po desaťročia vytvorený zložitý a neprehľadný právny rámec fungovania Európskej únie, diverzifikovaný inštitucionálny rámec Únie, ale aj neúplná spoločná zahraničná politika a obrana členských štátov v súčasnosti komplikovaná hospodárskou krízou si vyžiadali podporenie ideí európskeho zjednotenia, ktorého základ bol položený pred viac ako polstoročím. Prvý pokus členských štátov EÚ v podobe dohodnutej, avšak neratifikovanej Zmluvy o Ústave pre Európu totiž nevyšiel, na rozdiel od Lisabonskej zmluvy podpísanej dňa 13. decembra 2007, ktorú ratifikovali všetky štáty EÚ a ktorá vstúpila v platnosť v decembri roku 2009. V nasledovných kapitolách preto budú uvedené aj zmeny, ktoré nám táto Lisabonská zmluva priniesla.

3.1.1 Európska integrácia

Pod pojmom európska integrácia chápeme proces prehlbovania mierovej spolupráce európskych štátov najmä v oblasti hospodárskej, ale aj v oblasti politickej. Pojem integrácia treba odlíšiť od pojmu kooperácia, pod ktorým rozumieme štandardný spôsob spolupráce štátov v medzinárodných vzťahoch, ako je to v prípade OSN, NATO, WTO a pod. Európska integrácia vedie k vytvoreniu medzinárodných organizácií, ktoré sa vyznačujú rozsiahlym inštitucionálnym aparátom vybaveným právomocami, výrazne obmedzujúcimi suverenitu členských štátov. Od štandardnej kooperácie sa odlišujú aj tým, že vedie k štrukturálnym hospodárskym a sociálnym zmenám v členských štátoch¹.

¹ Karas, V a Králik, A. Európske právo. Bratislava. IURA EDITION. 2007. s. 19

V Ekonomike pod pojmom integrácia, ktorú rozdeľujem na regionálnu a celosvetovú chápeme proces zlučovania, vzrastania, splývania štátnych celkov a ich ekonomík do integračného celku (integračného zoskupenia, nie organizácie) – na rozličných stupňoch, v rôznych oblastiach, rôznymi integračnými prostrediami².

Medzinárodná ekonomická integrácia je najvyššou formou internacionalizácie (zmedzinárodnenia) hospodárskeho života v celej histórii svetového hospodárstva³.

Európska únia nevznikla vo vákuu, a to čo vidíme dnes je výsledkom pôsobenia mnohých sociologických, historických, politologických a ekonomických faktorov. Dôkazom tohto jej vývoja je práve postupnosť, s akou vrastal význam Európskych spoločenstiev a ich právomocí od ich založenia až po súčasnosť.

V rámci európskej integrácie rozlišujeme niekoľko vývojových stupňov:

a) Zóna voľného obchodu – v rámci tohto stupňa integrácie štáty medzi sebou rušia akékoľvek tarifné a kvantitatívne obmedzenia pri dovoze a vývoze tovaru, ale zachovávajú si vlastné colné predpisy. Vo vzťahu k štátom, ktoré sú mimo zóny voľného obchodu, si však zachovávajú samostatnosť pri regulovaní a rozvoji obchodných vzťahov. Vo svete sa vytvorilo niekoľko takýchto zón na regionálnej báze, akými sú napríklad EFTA, CEFTA, NAFTA, APEC. Zóna voľného obchodu môže zahŕňať všetok tovar, alebo len niektoré komodity.

Nevýhodou tohto stupňa integrácie je, že štáty navzájom nekoordinujú colnú politiku, čo môže viesť k rozdielnym clám na jednotlivé tovary a následne k nežiaducemu javu, ktorým je odklon obchodu cez územie toho štátu, ktorý má na daný tovar nižšie clo. V dôsledku tohto javu na jednej strane štát prichádza o príjem do štátneho rozpočtu, na druhej strane znižuje ochranný efekt cla vo vzťahu k domácim tovarom toho istého druhu. Na základe týchto negatívnych javov vznikol druhý stupeň integrácie, ktorou je colná únia.

b) Colná únia – tento stupeň vývoja integrácie vytvára jednotné colné územie a jeden colný sadzobník medzi štátmi. Štáty ustanovia spoločný orgán, ktorého

² Baláž,P a kol.2001. Medzinárodné podnikanie. Bratislava: Sprint.2001. s.44

³ Šíbl,D. a Šáková,B.2002. Svetová ekonomika. Bratislava: Sprint.2002. s.314

úlohou je navrhnuť spoločný colný sadzobník, ktorý budú oba štáty aplikovať na dovážané tovary. Táto forma integrácie vytvára obmedzovanie suverenity štátu, keďže štáty sa čiastočne zriekajú svojej právomoci určovať podmienky vstupu tovaru na svoje územie a prenášajú túto právomoc na spoločný orgán colnej únie.

Nevýhodou colnej únie sú rozdielne hospodárske podmienky členských štátov, ktoré môžu spôsobiť, že jednotne určené clo bude mať odlišný vplyv na hospodárstvo štátov únie. To môže v končnom dôsledku viesť ku krachu celých odvetví priemyslu, ktoré nie sú dostatočne chránené a nie sú spôsobilé odolávať konkurencii, čo spôsobuje nárast nezamestnanosti. Riešením týchto problémov môže byť odstránenie voľného pohybu pracovných síl, obmedzení pri podnikaní zahraničných právnických osôb a poskytovaní služieb pri vytvorení spoločného trhu.

c) Spoločný trh – dochádza k odstráneniu prekážok voľného pohybu tovaru, pracovných síl, kapitálu aj služieb. Vytvorenie spoločného trhu predpokladá harmonizáciu právnych predpisov členských štátov, vytvorenie spoločných orgánov a posilnenie ich právomocí, čo spôsobí ďalšie obmedzenie suverenity členských štátov. Nevýhodou je absencia spoločnej menovej politiky, ktorá môže znižovať efekt spoločného trhu, ako aj oslabovať pozíciu vzniknutého spoločenstva na medzinárodnej úrovni. Túto nevýhodu eliminuje hospodárska a menová únia.

d) Hospodárska a menová únia – tento stupeň predstavuje úplnú hospodársku integráciu národných ekonomík, s vytvorením jednotnej centrálnej banky, jednotného menového systému, spoločnej zahraničnej obchodnej politiky a jednotnej úpravy daní. Zatiaľ čo pri prvých troch stupňoch ekonomickej integrácie prevláda tzv. negatívna integrácia, čiže odstraňovanie bariér vzájomného obchodu, pri vytvorení hospodárskej únie a jednotnej obchodnej politiky vystupuje do popredia nevyhnutný pozitívny presun kompetencií na nadnárodné orgány. Hovoríme o pozitívnej integrácii.

3.1.2 Tri európske spoločenstvá

Po skončení druhej svetovej vojny myšlienka zjednotenej Európy konečne prerástla do jej skutočnej realizácie, aj keď sa týkala dvoch oddelených blokov, t.j. západnej a východnej Európy samostatne. Paradoxne jednou z významných skutočností pre zjednocovanie západnej Európy tak bolo spustenie železnej opony, následná studená vojna a hospodárska pomoc USA v podobe Marshallovho plánu⁴.

Hospodárska, politická a vojenská integrácia západnej Európy nastala najprv:

- a) zakladaním colných únií a hospodárskych únií (napr. v roku 1944 štátov Beneluxu),
- b) založením Organizáciu pre európsku hospodársku spoluprácu (OEEC) v apríli 1948,
- c) založením Organizácie Severoatlantickej zmluvy (NATO) v apríli 1949,
- d) založením Rady Európy dňa 5. mája 1949.

Za rozhodujúci krok povojnovej európskej integrácie a formovanie súčasnej Európskej únie sa však považuje Deklarácia francúzskej vlády z 9. mája 1950, ktorú predniesol jej minister zahraničných vecí Robert Schuman (tzv. Schumanov plán)⁵. Táto výzva adresovaná predovšetkým Nemecku, ako aj ostatným západoeurópskym vládam, obsahovala stručný výklad projektu vypracovaného Jeanom Monnetom na medzinárodnoprávne a najmä inštitucionálne spojenie dvoch francúzskych a nemeckých výrobných odvetví, uhlia a ocele. Trvalé a uspokojivé vyriešenie francúzsko–nemeckej otázky predstavovalo základné východisko unifikácie Európy. Špecifikum tohto riešenia spočívalo práve vo vybudovaní prvej nadnárodnej európskej organizácie – Európskeho spoločenstva uhlia a ocele v roku 1951 (ďalej aj ako „ESUO“).

Historický význam Schumanovho plánu spočíval v právnom ukotvení integračných snáh novou cestou, opustením neefektívnej medzivládnej spolupráce. Zmluvou o založení ESUO totiž, jeho členské štáty (Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Belgicko, Holandsko a Luxembursko) preniesli časť svojich právomocí (najmä zákonodarných

⁴ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EURO IURIS. 2009. s. 9

⁵ Lejeune, R. 2001. Robert Schuman – Otec Európy. Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška. 2001, s. 4

a výkonných), ktorými disponovali v odvetviach uhlia a ocele, na nadnárodné inštitúcie (Vysoký úrad a Radu), ktoré mohli efektívne plniť ciele spoločenstva, tým že:

- a) spoločný trh pre uhlie, železnú rudu a hutnícke výrobky bol vytvorený v roku 1953,
- b) v rokoch 1955 až 1957 došlo k zrušeniu colných poplatkov, dovozných a vývozných kvót,
- c) došlo k zvýšeniu bezpečnosti práce, rekvalifikácii pracovných síl a pod..

Krátko po jeho vytvorení sa objavili hlasy o rozšírenie integrácie do oblastí poľnohospodárstva, dopravy, zdravotníctva a politického, ako aj obranného zjednocovania. Necelý mesiac po vypuknutí kórejskej vojny (11. augusta 1950) požadoval Winston Churchill vytvorenie európskej armády s možnosťou vytvorenia funkcie európskeho ministra obrany s rozsiahlymi právomocami (NATO existovalo zatiaľ iba „na papieri“). Podpísaná Zmluva o založení Európskeho obranného spoločenstva z roku 1952 však pre odpor francúzskeho parlamentu nebola nikdy ratifikovaná.

Spoločná obrana západnej Európy bola spojená s ďalším projektom ako jeho logickým dôsledkom – založením Európskeho politického spoločenstva. Príslušný návrh zmluvy sa síce podarilo v roku 1952 vypracovať, členské štáty ESUO ho ale nikdy neschválili. Ani transformácia Bruselského paktu na Západoeurópsku úniu v októbri 1954 a obnovenie vojenskej suverenity Nemecka a Talianska a ich prijatím do tejto organizácie (vrátane ich vstupu do NATO) nepriniesla výrazný ďalší úspech európskej integrácie. Podobne, ako kórejská vojna pomohla zakladaniu ESUO, aj medzinárodné napätie, ktoré nastalo na jeseň 1956 po udalostiach v Suez a Maďarsku, presvedčilo západoeurópske vlády, aby riešili svoju zraniteľnosť v energetickom zásobovaní a posilnením spojenectva⁶. Integračnú krízu sa podarilo prekonať jej rozšírením do ďalších hospodárskych odvetví. Výsledkom medzivládnej konferencie šiestich členských štátov ESUO bolo vypracovanie Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva atómovej energie a ich podpísanie dňa 25. marca 1957 v Ríme (tzv.

⁶ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROUIRIS. 2009. s. 11

Rímske zmluvy). Obe zakladajúce zmluvy vstúpili do platnosti 1. januára 1958 na dobu neurčitú a na ich základe vznikli ďalšie dve nadnárodné organizácie:

- a) Európske hospodárske spoločenstvo (EHS) a
- b) Európske spoločenstvo atómovej energie (EURATOM).

Tri medzinárodné či skôr „nadnárodné“ organizácie – ESUO, EHS a EURATOM mali vlastnú právnu subjektivitu (v každom členskom štáte „najširšiu spôsobilosť na práva a právne úkony“), boli nezávislé a súhrnne sa nazývali ako Európske spoločenstvá (ES). Spájali ich dve inštitúcie, ktoré boli spoločné pre všetky tri spoločenstvá:

- a) Spoločné zhromaždenie,
- b) Súdny dvor,

a to na základe Dohovoru o niektorých inštitúciách spoločných pre Európske spoločenstvá, ktorý bol podpísaný v ten istý deň ako Rímske zmluvy a tvoril dodatok k všetkým trom zakladajúcim zmluvám⁷.

Okrem nich každé spoločenstvo mala ďalšie dôležité, najmä legislatívne a výkonné inštitúcie:

- a) ESUO – Vysoký úrad a Zvláštnu Radu ministrov,
- d) EHS – Komisiu a Radu,
- c) EURATOM – Komisiu a Radu.

Podstatou EHS a EURATOM bolo najmä rozšírenie spoločného trhu. Zatiaľ, čo trh EURATOM bol striktno vymedzený (spoločný trh atómovej energie, t. j. jadrových a štiepnych materiálov), spoločný trh EHS bol neporovnateľne obsiahlejší a neexistovala paralela obdobného spoločného trhu kdekoľvek vo svete, pričom zahŕňal najmä:

- a) voľný pohyb tovaru v rámci EHS (odstránenie ciel, dovozných a vývozných obmedzení),
- b) colnú úniu (prijatie spoločného colného sadzovníka pre tovar pochádzajúci z tretích krajín),
- c) voľný pohyb osôb, služieb a kapitálu, vrátane práva na podnikanie,
- d) spoločné pravidlá hospodárskej súťaže, a iné.

⁷ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 24

V týchto oblastiach (kompetenciách) nielen EHS, ale aj EURATOM a ESUO, boli ich inštitúcie výslovne splnomocnené na prijímanie právnych aktov v stanovenom rozsahu tak vo vzťahu k členským štátom, ako aj priamo voči fyzickým a právnickým osobám.

Európske spoločenstvá boli teda tri samostatné nadnárodné organizácie, založené tromi nezávislými medzinárodnými („zakladajúcimi“) zmluvami:

- a) **Európske spoločenstvo uhlia a ocele** (Zmluva o založení ESUO, Paríž 1951, platnosť 1952, tzv. parížska zmluva);
- b) **Európske hospodárske spoločenstva** (Zmluva o založení EHS, Rím 1957, platnosť 1958, tzv. rímska zmluva);
- c) **Európske spoločenstvo atómovej energie** (Zmluva o založení EURATOM, Rím 1957, platnosť 1958, tzv. rímska zmluva).

Týmito zmluvami boli položené základy tzv. **trojpiliérovej štruktúry**, neskoršej Európskej únie, ktorá sa tradične znázorňuje ako **grécky chrám**, ktorá však bola zrušená novo ratifikovanou Lisabonskou zmluvou.

3.1.3 Cesta k založeniu Európskej únie

Po úspešnom vzniku ESUO, EHS a EURATOM nastáva v procese európskej integrácie inštitucionálna kríza (1965 – 1966) ako dôsledok rôznych koncepcií zaoberajúcich sa ďalšou existenciou spoločenstiev. Francúzska vláda pristúpila k politike tzv. „prázdneho kresla“, t. j. jej nezúčastňovaní sa zasadaní v rámci Rady ministrov⁸.

Nevyhnutným sa javilo nielen krízu prekonať, ale činnosť spoločenstiev zracionalizovať, ich administratívu zjednotiť a posilniť ich nezávislosť. Ďalej bolo potrebné demokratizovať Spoločenstvá tým, že⁹:

- a) zhromaždeniu sa priznalo právo schvaľovať Komisiu a jej program,

⁸ V roku 1966 bola kríza prekonaná prijatím tzv. luxemburského kompromisu, ktorým sa štáty zaviazali prijať niektoré akty jednomyselne napriek tomu, že zakladajúce zmluvy vyžadovali jej väčšinové hlasovanie v prípade, ak štát vyhlásil, že sú ohrozené jeho národné záujmy.

⁹ Lipková, L.: 2006. Európska únia. Bratislava: Sprint v.fra.2006.s. 105

- b) zhromaždenie sa aspoň z časti volilo na základe všeobecného a priameho hlasovania občanmi členských štátov Spoločenstiev a
- c) zhromaždeniu sa priznávalo právo rozhodovať o rozpočte EHS, najmä ak toto získalo definitívne svoje vlastné zdroje.

Fúzia zvyšných dvoch inštitúcií všetkých troch Spoločenstiev nastala podpisom a platnosťou Zmluvy o vytvorení spoločnej Rady a spoločnej Komisie Európskych spoločenstiev (tzv. Zmluva o fúzii)¹⁰, na základe ktorej existovali od r. 1967 už len štyri inštitúcie poverené napĺňaním zakladajúcich zmlúv všetkých troch Spoločenstiev:

- ❖ Komisia a
- ❖ Rada, a od roku 1957 už jednotné
- ❖ Spoločné zhromaždenie a
- ❖ Súdny dvor.

Aj administratívy troch spoločenstiev boli zlúčené do jednej, s jednotným administratívnym rozpočtom, oproti trom rôznym príjmovým zdrojom (EHS a EURATOM získavali príspevky od členských štátov a ESUO od podnikov uhoľného a oceliarskeho priemyslu). Úradníci a zamestnanci ESUO, EHS a EURATOM sa od Zmluvy o fúzii označujú ako úradníci a zamestnanci Európskych spoločenstiev. Napriek tomu existovali tri samostatné spoločenstvá, tri samostatné zakladajúce zmluvy s ďalším ich dodatkom – Zmluvou o fúzii.

Je nutné pripomenúť, že každé rozširovanie ES znamená zmenu nielen existujúcich zakladajúcich zmlúv a ich dodatkov, ale je aj osobitným a samostatným prameňom **primárneho práva**. Takéto rozšírenie predstavovalo posun v európskej integrácii formou dokončenia spoločného trhu a prijatia definitívneho trhového poriadku pre poľnohospodársku politiku, ktorý nahrádzal príspevky členských štátov **vlastnými zdrojmi ES** a tiež poskytnutie symbolickej rozpočtovej kontroly Európskemu parlamentu (Zhromaždenie sa v roku 1962 rozhodlo prijať názov Európsky parlament). Farmárske odvody a colné poplatky však neskôr na pokrytie všetkých

¹⁰ Podpísaná 8. apríla 1965, platná od 1. júla 1967. Je možné pripomenúť, že Rada ministrov dňa 23. októbra 1963 schválila princíp fúzie inštitúcií s perspektívou fúzie samotných troch spoločenstiev, pričom však k tomuto dodnes nedošlo.

výdavkov ES nepostačovali. Rada ministrov preto rozhodla, že po harmonizácii DPH v rámci Spoločenstiev členské štáty vyčlenia povinne jedno percento tejto dane pre **spoločný komunitárny rozpočet** na základe ďalšieho dodatku k zakladajúcim zmluvám (Rozhodnutie z 21. apríla 1970 o vlastných príjmoch, prijaté na základe pôvodného článku 201 Zmluvy o založení EHS). Členské štáty zároveň prijali aj ďalší dodatok, a to Zmluvu z 22. apríla 1970, ktorou sa menili a dopĺňali niektoré rozpočtové ustanovenia zmlúv o založení Európskych spoločenstiev a Zmluvy o vytvorení spoločnej Rady a spoločnej Komisie ES.

V roku **1969** sa dohodlo aj prehĺbenie európskej integrácie, t. j. zavedenie ďalších spoločných politík do rámca ES, najmä **hospodárskej a menovej únie**, s cieľom zachovania výsledkov spoločného trhu a jeho ochrana pred menovou nerovnováhou (tú spôsobili menové krízy, oslabenie a zamedzenie konvertibility dolára v roku 1971, ropné krízy v roku 1973 a 1979, následná inflácia, rast nezamestnanosti, deficit zahraničného obchodu a pod.), ktorá jej prijatie naopak takmer desať rokov brzdila¹¹. Až v roku 1978 prijali členské štáty ES politické rozhodnutie o vytvorení **Európskeho menového systému**.

Dvadsať rokov od vytvorenia *Spoločného zhromaždenia* sa podarilo túto inštitúciu demokratizovať zavedením všeobecného a priameho volebného práva.

Na základe tzv. „bruselského aktu“ z 20. septembra 1976 (Akt o priamych a všeobecných voľbách poslancov Zhromaždenia, pripojený k rozhodnutiu 76/787/ESUO, EHS, ESAE) sa v júni 1979 uskutočnili prvé voľby do Európskeho parlamentu (ako sa od r. 1962 Zhromaždenie nazývalo) s priemernou volebnou účasťou šesťdesiatdva percent oprávnených voličov.

Od 70-tych rokov sa prejavovala aj snaha o **koordináciu zahraničných politík** členských štátov Európskych spoločenstiev a vytvorenie **Európskej rady**, t. j. od roku 1974 konaním pravidelných schôdzok hláv štátov a predsedov vlád, ich ministrov zahraničných vecí a predsedu Komisie o akútnych otázkach rozvoja ES. Tesnejšia spolupráca však bola často vylúčená samotnou povahou zahraničnej

¹¹ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 15

politiky (tá nie je vymedzená právnym rámcom a konkrétnymi záväzkami, ale závisí najmä od politickej vôle jednotlivých vlád).

Spolupráca v oblasti zahraničnej politiky (užšie „európska politická spolupráca“ ako schôdzky ministrov zahraničných vecí a jedného člena Komisie) bola právne zakotvená až ďalšou novelizáciou a dodatkom k zakladajúcim zmluvám – prijatím **Jednotného európskeho aktu (JEA)** z roku **1986** (platnosť nadobudol dňa 1. júla 1987) ako prvej veľkej revízie primárneho práva¹². Týmto došlo aj k právnemu zakotveniu štrukturálneho dualizmu: na jednej strane fungovali Európske spoločenstvá (na základe troch samostatných zakladajúcich zmluvách) a na druhej strane európska politická spolupráca (EPS), ktorá bola mimo komunitárneho rámca (t. j. nezačlenená do zakladajúcich zmlúv a Spoločenstiev, vlastná súčasť len JEA ako „štvrtej zmluvy“) a jej cieľom bolo formulovať spoločnú zahraničnú politiku ES (tvorila tak základ formujúceho sa „druhého piliera“ EÚ).

Tento „dualizmus“ neskôr prehĺbila **Zmluva o Európskej únii** (podpísaná v holandskom Maastrichte 7. 2. 1992 a platná od 1. 11. 1993, tiež známa ako „**Maastrichtská zmluva**“), ktorá potvrdila „systém štyroch zmlúv“.

3.1.4 Zmluvy o Európskej únii (cesta z Maastrichtu do Lisabonu)

Prvú zmluvu o európskej únii, známu pod názvom Maastrichtská zmluva uzavreli plnoprávne subjekty medzinárodného verejného práva – členské štáty Európskych spoločenstiev. Maastrichtská zmluva zaviedla pojem Európska únia, určila jej hlavné ciele a predstavovala aj významnú novelu troch zakladateľských zmlúv.

Význam Maastrichtskej zmluvy spočíval predovšetkým v tom, že dosiahla ďalší stupeň integrácie členských štátov. Podstatný prínos pre integráciu spočíval v zavedení dvoch samostatných pilierov, ktoré upravovali spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku a spoluprácu v oblasti justície a vnútra. Tým sa popri Európskych spoločenstvách vytvorili dve samostatné právne štruktúry spolupráce

¹² Karas, V a Králik, A. 2007..Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 32

členských štátov a vyformovala sa tak známa **trojpilierová štruktúra Európskej únie**.

3.1.4.1 Maastrichtská zmluva

Maastrichtskou zmluvou vznikla Európska únia (EU), ktorá však na rozdiel od Európskeho spoločenstva (ES) nemala právnu subjektivitu. Európske hospodárske spoločenstvo sa Maastrichtskou zmluvou premenovalo na Európske spoločenstvo a vytýčilo si základné ciele, akými bolo vytvorenie hospodárskej a menovej únie, vyvážený rozvoj hospodárstva a rešpektovanie ochrany životného prostredia. Maastrichtská zmluva výrazne posilňovala sociálny aspekt a na sociálnu politiku orientované základné princípy¹³. Ako základný postulát Spoločenstvo vyzdvihovalo zvyšovanie životnej úrovne a kvality života.

Základné ciele Európskej únie vytýčené v Maastrichtskej zmluve boli:

- podporovať vyvážený a udržateľný ekonomický a sociálny pokrok, a to najmä vytvorením priestoru bez vnútorných hraníc, posilňovaním ekonomickej a sociálnej súdržnosti, zavedením hospodárskej a menovej únie a prijatím jednotnej meny,

¹³ Karas, V a Králik, A. 2007..Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 36

- presadzovať identitu na medzinárodnej scéne, najmä prostredníctvom spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ako aj spoločnej koncepcie obrannej politiky,
- posilňovať ochranu práv a záujmov štátnych občanov členských štátov zavedením občianstva únie,
- rozvíjať úzku spoluprácu v oblasti spravodlivosti a vnútra,
- v plnom rozsahu zachovať právny systém Spoločenstiev (*acquis communautaire*) a rozvíjať ho.

V článku 3b ZES v primárnom práve sa po prvý krát formuloval základný princíp Európskej únie, ktorým je **princíp subsidiarity** a to tak, že právomoci Spoločenstva v oblastiach, ktoré nespádajú do výlučnej právomoci Spoločenstva, môže Spoločenstvo vykonať len vtedy, ak určité ciele nemôžu uspokojivo dosiahnuť členské štáty, a zároveň ich môže lepšie saturovať Spoločenstvo.

Maastrichtská zmluva zaviedla aj Európsky systém centrálnych bánk, zriadila Európsku centrálnu banku a Európsku investičnú banku. Z hľadiska inštitucionálnych zmien veľký význam malo zavedenie tzv. **spolurozhodovacej procedúry**, ktorým sa posilnila účasť Európskeho parlamentu na prijímaní sekundárnych právnych aktov Spoločenstiev. Európsky parlament získal právo požadovať od Komisie výkon legislatívnej činnosti. Došlo aj k posilneniu právomoci Európskeho parlamentu pri vymenovaní Komisie.

3.1.4.2 Amsterdamská zmluva

V poradí treťou zmluvou, ktorá menila zakladajúce zmluvy, bola Amsterdamská zmluva, označovaná aj ako Maastricht II. podpísaná 2. augusta 1997. Hlavným cieľom tejto medzivládnej konferencie bolo rokovať o niektorých opatreniach dovtedajších zmlúv so snahou o dosiahnutie ich väčšej efektívnosti, čím by sa lepšie splnili očakávania občanov.

Amsterdamská zmluva sa zaoberala najmä:

- odstránením prekážok voľného obchodu
- vytvorenie bezpečného územia v Európe

- zabezpečenie čo najužšieho kontaktu s občanmi, hlavne s ich potrebami a očakávaniami, a presadzovanie práv občanov,
- posilnenie postavenia EU na medzinárodnej politickej scéne,
- vytvorenie efektívnej inštitucionálnej štruktúry tak, aby inštitúcie EU boli čo najlepšie pripravené na ďalšie rozširovanie EU.

Zásadnou zmenou bolo, že časť tretieho piliera, ktorá patrila do oblasti justície a vnútra a upravovala vzťahy k cudzincom, sa stala súčasťou prvého piliera komunitárneho práva, čiže sa supranacionalizovala. Časť Zmluvy o EÚ, upravujúca vízovú, azylovú, imigračnú politiku a súdnu spoluprácu v civilných veciach, sa stala súčasťou Zmluvy o ES. Zostávajúci tretí pilier zahŕňal len policajnú a súdnu spoluprácu v trestných veciach. Na základe tejto zmeny mohla Rada aj v tejto oblasti vydávať právne akty, ktoré mali priamy účinok v členských štátoch. Doteraz bola táto oblasť upravená medzinárodnými zmluvami. Rovnako sa stal súčasťou Zmluvy o EÚ Schengenský systém ochrany vonkajších hraníc Spoločenstva.

Amsterdamská zmluva zaviedla novinku, ktorou je **zásada flexibility**. Mechanizmus tejto zásady členským štátom umožňuje, aby formalizovali užšiu spoluprácu, ktorá sa týka len niektorých z nich. Takáto užšia spolupráca musí byť schválená aspoň väčšinou členských štátov a nesmie spochybníť a ani narušiť už dosiahnutý stupeň integrácie medzi členskými štátmi. Táto zásada sa však v praxi nikdy nevyužila.

Amsterdamská zmluva prečíslovala jednotlivé články Zmluvy o EÚ. V oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky zaviedla funkciu generálneho sekretára Rady ako vysokého predstaviteľa pre zahraničnú politiku EÚ. Táto pozícia mala odstrániť absenciu personifikácie zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. Pozícia generálneho sekretára však bola oslabená tým, že mal len asistovať Rade, ktorá aj naďalej bola najvyšším orgánom zahraničnej a bezpečnostnej politiky, oprávnená v zmysle článku 24 ZEU uzavierať medzinárodné zmluvy v tejto oblasti¹⁴.

¹⁴ Karas, V a Králik, A. 2007..Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s.40

3.1.4.3 Zmluva z Nice

V decembri 2000 sa na summite Európskej rady v Nice prijala zmluva, známa ako Zmluva z Nice. Znenie Zmluvy z Nice nahradilo Amsterdamskú zmluvu, ktorá výrazne reformovala európske inštitúcie, zjednodušila rozhodovací proces a vytvárala podmienky na efektívnejší súdny systém v rámci rozšírenej Európy.

Hlavnou úlohou Zmluvy z Nice bolo pripraviť EU na budúce rozšírenie, dosiahnuť dohodu o zložení inštitúcií EÚ, rozšíriť väčšinové hlasovanie v Rade, čiastočne reformovať súdnu moc a pôvodné ustanovenia o užšej spolupráci. Úlohou summitu v Nice bolo zváženie podielov hlasov jednotlivých členských štátov v Rade EÚ, ktorá je najvýznamnejším legislatívnym orgánom alebo inštitúciou EÚ. Dôležitosť zmeny podielov hlasov vyplývala predovšetkým z nasledujúceho rozšírenia EÚ na východ. Išlo o reformu princípu hlasovania, keď **namiesto princípu jednomyseľnosti** sa vo väčšej miere zaviedol **princíp hlasovania na základe kvalifikovanej väčšiny** (napr. pri hlasovaní o menovaní predsedu Európskej komisie, rozhodovanie v oblasti priemyselnej politiky, v prípade štrukturálnych a kohéznych fondov¹⁵). Jednomyseľnosť hlasovania bola ponechaná napríklad pri uzatváraní obchodným zmlúv v oblasti kultúry, audiovizuálnych služieb, sociálnych služieb a poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Zmluva v článku 7 pozmeňuje **postup pozastavenia práva členského štátu**, ak sa dopustí vážneho previnenia voči princípom slobody, demokracie, rešpektovania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu, ktoré sú spoločné pre všetky členské štáty. Predtým, ako sa udelila táto najprísnejšia sankcia, Rada bola povinná vypočuť stanovisko členského štátu a mohla si vyžiadať stanovisko aj od nezávislého experta, aby sa predišlo zneužitiu tohto ustanovenia.

Najpočetnejšie zmeny priniesla Zmluva z Nice v oblasti prvého – komunitárneho piliera. Článok 13 ZES, ktorý oprávňoval Radu prijať opatrenia na boj proti diskriminácii bol doplnený tak, že výslovne zakazoval prijatie harmonizačných

¹⁵ Lipková, L.2006. Európska únia.Bratislava: Sprint vfra. 2006.s. 39

opatrení. Rada má skôr prijímať podporné opatrenia, pričom prijatie predpisov na odstránenie diskriminácie závisí od členského štátu.

Zmluva z Nice priniesla reformu súdnej moci spočívajúcu v možnosti **zriadenia tzv. súdnych panelov**, ktoré rozhodujú na prvom stupni o určitých druhoch žalôb alebo konaní. Proti rozhodnutiu súdneho panelu bolo možné podať opravný prostriedok na Súde prvého stupňa.

Na summite v Nice bola prijatá Charta základných práv, ktorá obsahovala občianske, hospodárske, sociálne, politické a spoločenské práva. Zakladala sa predovšetkým na právach a základných slobodách zakotvených v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a na ústavných tradíciách členských štátov EÚ. Charta nebola prijatá ako právne záväzný dokument, mala však veľký význam pre ďalšie smerovanie EÚ a jej ústavného rámca. Bol to krok vpred pri legitimizovaní aktov EÚ, ktoré sa čoraz častejšie netýkali len fungovania vnútorného trhu, ale zasahovali aj do oblastí, ktoré mohli mať vplyv na ľudské práva a slobody chránené ústavnými predpismi členských štátov.

3.1.5 Lisabonská zmluva

Podpisom Lisabonskej zmluvy 13.decembra 2007, ktorá nasledovala po neúspešnej Ústavnej zmluve o EÚ z 29. októbra 2004, uzavreli vedúci predstavitelia EÚ niekoľkoročný proces vyjednávania o inštitucionálnych otázkach. Lisabonská zmluva mení existujúce Zmluvy o EÚ a Zmluvy o založení ES, bez toho aby ich nahradzovala. Lisabonská zmluva vstúpila v platnosť dňa 01.12.2009 po jej ratifikácii všetkými členskými krajinami EU.

3.1.5.1 Všeobecne o Lisabonskej zmluve

Lisabonská zmluva ako taká poskytuje Európskej únii zodpovedajúci právny rámec a nástroje pre riešenie budúcich výziev a naplnenia očakávaní občanov, ktorými sú¹⁶:

¹⁶ EUROINFO.2009.EÚ vstúpila do novej éry – platí Lisabonská zmluva.2009.dostupné na: <<http://www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=1860>>.s.2.[02.12.2009]

a) Demokratickejšia a transparentnejšia Európa

Lisabonská zmluva posilňuje úlohu Európskeho parlamentu a národných parlamentov, pričom dáva občanom viac možností, ako vyjadriť svoj názor a lepšie vymedzuje rozdelenie právomocí medzi EÚ a členské štáty:

- Ide o *posilnenie úlohy Európskeho parlamentu*, ktorý je priamo volený občanmi EU a ktorý získava významné nové právomoci vo vzťahu k európskym právnym predpisom, rozpočtu a medzinárodným zmluvám. Predovšetkým rozšírenie postupu spolurozhodovania do nových oblastí zabezpečuje rovnocenné postavenie Európskeho parlamentu voči Rade, ktorá zastupuje členské štáty pri schvaľovaní väčšiny predpisov EU
- *Väčšia angažovanosť národných parlamentov*, ktoré sa budú môcť lepšie zapojiť do činnosti EU, a to predovšetkým vďaka mechanizmu sledovania toho, či únia prijíma opatrenia len tak, kde je činnosť na európskej úrovni efektívnejšia z hľadiska požadovaných výsledkov (zásada subsidiarity). Spolu s rozšírením právomoci Európskeho parlamentu znamená táto zmena posilnenie demokracie a legitimacy v rozhodovacích procesoch EU.
- *Silnejší hlas pre občanov*, kde vďaka tzv. „občianskej iniciatíve“ milióna občanov z väčšieho počtu členských štátov vzniká právo vyzvať Komisiu k predloženiu určitých návrhov.
- Pri *rozdelení právomocí* vďaka ich prehľadnému rozdeleniu bude jasnejšie čo robia členské štáty a čo EU
- Lisabonská zmluva po prvý krát výslovne pripúšťa **možnosť vystúpenia členského štátu z EU¹⁷**.

b) Efektívnejšia Európa

Zmluva zjednodušuje rozhodovacie procesy a pravidlá hlasovania, racionalizuje a modernizuje inštitúcie, aby boli prispôsobené 27 členským štátom, a zvyšuje akcieschopnosť EU v prioritných oblastiach:

¹⁷ EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm>.s.2-3.[01.12.2009]

- *Efektívnejšie rozhodovanie formou hlasovania kvalifikovanou väčšinou* v Rade bude rozšírené do nových oblastí, čím sa rozhodovanie zrýchli a zefektívni. Od roku 2014 sa bude kvalifikovaná väčšina počítať na základe nadpolovičnej väčšinou členských štátov a obyvateľov, ktorá je odrazom nadpolovičnej legitimity EU. Nadpolovičná väčšina bude dosiahnutá, pokiaľ súhlas s návrhom vysloví 55% členských štátov, ktoré predstavujú najmenej 65% obyvateľov únie.
- *Stabilnejší a efektívnejší inštitucionálny rámec*, kde zmluva vytvára funkciu predsedu Európskej rady, ktorý bude volený na dva a pól ročné funkčné obdobie. Tým sa zavádza priama väzba medzi voľbou predsedu Komisie a výsledky volieb do Európskeho parlamentu. Lisabonská zmluva obsahuje nové ustanovenia o zložení Európskeho parlamentu a o znížení počtu členov Komisie a stanovuje jasnejšie pravidlá pre posilnenie spolupráce a finančnej transparentnosti.
- *Vyššia akcioskopnosť EU* prostredníctvom Lisabonskej zmluvy v záujme zvýšenia kvality života občanov v niekoľkých oblastiach, ktorým občania v súčasnosti pripisujú veľký význam. Jedná sa predovšetkým o boj proti terorizmu a trestnej činnosti a o ďalšie otázky z oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Zároveň sa to týka aj ďalších oblastí, a to predovšetkým energetickej politiky, verejného zdravia, civilnej obrany, zmeny klímy, služieb obecného záujmu, výskumu, vesmíru, územnej súdržnosti, obchodnej politiky, humanitárnej pomoci, športu, cestovného ruchu a spolupráce správnych orgánov.

c) *Európa práv a hodnôt, zabezpečujúca slobodu, solidaritu a bezpečnosť*

Lisabonská zmluva umožňuje účinnejšie presadzovanie hodnôt EU, zakotvuje Chartu základných práv ako súčasť primárneho európskeho práva a poskytuje nové mechanizmy pre zabezpečenie solidarity a lepšej ochrany občanov¹⁸:

- *Demokratické hodnoty a ciele* na ktorých je EU založená, zmluva rozvádza a posilňuje. Tieto hodnoty by mali slúžiť ako referencie pre občanov a ukázať partnerom vo svete, čo Európa poskytuje.

¹⁸ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 24

- Zmluva zachováva existujúce *občianske práva a listinu základných práv* a zároveň zavádza nové práva. Predovšetkým zabezpečuje slobodu a zásady zakotvené v Charte základných práv a zabezpečuje jej právnu záväznosť. To sa týka hlavne občianskych, politických, hospodárskych a sociálnych práv.
- Lisabonská zmluva zachováva a posilňuje *slobodu občanov EU*, t.j. „štyri slobody“ a politické, hospodárske a sociálne slobody občanov.
- Zmluva zabezpečuje *solidaritu medzi členskými štátmi* a stanovuje, že EU a jej členské štáty budú konať spoločne v duchu solidarity, pokiaľ by niektorý členský štát bol cieľom teroristického útoku alebo obeťou prírodnej či človekom spôsobenej katastrofy. Zdôrazňovaná je tiež solidarita v oblasti energetiky.
- *Väčšia bezpečnosť pre všetkých* zavádzaná zmluvou zabezpečuje EU vyššiu akcieschopnosť v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, čím bude lepšie vybavená pre boj proti trestnej činnosti a terorizmu. Cieľom nových ustanovení týkajúcich sa civilnej obrany, humanitárnej pomoci a verejného zdravia je tiež posilnenie schopnosti EU reagovať na ohrozenie bezpečnosti občanov.

d) Snahou zmluvy je vytvoriť *Európu ako globálneho aktéra*¹⁹. Lisabonská zmluva zabezpečuje súdržnosť jednotlivých zložiek európskej politiky vonkajších vzťahov pri tvorbe a prijímaní nových politik. EU tak získa vo vzťahoch so svojimi partnermi vo svete jasný hlas a bude môcť využiť svoj hospodársky, humanitárny, politický a diplomatický potenciál k presadzovaniu európskych záujmov a hodnôt vo svete, pri súčasnom rešpektovaní zahraničnopolitických záujmov jednotlivých členských štátov.

- Nová funkcia vysokého predstaviteľa pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, ktorý bude zároveň podpredsedom Komisie, zabezpečí väčšiu súdržnosť, viditeľnosť a účinok vonkajšej činnosti EU.
- Nový Európsky útvar pre vonkajšie vzťahy bude poskytovať podporu vysokému predstaviteľovi.

¹⁹ EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm>.s.2-3.[01.12.2009]

- Právna subjektivita EU posilní rokovaciu pozíciu únie a zvýši efektivitu jej činnosti na medzinárodnej scéne a jej viditeľnosť pre partnerské krajiny a medzinárodné organizácie.
- Zmeny v európskej bezpečnostnej a obrannej politike sa netýkajú zvláštnych pravidiel rozhodovania, avšak umožňujú posilnenie spolupráce medzi skupinou členských štátov

3.1.5.2 Lisabonská zmluva a Ústavná zmluva

Lisabonská zmluva obsahuje viacero zmien, ktoré boli zakotvené už v Ústavnej zmluve. Základným rozdielom medzi Lisabonskou zmluvou a neúspešnou Ústavnou zmluvou však je, že Lisabonskou zmluvou sa nevytvára ústava Európskej únie ako jediný dokument upravujúci jej štruktúru a fungovanie. Lisabonská zmluva je totiž len reformnou zmluvou, ktorou sa:

- mení znenie Zmluvy o Európskej únii (ZEU) a Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, pričom
- Zmluva o založení Európskeho spoločenstva sa na základe Lisabonskej zmluvy premenuje na Zmluvu o fungovaní Európskej únie (ZFEU).

Podľa Lisabonskej zmluvy je Únia založená na zmluve o Európskej únii a zmluve o fungovaní Európskej únie, ktoré majú rovnakú právnu silu²⁰. Hoci Lisabonská zmluva zásadne mení tieto dve zakladajúce zmluvy, nenahrádza ich, a teda budú naďalej predstavovať základ primárneho práva Európskej únie.

Lisabonská zmluva na rozdiel od Ústavnej zmluvy:

- nezakotvuje politické či „štátne“ symboly Európskej únie (žiadna hymna alebo vlajka EÚ) a
- nemení pomenovanie právnych aktov európskeho práva (žiadny „európsky zákon“ alebo „európsky rámcový zákon“, ale zachované sú pôvodné názvy aktov „nariadenie“ alebo „smernica“ a pod.).

Ďalším rozdielom oproti Ústavnej zmluve je, že Lisabonská zmluva:

²⁰ Európska komisia.2009.Váš sprievodca Lisabonskou zmluvou. Luxemburg: Úrad pre publikácie EÚ.2009.s.2

- neobsahuje zmienku o prednosti práva Európskej únie pred národným právom členských štátov, ktorá zostala len vo forme vyhlásenia členských štátov v záverečnom akte medzivládnej konferencie, ktorým pripomínajú, že táto zásada vyplýva dlhodobo z konštantnej judikatúry Súdneho dvora.
- Pôvodné začlenenie celého znenia Charty základných práv EÚ v Ústavnej zmluve sa v Lisabonskej zmluve zmenilo len na odkaz na Chartu v článku 6 zmluvy o EÚ, podľa ktorého bude táto záväzná a bude mať rovnakú právnu silu ako zakladajúce zmluvy. Charta tak zostane samostatným právnym dokumentom.

Lisabonská zmluva, na druhej strane, obsahuje v porovnaní s Ústavnou zmluvou nové prvky, medzi ktoré patria²¹:

- odkazy na nové výzvy ako je energetika, klimatické zmeny či nelegálna migrácia (Poľsko si zabezpečilo v zmluve aj klauzulu o energetickej solidarite, ktorá je čiastočne odpoveďou na jeho obavu z napätých vzťahov s Ruskom);
- zmienka o sociálnej dimenzii Európskej únie;
- posilnenie európskeho občianstva prostredníctvom práva prostredníctvom práva iniciatívy občanov (najmenej jeden milión občanov Európskej únie, ktorí sú príslušníkmi významného počtu členských štátov, môže vyzvať Komisiu, aby predložila legislatívny návrh v určitej oblasti);
- Európska únia ako samostatný a jediný subjekt medzinárodného práva, ktorý nahrádza Európske spoločenstvo a je jeho právnym nástupcom;
- zrušenie trojpilierovej štruktúry Európskej únie, druhý pilier (SZBP) bude začlenený do Zmluvy o Európskej únii (zostanú zachované rôzne pravidlá prijímania rozhodnutí založené na medzivládnom princípe) a tretí pilier (PSSTV) sa začlení do Zmluvy o fungovaní EÚ (predtým Zmluva o založení Európskeho spoločenstva);
- z „princípov“ Únie sa stali „hodnoty“, ktoré sú zároveň referenčným rámcom, za ktorého porušenie bude môcť byť členský štát sankcionovaný;
- revidovaný zoznam cieľov Európskej únie (uvedený v článku 2 Zmluvy o EÚ).

²¹ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 25

Európske spoločenstvo atómovej energie bude zachované a bude fungovať popri Európskej únii.

3.1.5.3 Lisabonská zmluva a jej význam pre Slovensko

Slovenská republika patrí medzi členské štáty, ktoré ratifikovali nielen Lisabonskú zmluvu, ale aj Ústavnú zmluvu, ktorá mala ešte zásadnejším spôsobom preformovať štruktúru európskej integrácie a dať jej nový ústavný základ. Z toho vyplýva, že Slovenská republika podporuje ďalšie prehĺbenie európskej integrácie v podobe relatívne „umiernenejšej“ Lisabonskej zmluvy.

Hoci Lisabonská zmluva predstavuje kompromis, ktorý samozrejme nemôže celkom uspokojiť záujmy všetkých členských štátov, postoj Slovenskej republiky k európskej integrácii bol stále jednoznačne kladný, o čom svedčí práve ratifikácia aj Lisabonskej zmluvy. V súčasnosti je Slovenská republika tiež členom eurozóny, čo tiež svedčí o tom, že európska integrácia je pre Slovenskú republiku dôležitá a má záujem aktívne sa na nej podieľať.

Užšia európska integrácia, ktorú prináša Lisabonská zmluva, môže byť aj pre menšie členské štáty, medzi ktoré patrí Slovenská republika, prínosná najmä vzhľadom na pretrvávajúce globalizačné trendy. Lisabonská zmluva však umožňuje nielen dosiahnuť efektívnu hospodársku integráciu, ale vytvára základ pre širšiu spoluprácu aj v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a budovania priestoru spravodlivosti, slobody a bezpečnosti.

Slovenská republika čelí spoločne s ostatnými členskými štátmi globálnym problémom, ktoré sa často dajú efektívnejšie riešiť len koordinovaným a jednotným postupom na európskej úrovni. Ako súčasť Európskej únie môže Slovenská republika spolu s ostatnými členskými štátmi efektívnejšie presadzovať svoje záujmy v celosvetovom meradle vo vzťahoch s hlavnými svetovými aktérmi (USA, Ruskom, Čínou, Indiou, Japonskom atď.).

Ďalším prínosom Lisabonskej zmluvy pre Slovenskú republiku, ostatné členské štáty, tiež pre Európsku úniu samotnú je, že sa zjednodušením štruktúry a fungovania

Európskej únie snaží o zvýšenie transparentnosti (prehľadnosti) a legitimity európskej integrácie.

Lisabonská zmluva sa snaží zmenšiť odstup medzi Európskou úniou a jej občanmi. Zároveň zakotvuje viaceré mechanizmy, ktoré majú slúžiť na striktné uplatňovanie zásad subsidiarity a proporcionality v činnosti Európskej únie. Z hľadiska zvýšenia legitimity Európskej únie je tiež dôležité zvýšenie významu a vplyvu zastupiteľských orgánov priamo volených občanmi Európskej únie, teda vnútroštátnych parlamentov a Európskeho parlamentu na jej rozhodovacie mechanizmy²².

Z pohľadu Slovenskej republiky je tiež významné, že **Lisabonská zmluva v širšej miere zakotvuje solidaritu medzi členskými štátmi**, a to aj v energetickej oblasti. Ďalšie prehĺbenie koordinovaných činností v oblasti jednotlivých politik ako je doprava, cestovný ruch, priemysel, vzdelávanie či energetika, môžu tiež prispieť k efektívnejšiemu riešeniu problémov, ktorým Slovenská republika v súčasnosti čelí. Lisabonská zmluva by teda mala vytvoriť transparentnejšiu, demokratickejšiu a legitímnejšiu Európsku úniu, ktorá bude jednotnou platformou pre efektívnejšiu spoluprácu a spoločné riešenie problémov členských štátov, vrátane Slovenskej republiky.

Lisabonská zmluva rieši tiež otázku **vystúpenia členského štátu z Európskej únie**, ktorá doteraz nebola v právnych aktoch európskeho práva upravená. Na základe Lisabonskej zmluvy sa bude môcť každý členský štát rozhodnúť vystúpiť z Únie v súlade so svojimi ústavnými požiadavkami. Členský štát, ktorý sa rozhodne vystúpiť, oznámi svoj úmysel Európskej rade. V zmysle usmernení Európskej rady Únia dojedná a uzavrie s takým štátom dohodu, ktorá ustanoví spôsob jeho vystúpenia, pričom zohľadní rámec jeho budúcich vzťahov s EÚ. Zmluvy sa prestanú vzťahovať na dotknutý členský štát odo dňa nadobudnutia platnosti dohody o vystúpení alebo v prípade, ak sa tak nestane, dva roky po oznámení úmyslu členského štátu vystúpiť z EÚ, pokiaľ Európska rada jednomyseľne nerozhodne o predĺžení tejto lehoty po dohode s dotknutým členským štátom.

²² Európska komisia.2009.Váš sprievodca Lisabonskou zmluvou. Luxemburg: Úrad pre publikácie EÚ.2009.s.5

3.1.5.4 Vymedzenie právomocí Európskej únie podľa Lisabonskej zmluvy

Lisabonskou zmluvou sa odstráni jeden z nedostatkov fungovania Európskeho spoločenstva spočívajúcom v nejasnom vymedzení právomocí Európskeho spoločenstva a členských štátov. V Lisabonskej zmluve sa pre každú oblasť činnosti stanovuje či je v nej oprávnená konať Európska únia alebo členské štáty. Zmluva zároveň zavádza všeobecné triedenie právomocí na tri kategórie:

- a) výlučné právomoci Európskej únie,
- b) výlučné právomoci členských štátov,
- c) spoločné právomoci Európskej únie a členských štátov.

Výlučné právomoci Európskej únie

Výlučné právomoci Európskej únie sa týkajú oblastí, v ktorých má Európska únia výlučnú zákonodarnú právomoc. Ak zmluvy prenesú na Úniu výlučnú právomoc v určitej oblasti, len Únia môže vykonávať legislatívnu činnosť a prijímať právne záväzné akty, pričom členské štáty tak môžu urobiť len vtedy, ak ich na to splnomocní Únia alebo na vykonanie aktov Únie²³.

Únia má výlučnú právomoc v týchto oblastiach:

- colná únia,
- ustanovenie pravidiel hospodárskej súťaže potrebných na fungovanie vnútorného trhu,
- menová politika pre členské štáty, ktorých menou je euro,
- ochrana morských biologických zdrojov v rámci spoločnej politiky rybného hospodárstva,
- spoločná obchodná politika.

Únia má tiež výlučnú právomoc uzavrieť medzinárodnú dohodu, ak je jej uzavretie ustanovené v legislatívnom akte Únie alebo ak je jej uzavretie potrebné na to, aby Únia mohla vykonávať svoju vnútornú právomoc.

²³ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 31

Výlučné právomoci členských štátov

V oblastiach, ktoré patria do výlučnej právomoci členských štátov, má Únia právomoc vykonávať len činnosti na podporu, koordináciu alebo doplnenie činnosti členských štátov bez toho, aby tým v týchto oblastiach nahrádzala ich právomoc.

Týmito činnosťami na európskej úrovni sú:

- ochrana a zlepšovanie zdravia ľudí,
- priemysel,
- kultúra,
- cestovný ruch,
- vzdelávanie, odborné vzdelávanie, mládež a šport,
- civilná ochrana,
- administratívna spolupráca.

Právne záväzné akty Únie, prijaté na základe príslušných ustanovení zmlúv, nemôžu v týchto oblastiach zahŕňať harmonizáciu zákonov alebo iných právnych predpisov členských štátov.

Spoločné právomoci Európskej únie a členských štátov

Únia vykonáva spoločne právomoc s členskými štátmi vtedy, keď na ňu zmluvy prenášajú právomoc, ktorá sa nevzťahuje na oblasti patriace do jej výlučnej právomoci alebo do výlučnej právomoci členských štátov. V týchto oblastiach má Európska únia spoločne s členskými štátmi zákonodarnú právomoc pri rešpektovaní zásady subsidiarity. Aj Únia aj členské štáty môžu v týchto oblastiach vykonávať legislatívnu činnosť a prijímať právne záväzné akty. Členské štáty však vykonávajú svoju právomoc len v rozsahu²⁴:

- v akom Únia svoju právomoc nevykonala alebo
- v rozsahu, v akom sa Únia rozhodla prestať vykonávať svoju právomoc.

Spoločné právomoci Únie a členských štátov sa uplatňujú v týchto hlavných

²⁴ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 32

oblastiach:

- vnútorný trh,
- sociálna politika, pokiaľ ide o aspekty vymedzené v Zmluve o fungovaní Európskej únie,
- hospodárska, sociálna a územná súdržnosť,
- poľnohospodárstvo a rybné hospodárstvo s výnimkou ochrany morských biologických zdrojov,
- životné prostredie,
- ochrana spotrebiteľa,
- doprava,
- transeurópske siete,
- energetika,
- priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti,
- spoločné otázky bezpečnosti v záležitostiach verejného zdravia, pokiaľ ide o aspekty vymedzené v Zmluve o fungovaní Európskej únie.

V oblasti výskumu, technického rozvoja, kozmického priestoru, rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci má Únia právomoc vykonávať činnosti a uskutočňovať spoločnú politiku, avšak vykonávanie tejto právomoci nesmie viesť k tomu, aby sa členským štátom bránilo vykonávať ich vlastné právomoci.

3.2 Inštitucionálny systém EÚ podľa Lisabonskej zmluvy

Vzhľadom na skutočnosť, že v decembri 2009 došlo k poslednej novelizácii Zmluvy o európskej únii formou Lisabonskej zmluvy, pristúpil som k opísaniu rozhodujúcich orgánov EÚ s ohľadom na znenie tejto zmluvy. Lisabonská zmluva nemení zásadným spôsobom inštitucionálne usporiadanie Európskej únie, ktorého základom je aj naďalej Parlament – Rada – Komisia. Zmluva však zavádza niektoré nové prvky, ktoré zabezpečujú efektívnejšie, ucelenejšie a transparentnejšie fungovanie orgánov a inštitúcií v záujme lepšej služby občanom.

Lisabonská zmluva rozoznáva a hlavne reviduje právomoci sedem hlavných rozhodujúcich orgánov EÚ, ktorými sú Európsky parlament, Európska rada, Rada,

Európska komisia, Vysoký predstaviteľ únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku a podpredseda Komisie, Súdny dvor Európskej únie a Účtovný dvor.

3.2.1 Európsky parlament

Európsky parlament, ktorého členovia sú každých päť rokov volení v priamych a všeobecných voľbách, zastupuje občanov členských štátov. Jeho právomoci sa v každej revíznej zmluve postupne rozširovali. Lisabonská zmluva tento vývoj potvrdzuje a posilňuje právomoci Európskeho parlamentu v oblasti zákonodarstva, rozpočtu EÚ a medzinárodných zmlúv.

V oblasti zákonodarstva ide predovšetkým o rozšírenie spolurozhodovania (premenovaného na riadny legislatívny postup) na ďalšie oblasti. To konkrétne znamená, že Parlament v niektorých oblastiach, v ktorých doteraz nepôsobil alebo v nich mal len poradnú úlohu, bude o právnych predpisoch rozhodovať spoločne s Radou ako jej rovnocenný partner. Týka sa to napríklad legálneho pristáhovalectva, spolupráce v trestných veciach (Eurojust, prevencia zločinu, harmonizácia trestných noriem, priestupkov a sankcií), policajnej spolupráce (Europol) a dokonca niektorých ustanovení spoločnej obchodnej a poľnohospodárskej politiky. Európsky parlament bude môcť zasahovať do takmer všetkých legislatívnych oblastí²⁵.

V otázkach rozpočtu Lisabonská zmluva potvrdzuje zavedenú prax viacročného finančného rámca, ktorý bude v budúcnosti musieť schvaľovať Parlament. Okrem toho Lisabonská zmluva predpokladá, že Parlament a Rada budú spolu určovať všetky výdavky bez rozlišovania medzi tzv. povinnými výdavkami (napríklad priame platby poľnohospodárom) a tzv. nepovinnými výdavkami, ako je tomu v súčasnosti. Táto inovácia má nastoliť rovnováhu medzi úlohami týchto dvoch inštitúcií pri schvaľovaní rozpočtu Únie. Napokon Lisabonská zmluva ustanovuje, že Európsky parlament bude musieť prijímať súhlasné stanoviská ku všetkým medzinárodným zmluvám týkajúcich sa oblastí, na ktoré sa vzťahuje riadny legislatívny postup.

²⁵ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 40

Medzi funkcie Európskeho parlamentu patrí plniť kontrolnú úlohu, zúčastňovať sa na legislatívnom procese, podieľať sa na rozpočtovom riadení, prijímať medzinárodné záväzky Spoločenstva, sledovať porušovanie základných hodnôt a voliť najvyšších predstaviteľov Európskej únie. Vo všeobecnosti má tieto hlavné úlohy:

- a) *kontrolná funkcia* – ide o významnú funkciu Európskeho parlamentu, ktorá umožňuje vysloviť dôveru, alebo nedôveru Európskej komisii, ktorú EP ako celok schvaľuje. Voči Rade má EP len veľmi malé kontrolné nástroje, keď EP môže podať žalobu za nečinnosť voči Rade na Európsky súdny dvor. Európsky parlament takisto pravidelne prerokováva a schvaľuje rozličné programové dokumenty a výročné správy, ako aj skúma žiadosti občanov.
- b) *legislatívna právomoc* – ide o spolurozhodovaciu právomoc, s ktorou sa delí EP s Radou Európskej únie. Právne akty schvaľované s využitím tohto postupu sú spoločnými legislatívnymi normami oboch inštitúcií Európskej únie. Parlament samotný nové právne predpisy nenavrhuje, má však možnosť dať podnet Európskej komisii na základe skúmania jej ročného pracovného programu, aby návrhy predložila.
- c) *rozpočtová právomoc* – EP sa stal aktívnym aktérom procedúry schvaľovania rozpočtu v 70. rokoch, keď boli prijaté dve tzv. rozpočtové zmluvy. O rozpočte Európskej únie rozhoduje spoločne Európsky parlament a Rada EÚ. Parlament rozpočet prerokúva vo dvoch za sebou nasledujúcich čítaniach, pričom ho ako celok prijíma, resp. zamietá. Platnosť nadobudne až po podpise predsedom parlamentu. Nakladanie s rozpočtom má v kompetencii Výbor na kontrolu rozpočtu.

Lisabonská zmluva tiež mení počet členov Európskeho parlamentu – počet europoslancov nebude môcť prekročiť 751 (750 poslancov a predseda) a rozdelenie kresiel medzi členskými štátmi bude rešpektovať zásadu zostupnej proporcionality. Táto zásada znamená, že poslanci zastupujúci najľudnatejšie krajiny budú zastupovať viac občanov ako poslanci zastupujúci menej ľudnaté krajiny. V Lisabonskej zmluve sa takisto ustanovuje, že žiadny členský štát nemôže mať menej ako 6 a viac ako 96 poslancov.

3.2.2 Európska rada

Európska rada nepatrila medzi inštitúcie Európskeho spoločenstva podľa Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, ale je politickým orgánom Európskej únie, ktorý vznikol na základe pravidelných stretnutí predstaviteľov členských štátov.

Založenie Európskej rady (ER) bolo dané potrebou prekonzultovať zásadné otázky európskeho integračného procesu priamo medzi najvyššími predstaviteľmi štátov a vlád členských štátov Európskej únie. Tieto konzultácie mali pôvodne formu nepravidelných stretnutí, ktoré sa v priebehu 70. rokov pretvorili na mechanizmus medzivládne koncipovaných zasadnutí, označovaných pojmom summity.

Z právneho hľadiska Európska rada nie je inštitúciou Európskej únie, určuje však spoločné ciele európskej politiky. Európsku radu možno označiť za zastrešujúci orgán Európskej únie, ktorý okrem iného nemá subjektivitu a jej činnosť nepodlieha možnosti preskúmania zo strany Európskeho súdneho dvora.

Lisabonská zmluva priznáva Európskej rade štatút riadneho orgánu Európskej únie. Európska rada sa zaradí medzi inštitúcie Európskej únie bez toho, aby získala nové úlohy. Úlohou Európskej rady je dávať Únii potrebné podnety na jej rozvoj a určovať jej všeobecné politické smerovanie a priority.

Európska rada však nebude vykonávať legislatívnu funkciu. Na zvýšenie stability a kontinuity činnosti Európskej rady, ktoré v súčasnosti narúša polročná rotácia predsedníctva Európskej rady, Lisabonská zmluva vytvára funkciu predsedu Európskej rady, voleného na funkčné obdobie dva a pol roka. Jeho hlavnými úlohami je zabezpečovať prípravu a plynulosť práce Európskej rady a aktívnu účasť na dosahovaní konsenzu²⁶.

Funkcia predsedu Európskej rady je nezlučiteľná s výkonom vnútroštátnej funkcie. Predseda Európskej rady zastupuje Európsku úniu navonok, avšak bez toho, aby v

²⁶ Úrad vlády ČR a kol. autorov.2008. Když se řekne Lisabonská smlouva. Perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce.Praha:: Úrad vlády ČR.2008. s. 37

oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky (bývalý druhý pilier Európskej únie), ktorá bude aj naďalej spravovaná osobitne, zasahoval do právomocí vysokého predstaviteľa Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku. Európska rada sa skladá z hláv štátov alebo predsedov vlád členských štátov, ako aj zo svojho predsedu a tiež predsedu Komisie, pričom jej práce sa bude zúčastňovať aj vysoký predstaviteľ Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.

3.2.3 Rada EÚ

Rada zastupuje vlády členských štátov a je základným zákonodarným orgánom Európskej únie. Jej úloha zostáva v novo prijatej Lisabonskej zmluvy v značnej miere nezmenená. Podľa Lisabonskej zmluvy bude Rada svoje právomoci v legislatívnej a rozpočtovej oblasti naďalej vykonávať spoločne s Európskym parlamentom a zachová si kľúčovú úlohu v záležitostiach spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a pri koordinácii hospodárskych politík.

Predsedníctvo Rady a jej jednotlivých ministerských formácií bude naďalej šesťmesačné a rotujúce. Jednotlivé predsedníctva budú koordinované vo formáte „trojky“ (troch po sebe nasledujúcich štátov). Rade pre zahraničné veci (súčasná Rada pre všeobecné záležitosti a vonkajšie vzťahy) bude predsedáť Vysoký predstaviteľ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku.

Lisabonská zmluva si kladie za cieľ zefektívniť rozhodovaciu činnosť Rady, to znamená najmä spôsobu prijímania rozhodnutí na jej zasadaniach. Hlasovanie kvalifikovanou väčšinou v Rade sa rozšíri na nové oblasti politik, čo by malo zefektívniť a zrýchliť proces prijímania rozhodnutí. Po prvýkrát sa v zakladajúcich zmluvách ustanoví, že Rada prijíma rozhodnutia kvalifikovanou väčšinou s výnimkou prípadov, keď zakladajúce zmluvy výslovne neurčujú, že rozhodnutie sa má prijať iným postupom, napríklad jednomyseľne²⁷.

V praxi to znamená, že okamihom vstupu Lisabonskej zmluvy do platnosti sa hlasovanie kvalifikovanou väčšinou rozšírilo na množstvo oblastí činnosti Európskej

²⁷ Úrad vlády ČR a kol. autorov.2008. Když se řekne Lisabonská smlouva. Perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce.Praha:: Úrad vlády ČR.2008. s. 39

únie (napríklad na oblasť prisťahovalectva a kultúry). Zjednodušený rozhodovací postup je pre Európsku úniu dôležitý aj v oblastiach, ako je boj proti klimatickým zmenám, energetická bezpečnosť a núdzová humanitárna pomoc pre krízové miesta na celom svete. Niektoré ďalšie zmeny sa týkajú otázok, ako je iniciatíva občanov, diplomatická a konzulárna ochrana a procesné otázky. Jednomyseľnosť sa zachová v týchto oblastiach:

- dane,
- zahraničná politika,
- obrana a
- sociálne zabezpečenie.

Doteraz bola kvalifikovaná väčšina pri hlasovaní v Rade zostavovaná podľa zložitého systému váženia hlasov, pričom každý členský štát mal určitý počet hlasov stanovený na základe demografických kritérií. Lisabonská zmluva tento zložitý systém nahradí transparentnejším a demokratickejším systémom dvojitej väčšiny.

Nový spôsob hlasovania založený na dvojitej väčšine, t. j.:

- 1) väčšine hlasov nielen členských štátov (55 %),
- 2) ale aj obyvateľov Európskej únie (65 %),

sa bude uplatňovať od roku 2014. Dvojitá väčšina sa bude považovať za dosiahnutú v prípade, ak rozhodnutie schváli 55 % členských štátov zodpovedajúcim aspoň 65 % obyvateľov Európskej únie. Hlasovanie založené na dvojitej väčšine je vyjadrením dvojitej legitimacy Európskej únie. Aby veľmi malý počet najľudnatejších členských štátov nemohol zabrániť prijatiu rozhodnutia, musí blokujúca menšina zhrňať najmenej štyri členské štáty; v opačnom prípade sa kvalifikovaná väčšina bude považovať za dosiahnutú aj v prípade, že nie je splnená podmienka týkajúca sa podielu obyvateľstva. Tento nový spôsob počítania hlasov, ktorý by mal zvýšiť efektívnosť a transparentnosť hlasovania v Rade, bude doplnený o mechanizmus podobný „**loanninskému kompromisu**“²⁸, ktorý umožní malému počtu členských štátov (blížiacemu sa k blokujúcej menšine, ktorú tvoria štyri štáty) vyjadriť svoj nesúhlas s určitým rozhodnutím. V prípade použitia tohto mechanizmu musí Rada

²⁸ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 39

vynaložiť maximálne úsilie na dosiahnutie obojstranne vyhovujúceho riešenia v primeranej dobe.

Podľa doteraz platného znenia Zmluvy o založení ES, na prijatie aktov Rady sa vyžaduje súhlas najmenej 255 hlasov odovzdaných väčšinou členov, ak sa podľa tejto zmluvy majú prijať na návrh Komisie. V ostatných prípadoch sa na prijatie aktov Rady vyžaduje súhlas najmenej 255 hlasov odovzdaných najmenej dvomi tretinami členov. Navyiac ktorýkoľvek člen Rady tiež môže požiadať o overenie či členské štáty, ktoré tvoria kvalifikovanú väčšinu, zastupujú najmenej 62 % celkového obyvateľstva únie. Ak sa preukáže, že uvedená podmienka nie je splnená, hľadá sa na také rozhodnutie, akoby nebolo prijaté. Dvojitá väčšina pri hlasovaní v Rade podľa Lisabonskej zmluvy 55 % členských štátov a zároveň 65 % obyvateľov Európskej únie Európska rada sa dohodla, že nový systém vstúpi do platnosti v roku 2014. Počas prvých troch rokov jeho platnosti (do roku 2017), môže členský štát požadovať, aby bol akt prijatý hlasovaním kvalifikovanou väčšinou tak, ako ju upravuje pôvodné Znenie zmluvy o založení ES (t.j. v znení Zmluvy z Nice).

Okrem toho Lisabonskou zmluvou výslovne zakotvená verejnosť zasadnutí Rady a publikovanie diskusií a rozhodnutí Rady v legislatívnej oblasti by mala prispieť k vyššej transparentnosti jej rozhodovacej činnosti.

Medzi hlavné úlohy Rady EU patria²⁹:

- a) spolu s Európskym parlamentom schvaľuje európske právo
- b) uzatvára medzinárodné zmluvy
- c) koordinuje všeobecnú hospodársku politiku členských krajín
- d) spolu s Európskym parlamentom schvaľuje rozpočet EU
- e) na základe smerníc prijatých Európskou radou rozvíja bývalý II. pilier EÚ (Európsku bezpečnostnú a ochrannú politiku)
- f) koordinuje spoluprácu v bývalom III. pilieri: medzi národnými súdmi a policajnými zložkami v trestných veciach

Rada EU je hlavným rozhodovacím orgánom EU, uzákoňuje legislatívu EU vo forme:

²⁹ Lipková, L..2006. Európska únia, Bratislava: Sprint vfra..2006, s. 46

- a) nariadení
- b) smerníc
- c) rozhodnutí
- d) odporúčaní a názorov

3.2.4 Európska komisia

Komisia je základným výkonným orgánom Európskych spoločenstiev a jej úlohou je presadzovať všeobecný európsky záujem. Politický význam Komisie spočíva v tom, že má výlučné právo zákonodarnej iniciatívy. Teda len Komisia môže dať podnet na prijatie komunitárnych predpisov v určitej oblasti.

Európska komisia je výkonnou zložkou Európskej únie a iniciátorom legislatívnych návrhov. Jej postavenie je však v porovnaní s národnými vládami obmedzenejšie, pretože väčšina výkonnej moci je ponechaná vládam členských štátov EU. Európska komisia bola zriadená zakladajúcimi zmluvami Spoločenstva a predstavuje nadnárodný orgán, ktorý nemá ekvivalent v žiadnej národnej inštitúcii.

Podľa pôvodného znenia Lisabonskej zmluvy sa mal od roku 2014 zúžiť počet členov Komisie. Komisia nemala pozostávať z jedného komisára z každého členského štátu, ale len z dvoch tretín členských štátov. Na zasadnutí Európskej rady v dňoch 11. a 12. decembra 2008 však došlo k politickej dohode, že v záujme dosiahnutia podpory Írska pre ratifikáciu Lisabonskej zmluvy sa systém „každá členská krajina – jeden komisár“ ponechá aj naďalej, keďže obava zo straty vlastného komisára bola jedným z dôležitých negatívnych momentov, ktoré odradili írskych voličov od súhlasu so zmluvou.

Lisabonská zmluva zavádza tiež priamu súvislosť medzi voľbou predsedu Komisie a výsledkami volieb do Európskeho parlamentu. Predseda Komisie bude volený Európskym parlamentom na základe návrhu Európskej rady s prihliadnutím na výsledky volieb do Európskeho parlamentu. Táto skutočnosť zvýši demokratickú legitimitu Komisie, ktorá sa často považuje za orgán izolovaný od občanov. Bude to viesť vo väčšej miere k politizácii volieb do Európskeho parlamentu, čo nepochybne zvýši záujem občanov Európskej únie o voľby do Európskeho parlamentu. Politická orientácia väčšiny poslancov Európskeho parlamentu na základe výsledkov priamych

volieb sa bude vo väčšej miere odzrkadľovať na zložení Komisie. Postavenie predsedu Komisie sa tiež posilnilo, pretože má právomoc odvolať komisárov. Podpredseda Komisie bude vykonávať významnú funkciu vysokého splnomocnenca Únie pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku³⁰.

V inštitucionálnej štruktúre EU je za kontrolu Komisie zodpovedný Európsky parlament, ktorý môže Komisiu odvolať ako celok. Na čele Európskej komisie stojí predseda, ktorý je volený na päťročné funkčné obdobie. Medzi hlavné úlohy predsedu Európskej komisie patrí:

- a) vedenie diskusie a prispievanie k dosiahnutiu kompromisu a konsenzu vo vnútri Komisie
- b) vystupovanie v mene Komisie smerom navonok
- c) predkladanie výročnej správy o činnosti Komisie Európskemu parlamentu
- d) zahajovanie hlavnej iniciatívy Európskej únie
- e) zastupovanie Komisie na ekonomických a neekonomických fórach

K hlavným úlohám Komisie zaraďujeme:

- a) legislatívna úloha – ide o prípravu legislatívnych návrhov, nakoľko Komisia má prioritné právo iniciovať legislatívu, ktorú predkladá Európskemu parlamentu a Rade.
- b) exekutívna a administratívna úloha – najvýznamnejšie sa exekutívne právomoci prejavujú v oblasti voľnej súťaže, kde má Komisia podstatné rozhodovacie a aj sankčné právomoci.
- c) rozpočtová – zodpovedá za riadenie a implementáciu rozpočtu EU
- d) kontrolná – Komisia vykonáva dohľad nad prácou a výdavkami národných a miestnych orgánov. Zároveň je garantom dodržiavania zakladajúcich zmlúv a ich riadnym uplatňovaním vo všetkých členských štátoch (advokát nadnárodnej legislatívy).
- e) sprostredkovateľská – Komisia plní úlohu sprostredkovateľa medzi Spoločenstvom a členskými štátmi EU, ktoré sa snažia dosiahnuť splnenie svojich záujmov a potrieb.

³⁰ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 36

- f) reprezentatívna – Komisia je významným hovorcom Európskej únie na medzinárodnej scéne, kde zastupuje záujmy únie ako celku. O túto funkciu sa delí s Radou EÚ.

3.2.5 Predseda rady a Vysoký predstaviteľ únie

Zriadenie funkcie predsedu Európskej rady a vysokého predstaviteľa pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku (minister pre zahraničné veci EÚ) predstavuje jednu z najvýznamnejších inštitucionálnych zmien, aké Lisabonská zmluva prináša. Tieto nové funkcie by mali zvýšiť súdržnosť vonkajšej činnosti EU.

So vznikom oboch nových funkcií počíta Lisabonská zmluva, ktorá platí od 1. decembra 2009. Úloha europredsedu však zatiaľ sa ešte krištalizuje. Úlohou predsedu bude počas obdobia dva a pol roka predsedáť summitom EÚ. Čo sa týka zastupovania Únie v zahraničí, tak tieto povinnosti bude musieť plniť predovšetkým vysoký predstaviteľ Európskej únie, ktorý bude v novej funkcii päť rokov³¹.

Vysoký predstaviteľ je zároveň povereným zástupcom Rady pre spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku (SZBP) a podpredsedom Komisie zodpovedným za vonkajšie vzťahy. Vo svojej pôsobnosti má zahraničnú politiku a spoločnú obrannú politiku a predsedá Rade pre zahraničné veci a zároveň zastupuje EU na medzinárodnej scéne, pričom sa opiera o Európsky útvar pre vonkajšiu činnosť, zložený z úradníkov rady, Komisie a diplomatických služieb členských štátov.

3.2.6 Súdny dvor Európskej únie

Lisabonskou zmluvou sa mení štruktúra súdnych orgánov Európskej únie, ktorý tvoril doteraz Súdny dvor Európskych spoločenstiev a Súd prvého stupňa Európskych spoločenstiev s pridruženými osobitnými senátmi. **Podľa Lisabonskej zmluvy je Súdny dvor Európskej únie súdnym orgánom zloženým zo Súdneho dvora, Všeobecného súdu a osobitných súdov.** Zároveň sa Lisabonskou zmluvou rozširujú právomoci Súdneho dvora v oblasti policajnej a justičnej spolupráce v

³¹ EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : <http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm>.s.3-4.[01.12.2009]

trestných veciach a zavádzajú určité procesné zmeny. Oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky je aj naďalej vylúčená z právomoci Súdneho dvora.

Úlohou Súdneho dvora je, podobne ako doteraz, zabezpečovať dodržiavanie práva pri výklade a uplatňovaní zakladajúcich zmlúv. Odozvou na kritiku nedostatočných možností jednotlivca domáhať sa svojich práv v konaní pred súdnymi orgánmi Európskej únie je **ustanovenie Lisabonskej zmluvy, ktoré ukladá členským štátom, aby v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje právo Únie, ustanovili prostriedky nápravy potrebné na zabezpečenie účinnej právnej ochrany, ako aj rozšírenie aktívnej legitímácie jednotlivca v konaní o neplatnosť aktu Európskej únie.**

Cieľom Lisabonskej zmluva je teda vytvoriť komplexný systém prostriedkov nápravy na úrovni členských štátov a Únie, ktorý by prispel k zabezpečeniu účinnej súdnej ochrany jednotlivca v súdnom systéme Európskej únie.

Kompetencie Európskej únie sú konštituované nielen primárnym a sekundárnym právom, ktorého tvorbou viac či menej disponujú členské štáty, ale sú významne deklarované aj judikatúrou Súdneho dvora EÚ, v čom spočíva aj nadnárodná povaha, ktorú nemožno z tohto dôvodu prirovnáť k akejkoľvek medzinárodnej organizácii klasického typu.

Prostriedkami výkonu komunitárnej súdnej právomoci sú súdne rozhodnutia – rozsudky, stanoviská a uznesenia súdov EÚ. Ich rozhodnutia sú pre členské štáty záväzné, a to aj vtedy, ak by z právneho hľadiska boli pochybné. Neexistuje možnosť akéhokoľvek preskúmania ich rozhodnutí v rámci právnych poriadkov členských štátov, napr. ústavnými súdmi. Zároveň podľa ustanovenia článku 244 ZFEU sú rozsudky Súdneho dvora ako aj Všeobecných a osobitných súdov vykonateľné za podmienok ustanovených v článku 256 ZFEU, čo znamená, že ich výkon sa riadi predpismi občianskeho procesného práva, platnými v štáte, na území ktorého sa tento výkon uskutočňuje. Doložku vykonateľnosti pripojí k rozhodnutiu bez ďalšieho preskúmania, okrem overenia jeho pravosti, príslušný vnútroštátny orgán

(ministerstvo spravodlivosti) a samotný výkon rozhodnutia môže byť zastavený už len na základe rozhodnutia samotného Súdneho dvora³².

Voči rozhodnutiam Súdneho dvora je prípustný len jediný mimoriadny opravný prostriedok - obnova konania, o ktorom tiež rozhoduje iba Súdny dvor. Súdny dvor tiež výlučne rozhoduje o opravných prostriedkoch Súdu pre verejnú službu EÚ. Čo je menej dôležité, vo veciach, ktoré sú im predložené, môže súd v zmysle článku 243 ZFEU vydávať predbežné opatrenie. Súdny dvor a Všeobecný súd v rámci svojich právomocí zabezpečujú dodržiavanie primárneho a sekundárneho práva pri výklade a uplatňovaní tejto zmluvy. Pôsobnosť a právomoc Súdneho dvora nie je neobmedzená, nakoľko podľa článku 7 ods.1 ZFEU každá inštitúcia koná v medziach právomocí priznaných zmluvou o EU. Na základe týchto skutočností Súdny dvor môže konať a rozhodovať len v tých sporoch, ktoré sú mu aktívne legitimovaným subjektom predložené v rámci taxatívnych konaní stanovených zmluvou o EÚ. Súdny dvor teda prejednávajú a rozhodujú len také veci ústavnoprávnej, občianskoprávnej, obchodnoprávnej, a inej povahy, ktoré možno podradiť pod niektoré konania (druh žaloby) výslovne zakotvených v zakladajúcich zmluvách a to najmä podľa článku 226 až 238 ZFEU. Súdny dvor je podľa článku 239 ZFEU príslušný rozhodovať akékoľvek spory len vtedy, ak sa týkajú členských štátov, súvisia s predmetom ZFEU, a len ak sú mu predložené na základe ich vzájomnej dohody. Druhá limitujúca klauzula, ktorá ohraničuje právomoc súdov EÚ je uvedená v článku 240 ZFEU a 240a ZFEU.

3.2.7 Európska centrálna banka

Európska centrálna banka (ECB) bola založená Maastrichtskou zmluvou ako predpoklad zavedenia menovej únie v rámci EÚ. Vznikla 1. januára 1998 a sídli vo Frankfurte nad Mohanom. ECB má mimoriadnu nezávislosť a získala Lisabonskou zmluvou štatút orgánu EU, čo vyjadruje článok 108 ZFEU, ktorý zakazuje ECB prijímať akékoľvek pokyny od orgánov Spoločenstva alebo vlád členských štátov pri plnení svojich úloh. ECB plní úlohy centrálnej banky, jediná udeľuje súhlas na vydávanie peňazí, jediného zákonného platidla v EÚ. To neplatí pre tie štáty, ktoré sú mimo menovej únie, ako je Veľká Británia, Dánsko a Švédsko.

³² Siman M. a Slašťan M.:2006. Súdny systém Európskej únie, Bratislava :IEUROIURIS.2006. s.120

ECB je oprávnená v určených prípadoch vydávať záväzné nariadenia a rozhodnutia. Na čele banky je Rada guvernérov, ktorá prijíma najdôležitejšie rozhodnutia. Rada guvernérov je zložená z členov Výkonného výboru ECB a guvernérov národných centrálnych bánk štátov, ktoré prijali jednotnú menu euro. Rada guvernérov rozhoduje napríklad o ustanovení povinných minimálnych rezerv alebo o výške úrokových mier. Výkonný výbor zodpovedá za implementáciu menovej politiky ECB³³.

3.2.8 Účtovný dvor EU

Účtovný dvor, alebo tiež nazývaný Európsky dvor audítorov (EDA) bol zriadený v roku 1977. Úlohou EDA je kontrolovať, či sa všetky príjmy a výdavky Európskej únie zrealizovali zákonným spôsobom a regulárne a či sa rozpočet Európskej únie spravoval podľa pravidiel³⁴.

Hlavnou úlohou EDA je v zmysle Lisabonskej zmluvy, ktorá ju zaradila medzi orgány EÚ kontrolovať správnosť spracovania rozpočtu spoločenstva. Dvor pri svojej práci skúma doklady každej organizácie, ktorá má na starosti príjmy a výdavky Európskej únie. V prípade potreby vykonáva kontrolu priamo na mieste samom. Závety zapisuje vo forme správ, ktoré upozorňujú Európsku komisiu a členské štáty Európskej únie na akékoľvek problémy.

EDA každoročne predkladá výročnú správu Európskemu parlamentu a Európskej rade za predchádzajúci rozpočtový rok. Výročná správa hrá rozhodujúcu úlohu pri schvaľovaní rozpočtu Európskym parlamentom. EDA má zároveň poradnú funkciu pre inštitúcie EU, ktoré ho môžu požiadať o stanovisko k spravovaniu finančných prostriedkov spoločenstva alebo k legislatíve týkajúcej sa finančných záležitostí alebo rozpočtu. EDA nemá vlastnú právomoc, na základe čoho v prípade zistenia podvodu alebo porušenia predpisov, postúpi informácie zodpovedným orgánom EÚ čo najskôr, aby mohli prijať primerané opatrenia.

³³ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION.2007. s. 113

³⁴ Lipková, L..2006.Európska únia. Bratislava: Sprint vfra. 2006. s. 63

3.3 Európske právo

Pojem Európske právo chápeme v právnej náuke ako právo európskych medzinárodných organizácií. Ako špeciálne právne odvetvie označované podľa nemeckých expertov na európske právo ako **Právo európskej únie, t.j. Recht der Europäischen Union**³⁵ sa z dôvodu svojho veľkého praktického významu a osobitosti vyprofilovalo ako základ Európskej únie. Európske právo v užšom zmysle nadväzuje práve v niektorých oblastiach aj na ostatné európske medzinárodné organizácie.

Samotné slovné spojenie „európske právo“ vyvoláva množstvo dohadov. Na jednej strane označuje primného na druhej možno vyčítať, že je príliš reštriktívne. Nechýbajú však ani názory, že je to „právny nonsens“³⁶. Najčastejšie sa v súčasnosti pod pojmom európske právo chápe ako súhrn právnych noriem upravujúcich vznik a fungovanie Európskej únie.

Na základe vývoja teórie európskeho práva došlo k vymedzeniu základného delenia tohto práva na dve základe časti a to **na primárne a na sekundárne právo EÚ**.

Pramene európskeho práva podľa významu a stupňa právnej istoty delíme na:

- a) primárne pramene
- b) všeobecné právne zásady
- c) medzinárodné zmluvy uzavreté Spoločenstvom a tretími štátmi, prípadne medzinárodnými organizáciami
- d) sekundárne pramene
- e) rozhodnutia Európskeho súdneho dvora (ďalej aj „ESD“)³⁷
- f) právne akty Európskej centrálnej banky (ECB)

³⁵ Streinz R. 2003. Europarecht, Heidelberg: C.F.Müller. 2003.s.1

³⁶ Pinz,J.2001. Suverénní stát a eurointegrace In visu theoriae iuris. In: Teoretické súvislosti vstupu suverénneho štátu do Európskej únie. Materiály z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 28.-30. marca 2001 v Piešťanoch. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV/ Slovak Academic Press, spol. s r.o. 2001. s.209.

³⁷ Karas, V a Králik, A.:2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 146

Prijatím Lisabonskej zmluvy došlo aj k zrušeniu delenia európskeho práva na právo komunitárne a právo únievé, nakoľko prijatím tejto zmluvy zanikla trojpilierová štruktúra EÚ.

3.3.1 Primárne európske právo

Primárnymi prameňmi európskeho práva sú najmä zakladajúce zmluvy, ktoré sa zvyknú označovať ako „ústava Spoločenstva“. Základnými prameňmi európskeho práva sú teda zakladajúce zmluvy Európskej únie.

Zjednodušene by sme mohli povedať, že zmluvné, t.j. primárne pramene európskeho práva majú povahu medzinárodného práva s európskym prvkom. Popri zakladajúcich zmluvách majú povahu primárneho európskeho práva aj dohody o pristúpení k EÚ ako aj akty Európskej rady, upravujúce bezporuchové fungovanie EÚ (článok 7 ods.2 v súvislosti s článkom 309 Zmluvy o EÚ).

Primárne európske právo upravuje ciele Európskej únie, jej úlohy, prostriedky, ktorými sa majú tieto ciele dosahovať, sústavu orgánov, jej právomocí a pravidiel vzájomnej spolupráce. Primárne európske právo vyjadruje aj základné princípy (hodnoty), na ktorej stojí Európska únia.

Lisabonská zmluva mení doterajší spôsob zmeny primárneho práva a vytvára tri druhy postupov revízie zakladajúcich zmlúv:

- a) riadny revízny postup a
- b) dva zjednodušené revízne postupy.

a) Riadny revízny postup primárneho práva

Riadny revízny postup zodpovedá doterajšiemu postupu revízie zmlúv (súčasnému čl. 48 Zmluvy o EÚ). V rámci riadneho revízneho postupu môže vláda každého členského štátu, Európsky parlament alebo Komisia predložiť Rade podnety na revíziu zmlúv. Tieto podnety môžu mať okrem iného za cieľ rozšíriť alebo zúžiť právomoci prenesené na EÚ zmluvami. Rada postúpi tieto podnety Európskej rade a oznámi ich národným parlamentom. Ak Európska rada po porade s Európskym parlamentom a Komisiou prijme jednoduchou väčšinou rozhodnutie v prospech

preskúmania navrhovaných zmien a doplnení, predseda Európskej rady zvolá konvent, pozostávajúci zo zástupcov národných parlamentov, hláv štátov alebo predsedov vlád členských štátov, Európskeho parlamentu a Komisie. Konvent preskúma návrhy zmien a doplnení a prijme konsenzom odporúčanie konferencii zástupcov vlád členských štátov.

Európska rada môže po udelení súhlasu Európskeho parlamentu rozhodnúť jednoduchou väčšinou o nezvolaní konventu, ak to nie je odôvodnené rozsahom navrhovaných zmien a doplnení. V tom prípade vymedzí Európska rada mandát pre konferenciu zástupcov vlád členských štátov. Konferenciu zástupcov vlád členských štátov zvolá predseda Rady s cieľom rozhodnúť vzájomnou dohodou o zmenách a doplneniach, ktoré sa majú vykonať v zmluvách. Zmeny a doplnenia nadobudnú platnosť po ratifikácii všetkými členskými štátmi v súlade s ich príslušnými ústavnými požiadavkami³⁸.

b) Zjednodušené revízne postupy primárneho práva

V rámci prvého zjednodušeného revízneho postupu môže vláda každého členského štátu, Európsky parlament alebo Komisia predložiť Európskej rade podnety na revíziu všetkých alebo niektorých ustanovení tretej časti Zmluvy o fungovaní Európskej únie, týkajúcej sa vnútorných politík a činností EÚ. Európska rada môže prijať rozhodnutie, ktorým sa menia a dopĺňajú všetky alebo niektoré ustanovenia tretej časti Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Európska rada sa uznáva jednomyselne po porade s Európskym parlamentom a Komisiou a v prípade inštitucionálnych zmien v menovej oblasti aj s Európskou centrálnou bankou. Takéto rozhodnutie nenadobudne účinnosť, kým ho neschvália členské štáty v súlade s ich príslušnými ústavnými požiadavkami. Takéto rozhodnutie však nesmie rozšíriť právomoci prenesené na Úniu zmluvami.

V rámci druhého zjednodušeného postupu môže Európska rada, pokiaľ nejde o rozhodnutia s vojenskými alebo obrannými dôsledkami, prijať rozhodnutie, ktoré oprávni Radu v oblasti, v ktorej sa inak vyžaduje jednomyselné rozhodnutie, uznávať sa kvalifikovanou väčšinou. Podobne môže Európska rada rozhodnúť o prípustnosti

³⁸ Slašťan, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009. s. 35

prijatia legislatívneho aktu Rady v súlade s riadnym legislatívnym postupom aj keď sa inak vyžaduje mimoriadny legislatívny postup. Každá takáto iniciatíva Európskej rady sa oznámi národným parlamentom. Ak národný parlament oznámi svoj nesúhlas do šiestich mesiacov od tohto oznámenia, navrhované rozhodnutie sa neprijme. V prípade, že sa nevysloví nesúhlas, Európska rada môže rozhodnutie prijať. Európska rada sa pri prijímaní uvedených rozhodnutí uznáva jednomyselne po udelení súhlasu Európskeho parlamentu, ktorý sa uznáva väčšinou svojich poslancov.

3.3.1.1 Povaha primárneho práva

Zoznam primárnych prameňov komunitárneho práva po línii jednotlivých integračných zmlúv v znení neskorších zmien a doplnkov, ako aj protokolov a deklarácií pripojených k zmluvám o ES predstavujú dejiny úspešnej stránky európskej integrácie. Parížska zmluva o založení Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ z roku 1951 a dve rímske zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva a Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu z roku 1957 (ďalej aj ako „ZES“), ich následné zlúčenie na základe zmluvy o fúzii z roku 1967, vytvorenie jednotného inštitucionálneho základu v zmysle Jednotného európskeho aktu ako aj podpísanie Zmluvy o Európskej únii v roku 1992 v Maastrichte a jej zmien a doplnkov z Amsterdamu a Nice (ďalej aj ako „ZEU“) a nakoniec Lisabonskej zmluvy tvoria v súčasnosti právny základ primárnych prameňov európskeho práva.

Spomedzi najdôležitejších zmien, ktoré poznačili Zmluvu o EÚ, je potrebné spomenúť inštitút „občana EÚ“, ako aj zdôrazňovanie princípu subsidiarity ako aj mnohé inovácie v inštitucionálnom usporiadaní spoločenstva, napríklad vo vytvorení právneho rámca pre činnosť nezávislého ombudsmana. Zmluvy o založení EÚ nám priniesli ďalšie posilnenie ochrany ľudských práv a základných slobôd, ktorého garantom sa v mnohých smeroch a ohľadoch stal Európsky súdny dvor (ďalej aj ako „ESD“). Na základe tejto skutočnosti sa sloboda pohybu a pobytu, nediskriminácie a práva spätého s občianstvom Európskej únie sú dnes neoddiskutovateľnou samozrejmosťou. Zároveň je však jedným dychom potrebné podotknúť, že primárne

komunitárne právo neobsahuje ucelený katalóg ľudských práv, nakoľko zmienky o nich sú roztrúsené v „jednotlivých zákazoch diskriminácie“³⁹.

Popri zmluvných prameňoch je primárne komunitárne právo obsiahnuté aj v niektorých iných prameňoch, najmä v dohodách a rozhodnutiach zástupcov členských štátov v Rade EÚ a v iných medzinárodných zmluvách súvisiacich s *acquis communautaire*. Garancia ochrany ľudských práv formou odkazu na chartu základných ľudských práv a slobôd EÚ je zabezpečená jej zakomponovaním v aktuálnom znení Lisabonskej zmluvy.

Mohlo by sa zdať, že primárne európske právo predstavuje akúsi časť medzinárodného práva verejného a tomu zodpovedajúcich vzťahov zmluvných strán. Je dôležité zároveň spomenúť, že na základe zmlúv primárneho európskeho práva vznikol ESD, ktorý svojim výkladom prispel k charakteristike primárneho európskeho práva ako nového, autonómneho a vysoko efektívneho právneho systému za cenu nevídaného obmedzenia štátnych subvencií či supranacionality⁴⁰. Uvedenú skutočnosť potvrdil ESD aj vo svojom prelomovom rozhodnutí z roku 1963 vo veci *Van Gend en Loos*, kde súd priznal **priamy účinok** článku 25 (pôvodne článku 12) zmluvy o ES, na základe ktorého sa vyvodil záver, že Spoločenstvo vytvára nový právny poriadok medzinárodného práva, v prospech ktorého štáty, aj keď len vo vymedzených oblastiach obmedzili svoje suverénne práva, ktorého subjektmi nie sú len členské štáty ale aj ich príslušníci. Uplatnenie článku 25 nevyžaduje žiadny legislatívny zásah štátu. Zo skutočnosti, že v zmysle tohto článku sú to členské štáty, ktoré sa stali subjektmi negatívnej povinnosti, nevyplýva, že ich príslušníci nemôžu mať z tejto povinnosti prospech.

Bdelosť jednotlivcov, ktorí chránia svoje práva, je účinnou kontrolou presahujúcou rámec dohľadu, ktorým články 226 a 227 ZFEÚ poverili Komisii a členské štáty. Vzhľadom na ducha, celkovú štruktúru a znenie Zmluvy treba článok 25 ZFEU vykladať tak, že má priamy účinok na základe individuálneho práva, ktoré národné súdy musia chrániť.

³⁹ Šišková, N.: Základní lidská práva jako součást *acquis communautaire*, jehož převzetí je podmínkou pro vstup do EÚ. Zborník, dielo cit. V pozn. 65. str. 158

⁴⁰ Streinz R. 2003. *Europarecht*. Heidelberg: C.F.Müller, 2003, s.2

Vyššie uvedený rozsudok umožnil jednotlivcom priamu možnosť dovolať sa ustanovení zmluvy pred národnými súdmi. ESD týmto rozsudkom však nepriznal priamy účinok všetkými ustanoveniami ZES (teraz ZFEU) z dôvodu rozdielnosti právnych poriadkov vnútroštátneho práva. Z tohto dôvodu ESD vymedzil podmienky, za ktorých možno ustanovenia zmluvy považovať za priamo účinné, to znamená za ktorých sa môže jednotliviec dovolať ustanovenia zmluvy pred vnútroštátnym súdom. Ustanovenia zmluvy musia byť:

- jasné a dostatočne zrozumiteľné
- nepodmienené a nezávislé od ďalšieho aktu štátu

Podľa toho, či ESD priznal možnosť jednotlivcovi dovolať sa ustanovenia zmluvy nielen proti štátu, ale aj proti iným fyzickým a právnickým osobám, delíme priamy účinok primárneho európskeho práva na horizontálny priamy účinok a vertikálny priamy účinok. V prípade vertikálneho priameho účinku sa možno dovolávať ustanovenia zmluvy pred vnútroštátnym súdom len voči štátu⁴¹.

Slovenský súd je povinný aplikovať ustanovenia zmluvy, ktoré sú priamo účinné, a to v zmysle záväzkov, ktoré na seba Slovenská republika prevzala pristúpením k EÚ, pričom súd je povinný uplatniť priamy účinok právnej normy obsiahnutej v ZFEU *ex offo*, to znamená aj vtedy, keď to zmluvy nenavrhujú. Ústavné zakotvenie tejto povinnosti sudcu je obsiahnuté v článku 7 ods.5 v nadväznosti na článok 144 Ústavy SR. V prípade, že primárne právo bude odporovať zákonu, nie je sudca oprávnený iniciovať konanie o súlade právnych predpisov podľa článku 125 ods.1 ústavy. Otázkou ostáva prípadná kolízia ustanovení primárneho práva s Ústavou SR, najmä pokiaľ ide o citované otázky ochrany základných ľudských práv, ako je právo na život, právo na súkromie a iné.

3.3.1.2 Porovnanie primárneho práva s medzinárodným právom

Odlišnosť primárneho práva od medzinárodného práva spočíva predovšetkým vo vylúčení uznávania zásad medzinárodného práva ako je výhrada nesplnenej zmluvy alebo princípu recipacity ktoré ESD odmietol, pretože zmluva o FEU upravuje

⁴¹ Karas, V a Králik, A. 2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 151

vlastný postup pre prípad, ak by niektorý členský štát porušoval je ustanovenia. Ak by v prípade porušenia zmluvy čo len jedným štátom ostatné štáty uplatnili zásadu reciprocity, alebo by podmienili plnenie svojej povinností splnením povinností štátu porušujúceho zmluvu, právny poriadok Spoločenstva by bol paralyzovaný.

3.3.2 Základné práva a všeobecné zásady primárneho práva

Európsky súdny dvor pri vyplňaní medzier v zakladajúcich zmluvách sa obracal skôr na všeobecné právne zásady vlastné ústavným a právnym tradíciám členských štátov, ako na medzinárodné právo verejné a jeho obyčajové právo. Nakoľko zakladajúce zmluvy v prvopočiatku svojej existencie mysleli hlavne na ekonomické ciele, bolo potrebné prostredníctvom judikatúry ESD zabezpečiť dodržiavanie všeobecných zásad, nerešpektovanie ktorých môže ESD sankcionovať neplatnosťou právneho aktu v zmysle článku 231 ZFEU.

Medzi tieto všeobecné zásady ESD patria:

- a) rešpektovanie základných ľudských práv**
- b) zásada subsidiarity a proporcionality**
- c) zásada právnej istoty a ochrany legitímnych očakávaní**
- d) zásada zákazu diskriminácie**
- e) zásadu transparentnosti**

Ad a) Vzhľadom na skutočnosť, že EU nemala vlastnú listinu základných ľudských práv až do prijatia Charty základných práv a slobôd EU v Nice roku 2000, ktorá je súčasťou aj Lisabonskej zmluvy, riešil ESD túto situáciu tak, že hľadal oporu v ústavách členských štátov a v medzinárodných dokumentoch o základných právach, hlavne k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobodách. Na základe článku 6 ods.2 ZEÚ únia rešpektuje základné ľudské práva, ako ich zaručuje Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „EDLP“) podpísaný v Ríme 4. novembra 1950 a ktoré vyplývajú z ústavných tradícií členských štátov, ako základných princípov práva Spoločenstva. Európsky súd pre ľudské práva dokonca neváhal brať na zodpovednosť priamo členský štát EÚ za porušenie EDLP, aj keď k porušeniu došlo na základe aktu Spoločenstva. Súd to odôvodnil tým, že členský štát síce preniesol časť svojej suverenity na spoločenstvo, ale nevzdal sa zodpovednosti za ochranu ľudských práv

podľa EDĽP. Aj keď komisia mala aspiráciu zaviesť akýsi nový systém ochrany základných práv prístupím k EDĽP, ESD svojím posudkom 2/94 z 28.marca 1996 konštatoval, že žiadne ustanovenie zmluvy nezveruje vo všeobecnosti komunitárnym inštitúciám právomoc vydávať právne normy v oblasti ľudských práv alebo uzatvárať medzinárodné dohody o ochrane ľudských práv.

Ad b) Zásadu subsidiarity patrí k najzákladnejším zásadám, na ktorých je vybudovaná Európska únia. Táto zásada bola prvý krát inkorporovaná do článku 5 ZES Maastrichtskou zmluvou o EÚ. Cieľom tejto zásady je úprava rozsahu konania Spoločenstva v oblastiach, ktoré nepatria do jeho výlučnej právomoci. Podstatou tejto zásady je, aby

- Spoločenstvo konalo len vtedy, ak ciele, ktoré sa majú dosiahnuť týmto konaním, nemôžu byť spoľahlivo zabezpečené členskými štátmi a zároveň
- aby Spoločenstvo bolo schopné čo do rozsahu a účinkov zvládnuť lepšie dosiahnutie cieľa, ako štáty samé.

Uplatňovanie zásady subsidiarity nesmie viesť však k tomu, aby sa obmedzovali práva jednotlivca⁴².

Zásada proporcionality uvedená taktiež v článku 5 ZFEÚ vyjadruje skutočnosť, že „Spoločenstvo nesmie žiadnou činnosťou prekročiť rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie cieľov tejto zmluvy.“ Táto zásada sa vzťahuje na všetky konania Spoločenstva, to znamená aj na oblasť výlučnej právomoci. Obsahom zásady proporcionality je to, aby prijímané legislatívne opatrenia a konania Spoločenstva neprekročili rámec toho, čo je nevyhnutné na dosiahnutie cieľa. ESD pri skúmaní dodržiavania princípu proporcionality skúma tri otázky:

- Je opatrenie vhodné na dosiahnutie ustanoveného cieľa?
- Je nevyhnutné dosiahnuť požadovaný cieľ?
- Zavádza také obmedzenia pre jednotlivca, ktoré sú neprimerané ustanovenému cieľu?⁴³

⁴² Streinz R.2003. Europarecht.Heidelberg: C.F.Müller. 2003. s.147

⁴³ Crag, de Burga.2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford: Oxford University Press. 2002, s.372

Tento prípad sa teší značnej popularite, nakoľko ESD neváha odstraňovať „tvrdosť zákona“, ktorá sa môže vyskytnúť pri striktnom aplikovaní práva EÚ, pri ktorom dochádza k porušeniu zásady proporcionality. Táto zásada sa nevzťahuje len na Spoločenstvo a jeho orgány, ako aj na členské štáty pri implementovaní práva Spoločenstva do vnútroštátnych právnych poriadkov.

Ad c) Zásadu právnej istoty si ESD osvojil z vnútroštátnych právnych systémov. Jej podstata spočíva v tom, že právny poriadok má byť dostatočne jasný, prehľadný a zrozumiteľný, aby jednotlivci mohli predvídať a poznať dôsledky svojho konania, prípadne plánovať svoje rozhodnutia na solídnom právnom základe. Najdôležitejšou otázkou, s akou sa právna istota spája je retroaktivita právnych predpisov. ESD v zásade poprel možnosť retroaktivity aktov Spoločenstva, ale nie bez výnimky. ESD výnimočne pripustil retroaktivitu právneho predpisu, ak si to vyžaduje ustanovený cieľ a legitímne očakávania dotknutých osôb sa budú rešpektovať⁴⁴. Táto zásada má široké opodstatnenie najmä v mnohých nezáväzných aktoch Komisie (tzv. soft law), ktorými Komisia vydáva akési usmernenia a postupy, v ktorých sama seba zaväzuje konať určitým spôsobom, alebo ujasňuje, ako sa bude pozeráť na určité správanie jednotlivcov. V prípade, že by Komisia nedodržala ustanovenia takéhoto usmernenia a jednotlivci, ktorý sa legitímne opieral o odporúčania Komisie, by vznikla škoda, mohol by si ju uplatniť voči Spoločenstvu. To však nebráni tomu, aby došlo k zmene legislatívy ak očakávania boli v rozpore s komunitárnym právom, prípadne nerátali so zvýšením pokuty za porušenie komunitárneho práva.

Ad d) Zásada zákazu diskriminácie je všeobecnou zásadou európskeho práva a prelína sa viacerými ustanoveniami zmluvy. Zmluva v článku 12 ZFEU zakazuje akúkoľvek diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti. Tento článok zároveň oprávňuje Radu na prijatie pravidiel o zákaze takejto diskriminácie. Tento zákaz diskriminácie bol následne rozvinutý aj na voľný pohyb osôb, služieb, kapitálu a slobody usadzovania v článkoch 39, 43, 49 a 50 ZFEU. Zmluva v článkoch 2 a 3 ZFEU a 137 a 141 ZFEU obsahuje zákaz diskriminácie medzi pohlaviami, a tým rovnosť medzi mužmi a ženami. Okrem tohto zákazu obsahuje ZSE aj zákaz diskriminácie medzi výrobcami a spotrebiteľmi.

⁴⁴ Karas, V a Králik, A.2007..Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007.s. 157

Ad e) Zásadu transparentnosti vyjadruje článok 1 ZEÚ, ktorý hovorí, že všetky rozhodnutia EÚ sa musia prijímať s takou otvorenosťou, s akou to je len možné. Táto zásada obsahuje princíp verejnosti zasadnutí inštitúcií, poskytovania informácií a v poslednom čase najviac rozvinutú zásadu prístupu k dokumentom, ktorý upravuje článok 15 ZFEU. Zásadu transparentnosti inkorporovala do základných zmlúv Masstrichtská zmluva na základe dlhotrvajúcej kritiky demokratického deficitu Spoločenstva. Dôvody na odopretie prístupu k dokumentom musia byť takej povahy, aby prevážili záujem občana zúčastniť sa na správe vecí verejných, čo je základom demokratického zriadenia. V súčasnosti prístup k dokumentom zabezpečuje znenie nariadenia č.1049/2001. Na základe významu tejto zásady pre budúce formovanie EÚ ako demokratickej inštitúcie riadia niektorí autori zásadu transparentnosti k všeobecným zásadám európskeho práva⁴⁵.

3.3.3 Medzinárodné zmluvy ako prameň európskeho práva

Medzinárodné zmluvy majú v systéme prameňov európskeho práva osobitné postavenie, ktoré majú svoj pôvod mimo právneho poriadku Únie a sú čiastočne právnymi aktmi tretích štátov. Podľa článku 218 ZFEU sú medzinárodné zmluvy uzavreté Spoločenstvom záväzné tak pre inštitúcie Spoločenstva, ako aj pre členské štáty. Záväznosť týchto zmlúv pre členské štáty znamená, že medzinárodné zmluvy zaväzujú členské štáty rovnakým spôsobom ako orgány Spoločenstva, a že členské štáty rovnako ako orgány Spoločenstva nesú zodpovednosť za splnenie záväzkov vyplývajúcich z týchto zmlúv.

ESD vo svojom rozhodnutí uviedol, že Spoločenstvo môže byť viazané aj medzinárodnými zmluvami, ktoré uzavreli členské štáty, za kumulatívneho splnenia týchto podmienok:

- 1.) medzinárodná zmluva bola uzavretá pred založením Spoločenstva (t.j. pred 25.marcom 1957),
- 2.) medzinárodnú zmluvu uzavreli všetky členské štáty,
- 3.) predmet medzinárodnej zmluvy spadá do právomoci Spoločenstva,

⁴⁵ Crag, de Burga.2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford: Oxford University Press. 2002, s.392

4.) ostatné zmluvné strany by mali uznať, že Spoločenstvo vstupuje do práv a záväzkov svojich členských štátov⁴⁶.

3.3.3.1 Priama použiteľnosť medzinárodnej zmluvy

Americká ústavnoprávna terminológia ustanovila pojem *self-executing treaty*. Ide o zmluvy, používané aj v medzinárodnom práve, ktoré sa uzatvárajú priamo s tým účelom, aby bezprostredne regulovali právne vzťahy medzi vnútroštátnymi subjektmi tak, aby sa určili príslušné právne pravidlá. Ide o zmluvy, ktoré sú vnútroštátne použiteľné bez vnútroštátneho vykonávacieho predpisu. Medzinárodná zmluva, ktorá sa stala vnútroštátne právne záväznou, nie je súčasťou vnútroštátneho práva, pričom sa táto norma považuje za normu medzinárodného práva verejného.

3.3.3.2 Priamy účinok medzinárodných zmlúv v európskom práve

Skôr uvedená zásada priamej použiteľnosti, je základný predpoklad zásady priameho účinku ako normy, ktorá priznáva jednotlivcovi práva a ukladá mu povinnosť samostatne bez potreby inej právnej normy. Zásadu priameho účinku však je potrebné modifikovať vo vzťahu k medzinárodným zmluvám, nakoľko túto zásadu ESD vytvoril a modifikoval s ohľadom na osobitný charakter a vnútorné pomery Spoločenstva. Priamy účinok medzinárodnej zmluvy vychádza z analýzy predmetu, štruktúry a cieľa zmluvy ako celku, pričom sa berie do úvahy, do akej miery sa blíži účel danej medzinárodnej zmluvy účelu zmlúv tvoriacich primárne právo. Na základe tejto analýzy sa potom skúma konkrétne ustanovenie medzinárodnej zmluvy, a najmä si spĺňa štandardné kritériá priameho účinku. Skúmanie priameho účinku v konečnom dôsledku zodpovedá interpretačnej metóde medzinárodného práva. Podľa ustanovenia článku 31 ods.1 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve musí byť zmluva interpretovaná v dobrej viere, v súlade s obvyklým významom jednotlivých výrazov uvedených v zmluve, v ich súvislosti a s prihliadnutím k predmetu a účelu zmluvy.

⁴⁶ Karas, V a Králik, A.160. Európske právo, Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 160

3.3.4 Sekundárne pramene

Sekundárne európske právo tvoria legislatívne právne akty zamerané na ďalšie rozpracovanie materiálu obsiahnutého v primárnych prameňoch európskeho práva, teda najmä v zakladajúcich zmluvách. Na sekundárne európske právo možno odkazovať ako na „odvodené právo“, ktoré prijíma na základe zmocňovacej normy zahrnutej v primárnom práve EÚ⁴⁷. Sekundárne pramene práva sú právne normy vytvorené orgánmi EÚ, prijaté na základe predpísaného legislatívneho i nelegislatívneho postupu a na základe a v medziach primárneho európskeho práva.

O sekundárnych prameňoch práva EÚ môžeme konštatovať, že ide o rozsiahlu skupinu právnych predpisov, ktoré prijímajú inštitúcie EÚ, t.j. Rada EÚ, Európsky parlament, Európska komisia v zmysle článku 288 ZFEU alebo Európska centrálna banka v zmysle článku 132 Zmluvy o fungovaní EÚ. Sekundárne, čiže „delegované“ pramene práva EU musia byť v súlade s primárnymi prameňmi EU a v odozve na relevantnú iniciatívu sa preskúmaním ich legality zaoberá Súdny dvor EU. V zmysle článku 288 Zmluvy o fungovaní EÚ sa výsledkami normotvornej činnosti Rady, Európskeho parlamentu a Rady alebo Európskej komisie stávajú nasledovné sekundárne pramene práva EU:

- a) nariadenia**
- b) smernice**
- c) rozhodnutia**
- d) odporúčania a stanoviská**
- e) právne akty Európskej centrálnej banky**

Na nasledujúcich stranách sa budeme venovať základným charakteristikám vyššie uvedených prameňov, ako aj ich právnym účinkom a následkom ich nesprávnej implementácie, keďže správne pochopenie sekundárnych prameňov je pre prax mimoriadne dôležité.

Ad a) Nariadenia sú všeobecne záväzné normatívne právne akty. Úlohou nariadení je zabezpečiť uniformné vykonanie určitej časti primárneho práva, ktoré sa vyznačuje

⁴⁷ Čorba J..2002. Európske právo na Slovensku. Bratislava: Kaligram. 2002. s.92

vyššou právnou silou a mierou všeobecnosti. Nariadenie je všeobecne záväzné vo všetkých svojich častiach a zároveň aj priamo aplikovateľné v každom členskom štáte (*an. binding in its entirety and directly applicable*). Je všeobecne záväzné pre inštitúcie na európskej aj vnútroštátnej úrovni, ako aj pre vnútroštátne subjekty práva, to znamená aj pre samotných občanov. Nariadenia majú prednosť pred vnútroštátnym právom a nevyžadujú si transpozíciu do vnútroštátneho právneho systému. Nariadenie nadobúda platnosť a účinnosť dňom, ktorý je v ňom uvedený, ak takýto deň nie je uvedený, tak v dvadsiaty deň od zverejnenia v Úradnom vestníku Európskej únie (*Official Journal of the European Union*).

Nariadenia sú v zásade prijímané Radou na návrh Komisie a v spolupráci s Európskym parlamentom (*riadny legislatívny postup*). Sú však aj prípady, keď nariadenia vydáva len komisia na základe splnomocnenia Rady (*mimoriadny legislatívny postup*). V tomto prípade sa hovorí o delegovanej legislatívnej právomoci, ktorá je kritizovaná najmä pre nedostatok legitimacy na takéto rozhodovanie, keďže Európsky parlament nemá praktický dosah na takto prijímanú legislatívu. Nariadenia sú jedným zo základných znakov nadštátneho charakteru Spoločenstva, ktorý výrazne odlišuje EÚ od iných medzinárodných organizácií⁴⁸. V zmysle medzinárodného práva verejného sa pre normu medzinárodného práva vyžaduje jej transpozícia (premietnutie) do vnútroštátneho práva prostredníctvom vnútroštátneho právneho predpisu alebo na základe jej zverejnenia v národnom úradnom vestníku (napr. Zbierke zákonov). Tento postup však vylučuje článok 288 a 297 ZFEU, ktorý výslovne priznáva nariadeniam priamu použiteľnosť v členských štátoch a to po ich zverejnení v Úradnom vestníku EÚ. ESD vo svojich rozhodnutiach výslovne uviedol, že akákoľvek implementácia do vnútroštátneho právneho poriadku národnou legislatívou, ktorá ho obmedzuje, pozmeňuje alebo oslabuje je v rozpore s článkom 288 ZFEU a teda aj porušením samotnej zmluvy. To však nevylučuje, aby členský štát upravil ďalšie otázky, ktoré súvisia s nariadením a nariadenie ich priamo nerieši. Dôležité je, aby sa nepozmenili alebo neoslabil účinky nariadenia.

Nariadenie ako také je po nadobudnutí účinnosti automaticky vynútiteľné v členskom štáte a má všeobecnú právnú záväznosť, a je určený vopred neurčenému okruhu

⁴⁸ Streinz R..2003. Europarecht. Heidelberg: C.F.Müller. 2003. s.157

subjektov. Tento znak ho odlišuje od ďalšieho sekundárneho prameňa práva, ktorým je rozhodnutie. Pre určenie skutočnosti, či je právny akt nariadením alebo rozhodnutím, nie je dôležitá skutočnosť, ako sa právny akt nazýva, alebo aký je jeho obsah. Význam rozlíšenia nariadenia od rozhodnutia spočíva v možnosti jednotlivca dovoliť sa neplatnosti právneho aktu v zmysle článku 263 ZFEU.

Ad b) Smernice sú špecialitou európskeho práva. Sú záväzné pre členský štát, ktorému sú určené, a to vzhľadom na výsledok, ktorý sa má dosiahnuť, pričom voľba foriem a metód sa ponecháva na orgány členského štátu. Smernice teda nie sú všeobecne záväzné legislatívne akty a ich adresátmi bývajú iba členské štáty, pričom ako také najlepšie vyhovujú charakteru Spoločenstva, keďže rešpektujú rôznorodosť právnych poriadkov členských štátov. To je aj dôvod prečo Protokol o zásade subsidiarity odporúča používať ako legislatívny nástroj skôr smernice ako nariadenia⁴⁹.

Smernica je na rozdiel od nariadení a rozhodnutí adresovaná členským štátom, pričom nezaväzuje a nezakladá priamo práva a povinnosti fyzickým a právnickým osobám, nakoľko si vyžaduje transpozíciu do vnútroštátneho práva formou právneho aktu členského štátu. Formu a právnu silu aktu implementácie smernice ponecháva zmluva na orgány členského štátu. K transpozícii smernice musí dôjsť v lehote určenej priamo v smernici alebo do dvadsiatich dní odo dňa jej zverejnenia v Úradnom vestníku EÚ. Ak štát pred uplynutím príslušnej lehoty nevytvorí podmienky pre uskutočnenie cieľov vytýčených v smernici, poruší právo EU a vystaví sa tak riziku postihu v zmysle článku 226 Lisabonskej zmluvy (čl. 258 ZFEU).

V poslednom čase sa však charakter smerníc podobá čoraz viac nariadeniam, pretože smernice priamo vo svojom texte obsahujú normu, ktorá má byť síce transponovaná, alebo vzhľadom na svoju presnosť a určitosť nepripúšťa prakticky žiadnu odchýlku.

⁴⁹ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo,. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 164

o **Priamy účinok smerníc**

V prípade smernice je z dôvodu ustanovenia článku 249 Lisabonskej zmluvy (čl. 288 ZFEU) jasné, že toto znenie článku nepredpokladá priamu aplikovateľnosť smernice tak, ako to ustanovuje pre nariadenie a akosi nepriamo aj pre rozhodnutie. O smernici zmluva hovorí, že zaväzuje členský štát, a to len čo do cieľa, ktorý sa má dosiahnuť, pričom jej samotnú transpozíciu ponecháva na štáte a jeho orgánoch. Otázne ostáva, ako sa vysporiadať so štátom, ktorý poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zmluvy a

- neimplementuje smernicu včas alebo
- neimplementuje smernicu nesprávne

ESD vyvinul v tejto veci doktrínu, ktorá mimoriadne prispela k posilneniu európskej integrácie, kde vyvinul doktrínu priameho účinku smerníc. Toto znamenalo výrazný prevrat v chápaní a rešpektovaní komunitárneho práva. ESD priznal smerniciam obdobný účinok, aký majú nariadenia v prípade, že štát neimplementoval smernicu v určenom čase alebo ustanoveným spôsobom a pritom sú splnené podmienky na priznanie priameho účinku. ESD vo svojich rozhodnutiach uviedol, že *„V oblasti, v ktorej Spoločenstva smernicou zaviazali členský štát na určité konanie, zmysluplný účinok takéhoto aktu by sa oslabil, ak by sa bránilo jednotlivcom odvolávať sa na túto normu pred vnútroštátnym súdom a ak by súdu bolo znemožnené brať túto normu do úvahy ako súčasť komunitárneho práva. Preto je nevyhnutné preskúmať v jednotlivom prípade, či povaha, všeobecná schéma a znenie normy sú spôsobilé priameho účinku na vzťah členského štátu a jednotlivca.“* ESD nepriznával jednotlivcom právo dovolávať sa priameho účinku neimplementovanej smernice voči fyzickým a právnickým osobám, čiže neprípúšťal tzv. horizontálny priamy účinok. Dôležitým precedensom v tejto oblasti je rozhodnutie vo veci Marschal. ESD argumentoval, že:

- smernica nemôže sama osebe ukladať povinnosti jednotlivcom a preto nemôže byť ustanovenie smernice použité proti nemu
- článok 249 Lisabonskej zmluvy (čl. 288 ZFEU) priznáva záväznosť smernice len voči členským štátom, nie jednotlivcom⁵⁰

⁵⁰ Mazák J., Jánošíková M. 2007. Výber rozhodnutí súdneho dvora ES. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s.93

ESD na základe tohto judikátu rozšíril pojem štát v chápaní európskeho práva, pričom tento pojem rozšíril na orgány štátnej moci, ale aj na iné verejné orgány, ako napríklad Úrad pre zdravie (Health Authority) v prípade Marschal. Podľa ESD štátny orgán je orgán, bez ohľadu na jeho právnu formu, ktorý je na základe rozhodnutia štátu zodpovedný za poskytovanie verejných služieb pod kontrolou štátu a má na tento účel osobitné právomoci, ktoré sa vynímajú z rámca bežných pravidiel medzi jednotlivcami. Za takéto orgány súd označil daňové úrady, miestnu štátnu správu a samosprávu, nezávislé orgány zabezpečujúce poriadok a bezpečnosť, inštitúcie poskytujúce zdravotnícke služby či podnik pod finančnou kontrolou štátu⁵¹.

Na základe vyššie uvedeného teda vyplýva, že pre priamy účinok smernice musia byť naplnené tieto podmienky:

- jasný, presný a dostatočne určitý záväzok obsiahnutý v smernici,
- nepodmienený záväzok,
- uplynutie času na transpozíciu smernice do vnútroštátneho poriadku,
- nejde o záväzok, ktorý priamo ukladá povinnosti jednotlivcovi

○ **Nepriamy účinok smerníc**

Nepriamy účinok smerníc, ako ho vyjadril ESD v prípade *Von Colson a Kamman*⁵² spočíva v povinnosti členského štátu vykladať vnútroštátne právo vo svetle znenia a cieľa smernice tak, aby dosiahol výsledok v zmysle článku 288 ZFEU. ESD túto povinnosť rozširuje aj na všetky orgány štátu vrátane súdov, ak ide o prejednávanie veci v rámci ich právomoci. Súdny sú povinné aplikovať nepriamy účinok nielen pri výklade vnútroštátnych predpisov prijatých za účelom transpozície smernice, ale aj v ostatných prípadoch výkladu vnútroštátneho práva. ESD opiera túto povinnosť o princíp lojality členského štátu voči Európskym spoločenstvám, ktorý je zakotvený v článku 21 ZFEU (pôvodný článok 10 ZES). „Členské štáty prijímú všetky potrebné opatrenia všeobecnej alebo osobitnej povahy, aby zabezpečili plnenie záväzkov vyplývajúcich z tejto zmluvy alebo z opatrení prijatých orgánmi Spoločenstva. Neprijímú žiadne opatrenie, ktoré by mohlo ohroziť dosiahnutie cieľov zmluvy.“

⁵¹ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo,. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s. 167

⁵² Mazák J., Jánošíková M.2007.Výber rozhodnutí súdneho dvora ES. Bratislava: IURA EDITION. 2007. s.119

Princíp tejto zásady ESD zaväzuje vnútroštátne súdy, aby nahradili absenciu vnútroštátnej legislatívy, ktorá by implementovala smernicu, a aby vykonali nápravu v prípade nesprávne implementovanej smernice v konkrétnom konaní. Povinnosť členského štátu vykonať nápravu a prijať potrebné legislatívne opatrenia tým nie je dotknutá. ESD posunul aplikovateľnosť nepriameho účinku neimplementovaných smerníc tak ďaleko, že pripustil, aby aplikácia smernice národným súdom spôsobila jednotlivcovi občianskoprávny (nie trestnoprávny) záväzok, prípadne zhoršila jeho postavenie na právach v občianskoprávnom konaní. ESD nezaväzuje súd členského štátu, aby rozhodoval *contra legem*, t.j. protizákonne, no na druhej strane mu ukladá povinnosť, aby urobil všetko preto, aby vykladal vnútroštátnu právnu normu v čo najväčšom možnom súlade s neimplementovanou, prípadne zle implementovanou smernicou.

Podstatou nepriameho účinku je povinnosť vykladať vnútroštátne právne normy vo svetle neimplementovanej smernice, ale rešpektujúc skutočnosť, že smernica môže priamo ukladať právnu povinnosť jednotlivcom len na základe transpozičnej vnútroštátnej normy. Súd členského štátu je povinný vykladať vnútroštátne právo vo svetle znenia a cieľa smernice. Tento proces nemá nahradiť transpozíciu smernice do vnútroštátneho poriadku a nemôže ani založiť trestnoprávnu zodpovednosť jednotlivca. Výsledkom eurokonformného výkladu však môže byť vznik občianskoprávnej zodpovednosti⁵³, ktorá by inak nebola existovala.

○ ***Náhodný (výnimočný) priamy účinok smerníc***

Ako sme už vyššie uviedli, ESD nepripustil možnosť dovolať sa priameho účinku smernice na horizontálnej úrovni, to znamená medzi jednotlivcami, argumentujúc, že porušenie povinnosti štátu nesmie sankcionovať jeho občanov. Nakoľko sa však komunitárne právo ustavične vyvíja, ESD pripustil použitie neimplementovanej smernice pri riešení sporu dvoch súkromných osôb, a to tak, že súd neprihliadne na vnútroštátny predpis, ktorý je v rozpore s neimplementovanou smernicou. Túto možnosť pripustil aj pre prípad, že takýmto postupom bude jedna strana zvýhodnená a dokonca bude zvrátený aj výsledok súdneho konania. Tento účinok je možné ukázať na prípade gréckej banky *Panagis Pafilis*. V uvedenom prípade pôvodný

⁵³ Prípady C-215/97, *Bellone v. Yokohama* (1998), ECR I-2191

akcionári banky podali námietky proti navýšeniu základného imania banky, ku ktorému došlo na základe výnosu prezidenta, prijatého v zmysle gréckej legislatívy. Žalobcovia argumentovali textom neimplementovanej smernice č.77/91, ktorá vyžadovala rozhodnutie valného zhromaždenia o každom navýšení základného imania. Keďže táto požiadavka smernice bola podľa názoru žalobcu dostatočne zrejímavá a určitá, bola aj priamo účinná, a výnos prezidenta bol v rozpore so smernicou.

V uvedenom prípade bolo zaujímavé, že žalobca sa dovoľával neplatnosti navýšenia základného imania voči spoločnosti (banke) samej, a nie voči členskému štátu a preto sa čakalo na rozhodnutie ESD, ktorý dovtedy odmietal priamy účinok neimplementovanej smernice medzi dvoma súkromnými osobami. V uvedenom prípade dal ESD za pravdu žalobcom a rozhodol, že smernica neumožňovala prijatie takéhoto výnosu. Súd sa v rozhodnutí zaoberal otázkou súladu vnútroštátnej legislatívy a smernice, pričom tým nepriamo uložil právny záväzok súkromnej spoločnosti, konajúcej v súlade s vnútroštátnym právnym poriadkom.

Jedným z dôvodov na priznanie horizontálneho priameho účinku smernice je aj skutočnosť, že smernice sú obligatórne uverejnené v Úradnom vestníku a má sa za to, že sú každému známe (princíp publicity). V záujme zásady legitímnych očakávaní a právnej istoty príslušníci členských štátov môžu právom predpokladať, že prijatú smernicu členský štát správne a v určenom čase implementuje. Ak sa tak nestane, nemali by byť poškodení na svojich právach, rovnako by však nemali niesť zodpovednosť za porušenie zmluvy členským štátom.

Aj keď nemožno predvídať, či ESD bude vo svojej rozhodovacej činnosti smerovať k úplnému horizontálnemu účinku neimplementovanej smernice alebo zostane len pri jej vertikálnom účinku s možnosťou priznať priamy účinok smernice v prípadoch zjavného rozporu medzi smernicou a vnútroštátnou legislatívou, musia jednotlivci v záujme ochrany svojich práv pozorne sledovať smernice a ich implementáciu do vnútroštátneho právneho poriadku. Pretože, ako vidieť v spomenutých rozhodnutiach ESD, môže sa stať, že aj keď bude zachované platné vnútroštátne právo v konkrétnom súkromnoprávnom zmluvnom vzťahu, môže byť pozícia jednotlivca

konajúceho v dobrej viere spochybnená na základe rozporu vnútroštátnej právnej normy s neimplementovanou smernicou, ktorá spĺňa podmienky priameho účinku.

Ad c) Rozhodnutia sú individuálne právne akty. Rozhodnutie zaväzuje v zmysle článku 288 zmluvy o fungovaní EÚ iba tie subjekty, ktorým je určené a ktorých sa týka. Môže byť adresovaná inštitúciám EU, členským štátom aj jednotlivým osobám. Pre adresáta je rozhodnutie záväzné vo všetkých svojich častiach. Na rozdiel od nariadení a smerníc sa rozhodnutia, s výnimkou rozhodnutí prijatých v súlade s článkom 294 ZFEU (čl. 254 Lisabonskej zmluvy) sa nezverejňujú v Úradnom vestníku, ale doručujú sa tomu, komu sú určené. Tie rozhodnutia, ktoré sa doručujú nadobúdajú účinnosť dňom doručenia. Najčastejšie sa rozhodnutia prijímajú v oblasti úpravy hospodárskej súťaže, kde ich vydáva Komisia, nakoľko v tomto prípade môže Rada delegovať legislatívnu právomoc na Komisiu. Spoločenstvo však pozná aj rozhodnutia, ktoré nie sú určené konkrétnym adresátom, preto je niekedy ťažké odlíšiť nariadenie od rozhodnutia. V konečnom dôsledku bude v takom prípade o forme aktu rozhodovať ESD.

Rozhodnutie je rovnako ako nariadenie priamo aplikovateľné v členskom štáte a zaväzuje svojimi dôsledkami adresátov rozhodnutia, ktorými sú najčastejšie fyzické a právnické osoby. Článok 288 ZFEU neobsahuje priamo aplikovateľnosť rozhodnutia tak, ako je to pri nariadení. ESD potvrdil charakter tohto rozhodnutia argumentujúc efektivitou komunitárneho práva nasledovne: „Najmä v prípadoch, pri ktorých napríklad orgány Spoločenstva rozhodnutím prikážu členským štátom nejako konať, účinnosť takéhoto rozhodnutia by bola oslabená, ak by sa príslušníci členského štátu nemohli tohto záväzku členského štátu dovoliť pred vnútroštátnym súdom a tento nemohol považovať rozhodnutie za súčasť komunitárneho práva.⁵⁴“ Inými slovami povedané, súd priznal právo jednotlivcom dovoliť sa pred vnútroštátnym súdom záväzku členského štátu, ktorý mu vyplýva z rozhodnutia.

Ad d) Odporúčania a stanoviská nie sú v zmysle článku 288 ZFEU právne záväzné. Vyjadrujú predovšetkým politické a morálne posolstvá. Inštitúcie EU nimi okrem iného tlmočia svoje postoje k daniu v členských štátoch v nádeji, že ich budú

⁵⁴ Prípád C-9/70, Franz v. Finanzamt Traunstein.

rešpektovať na základe dobrovoľnosti. Zatiaľ čo stanovisko je výsledkom nejakej iniciatívy, snahou odporúčania je priblížiť adresátom určitý spôsob správania⁵⁵. Aj keď existujú názory, že odporúčania a stanoviská sotva tvoria časť práva EÚ, netreba zabúdať, že Súdny dvor EÚ na ne príležitostne odkazuje, čím sa ich povaha prameňa práva EÚ stále posilňuje.

Ad e) Rozhodnutia európskych súdov (ESD a Všeobecného súdu v zmysle Lisabonskej zmluvy) nie sú prameňmi práva v pravom zmysle a nemôžu nahradiť formálne pramene práva. Rovnako v európskom práve nemajú tieto rozhodnutia povahu súdnych precedensov tak, ako tomu je v systéme *common law*. Rozhodnutia ESD nie sú záväzné pre Všeobecný súd, ibaže by išlo o rozhodnutie v konkrétnej veci, kde ESD rozhodoval ako súd druhej inštancie. ESD nie je taktiež viazaný svojím predchádzajúcim rozhodnutím, aj keď môžu byť skutkové a právne okolnosti prípadu obdobné ako v predchádzajúcom konaní. ESD a Všeobecný súd majú za úlohu zaručiť dodržiavanie práva pri výklade a uplatňovaní ZFEU. Súd z tohto článku odvodil svoju právomoc nachádzať právo a vyplňať medzery medzi normami európskeho práva, a to najmä v prípadoch, keď ZFEU obsahovala stručnú alebo príliš všeobecnú právnu úpravu. Súd svojím postupom vytvoril významné právne doktríny určujúce povahu európskeho práva, medzi ktoré radíme zásadu prednosti európskeho práva, zásadu priameho účinku, zásadu nepriameho účinku, alebo zásadu zodpovednosti členského štátu za porušení európskeho práva. Aj keď rozhodnutia európskych súdov nie sú formálnym prameňom práva, požívajú vysokú autoritu, tak zo strany členských štátov, ako aj orgánov EÚ. Ak sa niektorý názor objavuje konštantne v rozhodnutiach ESD a Všeobecného súdu, hovoríme o tzv. ustálenej judikatúre súdu. Takýto právny názor si spravidla osvoja aj ostatné orgány EÚ a členské štáty a stáva sa akýmsi obyčajovým právom, všeobecne uznávaným pravidlom pri výklade a aplikácii európskeho práva.

Ad f) V nadväznosti na vyššie povedané uvádzame, že právo EÚ pozná aj **sekundárne akty Európskej centrálnej banky** (ďalej aj „ECB“) opierajúc sa o už spomínaný článok 110 Zmluvy o EÚ v zmysle Lisabonskej zmluvy a článku 34 Protokolu o Štatúte Európskeho systému centrálnych bánk a Európskej centrálnej

⁵⁵ Streinz R..2003. Europarecht. Heidelberg: C.F.Müller. 2003. s.177

banky, ktorý je pripojený k Zmluve o EÚ. Na základe týchto ustanovení Európska centrálna banka disponuje obdobným, ale len o smernicu zúženým katalógom právnych aktov. Európska centrálna banka môže vydávať nariadenia, prijímať rozhodnutia, formulovať odporúčania a zaujímať stanoviská. Za nesplnenie záväzkov vyplývajúcich z nariadení a rozhodnutí je oprávnená ECB ukladať podnikom v priestore eurozóny pokuty alebo opakované penále.

3.4 Povaha európskeho práva a jeho zásady

Európske právo, ktorého pramene sme už opísali v predchádzajúcej kapitole predstavuje súhrn právnych noriem rôzneho pôvodu, účelu, povahy a s rôznymi právnymi účinkami. Táto rôznorodosť je spôsobená tým, že právny poriadok Spoločenstva plní štyri základné funkcie:

- 1) *Úprava vzťahov medzi Spoločenstvom a členskými štátmi.* Spoločenstvo má supranacionálny (nadhárodný) charakter, pričom jednotlivé členské štáty sú v oblasti pôsobnosti Spoločenstva jeho podriadenými prvkami.
- 2) *Úprava vzťahov medzi členskými štátmi navzájom.* V tomto smere plní obdobné funkcie ako medzinárodné právo verejné.
- 3) *Úprava vnútornej štruktúry Spoločenstva,* pričom ide najmä o vzťahy medzi jednotlivými orgánmi (analogicky s ústavným právom v štáte).
- 4) *Právna regulácia vzťahov, ktorých subjektom sú fyzické a právnické osoby.* Na druhej strane takýchto právnych vzťahov môže mať byť iná právnická alebo fyzická osoba, členský štát alebo Spoločenstvo.

Vyššie uvedené funkcie právneho poriadku Spoločenstva EU sa premietajú aj do štruktúry prameňov európskeho práva. Funkcie uvedené v bodoch 1 až 3 sú upravené primárnym právom, ktoré je tvorené medzinárodnými zmluvami. Tieto zmluvy majú iný charakter ako bežné medzinárodné zmluvy, a to hlavne z dôvodu ich osobitného ústavného charakteru v rámci Spoločenstva. Normy európskeho práva majú svoje špecifiká, ktoré ich odlišujú od noriem medzinárodného ako aj vnútroštátneho práva. Európske právo je aplikované v každom členskom štáte ako súčasť odlišného a autonómneho právneho poriadku Spoločenstva.

Priamo aplikovateľné normy európskeho práva si zachovávajú špecifickú povahu a nestávajú sa súčasťou vnútroštátneho práva, hoci vnútroštátne právo poskytuje prostriedky na jeho efektívnu aplikáciu, pričom legislatívne orgány členských štátov nemajú právomoc zmeniť alebo zrušiť právne akty prijaté inštitúciami Spoločenstva. Samostatnosť európskeho práva je potvrdená aj skutočnosťou, že ESD je najvyššou inštanciou pri interpretácii a aplikácii právnych noriem Spoločenstva.

Z ohľadom na vyššie uvedené môžeme konštatovať, že európske právo tvorí samostatný právny poriadok, zároveň je však integrálnou súčasťou právneho poriadku použiteľného na území každého členského štátu. Pojem „integrálna súčasť“ však ESD nepoužíva v úmysle zjednotiť európske právo a právny poriadok členského štátu, ale chápe európske právo tak, že platí autonómne popri vnútroštátneho práva členského štátu bez toho, aby stratilo svoju povahu⁵⁶. Spoločné fungovanie európskeho práva a vnútroštátnych právnych poriadkov členských štátov predpokladá určenie pravidiel umožňujúcich efektívnu aplikáciu európskeho práva. **Základnými zásadami**, ktoré zabezpečujú efektívne uplatňovanie **európskeho práva** v členských štátoch, **sú**:

- a) zásada priameho účinku
- b) zásada prednosti európskeho práva
- c) zásada nepriameho účinku
- d) princíp zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením právneho poriadku Spoločenstva

Ad a) Zásada priameho účinku európskeho práva vyjadruje skutočnosť, že normy európskeho práva sú spôsobilé zakladať práva v prospech jednotlivcov, ktorí sa môžu týchto práv dovoliavať voči súdnym a iným orgánom členského štátu. Inými slovami, norma európskeho práva s priamym účinkom umožňuje jednotlivcovi, ak je jej adresátom, aby sa v prípade porušenia svojich práv vyplývajúcich z európskeho práva, dovolal jej aplikácie pred orgánmi členského štátu.

Z článku 267 ZFEU, podľa ktorého sú vnútroštátne súdy oprávnené požiadať Súdny dvor EU bez rozdielu, tiež vyplýva, že jednotlivci sa môžu pred vnútroštátnymi súdmi

⁵⁶ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION.2007.,s. 119

dovoľávať subjektívnych práv vyplývajúcich z týchto aktov. Preto treba v každom prípade skúmať, či predmetné ustanovenie je vo svojej podstate, kontexte a znení schopné vyvolať bezprostredný účinok v právnych vzťahoch medzi adresátom aktu a tretími osobami.

Cieľom doktríny priameho účinku je ochrana jednotlivca, ktorý nesmie doplatiť na to, že členský štát svojim konaním alebo nekonaním porušil svoju povinnosť vyplývajúcu z európskeho práva. Predpokladom použitia zásady priameho účinku je porušenie európskeho práva členským štátom, ktoré má za následok narušenie, popretie alebo obmedzenie práv fyzických a právnických osôb. ESD vo veci *Van Gend en Loos*⁵⁷ zásadným spôsobom odmietol právny názor, že zmluva zakladá práva a povinnosti výlučne vo vzťahu k členským štátom, pričom nemá priamy vplyv na právne postavenie subjektov členských štátov Spoločenstva.

Priamym dôsledkom uplatnenia zásady priameho účinku je skutočnosť, že priama účinná norma európskeho práva vyvoláva právne účinky a smeruje k založeniu práv a/alebo povinností fyzických a právnických osôb.

Vzhľadom na existujúce rozhodnutia (judikatúru) ESD môžeme konštatovať, že vnútroštátny sudca je povinný aplikovať *ex officio* priamo účinné normy európskeho práva bez ohľadu na to, či sa účastníci konania priameho účinku v súdnom konaní dovoľávajú, alebo nie.

Ad b) Zmluva o fungovaní EU neobsahuje ustanovenie, ktoré by bolo zamerané na riešenie konfliktu medzi normami vnútroštátneho práva a európskeho práva. Vzťah európskeho práva k právnym poriadkom členských štátov vymedzuje **zásada aplikačnej prednosti európskeho práva pred vnútroštátnym právom.**

Zásada prednosti sa uplatňuje, ak pri aplikácii práva dôjde ku kolízii pôsobnosti vnútroštátnej právnej normy s normou európskeho práva. V záujme udržania právneho základu Spoločenstva a osobitnej povahy európskeho práva, nemôže byť európske právo spochybnené akýmkoľvek vnútroštátnym pravidlom. Členské štáty sú

⁵⁷ ESD, 1962, C-26/62, NV Algemene Transport-en Espeditie Onderneming van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration

povinné zdržať sa prijímania vnútroštátnych legislatívnych aktov, ktoré sú nezlučiteľné s európskym právom. Táto zásada sa uplatňuje v oblastiach, ktoré sú vo výlučnej právomoci EU, ale aj v oblastiach v ktorých si EU delí právomoc s členskými štátmi (delená právomoc).

V zmysle rozsudku ESD vo veci Internationale Handelsgesellschaft⁵⁸ má európske právo prednosť pred ústavným právom členského štátu aj pred princípmi vytvárajúcimi vnútroštátnu ústavnú štruktúru.

Povinnosť uprednostniť európske právo pred vnútroštátnou právnou normou, ktorá je s ním v rozpore bola potvrdená rozsudkom ESD vo veci Fratelli Constanzo⁵⁹, pričom na základe tohto rozsudku je táto povinnosť daná nielen vnútroštátnym súdom, ale aj orgánom štátnej správy a samosprávy. Európske právo sa uplatňuje vo vzťahu k všetkým vnútroštátnym orgánom bez ohľadu na deľbu moci na legislatívne, výkonné a súdne orgány.

Ad c) **Nepriamy účinok** je vlastnosť európskeho práva spočívajúca v povinnosti orgánov členských štátov vykladať ustanovenia vnútroštátneho práva v maximálnej možnej miere v súlade s európskym právom, t.j. povinnosť eurokonformného výkladu. Členské štáty a ich orgány sú povinné interpretovať svoje právo tak, aby bol dosiahnutý účel normy európskeho práva. Uplatnenie zásady nepriameho účinku však nesmie viesť k výkladu vnútroštátneho práva *contra legem*.

Dôsledok uplatnenia princípu nepriameho účinku spočíva v tom, že fyzické a právnické osoby môžu požívať právnu ochranu prostredníctvom výkladu práva aj napriek tomu, že v danom prípade sa účastník konania nemôže dovolávať zásady priameho účinku.

Zásadu nepriameho účinku ESD po prvý krát uznal vo veci *Von Colson*⁶⁰, ktorá sa týkala smernice o diskriminácii založenej na pohlaví. ESD v rozsudku uviedol, že je úlohou vnútroštátneho súdu vykladať a aplikovať legislatívu prijatú za účelom

⁵⁸ ESD, 1970, C-11/70, Internationale Handelsgesellschaft GmbH v. Einfuhr und Vorrastelle für Getreide und Futtermittel

⁵⁹ ESD, 1988, C-103/88, Fratelli Constanzo SpA v. Comune di Milano

⁶⁰ ESD, 1984, Von Colson a Kamann v. Spolková krajina Severné Porýnie - Vestfálsko

implementovania smernice v súlade s požiadavkami európskeho práva v takej miere, akú mu umožňuje vnútroštátne právo. Ak členský štát prijal normatívne právne akty za účelom implementácie smernice, možno predpokladať, že jeho úmyslom bolo splniť účel a cieľ smernice, preto je **účelné, aby sa vnútroštátne právo implementovalo vo svetle cieľa a obsahu európskeho práva.**

Ak by vnútroštátny súd neinterpretoval ustanovenia vnútroštátneho práva v súlade s európskym právom, dotknuté fyzické a právnické osoby sa budú môcť domáhať škody na základe princípu zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením európskeho práva.

Ad d) **Princíp, podľa ktorého členský štát zodpovedá jednotlivcovi za škodu, ktorá vznikla v dôsledku porušenia európskeho práva členským štátom,** je tiež založený na judikatúre ESD. Mílnikom v tomto smere bol rozsudok vo veci Frankovich, kde ESD týmto rozhodnutím zásadným spôsobom posilnil účinky európskeho práva na vnútroštátnej úrovni.

Nárok na náhradu škody je podľa ESD nevyhnutný vtedy, ak plný účinok európskeho práva závisí od konania členského štátu a v dôsledku nečinnosti členského štátu sa jednotlivcovi nemôžu pred vnútroštátnym súdom dovolať subjektívnych práv založených na komunitárnom práve⁶¹.

Zodpovednosť za škodu vznikne, ak sa naplnia tri podmienky:

- existencia porušenia európskeho práva členským štátom, ktoré sa dotýka práv jednotlivca garantovaných európskym právom;
- možno určiť obsah práv jednotlivca;
- existuje príčinná súvislosť (kauzálny nexus) medzi porušením povinností členského štátu a spôsobenou škodou.

Ak sú tieto tri podmienky splnené, jednotlivcovi vznikne právo na náhradu škody, ktorému zodpovedá povinnosť členského štátu túto škodu nahradiť podľa pravidiel vnútroštátnej právnej úpravy. Ak neexistuje príslušná európska právna úprava v tejto

⁶¹ Karas, V a Králik, A.2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION.2007.s. 138

oblasti, na právomoc a príslušnosť vnútroštátnych súdov, ako aj na procesné pravidlá na zabezpečenie plnej ochrany práv sa budú vzťahovať vnútroštátne právne predpisy.

Náhrada škody podľa vnútroštátnych pravidiel sa nesmie viazať na preukázanie úmyselného alebo nedbanlivostného konania členského štátu a jeho orgánov, ale je podmienená len tým, že bolo dostatočne závažným spôsobom porušené európske právo. Presadil sa teda princíp objektívnej zodpovednosti za škodu, bez ohľadu na zavinenie. Všetky podrobnosti súvisiace s tematikou dôsledkov zodpovednosti špecifikovaných v európskom práve sú opísané v nasledujúcich častiach tejto dizertačnej práce.

3.5 Súdna ochrana v európskej únii

Súdna ochrana v európskej únii sa zabezpečuje prostredníctvom orgánov súdnej moci opísaných v kapitole 3.2.6 tejto dizertačnej práce. Právomoci Súdneho dvora a Všeobecného súdu upravujú ustanovenia čl. 251-281 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Poslaním Súdneho dvora EÚ je zabezpečiť jednotný výklad a aplikáciu jednak zakladateľských zmlúv EÚ a jednak právne záväzných aktov prijímaných inštitúciami EÚ. Za týmto účelom Súdny dvor koná vo viacerých typoch konania.

Všeobecný súd má rovnaké poslanie ako Súdny dvor ES, ale jeho rozhodovacia činnosť sa týka najmä oblasti poľnohospodárstva, hospodárskej súťaže, štátnej pomoci, obchodnej politiky, regionálnej politiky, ochranných známk, dopravnej politiky a niektorých ďalších. Osobitný súd je príslušný na rozhodovanie o pracovno-právnych a iných obdobných nárokoch zamestnancov inštitúcií EÚ..

3.5.1 Typy konaní pred súdmi EÚ

Medzi základné typy konania pred súdmi EÚ zaraďujeme:

- A. Konanie o predbežnej otázke podľa čl. 267 ZFEU
- B. Konanie o neplatnosti aktov inštitúcií EÚ podľa čl. 263 ZFEU

- C. Konanie o nečinnosti inštitúcií EÚ podľa čl. 265 ZFEU
- D. Konanie o zodpovednosti štátu podľa čl. 258-260 ZFEU
- E. Konanie o náhrade škody podľa čl. 268 ZFEU

A. Konanie o predbežnej otázke podľa čl. 267 ZFEU

Súdny dvor EÚ má právomoc vydávať predbežné opatrenia týkajúce sa⁶²:

- a) výkladu Zmluvy o založení EÚ a Zmluvy o fungovaní EÚ
- b) platnosti a výkladu aktov inštitúcií EÚ a Európskej centrálnej banky
- c) výkladu stanov orgánov ustanovených Radou, pokiaľ to tieto stanovy umožňujú

V prípade, že takáto otázka je nastolená pred súdom alebo tribunálom členského štátu, takýto súd alebo tribunál môže, ak dospeje k záveru, že rozhodnutie o takejto otázke je nevyhnutné pre jeho rozhodnutie vo veci, požiadať Súdny dvor EU, aby v danej veci vyniesol rozhodnutie.

V prípade, že takáto otázka je nastolená v konaní pred súdom alebo tribunálom členského štátu, proti rozhodnutiam ktorého nie je podľa vnútroštátneho právneho poriadku dostupný opravný prostriedok, takýto súd alebo tribunál je povinný predložiť predmetnú vec Súdnemu dvoru.

Primárnym účelom predbežného konania je zabezpečiť jednotnosť výkladu práva EÚ (európskeho práva) pri jeho aplikácii súdmi členských štátov. V predbežnom konaní Súdny dvor nerozhoduje o súlade vnútroštátneho práva s právom EÚ a takisto nerozhoduje o aplikácii európskeho práva v konkrétnom prípade, ale toto právo iba vykladá. Ide vlastne o „pomoc“ vnútroštátnemu súdu pri rozhodovaní vecí, na ktoré sa vzťahuje európske právo.

⁶² EPI.2009.Niekoľko poznámok k hlavným konaniam na Európskom súdnom dvore. 2009. dostupné na: <<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~Main/TArticles.ascx&MID=221&phContent=~EDL/ShowArticle.ascx&ArticleId=26502>>.s.3.[02.12.2009]

B. Konanie o neplatnosti aktov inštitúcií EÚ podľa č. 263 ZFEU

Súdny dvor preskúmava zákonnosť aktov prijatých spoločne Európskym parlamentom a Radou, aktov Rady, Komisie a ECB, okrem odporúčaní a stanovísk, a aktov EP, ktoré majú vyvolať právne účinky vo vzťahu k tretím osobám⁶³.

Za týmto účelom môže Súdny dvor konať na návrh členského štátu, Rady alebo Komisie, ak ako **dôvod nezákonnosti** namietajú **nedostatok právomoci, porušenie podstatnej procesnej náležitosti, porušenie Zmluvy alebo akéhokoľvek právneho pravidla týkajúceho sa jej výkladu, alebo zneužitia právomoci**. Súdny dvor má za rovnakých podmienok právomoc konať na návrh EP, Účtovného dvora a ECB, ak ako dôvod nezákonnosti namietajú **porušenie svojich kompetencií**.

Fyzická alebo právnická osoba môže za rovnakých podmienok namietnuť nezákonnosť rozhodnutia, ktorého je adresátom, alebo rozhodnutia, ktorého, i keď bolo vydané vo forme nariadenia alebo bolo adresované inej osobe, má na jej postavenie priamy a individuálny dopad.

Návrh na začatie konania podľa článku 263 ZFEU musí byť podaný v lehote dvoch mesiacov od publikovania napadnutého opatrenia alebo jeho oznámenia navrhovateľovi, alebo v prípade, že oznámené nebolo odo dňa, keď sa navrhovateľ o ňom dozvedel.

Podľa článku 264 ZFEU, ak Súdny dvor návrhu vyhovie, vyhlási napadnutý akt za neplatný. V prípade nariadení však Súdny dvor môže, ak to uzná za potrebné, určiť ktoré z účinkov napadnutého nariadenia zostávajú v platnosti.

Účelom tohto konania je kontrola zákonnosti právne záväzných aktov prijímaných inštitúciami EÚ. Nezákonnosťou sa v tomto kontexte rozumie

⁶³ EPI.2009.Niekoľko poznámok k hlavným konaniam na Európskom súdnom dvore. 2009. dostupné na: <<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~Main/TArticles.ascx&MID=221&phContent=~EDL/ShowArticle.ascx&ArticleId=26502>>.s.1.[02.12.2009]

nedostatok právomoci, porušenie podstatnej procesnej náležitosti, porušenie ZFEU alebo iného právneho pravidla, týkajúceho sa jej výkladu a zneužitia právomoci.

C. Konanie o nečinnosti inštitúcií EÚ podľa čl. 265 ZFEU

Ak Európsky parlament, Rada alebo Komisia v rozpore so Zmluvou opomenú konať, členský štát alebo iná inštitúcia EÚ môže podať na Súdny dvor návrh, aby takéto porušenie vyslovil. Takýto návrh je prípustný len v prípade, že dotknutá inštitúcia bola najskôr vyzvaná, aby konala. Ak v priebehu dvoch mesiacov od takejto výzvy dotknutá inštitúcia nepredložila svoje stanovisko, je možné návrh podať v lehote ďalších dvoch mesiacov.

Ktorákoľvek fyzická alebo právnická osoba môže za podmienok ustanovených v predchádzajúcom odseku podať na Súdny dvor sťažnosť, že inštitúcia EÚ vo vzťahu k nej nevydala príslušný akt. Toto ustanovenie sa nevzťahuje na odporúčania a stanoviská.

Účelom tohto konania je teda kontrola inštitúcií EÚ v prípade, že v rozpore s existujúcim záväzkom opomenuli niečo vykonať. Podmienky konania podľa čl. 265 ZFEU sú teda splnené len v prípade, že príslušnej inštitúcii z európskeho práva vyplýva povinnosť konať (napríklad vydať nejaký akt) a ona túto povinnosť napriek upozorneniu nesplní.

D. Konanie o zodpovednosti štátu podľa čl. 258-260 ZFEU

V zmysle článku 258 ZFEU pokiaľ Komisia dospeje k záveru, že členský štát nesplnil svoju povinnosť podľa tejto zmluvy, po tom, ako príslušnému členskému štátu poskytne príležitosť na vyjadrenie, vydá k veci odôvodnené stanovisko. Ak príslušný členský štát stanovisku nevyhoví v lehote ustanovenej Komisiou, táto môže vec predložiť na konanie Súdnemu dvoru.

Podľa článku 259 ZFEU členský štát, ktorý dospeje k záveru, že iný členský štát nesplnil svoju povinnosť podľa tejto Zmluvy (ZSE), môže vec predložiť Súdnemu dvoru. Pred tým, než členský štát podá sťažnosť na údajné porušenie povinností

podľa tejto Zmluvy iným členským štátom, je povinný vec predložiť Komisii. Komisia každému z dotknutých členských štátov umožní vyjadrenie k veci, a to tak písomne ako aj ústne, a potom vydá stanovisko s odôvodnením. Pokiaľ Komisia nevydá stanovisko v lehote troch mesiacov odo dňa, keď jej vec bola predložená, môže sa vec podať na Súdny dvor aj bez stanoviska Komisie.

Pokiaľ súdny dvor v súvislosti so znením článku 260 ZFEU zistí, že členský štát si nespĺnil povinnosť podľa tejto zmluvy, je tento štát povinný prijať nevyhnutné opatrenia pre to, aby vyhovel rozsudku Súdneho dvora EÚ. Pokiaľ Komisia dospeje k záveru, že príslušný členský štát neprijal takéto opatrenia podľa rozsudku Súdneho dvora v lehote stanovenej Komisiou, tá môže predložiť vec Súdnemu dvoru. V tomto konaní Komisia uvedie výšku sumy alebo penále, ktoré má príslušný členský štát zaplatiť a ktoré Komisia za daných okolností považuje za primerané. Pokiaľ Súdny dvor EÚ zistí, že príslušný členský štát nevyhovel jeho rozsudku, môže mu uložiť jednorazová pokuta alebo penále, pričom tento postup nemá dopad na článok 259 Zmluvy o fungovaní EÚ.

Účelom týchto konaní o porušení povinností členským štátom je zabezpečenie všeobecného a jednotného dodržiavania práva EÚ. Za týmto účelom môže súdny dvor nariadiť členskému štátu, aby povinnosť vyplývajúcu mu z členstva v EÚ splnil a pokiaľ ju v určenej lehote nespĺní, môže mu uložiť jednorazovú pokutu alebo aj pravidelné penále. Medzi časté porušenie členských povinností patrí napríklad nevykonanie alebo nesprávne vykonanie smerníc či postup orgánov štátu v rozpore s primárnym alebo sekundárnym európskym právom.

Prípadové štúdie k ekonomickým aspektom zodpovednosti vyplývajúcich z porušenia článkov 258 až 260 ZFEU sú uvedené v článku 5.2 tejto dizertačnej práce.

E. Konanie o náhrade škody podľa čl. 268 ZFEU

Európsky súdny dvor má v zmysle článku 268 ZFEU právomoc na rozhodovanie o náhrade škody. Právomoc Súdneho dvora podľa tohto ustanovenia sa vzťahuje na mimozmluvnú zodpovednosť Spoločenstva. Mimozmluvnú zodpovednosť spoločenstva upravuje článok 340 ZFEU, v zmysle ktorého je Spoločenstvo povinné

nahradiť škodu spôsobenú jeho orgánmi alebo zamestnancami v rámci výkonu ich povinností. Nároky zo zmluvnej zodpovednosti Spoločenstva za škodu prejednávajú vnútroštátne sudy alebo Súdny dvor v rozhodcovskom konaní na základe arbitrážnej doložky podľa článku 272 ZFEU.

Právna úprava konania o náhrade škody je v zmluve veľmi stručná. ESD vo veci *Schöppenstedt*⁶⁴ uviedol, že žaloba na náhradu škody podľa článkov 268 ZFEU a 340 ZFEU predstavuje samostatný druh žaloby s vlastným účelom a postavením v systéme žalôb, pričom jej uplatnenie sa viaže na podmienky vyplývajúce z jej špecifickej povahy. Jej účelom je náhrada škody spôsobenej orgánmi Spoločenstva pri výkone svojich právomocí. **Aktívne legitimovanými subjektmi na podanie žaloby na náhradu škody môžu podať osoby z členských aj nečlenských štátov.** Hoci zmluva neustanovuje okruh pasívne legitimovaných subjektov, z rozhodovacej činnosti Súdneho dvora vyplýva, že žaloba na náhradu škody by mala smerovať voči Spoločenstvu.

V tejto súvislosti sa otvára otázka, ktorý orgán má Spoločenstvo v konaní pred súdnym dvorom o náhradu škody zastupovať. Aj keď sa v začiatkoch používania týchto ustanovení snažila Komisia priradiť si túto právomoc výlučne sebe, Súdny dvor rozhodol že v konaní o náhradu škody vystupuje v mene Spoločenstva orgán, ktorý podľa žaloby mal škodu spôsobiť. Takáto zodpovednosť Spoločenstva platí aj za škodu spôsobenú jej úradníkmi.

Primárne právo neustanovuje podmienky zodpovednosti spoločenstva za škodu. Článok 340 ZFEU ustanovuje, že Súdny dvor by mal v tomto ohľade postupovať v súlade so všeobecnými princípmi, ktoré sú spoločné pre právne poriadky členských štátov. Vo väčšine členských štátov sa mimozmluvná zodpovednosť štátnych orgánov spravuje v zásade rovnakými pravidlami ako mimozmluvná zodpovednosť fyzických a právnických osôb. Z judikatúry Súdneho dvora možno vyvodiť, že na preukázanie zodpovednosti za škodu musí žalobca uniesť dôkazné bremeno vo vzťahu k existencii:

- a) protiprávneho správania spoločenstva

⁶⁴ C-5/71, Aktien-Zuckerfabrik Schöppenstedt v. Rada.

- b) vzniku škody
- c) príčinnej súvislosti medzi protiprávnym správaním Spoločenstva a vznikom škody.

Mimozmluvná zodpovednosť Spoločenstva má charakter objektívnej zodpovednosti. Žalobca preto v konaní nemusí preukázať zavinenie (úmysel alebo nedbanlivosť) Spoločenstva pri vzniku škody. Pre súkromných žalobcov má mimoriadny význam zodpovednosť Spoločenstva za škodu spôsobenú legislatívnym opatrením. Podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora sa vznik zodpovednosti spoločenstva za normotvornú činnosť a činnosť spočívajúcu v hospodárskopolitickom rozhodovaní viaže na preukázanie dostatočne kvalifikovaného porušenia nadradenej právnej normy, ktorá chráni jednotlivca. Sem patria aj všeobecné právne zásady, ktoré sú integrálnou súčasťou právneho poriadku Spoločenstva. Judikatúra ESD sa vo vzťahu k určeniu podmienok zodpovednosti Spoločenstva za normatívne právne akty ustálila tri dodatočné predpoklady (okrem vzniku škody a príčinnej súvislosti) vzniku zodpovednosti Spoločenstva za škodu spôsobenú legislatívnym opatrením:

- a) porušenie nadradenej právnej normy európskeho práva
- b) dostatočne závažný charakter porušenia
- c) nadradená právna norma sa zameriava na ochranu fyzických a právnických osôb

Zakladajúce zmluvy ani judikatúra ESD nedefinujú všeobecné princípy, na základe ktorých by bolo možné určiť rozsah náhrady škody alebo spôsob vyčíslenia škody. Súdny dvor zvolil cestu rozhodovania ad hoc, pričom berie do úvahy špecifické skutkové okolnosti každého posudzovaného prípadu. Ak súdny dvor dospeje k záveru, že žaloba na náhradu škody je dôvodná, zaviazá Spoločenstvo spravidla na náhradu škody vo výške, ktorá bola v konaní preukázaná. Podiel žalobcu na vzniku škody má za následok zamietnutie nároku na náhradu škody alebo zníženie náhrady škody.

ESD vo svojej judikatúre, a to predovšetkým v prípade *Kampffmeyer*⁶⁵ priznal žalobcom, aj keď v obmedzenej miere náhradu skutočnej škody a ušlého zisku.

⁶⁵ C-74/74, *Kampffmeyer v. Komisia* (1975), ECR 533

3.5.2 Spôsoby uplatňovania európskeho práva zo strany občanov EU

Európske právo poskytuje práva a stanovuje povinnosti nielen členským štátom, ale aj občanom a podnikom, na ktorých sa priamo vzťahuje množstvo pravidiel. Je integrálnou súčasťou právneho systému členských štátov, ktoré nesú prvoradú zodpovednosť za zavedenie týchto pravidiel a ich správne uplatňovanie. Preto majú právo očakávať od vnútroštátnych orgánov na celom území Európskej únie, že budú správne uplatňovať ich európske práva.

Každý občan môže podať sťažnosť Európskej komisii, v ktorej upozorní na opatrenia (legislatívne, regulačné alebo administratívne) alebo konanie členského štátu, ktoré sú podľa jeho názoru v rozpore s určitým ustanovením alebo zásadou práva Spoločenstva. Občan nie je povinný preukázať motív svojho konania; nemusí ani dokázať, že sa ho nesplnenie povinnosti, na ktoré upozorňuje, zásadne a priamo dotýka. Aby však bola sťažnosť prijatá, jej predmetom musí byť oznámenie o porušení práva Spoločenstva zo strany členského štátu, t. j. nemôže sa týkať súkromného sporu.

Uplatňovanie európskeho práva v rámci EÚ sa uskutočňuje v nasledovných krokoch⁶⁶:

- 1) Podanie sťažnosti
- 2) Spracovanie sťažnosti
- 3) Vnútroštátne opravné prostriedky
- 4) Administratívne záruky
- 5) Ochrana sťažovateľa a osobných údajov
- 6) Sťažnosť u Európskeho ombudsmana

Ad 1). Sťažnosti sa musia podávať písomne listom, faxom alebo e-mailom. Je dôležité, aby bola sťažnosť úplná a presná. Osobitný dôraz je potrebné venovať skutočnostiam, ktoré sú predmetom sťažnosti voči členskému štátu, úkonom, ktoré ste už podnikli na akejkoľvek úrovni, a v čo najväčšej miere ustanoveniam práva

⁶⁶ Európska komisia.2009.Ako presadiť spoje práva. 2009. dostupné na: <http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_sk.htm>.s.2.[02.12.2009]

Spoločenstva, ktoré boli podľa nich porušené, ako aj prípadnej finančnej spoluúčasti zo strany Spoločenstva. V lehote jedného mesiaca sa posúdi, či písomné podanie s upozornením na kroky alebo postupy uplatňované v členských štátoch, ktoré sú v rozpore s právom Spoločenstva, spĺňa náležitosti sťažnosti.

Na všetku korešpondenciu adresovanú na generálny sekretariát Európskej komisie sa v zmysle pravidiel kódexu riadneho administratívneho postupu vydáva do 15 pracovných dní po jej prijatí prvé potvrdenie o prijatí. V prípade pochybnosti o charaktere korešpondencie generálny sekretariát Európskej komisie konzultuje príslušný útvar alebo útvary do 15 kalendárnych dní od jej prijatia. Všetka korešpondencia, na ktorú by sa mohol vzťahovať postup ako v prípade sťažnosti, sa eviduje v ústrednom registri sťažností vedenom na generálnom sekretariáte Európskej komisie. V súvislosti s korešpondenciou evidovanou ako sťažnosť sa posiela dodatočné potvrdenie o prijatí generálnym sekretariátom EK v lehote najviac jeden mesiac odo dňa odoslania prvého potvrdenia o prijatí. V dodatočnom potvrdení o prijatí je uvedené číslo, pod ktorým je vedená sťažnosť a ktoré sa potom uvádza v každej korešpondencii.

Za preskúmanie skutkových tvrdení uvedených v korešpondencii a/alebo sťažnosti sú zodpovedné generálne riaditeľstvá a útvary Európskej komisie. V prípade, že sa viacero sťažností týka rovnakého opatrenia, môže ich Európska komisia zaregistrovať pod spoločným číslom.

Ad 2.) Spracovanie prípadu v rámci konania o porušení povinnosti môže pozostávať z týchto troch fáz:

- a) fáza zisťovania
- b) začatie konania o porušení
- c) podanie žaloby na súdny dvor EÚ

a) Fáza zisťovania

Po podaní sťažnosti bude možno potrebné vyhľadať ďalšie informácie nevyhnutné na potvrdenie skutočností a právnych otázok spojených s podanou sťažnosťou. V prípade, že Európska komisia nadviaže kontakt s orgánmi členského štátu, proti

ktorému smeruje táto sťažnosť, ich totožnosť ostane utajená, pokiaľ Komisiu výslovne neoprávniť na jej zverejnenie. V prípade potreby ich Komisia vyzve, aby doplnili ďalšie informácie.

Útvary Európskej komisie po preskúmaní skutočností so zreteľom na pravidlá a priority Európskej komisie platné pre začatie a priebeh konania o porušení povinnosti zvažia, či sa na základe tejto sťažnosti začne konanie alebo nie.

b) Začatie konania o porušení: formálny kontakt medzi Európskou komisiou a dotknutým členským štátom

Ak Európska komisia príde k záveru, že mohlo dôjsť k porušeniu práva Spoločenstva, ktoré odôvodňuje začatie konania o porušení povinnosti, obráti sa na príslušný členský štát listom označovaným ako výzva, v ktorom ho požiada, aby v stanovenej lehote predložil svoje pripomienky. Dotknutý členský štát musí vyjadriť svoje stanovisko k jednotlivým skutočnostiam a právnym otázkam, na ktorých Európska komisia založila svoje rozhodnutie začať konanie o porušení povinnosti.

Na základe odpovede alebo v prípade chýbajúcej odpovede členského štátu, ktorého sa sťažnosť týka, môže Európska komisia rozhodnúť, že mu pošle odôvodnené stanovisko, kde jasne a definitívne vysvetlí dôvody, ktoré ju viedli k záveru, že došlo k porušeniu práva Spoločenstva, a zároveň vyzve členský štát, aby v stanovenej lehote (obvykle 2 mesiace) splnil povinnosti vyplývajúce z práva Spoločenstva.

Cieľom týchto formálnych kontaktov je zistiť, či naozaj došlo k porušeniu práva Spoločenstva, a pokúsiť sa o nápravu zisteného nesplnenia povinnosti bez toho, aby bolo potrebné podať žalobu na Súdny dvor Európskych spoločenstiev. Podľa odpovede môže Európska komisia rozhodnúť o nezačatí konania o nesplnení povinnosti, napríklad v prípade, že členský štát začne spoľahlivým spôsobom meniť svoje právne predpisy alebo úradné postupy. Takto sa dá vyriešiť väčšina prípadov.

c) Podanie žaloby na Súdny dvor Európskej Únie

Ak dotknutý členský štát nespĺnil požiadavky uvedené v odôvodnenom stanovisku, Európska komisia môže rozhodnúť, že podá žalobu na Súdny dvor Európskej únie. Kým Súdny dvor Európskej Únie vydá konečné rozhodnutie vo veci, prejdú v priemere dva roky.

Rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie sa odlišujú od rozhodnutí vnútroštátnych súdov. Výsledkom konania je rozhodnutie, v ktorom Súdny dvor Európskych spoločenstiev skonštatuje (alebo neskonštatuje) porušenie či nespĺnenie povinnosti. **Súdny dvor Európskej únie nemôže rozhodnúť o zrušení vnútroštátneho ustanovenia, ktoré nie je v súlade s právom Spoločenstva, ani prinútiť vnútroštátnu správu, aby vyhověla žiadosti jednotlivca, ani odsúdiť členský štát na zaplatenie škody či úrokov, ktoré jednotlivcom vznikli porušením práva Spoločenstva.**

Členský štát, proti ktorému smeruje rozhodnutie Súdneho dvora Európskej únie, musí prijať opatrenia nevyhnutné na to, aby sa dosiahol súlad s rozhodnutím a najmä aby sa vyriešili skutočnosti uvádzané v sťažnosti, ktoré boli dôvodom na začatie konania⁶⁷.

Ak členský štát nespĺní túto svoju povinnosť, Európska komisia môže znova predložiť prípad Súdnemu dvoru Európskej únie a žiadať od neho, aby členskému štátu uložil povinnosť platiť periodické penále dotedy, kým neprestane porušovať povinnosti a/alebo zaplatiť paušálnu sumu.

Ad 3.) Za dodržiavanie práva Spoločenstva zo strany orgánov členských štátov nesú prvoradú zodpovednosť vnútroštátne správne a súdne inštitúcie. Každá osoba, ktorá sa domnieva, že niektoré opatrenie (legislatívne, regulačné alebo administratívne) alebo administratívne postupy nie sú v súlade s právom Spoločenstva, by sa mala pred alebo súčasne s podaním sťažnosti na Európsku komisiu obrátiť na

⁶⁷ Európska komisia.2009.Ako presadiť spoje práva. 2009. dostupné na: <http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_sk.htm>.s.4.[02.12.2009]

vnútroštátne správne alebo súdne inštitúcie (vrátane štátneho alebo regionálneho verejného ochrancu práv) a/alebo využiť dostupné arbitrážne a zmierovacie postupy.

Vzhľadom na výhody, ktoré z nich pre poškodenú stranu môžu plynúť, odporúča Európska komisia využívať aj administratívne, súdne a iné opravné prostriedky, ktoré existujú vo vnútroštátnom právnom poriadku. Keď sa rozhodnete využiť vnútroštátne opravné prostriedky, mali by ste mať vo všeobecnosti možnosť uplatniť vaše práva postupom, ktorý je priamejší a viac osobný, ako v prípade úspešného konania o porušení povinnosti Európskej komisie, ktoré môže byť časovo náročnejšie. Právomoc ukladať správnym orgánom povinnosti a zrušiť vnútroštátne rozhodnutie majú v praxi len vnútroštátne súdy. Zároveň len vnútroštátne súdy môžu v prípade potreby nariadiť, aby predmetný členský štát nahradil škody, ktoré jednotlivcovi vznikli následkom porušenia práva Spoločenstva.

Ad 4.) K dispozícii máte niekoľko administratívnych záruk uplatňovaných v nasledovných fázach:

a) Po zaregistrovaní na generálnom sekretariáte Európskej komisie bude vašej žiadosti pridelené úradné číslo uvedené v potvrdení o prijatí, ktoré je potom potrebné uvádzať vo všetkej korešpondencii. Pridelenie tohto úradného čísla hneď neznamená, že sa proti predmetnému členskému štátu začalo konanie o porušení povinnosti.

b) V prípade, že sa útvary Európskej komisie budú musieť obrátiť na orgány členského štátu, proti ktorým smeruje sťažnosť, vždy zohľadnia voľbu sťažovateľa týkajúcu sa utajenia jeho totožnosti. Pokiaľ výslovne neuvedie žiadnu voľbu, útvary Európskej komisie budú predpokladať, že uprednostňuje dôverné zaobchádzanie.

c) Európska komisia prijíma rozhodnutie o danom spise (začatie konania o porušení povinnosti alebo uzatvorenie spisu o sťažnosti bez ďalšieho postupu) do dvanástich mesiacov od dátumu registrácie sťažnosti na generálnom sekretariáte Komisie.

d) V prípade, že dôjde k prekročeniu tejto lehoty, útvar Komisie zodpovedný za príslušný spis o porušení povinnosti vás o tom bude na vašu žiadosť písomne

informovať. Ak má zodpovedný útvar v úmysle navrhnuť Európskej komisii, aby sa sťažnosť odložila bez ďalšieho postupu, vopred vás o tejto skutočnosti informuje. Okrem toho vás budú útvary Európskej komisie priebežne informovať o vývoji prípadného konania o porušení povinnosti.

Ad 5.) Oznámenie totožnosti sťažovateľa, ako aj ním poskytnutých údajov, dotknutému členskému štátu je možné len so súhlasom sťažovateľa v súlade s nariadením (ES) č. 45/2001 Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra 2000 o ochrane jednotlivcov so zreteľom na spracovanie osobných údajov inštitúciami a orgánmi Spoločenstva a o voľnom pohybe takýchto údajov a s nariadením (ES) č. 1049/2001 Európskeho parlamentu a Rady z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie.

Ad 6.) Ak sa sťažovateľ domnieva, že pri spracovaní jeho sťažnosti došlo zo strany Európskej komisie k administratívnejmu pochybeniu z dôvodu zanedbania niektorého z uvedených opatrení, môže sa obrátiť na Európskeho ombudsmana za podmienok stanovených v článkoch 36 a 228 Zmluvy o fungovaní EÚ.

Podrobný opis konaní a uplatniteľných lehôt je možné nájsť v oznámení Komisie Európskemu parlamentu a Európskemu ombudsmanovi pod názvom „Vzťahy so sťažovateľmi v súvislosti s porušovaním práva Spoločenstva“ [KOM(2002) 141 v konečnom znení]⁶⁸.

3.5.3 Podmienky konania fyzických a právnických osôb pred súdmi EÚ

Súkromná osoba sa môže ako navrhovateľ domáhať, resp. žalobca stať účastníkom konania pred Súdnym dvorom EÚ len v konaní týkajúcom sa:

- a) namietanej nezákonnosti aktov inštitúcií EÚ,
- b) opomenutia inštitúcie EU konať (nečinnosti).

Zákonnosťou, resp. nezákonnosťou sa v kontexte práva EÚ rozumie:

- a) nedostatok právomoci,

⁶⁸ Európska komisia.2007.Uplatňovanie práva Spoločenstva. 2007. dostupné na: <
http://ec.europa.eu/community_law/infringements/application_monitoring_sk.htm>.s.12 [02.12.2009]

- b) porušenie podstatnej procesnej náležitosti,
- c) porušenie ZFEU alebo iného právneho pravidla, týkajúceho sa jej výkladu,
- d) zneužitie právomoci.

Predmetom konania o kontrole zákonnosti sú tie akty inštitúcií EU, ktoré sú spôsobilé vyvolať záväzné právne účinky. Záväznosťou sa pritom myslí tak všeobecná, ako aj individuálna záväznosť. Do kategórie aktov preskúmateľných v rámci kontroly zákonnosti preto spadajú nielen nariadenia a smernice, ale aj rozhodnutia. Odporúčania a stanoviská sú z kontroly zákonnosti vylúčené. Lehota na podanie návrhu na začatie konania o kontrole zákonnosti je dva mesiace od publikovania napadnutého aktu.

Aktívna legitímácia fyzickej osoby je viazaná na podmienku priameho a individuálneho dopadu napadnutého aktu a prichádza do úvahy v troch situáciách:

- 1) adresát rozhodnutia namieta jeho nezákonnosť, alebo
- 2) fyzická osoba namieta nezákonnosť rozhodnutia, ktoré má na jej postavenie priamy a individuálny dopad, alebo bolo
- 3) adresované inej osobe, alebo vydané v podobe nariadenia.

Na podmienku individuálneho dopadu sa vzťahujú tri samostatne aplikovateľné kritéria:

- 1) zásah do práv navrhovateľa alebo porušenie povinnosti, na splnenie ktorej zo strany inštitúcie EU mal navrhovateľ nárok,
- 2) rozsah spôsobenej ujmy a
- 3) tzv. „Plaumannov test“, v zmysle ktorého má napadnutý akt individuálny dopad len vtedy, ak sa navrhovateľa dotýka z dôvodu:
 - ❖ takých jeho vlastností, ktoré sú pre neho špecifické, alebo
 - ❖ okolností, za ktorých jej jeho situácia iná ako situácia všetkých ostatných osôb, a v dôsledku týchto dôvodov sa napadnutý akt vzťahuje na navrhovateľa rovnako individuálnym spôsobom, ako keby bol jeho adresátom.

Na splnenie podmienky priameho dopadu sa vyžaduje, aby napadnutý akt priamo zasahoval do právneho postavenia navrhovateľa a subjektu povereného jeho

vykonaním neposkytoval žiaden priestor na uváženie. Napadnutý akt má teda priamy dopad len v prípade, že jeho vykonanie nepodlieha uváženiu aplikačného orgánu a vyplýva priamo z príslušných ustanovení práva EÚ.

Námietka nečinnosti je prípustná len v prípade, že:

- 1) príslušná inštitúcia mala povinnosť konať a, že
- 2) navrhovateľ vykonal úkony predpokladané čl. 265 ZFEU.

Takýmto úkonom je jednak vyzvanie povinnej inštitúcie, aby konala, jednak predloženie návrhu Súdnemu dvoru v lehote dvoch mesiacov od uplynutia posledného dňa dvojmesačnej lehoty, ktorú má povinná inštitúcia na to, aby reagovala na výzvu navrhovateľa. Podanie samotnej výzvy povinnej inštitúcie nie je viazané na konkrétnu lehotu, Súdny dvor však uviedol, že navrhovateľ tak musí urobiť v primeranej lehote. Návrh na súd podáva oprávnená osoba v ktoromkoľvek úradnom jazyku EÚ.

Existuje tu však možnosť, kedy by sa spor medzi dvomi fyzickými, či právnickými osobami (podnikateľmi) mohol dostať pre Európsky súdny dvor a to v prípade konania o predbežnej otázke v zmysle čl. 267 ZFEU. V tomto prípade sa musí jednať o takú otázku, ktorá sa týka výkladu zmluvy o fungovaní EÚ, platnosti a výkladu orgánov Spoločenstva a ECB alebo výkladu štatútu orgánov zriadených aktom Rady⁶⁹. Súd v tomto prípade nerieši priamo spor medzi stranami, ale vydáva len stanovisko k právu EÚ vo vzťahu k vnútroštátnemu právu členského štátu EÚ.

3.6 Zodpovednosť podľa európskeho práva

Ako vyplýva z vyššie uvedených častí princíp zodpovednosti v európskom práve je jedným zo zakladajúcich princípov, ktoré zabezpečujú efektívne uplatňovanie európskeho práva v rámci Európskej únie a jej členských štátov. Právnu zodpovednosť môžeme označiť ako právnym predpisom vymedzenú, stanovenú schopnosť, spôsobilosť subjektu práva znášať právne následky takého svojho správania, ktoré je v rozpore s právom. Pri zodpovednosti členského štátu máme na

⁶⁹ Ondřej J. a kol. 2007. Ekonomické a právni aspekty podnikání v EÚ. Praha: C.H.BECK. 2007, s. 119

mysli zodpovednosť orgánov štátu, t.j. jednotlivých orgánov moci zodpovedných za aplikovanie európskeho práva, čo znamená hlavne inštitúcie ako orgány štátnej správy, samosprávy a predovšetkým súdnych orgánov.

Zodpovednosť členských štátov a ich orgánov pri aplikácii európskeho práva vychádza z prednosti európskeho práva, bez ktorej by táto zodpovednosť nebola vynútiteľná. Práve na základe prednosti európskeho práva si v prípade jeho chybných aplikácií alebo opomenutia aplikácie zo strany orgánu členského štátu sa môžu poškodené fyzické alebo právnické osoby domáhať náhrady spôsobenej škody.

V úvode je tiež potrebné zdôrazniť, že prednosť európskeho práva, jeho priamy účinok, ako aj celý inštitút zodpovednosti členského štátu a uplatňovania si náhrady škody poškodenými subjektmi nie sú upravené v zakladajúcich zmluvách ani v aktoch inštitúcií Európskej únie ale vyplývajú výlučne z judikatúry Súdneho dvora Európskych spoločenstiev. Táto judikatúra vychádza predovšetkým zo zásady *pacta sunt servanda* a zo zásady komunitárnej lojality (pozri 52/84, Komisia v. Belgicko, 15.1.1986, Zb. s. 89, bod 16), ktoré sú zakotvené v ZFEU a na základe ktorých sú členské štáty povinné prijať všetky opatrenia potrebné na zabezpečenie plnenia záväzkov vyplývajúcich zo zmluvy alebo z činnosti inštitúcií spoločenstva a zdržať sa „akýchkoľvek opatrení, ktoré by mohli ohroziť dosiahnutie cieľov zmluvy“ alebo ktoré by mohli ohroziť reálny účinok európskeho práva (pozri napr. 13/77, Inno, 16.11.1977, Zb. 1977, s. 2115, bod 31; 148/78, Ratti, Zb. s. 1629, bod 21).

Z hľadiska aspektov zodpovednosti podľa európskeho práva môžeme v zmysle tohto právneho systému vyvodzovať nasledovné spôsoby zodpovednosti:

- d) zodpovednosť členského štátu voči fyzickým a právnickým osobám
- e) zodpovednosť Európskeho spoločenstva
- f) zodpovednosť členského štátu vo EU

3.6.1 Všeobecné podmienky zodpovednosti členského štátu

Na základe judikatúry Súdneho dvora boli fyzickým a právnickým osobám priznané viaceré práva, ktorých sa môžu domáhať priamo na základe európskeho práva a ktoré im vnútroštátne právne poriadky musia bezpodmienečne zaručiť. Jedná

sa o práva, ktoré zakladá európske právo bez ohľadu na právo vnútroštátne, ktoré vyplývajú priamo z judikatúry Súdneho dvora a nadobúdajú charakter všeobecných zásad európskeho práva, predovšetkým⁷⁰:

- **právo na sudcu** s cieľom dosiahnuť ochranu práv vyplývajúcich z európskeho ustanovenia, na základe ktorého každá fyzická alebo právnická osoba, ktorej práva sú poškodené opatreniami členského štátu nezlučiteľnými s európskym právom musí mať právo na ochranu prostredníctvom príslušného súdu a na účinné konanie (222/84, Johnston, Zb. s. 1651, bod 18; 244/80, Foglia, 16.12.1981, Zb. s. 3045, body 26 a 31);
- **právo na "predbežného" sudcu** za účelom zabezpečenia predbežnej ochrany práv vyplývajúcich z európskeho práva a to aj za predpokladu, že vnútroštátne právo neumožňuje nariadenie predbežných opatrení a osobitne odklad vykonateľnosti resp. účinnosti vnútroštátnych opatrení považovaných za nezlučiteľné so zmluvou (C 213/89, Factortame, 19.6.1990, Zb. s. I-2433);
- **právo na vrátenie bezdôvodného obohatenia**, ak k nemu došlo v súvislosti s porušením komunitárnych predpisov (240/87, Deville, 29.6.1988, Zb. s. 351);
- **právo na náhradu škody spôsobenej porušením európskeho práva**, na základe ktorého sú členské štáty povinné nahradiť fyzickým a právnickým osobám škodu spôsobenú porušením európskeho práva (prvýkrát uvedené v rozsudku C-6 a 9/90, Francovich a Bonifaci, Zb. s. I-5357).

Zodpovednosť členských štátov v prípade porušenia európskeho práva je objektívna a absolútna. Členský štát sa jej teda nemôže za žiadnych okolností zbaviť, ani sa z nej nemôže exkulovať, a to bez ohľadu na to, ktorý orgán konajúci v mene členského štátu škodu spôsobil.

Súdny dvor EU po prvýkrát rozhodoval o zodpovednosti štátu za porušenie európskeho práva v súvislosti s opomenutím transpozície smernice (C-6 a 9/90, Francovich a Bonifaci, 19.11.1991, Zb. s. I-5357, bod 46). Zodpovednosť členského štátu môže však vyplývať aj z iných druhov porušenia európskeho práva, ako je porušenie povinností súvisiacich s transpozíciou smernice, napríklad: aplikácia ustanovenia vnútroštátneho právneho poriadku odporujúceho európskemu právu (C-

⁷⁰ Siman, M. 2008. Zodpovednosť súdnych orgánov za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. Bratislava. Vydavateľstvo PF UK. 2008. s.3

46 a 48/93, Factortame a Brasserie du pêcheur, 5.3.1996, Zb. s. I-1029, body 14, 15 a nasl.); použitie legislatívneho, správneho či súdneho postupu alebo praxe, ktoré sú v rozpore s európskym právom; vydanie súdneho rozhodnutia odporujúcemu komunitárnemu právu; odmietnutie vnútroštátneho súdu položiť prejudiciálnu otázku, a iné.

Hoci slovenský zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci (ďalej len „zákon č. 514/2003 Z. z.“) zo spomenutých možností porušenia európskeho práva spomína výslovne iba nesprávne alebo neskoré prebratie smernice Európskej únie (§ 4 ods. 1 písm. d)), neznamená to, že slovenské subjekty si nemôžu uplatniť nárok na náhradu škody spôsobenej iným protiprávnym konaním alebo opomenutím zo strany slovenských orgánov verejnej moci.

Zákon č. 514/2003 Z. z. sa totižto na konanie o náhradu škody spôsobenej porušením európskeho práva Slovenskou republikou použije iba subsidiárne, ak predmetné otázky náhrady škody nie sú upravené v judikatúre Súdneho dvora EU a za podmienky dodržania zásad rovnocennosti a účinnosti. Ďalej sa budeme zaoberať osobitne právom na náhradu škody spôsobenej porušením európskeho práva súdnym orgánom členského štátu.

3.6.2 Osobitne o zodpovednosti súdneho orgánu členského štátu

Európske právo môže porušiť akýkoľvek orgán verejnej moci členského štátu, ktorý koná v jeho mene, najmä orgány zákonodarnej, súdnej a výkonnej moci (C-46 a 48/93, Factortame III a Brasserie du pêcheur, 5.3.1996, Zb. s. I-1029, bod 34). Možnú zodpovednosť súdneho orgánu za škodu spôsobenú porušením európskeho práva Súdny dvor prvýkrát opatrne naznačil v rozsudku Köbler (C-224/01, 30.9.2003, Zb. s. I-10239) a neskôr ju definitívne potvrdil v rozsudku Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, 13.6.2006, Zb. s. I-5177).

Vznik zodpovednosti členského štátu za škodu podmieňuje judikatúra Súdneho dvora EU nasledujúcimi základnými predpokladmi, ktoré platia aj v prípade, ak škodu spôsobil vnútroštátny súdny orgán (C-224/01, Köbler, 30.9.2003, Zb. s. I-10239, bod 51; C-173/03, Traghetti del Mediterraneo, 13.6.2006, Zb. s. I-5177, bod 45; pozri tiež

C-46 a 48/93, Factortame III a Brasserie du pêcheur, 5.3.1996, Zb. s. I-1029, s. I-1029, bod 51; C-178, 179, 188 až 190/94, Dillenkofer, 8.10.1996, Zb. s. I-4845):

- musí ísť dostatočne závažné porušenie európskeho práva;
- porušená európskeho norma musí zakladať práva pre fyzické alebo právnické osoby alebo povinnosť pre členský štát, ktoré je možné dostatočným spôsobom určiť;
- existencia škody;
- priamy vzťah kauzality medzi porušením európskeho práva a spôsobenou škodou.

Najväčší problém v porovnaní s vnútroštátnou praxou predstavuje vymedzenie „dostatočne závažného“ porušenia európskeho práva, ktoré Súdny dvor EÚ posudzuje na základe viacerých znakov (pozri napr. C-224/01, Köbler, 30.9.2003, Zb. s. 2003, s. I-10239, body 54 a 55; C-173/03, Traghetti del Mediterraneo, 13.6.2006, Zb. s. 173, bod 43)⁷¹:

- stupeň jasnosti a presnosti porušeného ustanovenia (pozri tiež C-392/93, British Telecommunications, 26.3.1992, Zb. s. I-1631, bod 42);
- rozsah voľnej úvahy, ktorú porušené ustanovenie ponecháva na vnútroštátne orgány (pozri tiež C-5/94, Lomas, 23.5.1996, Zb. s. I-2553, bod 28);
- úmyselné alebo neúmyselné porušenie európskeho práva alebo spôsobenie škody;
- ospravedlniteľný alebo neospravedlniteľný omyl;
- splnenie alebo nesplnenie povinnosti predložiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru EÚ podľa článku 267 ZFEU;
- postoj orgánov spoločenstva (únie) ku konkrétnemu porušeniu európskeho práva (napr. existencia právoplatného rozsudku o nesplnení povinnosti členského štátu v tej istej veci automaticky spĺňa znaky dostatočne závažného porušenia európskeho práva členským štátom).

Za dostatočne závažné porušenie európskeho práva považuje Súdny dvor EÚ aj prijatie rozhodnutia, ktoré jasne odporuje judikatúre Súdného dvora (bod 56 rozsudku Köbler). Za jasné protirečenie možno považovať najmä také rozhodnutie vnútroštátneho súdu, ktoré bude v rozpore s judikatúrou Súdného dvora EÚ, ktorá

⁷¹ Siman, M. 2008. Zodpovednosť súdnych orgánov za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. Bratislava. Vydavateľstvo PF UK. 2008. s.6

zavedla základné zásady európskeho práva ako napríklad: prednosť a priama aplikovateľnosť komunitárneho práva, nediskriminácia, rovnocennosť, účinnosť, proporcionálnosť, náhrada škody, alebo aj judikatúru, ktorá zaviedla priamy účinok vybraných článkov Zmluvy o fungovaní EU.

Ak teda fyzické alebo právnické osoby nedosiahnu úspech v uplatňovaní svojich práv, ktoré im vyplývajú z európskeho právneho poriadku, v konaní pred súdmi členského štátu, majú možnosť ho dosiahnuť v následnom konaní proti členskému štátu o náhradu škody spôsobenej právoplatným súdnym rozhodnutím, ktoré je v rozpore s európskym právom, prípadne v konaní o revízii súdneho rozhodnutia.

Zodpovednosť členského štátu za škodu môže vzniknúť iba vo výnimočných prípadoch, ak súd porušil platné európske právo jasným spôsobom (bod 53 rozsudku Köbler; bod 42 rozsudku Traghetti del Mediterraneo).

Na druhej strane podľa Súdneho dvora EU podmienkou prípustnosti žaloby na náhradu škody nie je zmena súdneho rozhodnutia, ktorým bola škoda spôsobená (bod 39 rozsudku Köbler).

Takéto konanie o náhradu škody neodporuje princípu *res iudicata*, pretože sa nejedná o revíziu napadnutého súdneho rozhodnutia, ale o sekundárne konanie, v ktorom sa poškodený snaží o dosiahnutie zadosťučinenia v peňažnej alebo inej forme bez toho, aby došlo k zmene pôvodného rozhodnutia resp. k spochybneniu jeho právoplatnosti, čím ostávajú zachované práva a povinnosti vyplývajúce z napadnutého rozhodnutia pre ďalších dotknutých účastníkov.

Určiť vnútroštátny súd, ktorý bude príslušný na rozhodovanie o žalobe o náhradu škody spôsobenej právoplatným súdnym rozhodnutím, ktoré je v rozpore s európskym právom, je v právomoci členských štátov v rámci ich vnútroštátnych procesných predpisov.

V Slovenskej republike sa tak môže stať, že o náhrade škody spôsobenej právoplatným rozhodnutím najvyššieho alebo krajského súdu, ktoré je v rozpore s európskym právom, bude rozhodovať okresný súd, ktorý bude v predmetnom konaní

v súlade s judikatúrou Súdneho dvora EU posudzovať, či najvyšší alebo krajský súd porušil európske právo a či sú splnené podmienky vzniku zodpovednosti Slovenskej republiky za porušenie európskeho práva, a to napriek tomu, že „právoplatné rozhodnutie, ktorým bola škoda spôsobená, nebolo zrušené alebo zmenené príslušným orgánom“, tak ako to vyžaduje zákon č. 514/2003 Z. z. v prípade uplatňovania si náhrady škody spôsobenej vydaním rozhodnutia, ktoré je v rozpore so slovenskými predpismi.

Skúmanie podmienok vzniku zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením európskeho práva ponecháva Súdny dvor obyčajne na súdy členských štátov, ktoré ju musia skúmať v súlade s judikatúrou Súdneho dvora (C-302/97, Konle, 1.6.1999, Zb. s. I-3099, bod 58). V niektorých prípadoch Súdny dvor EU sám skúmal podmienku dostatočne závažného porušenia európskeho práva (napr. v prípade Köbler).

Rozsah náhrady škody je podobný ako vo vnútroštátnom práve členských štátov, pretože sa nahrádza skutočná škoda a ušlý zisk, pričom peňažná náhrada musí byť primeraná (C-271/91, Marshall II, 2.8.1993, Zb. s. I-4367, bod 26). O konkrétnej výške náhrady škody rozhoduje vnútroštátny súd a nie Súdny dvor EU.

V prípade *Traghetti del Mediterraneo* Súdny dvor EU potvrdil, že vnútroštátna právna úprava, ktorá vylučuje všeobecným spôsobom zodpovednosť členského štátu za škody spôsobené jednotlivcom porušením európskeho práva zo strany súdu, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok, z dôvodu, že predmetné porušenie bolo spôsobené výkladom právnych pravidiel alebo posúdením skutkových okolností a dôkazov zo strany tohto súdu, je v rozpore s európskym právom.

V rozpore s európskym právom je takisto vnútroštátna právna úprava, ktorá obmedzuje vznik tejto zodpovednosti iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti sudcu, ak by takéto obmedzenie viedlo k vylúčeniu vzniku zodpovednosti predmetného členského štátu v ostatných prípadoch, keď došlo k zjavnému porušeniu aplikovateľného práva (body 42 a 46 rozsudku *Traghetti del Mediterraneo*).

V zmysle zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci v znení neskorších predpisov nemá vplyv na založenie zodpovednosti štátu voči jednotlivcovi, či k nezákonnému rozhodnutiu došlo v súvislosti s úmyselným protiprávnym konaním alebo hrubou nedbanlivosťou sudcu. Táto skutočnosť však má význam z hľadiska rozsahu regresnej náhrady štátu voči konkrétnemu sudcovi, ktorý nezákonné rozhodnutie vydal (podľa § 22 „ak štát uhradí náhradu škody, ktorá bola spôsobená sudcom zbytočnými prietahmi v konaní alebo svojvoľným rozhodnutím, ktoré zjavne nemá oporu v právnom poriadku a previnenie sudcu bolo zistené v disciplinárnom konaní, požaduje od sudcu regresnú náhradu v celej výške“).

Európske právo sa však nezmieňuje o prípadnom zosobnenom regrese náhrady škody voči sudcovi, ktorý napadnuté rozhodnutie vydal, pretože cieľom judikatúry je iba zabezpečiť možnosti odškodnenia fyzických a právnických osôb zo strany členského štátu, a preto sa regres náhrady škody spravuje výlučne právnymi predpismi členských štátov.

Na záver je potrebné podotknúť, že ak fyzická alebo právnická osoba neuspeje ani v sekundárnom konaní o náhradu škody, najčastejšie z dôvodu, že nejde o dostatočne závažné porušenie európskeho práva, ostáva jej ešte vždy možnosť snažiť sa o dosiahnutie revízie právoplatného súdneho rozhodnutia cez obnovu konania alebo iný vnútroštátny mimoriadny prostriedok nápravy (C-453/00, Kühne & Heintz, 13.1.2004, Zb. s. I.837; C-234/04, Kapferer, 16.3.2006, Zb. s. I-2585; C-119/05, Lucchini Siderurgica, 18.7.2007)², resp. dotknutá osoba sa môže obrátiť s podnetom na Komisiu, že orgán členského štátu porušil európske právo (pozri C-129/00, Komisia v. Taliansko, 9.12.2003, Zb. s. I-14637).

4 Právne aspekty zodpovednosti podľa európskeho práva

4.1. Podstata právnych aspektov zodpovednosti podľa európskeho práva

Vzhľadom na skutočnosť, že porušením práva EU môže vzniknúť fyzickým a právnickým osobám škoda, ktorú treba nahradiť, existuje v európskom práve mechanizmus, prostredníctvom ktorého sa tieto osoby môžu domáhať náhrady tejto škody spôsobenej porušením ich práv, vyplývajúcich z práva EU a to buď zo strany členského štátu, alebo inštitúcii EU a jej predstaviteľov.

Základné pravidlo zodpovednostných mechanizmov spočíva v tom, že na konanie o nároku fyzickej a právnickej osoby na náhradu škody spôsobenej konaním členského štátu sú príslušné výlučne vnútroštátne súdy a naopak na konanie o náhradu škody spôsobenej inštitúciou EU je výlučne príslušný Európsky súdny dvor. Existuje tu však aj ďalšia zodpovednosť, ktoré je tiež predmetom tejto dizertačnej práce, a ktorou je zodpovednosť členského štátu voči Európskemu spoločenstvu.

4.1.1 Zodpovednosť členského štátu EÚ voči fyzickým a právnickým osobám

- Otázka zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú fyzickej alebo právnickej osobe porušením práva EU úzko súvisí s povinnosťou štátu zabezpečiť právu EU plnú účinnosť, pretože súčasťou tohto záväzku je aj povinnosť členského štátu napraviť porušenie práva EU.

Pôvodný prístup Európskeho súdneho dvora k tejto otázke vychádzal zo striktného dôrazu na princíp procesnej autonómie vnútroštátnych orgánov a na pravidlo: „žiadne nové prostriedky nápravy“ (no new remedies)⁷². Inými slovami, v prípade, že poriadok členského štátu neumožňoval v okolnostiach

⁷² Crag, de Burca. 2002. EU LAW, Text, Cases and Materials. Oxford: Oxford University Press. 2002, s.402

konkrétneho prípadu poskytnutie ochrany príslušného nároku, nebolo potrebné ju poskytnúť ani vo svetle vyššie uvedeného článku 10 pôvodnej Zmluvy o európskom spoločenstve. Postupné sprísnenie kritérií praktickej možnosti uplatniť nárok, vyplývajúci z práva EU na kritérium účinnej ochrany, však vo svojich dôsledkoch znamenalo aj istý ústup od pravidla „žiadne nové prostriedky nápravy“. V prípade *Factortame I*. Európsky súdny dvor rozhodol, že požiadavka účinnej ochrany má prioritu pred prípadnými reštrikciami podľa vnútroštátneho práva a môže znamenať potrebu poskytnutia ochrany aj za takých okolností, za akých ju doposiaľ vnútroštátne právo nepriznávalo. Tento prístup aplikoval Európsky súdny dvor aj v sérii ďalších rozhodnutí.

- Vývoj judikatúry smerom k **povinnosti členského štátu priznať nároku vyplývajúcej z práva EU ochranu aj v prípade, že to vyžaduje poskytnutie nového prostriedku nápravy**, dosiahol svoj kulminačný bod v prípade *Francovich*⁷³, v ktorom Európsky súdny dvor prvýkrát podrobne špecifikoval podmienky zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú fyzickej alebo právnickej osobe porušením práva EU. Vyslovil, že vnútroštátne súdy, ktorých úlohou je aplikácia ustanovení práva EU v prípadoch spadajúcich do ich pôsobnosti, musia zabezpečiť, že tieto pravidlá budú plne účinné, a musia chrániť práva, ktoré tieto pravidlá priznávajú jednotlivcom. Plná účinnosť práva EU (európskeho práva) by bola obmedzená a ochrana ním priznávaných práv oslabená, keby sa jednotlivci nemohli domáhať odškodnenia za zásah do ich práv, spôsobený porušením práva EU členským štátom. Aj keď ZFEU výslovne neuvádza možnosť fyzických a právnických osôb domáhať sa odškodnenia zo strany členského štátu, Európsky súdny dvor uviedol, že princíp zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú porušením práva EU je inherentne prítomný v systéme ZFEU a v judikatúre ESD..

V prípade *Francovich* – týkajúcom sa porušenia ustanovení práva ES nedisponujúcich priamym účinkom – Európsky súdny dvor uviedol tri podmienky, za ktorých vzniká právo na odškodnenie:

⁷³ ESD, 1991,C-6 a 9/90 *Francovich and Bonifaci v. Italy*

- súčasťou výsledku, ktorý sa má smernicou dosiahnuť, musí byť priznanie práv jednotlivcom,
 - obsah týchto práv musí byť identifikovateľný na základe ustanovení smernice, a
 - medzi porušením povinností členským štátom a spôsobenou ujmom musí byť príčinná súvislosť
- Ďalšie vyjasnenie obsahu tohto typu zodpovednosti prinieslo rozhodnutie ESD v spojenej veci *Brasserie de Pecheur/Factortame III*⁷⁴, kde Európsky súdny dvor výslovne rozšíril možnosť domáhať sa odškodnenia aj na prípady porušenia tých ustanovení práva EU, ktoré disponujú priamym účinkom. Na rozdiel od judikatúry Francovich sa však v tomto prípade neoprel len o podmienku účinnej ochrany, ale aj o kontext čl. 340 ZFEU, dôvodiac, že povinnosť nahradiť škodu spôsobenú nezákonným konaním alebo opomenutím je všeobecný princíp spoločný všetkým členským štátom. Okrem toho výslovne zdôraznil, že od členských štátov nemožno požadovať lepšie podmienky uplatňovania zodpovednosti, než aké ponúka ES v prípade, ak škodu spôsobí jej inštitúcia. Vznik zodpovednosti členského štátu sa preto viaže na rovnaké podmienky, za akých vzniká zodpovednosť inštitúcie EU – medzi kľúčové faktory patrí najmä rozsah uváženia, ktorým príslušný orgán členského štátu disponuje, a jednoznačnosť ustanovenia práva, ktoré malo byť porušené.

V prípade *Brasserie du Pecheur* Európsky súdny dvor tiež uviedol, že zodpovednosť členského štátu vzniká bez ohľadu na to, ktorý z orgánov sa porušenia práva EU dopustil, čo potom v ďalších prípadoch viedlo k záveru, že na náhradu škody nemusí byť vždy povinný ústredný orgán štátnej moci, ale môže to byť prípadne aj verejno-právna inštitúcia oddelená od štátu alebo územno-správna jednotka, ktorej boli zverené legislatívne, alebo správne kompetencie. V prípade *Courage*⁷⁵ dokonca Európsky súdny dvor rozhodol, že vnútroštátne procesné právo musí umožniť aj taký žalobný nárok, ktorého

⁷⁴ ESD, 1996, C-46/93 a C-48/93 *Brasserie du Pecheur SA v. Germany a R. v. Secretary of State for Transport, ex. Parte Factortame Ltd. And others*

⁷⁵ ESD, 2001, C-453/99 *Courage Lt. v Creham*

súčasťou je náhrada škody spôsobená porušením práva EU subjektom súkromného práva. Otázkou v tejto súvislosti však ostáva, či Európsky súdny dvor rozšíri túto možnosť aj mimo súťažného práva.

- Pokiaľ ide o rozsah náhrady, vyžaduje sa účinná ochrana, to znamená, že náhrada musí zodpovedať spôsobenej ujme. Požiadavka primeranosti náhrady vo vzťahu k spôsobenej ujme znamená potvrdenie už citovaného názoru Európskeho súdneho dvora, v zmysle ktorého sú **vopred ustanovené limity výšky náhrady škody neprípustné**, ak majú znamenať porušenie kritérií rovnocennosti (ekvivalencie) a účinnej ochrany. Konkrétne, zníženie náhrady v dôsledku nedbanlivosti alebo iného spoluzavinenia zo strany poškodenej osoby je v zásade prípustné, ale napríklad apriórne vylúčenie náhrady ušlého zisku už prípustné nie je.

V rámci rekapitulácie je možné uviesť, že prístup Európskeho súdneho dvora k otázke právnych prostriedkov nápravy porušenia práva EU (európskeho práva) vychádza z princípu autonómie vnútroštátneho procesného práva, pričom však tieto procesné pravidlá musia právam fyzickej alebo právnickej osoby poskytnúť účinnú ochranu a musia sa na námietky porušenia práva EU vzťahovať rovnako ako na námietky porušenia vnútroštátneho práva. Pri skúmaní účinnosti ochrany sa berie do úvahy proporionalita medzi významom dotknutého práva a účelom predmetného procesného pravidla, a to vo svetle konkrétnych okolností prípadu. Praktické dôsledky tejto špecifikácie znamenajú, že za istých okolností musia vnútroštátne orgány priznať prostriedky nápravy aj tam, kde predtým dostupné neboli, pričom podrobná špecifikácia podmienok a mechanizmu tejto nápravy zostáva vecou procesných pravidiel vnútroštátneho práva⁷⁶.

Právo fyzickej alebo právnickej osoby na náhradu škody spôsobenej porušením práva EU ktorýmkoľvek orgánom členského štátu vzniká v zásade za rovnakých podmienok ako jej právo domáhať sa odškodnenia zo strany EU, ktoré sú opísané v nasledujúcej časti tejto práce.

⁷⁶ Gerloch, A. Wintr, J. 2009. Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR. Plzeň. 2009. s. 349

Zodpovednosť súdnych orgánov za škodu spôsobenú porušením európskeho práva

Pre vymedzenie zodpovednosti sa škodu spôsobenú porušením európskeho práva je nutné v prvom rade definovať povinnosti súdnych orgánov, ktoré súvisia s jeho aplikáciou a ktorých nedorozumenie má za následok splnenie jednej z podmienok zodpovednosti za škodu. Následne je potrebné sa zaoberať samotnými podmienkami zodpovednosti súdnych orgánov členských štátov za škodu spôsobenú porušením európskeho práva, tak ako boli definované v judikatúre Súdneho dvora.

Povinnosti súdnych orgánov členských štátov pri aplikácii európskeho práva

Súdny dvor vo svojej rozhodovacej praxi priebežne určuje jednotlivé povinnosti súdnych a iných orgánov členských štátov pri aplikácii európskeho práva. Ďalej je potrebné sa zamerať predovšetkým na tie, ktoré sú v judikatúre Súdneho dvora pertraktované najčastejšie.

a) Dodržiavanie zásad rovnocennosti a účinnosti

b) Povinnosť súdnych orgánov aplikovať európske právo ex officio

c) Povinnosť súdnych orgánov položiť prejudiciálnu otázku a nečakať na rozhodnutie ústavného súdu

Ad a) Ak európska právna úprava neustanovuje inak, sudy členských štátov EU postupujú pri aplikácii európskeho práva podľa vnútroštátnych procesných predpisov v súlade s tzv. zásadou procesnej autonómie, ktorú Súdny dvor EU často vo svojej judikatúre zdôrazňuje.

Podľa tejto zásady je každý členský štát oprávnený určiť príslušné sudy a stanoviť podmienky konania, na základe ktorých bude zabezpečená ochrana práv fyzických a právnických osôb, ktoré týmto osobám vyplývajú z priameho účinku komunitárneho práva (33/76, Rewe, 16.12.1976, Zb. s. 1989, bod 5; 45/76, Comet, 16.12.1976, Zb. s. 2043, bod 13).

Aby nedošlo k situácii, že úroveň ochrany práv, ktoré fyzickým a právnickým osobám

priznáva európske právo, bude v jednotlivých členských štátoch rôzna, Súdny dvor obmedzil zásadu procesnej autonómie tým, že súdne orgány členských štátov sú pri aplikácii európskeho práva povinné postupovať v súlade so zásadami rovnocennosti a účinnosti (pozri 33/76, Rewe, 16.12.1976, Zb. s. 1989, body 5 a 6; 45/76, Comet, 16.12.1976, Zb. s. 2043, body 12 až 16; 199/82, San Giorgio, 9.11.1983, Zb. s. 3595, bod 12; C-430 a 431/93, Van Schijndel, 14.12.1995, Zb. s. I-4705, bod 17; C-6 a 9/90, Francovich, 19.11.1991, Zb. s. I-5357, bod 43; C-96/91, Komisia v. Španielsko, 9.6.1992, Zb. s. 3789, bod 12; 14.12.1995, C-312/93, Peterbroeck, s. I-4599, bod 12)⁷⁷.

Podľa zásady rovnocennosti (ekvivalencie) vnútroštátny súd nemôže v prípade konaní s európskym prvkom aplikovať prísnejšie procesné pravidlá ako sú tie, ktoré sú aplikované vo vnútroštátnych konaniach bez európskeho prvku s rovnakým predmetom. To znamená, že o porovnateľných nárokoch, či už vznikli na základe vnútroštátneho alebo komunitárneho práva, by sa malo rozhodovať rovnakým spôsobom bez akejkoľvek diskriminácie.

Na základe **zásady účinnosti (efektivity)** nemôžu byť procesné predpisy v konaniach s európskym prvkom upravené takým spôsobom, ktorý by výkon práv zaručených európskym právnym poriadkom prakticky znemožňoval alebo nadmerne sťažoval. Súdny dvor pri posudzovaní tohto kritéria berie do úvahy predovšetkým základné zásady vnútroštátnych súdnych systémov ako sú: právo na obhajobu, zásada právnej istoty a riadny priebeh konania. V rozpore so zásadou efektivity je napríklad použitie vnútroštátneho procesného ustanovenia, ktoré v určitom prípade zakazuje príslušnému súdu posúdiť súlad vnútroštátneho predpisu s ustanovením európskeho práva, pokiaľ dotknutý účastník zmešká lehotu na namietnutie tohto rozporu (14.12.1995, C-312/93, Peterbroeck, s. I-4599, bod 21), alebo také prenesenie dôkazného bremena na navrhovateľa, ktoré mu prakticky znemožňuje alebo nadmerne sťažuje možnosť domáhať sa svojich práv zaručených európskym právnym poriadkom (199/82, San Giorgio, 9.11.1983, Zb. s. 3595, bod 14; C-242/95, GT-Link, 17.7.1997, Zb. s. I-4449, bod 25).

⁷⁷ Siman, M.2007. Prejudiciálne konanie. Bratislava: Justičná revue. 8-9/2007. s. 1012.

Ad b) Povinnosť aplikácie európskeho práva Súdny dvor EU vysvetlil po prvýkrát v prípade *Simmenthal* (106/77, 9.3.1978, Zb. s. 629), v ktorom riešil dôsledky priamej aplikovateľnosti ustanovení európskeho práva v prípade, ak s nimi bola v rozpore vnútroštátna norma.

Priama aplikovateľnosť európskeho práva v tomto prípade podľa Súdneho dvora EU (ESD) znamená, že „normy európskeho práva musia disponovať úplným účinkom, a to rovnakým spôsobom vo všetkých členských štátoch počnúc od ich vstupu do platnosti a počas celého obdobia ich platnosti“, akoby boli súčasťou právneho poriadku uplatniteľného na území jednotlivých členských štátov” (bod 14 rozsudku *Simmenthal*), pričom majú vyššiu právnu silu ako normy vnútroštátne. To znamená, že vnútroštátna norma odporujúca európskej právnej norme nemôže byť právoplatne aplikovaná.

Súdny dvor ďalej zdôraznil, že každý vnútroštátny súd je, ako orgán členského štátu, „v medziach svojich právomocí povinný aplikovať európske právo ako celok a chrániť práva, ktoré priznáva toto právo jednotlivcom tak, že nesmie aplikovať žiadne skoršie alebo neskoršie ustanovenia vnútroštátneho práva, ktoré sú v rozpore s európskym právom” (body 16 a 21 rozsudku *Simmenthal*).

Súdny dvor na druhej strane neskôr v rozsudku *Van Schijndel* (C-430 a 431/93, 17.12.1995, Zb. s. I-4705) potvrdil zásadu *non ultra petita*, keď zdôraznil, že vnútroštátny súd nie je v sporových konaniach povinný na základe európskeho práva priznať účastníkovi konania viac, ako sám účastník požaduje v *petite* (pozri body 21 a 22 rozsudku *Van Schijndel*).

V súlade so **zásadou rovnocennosti** bude slovenský súd jednoducho postupovať rovnakým spôsobom ako v prípade aplikácie slovenského práva; to znamená, že v prípadoch, keď návrhmi účastníkov nebude viazaný (napr. v prípade skúmania podmienok konania alebo v konaniach, ktoré sa môžu začať i bez návrhu), bude musieť pri aplikácii slovenského právneho poriadku z úradnej moci prihliadať aj na európske právo⁷⁸.

⁷⁸ Siman, M.2007. Prejudiciálne konanie. Bratislava: Justičná revue. 8-9/2007. s. 1015

V slovenskom právnom poriadku vyplýva slovenským súdom povinnosť dodržiavať komunitárne právo z článku 144 ods. 1 Ústavy SR, na základe ktorého sú sudcovia pri rozhodovaní viazaní aj medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2, t. j. Zmluvou o Európskej únii, Zmluvou o založení Európskeho spoločenstva, ale aj ostatnými prameňmi primárneho práva Európskej únie.

Okrem toho § 2 ods. 1 zákona 416/2004 Z. z. o Úradnom vestníku Európskej únie ustanovuje nevyvrátiteľnú právnu domnienku znalosti právne záväzných aktov, ktoré boli v tomto úradnom vestníku uverejnené. Na predchádzajúce ustanovenia nakoniec nadväzuje aj § 121 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý zbavuje povinnosti dokazovať právne záväzné akty, ktoré boli uverejnené v Úradnom vestníku Európskej únie.

Ak by slovenský prvostupňový súd napriek návrhu účastníka konania odmietol aplikovať európske právo, môže to účastník použiť ako odvolací resp. dovolací dôvod nesprávneho právneho posúdenia veci (§ 205 ods. 2 písm. f) OSP resp. § 241 ods. 2 písm. c) TP) odhliadnuc od toho, že prvostupňový súd má iba možnosť a nie povinnosť predkladať prejudiciálne otázky.

Ad c) Ak prejudiciálna otázka ohľadom výkladu alebo platnosti európskeho práva „vznikne počas konania prebiehajúceho pred vnútroštátnym súdnym orgánom, proti rozhodnutiu ktorého nie je prípustný opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva, je tento súd povinný predložiť vec Súdnemu dvoru EU“, ak považuje rozhodnutie o tejto otázke za potrebné pre vynesenie rozsudku (čl. 267 ZFEU).

Prejudiciálnymi otázkami sa tak musia zaoberať predovšetkým súdne orgány rozhodujúce v poslednom stupni, aby sa zabránilo vytváraniu vnútroštátnej judikatúry odporujúcej európskemu právu (107/76, Hoffmann-La Roche, 24.5.1977, Zb. s. 957, bod 5; 35 a 36/82, Morson, 27.10.1982, Zb. s. 3723, bod 8).

Aj súd rozhodujúci v poslednom stupni má však výlučné právo posúdiť, či je predloženie prejudiciálnej otázky potrebné pre rozhodnutie veci samej. Ak sa jedná o otázku, ktorej vyriešenie nemá z hľadiska prebiehajúceho vnútroštátneho konania

význam, vnútroštátny súd by nemal podávať prejudiciálnu otázku a zbytočne tým predlžovať konanie. Na druhej strane by mal byť sudca pri odmietnutí položenia prejudiciálnej otázky opatrný a zdržanlivý, nakoľko mnohokrát nemusí správne identifikovať jej opodstatnenosť, pretože v mnohých prípadoch je potrebné požiadať Súdny dvor EU o výklad európskeho práva práve preto, aby na jeho základe vnútroštátny súd vôbec mohol posúdiť možnosti aplikácie interpretovaného ustanovenia európskeho práva v prebiehajúcom spore⁷⁹.

Vnútroštátny súd môže dospieť k rozhodnutiu podať prejudiciálnu otázku buď z vlastného podnetu alebo z podnetu účastníka konania, pričom návrhmi účastníkov konania na podanie otázky nie je vnútroštátny súd viazaný (pozri 6.10.1982, 283/81, CILFIT, s. 3415, bod 9). Súdn musí prerušiť konanie a podať prejudiciálnu otázku ani vtedy, keď to navrhujú zhodne obe protistrany (93/78, Mattheus, 22.11.1978, Zb. s. 2203, bod 5); naopak môže tak urobiť i proti vôli všetkých účastníkov konania, ak považuje rozhodnutie o prejudiciálnej otázke za potrebné pre rozhodnutie veci samej (126/80, Salonia, 16.6.1981, Zb. s. 1563, bod 7).

Vnútroštátny súd je v rámci svojich právomocí povinný „z úradnej moci odmietnuť aplikovať akékoľvek vnútroštátne ustanovenie, aj neskoršie, ktoré je v rozpore s európskym právom bez toho, aby musel žiadať alebo čakať na predbežné odstránenie takéhoto ustanovenia legislatívnou cestou alebo iným ústavným postupom“ (bod 24 rozsudku Simmenthal). **Každý vnútroštátny sudca tak musí rešpektovať zásadu prednosti európskeho práva** a nemôže sa zbaviť povinnosti uprednostniť normu európskeho práva pred vnútroštátnou odvolávajúc sa na skutočnosť, že o tom môže rozhodovať jedine ústavný súd.

V súlade so zásadami rovnocennosti a účinnosti, vnútroštátny súdny orgán rozhodujúci spor s európskym prvkom, ktorý zistí protiústavnosť vnútroštátneho predpisu, musí mať naďalej možnosť obrátiť sa na Súdny dvor EU s prejudiciálnou otázkou s cieľom zistiť súlad tohto vnútroštátneho predpisu s európskym právom (C 348/89, Mecanarte, 27.6.1991, Zb. s. I-3277, bod 45 a 46) a nie je z tejto povinnosti

⁷⁹ Crag, de Burca.2002.EU LAW, Text, Cases and Materials. Oxford: Oxford University Press. 2002. s.549

vyňatý z dôvodu, že zistenie rozporu vnútroštátneho predpisu s ústavou podlieha osobitnému konaniu na ústavnom súde.

Ak sa teda slovenský súd domnieva, že všeobecne záväzný právny predpis, ktorý sa týka prejednávanej veci, odporuje ústave, zákonu alebo medzinárodnej zmluve, ktorou je Slovenská republika viazaná podľa článku 7 ods. 5 Ústavy SR (takouto zmluvou je aj Zmluva o fungovaní EU), mal by podľa slovenských predpisov konanie prerušiť a podať návrh na začatie konania na ústavný súd, ktorého právny názor je potom pre tento súd záväzný (čl. 144 bod 2 Ústavy SR; § 109 bod 1 písm. b) OSP). Podľa európskeho práva musí mať však naďalej možnosť resp. povinnosť obrátiť sa aj na Súdny dvor EU s prejudiciálnou otázkou, ktorá mu umožní posúdiť súlad vnútroštátneho ustanovenia s európskym právom.

4.1.2 Zodpovednosť Európskeho spoločenstva (čl. 340 ZFEU)

V prípade mimozmluvnej zodpovednosti je Spoločenstvo povinné, v súlade so všeobecnými zásadami spoločnými pre zákony členských štátov, nahradiť akúkoľvek škodu spôsobenú jej inštitúciami alebo jej predstaviteľmi pri výkone ich funkcií.

- Podmienky mimozmluvnej zodpovednosti EU za spôsobenú škodu sa líšia podľa povahy aktu, ktorým mala byť škoda spôsobená, pričom základné delenie je na akty, v prípade ktorých príslušná inštitúcia disponuje uvážením (tzv. diskrečné akty), a akty, ktorých vydanie nepredpokladá uváženie príslušnej inštitúcie (tzv. non-diskrečné akty). Pre posúdenie, či ide o diskrečný alebo non-diskrečný akt, nie je rozhodujúca jeho forma, ale miera uváženia, ktorou príslušná inštitúcia disponuje pri jeho vydávaní. Medzi diskrečné akty preto môžu patriť tak všeobecne záväzné, ako aj individuálne akty. Za non-diskrečné akty sa považujú predovšetkým správne akty, teda akty, prostredníctvom ktorých príslušné orgány buď aplikujú všeobecné pravidlá v individuálnych prípadoch, alebo inak uplatňujú svoje právomoci individuálnym spôsobom.

- V prípade diskrečných aktov sa vznik zodpovednosti viaže na tri podmienky špecializované prvýkrát v prípade Schoppenstedt⁸⁰, ktoré musí navrhovateľ preukázať, že:
- bolo porušené nadriadené právne pravidlo ochrany jednotlivcov,
 - toto porušenie bolo zjavné a závažné
 - medzi týmto porušením a spôsobenou škodou je príčinná súvislosť

Presnú definíciu nadriadeného právneho pravidla ochrany jednotlivcov judikatúra Európskeho súdneho dvora neposkytuje, vychádzajúc v niektorých prípadoch z významu dotknutého pravidla a v iných, naopak, z formálnych aspektov. Napriek tomu je možné uviesť tri základné typy prípadov, keď Európsky súdny dvor považuje podmienku porušenia nadriadeného právneho pravidla za splnenú, a to v prípade, že je porušené:

- ❖ ustanovenie o zákaze diskriminácie, alebo
- ❖ nariadenie, ktoré je hierarchicky nadriadené napadnutému nariadeniu, pretože je všeobecnejšej povahy, alebo
- ❖ niektorý zo všeobecných princípov práva EU, ako napríklad proporcionalita, legitímne očakávania či právna istota.⁸¹

Pokiaľ ide o podmienku zjavného porušenia, v ranej judikatúre obsahovala táto podmienka dva kumulatívne aspekty:

- dostatočne závažne museli byť jednak *dôsledky* v zmysle výšky spôsobenej škody, a
- spôsob akým škoda vznikla – zo strany príslušnej inštitúcie muselo ísť o zjavnú svojvôľu.

Postupne však Európsky súdny dvor profiloval svoj prístup k veci v intenciách vyššie spomínaného rozhodnutia *Brasserie du Pecheur*, a to aj s prihliadnutím na už citovaný postoj, v zmysle ktorého by zodpovednosť členského štátu a EU za spôsobenú škodu mala byť v zásade rovnaká. Svojimi rozhodnutia ESD potvrdil, že aj v kontexte zodpovednosti EU za škodu je pre posúdenie, či porušenie pravidla bolo zjavné a závažné, rozhodujúce to, či príslušná inštitúcia zrejším a významným

⁸⁰ ESD, 1971, 5/71 Aktien-Zuckerfabrik Schoppenstedt v. Council.

⁸¹ Crag, de Burga.:2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford. Oxford University Press.2002. s.552

spôsobom prekročila medze svojich právomocí. V tejto súvislosti sú kľúčovými faktormi

- *jednoznačnosť porušeného pravidla,*
- *miera uváženia príslušnej inštitúcie,*
- *či právny omyl je ospravedlniteľný a*
- *či porušenie bolo úmyselné.*

Je však potrebné zdôrazniť, že vznik zodpovednosti EU za škodu spôsobenú jej inštitúciami sa neviaže na nezákonnosť napadnutého aktu, pričom nezákonnosť ako taká nie je dostatočnou podmienkou pre vznik samotnej zodpovednosti za vzniknutú škodu.

- V prípade non-diskrečných aktov postačuje na vznik zodpovednosti nezákonnosť napadnutého aktu, existencia škody a príčinná súvislosť medzi nezákonnosťou a spôsobenou škodou. Nezákonnosť však v kontexte zodpovednosti za škodu môže byť koncipovaná širšie aj užšie ako je to v prípade konania o kontrole zákonnosti podľa článku 263 ZFEU. Autori Craig a de Burca vo svojej knihe v tejto súvislosti uvádzajú demonštratívny výpočet dôvodov nezákonnosti⁸²:
 - nezhrmaždenie dôkazov pred vydaním rozhodnutia
 - vydanie rozhodnutia na základe irelevantných dôvodov
 - nepriznanie procesných práv pred vydaním rozhodnutia, alebo
 - nedostatočný dozor nad orgánmi, ktorým boli zverené určité právomoci.

Nesprávny výklad nariadenia však napríklad nie je dostatočným dôvodom nezákonnosti pre účely vzniku zodpovednosti za škodu. Pokiaľ ide o podmienku príčinnej súvislosti, tak v prípade diskrečných, ako aj v prípade non-diskrečných aktov sa vyžaduje, aby reťazec príčinnej súvislosti nebol narušený konaním členského štátu alebo poškodenej osoby. Nedbanlivosť poškodeného môže napríklad znamenať buď zánik nároku, alebo redukciu jej výšky, a to v závislosti od miery, ktorou sa tá nedbanlivosť podieľala na vzniku škody. Osobitným prípadom narušenia reťazca príčinnej súvislosti medzi konaním príslušnej inštitúcie EU a vznikom škody

⁸² Craig, de Burca.:2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford. Oxford University Press.2002. s.553

je **spoločná zodpovednosť EU a členského štátu**, ktorá môže vzniknúť v dvoch prípadoch:

- ak EU neprijalo dostatočné opatrenia, aby zabránilo porušeniu práva EU vnútroštátnymi orgánmi, a
- ak členský štát aplikoval právo EU postihnuté nezákonnosťou

Škoda sa nahrádza v rozsahu, v ktorom je preukázaná, pričom musí byť špecifikovaná – to znamená, že sa musí dotýkať záujmov poškodeného osobitným spôsobom, a musí byť kvantifikovateľná. V tejto súvislosti ESD uviedol, že nárok na náhradu škody sa môže dotýkať aj škody, ktorá je s dostatočnou istotou predvídateľná, aj keď v čase podania návrhu ju ešte nebolo možné presne vyčíslieť. Na druhej strane je však možnosť domáhať sa náhrady škody vrátane ušlého zisku viazaná na podmienku, že navrhovateľ neopomenul podniknúť kroky, ktoré by znížili jeho straty.

- Pokiaľ ide o zodpovednosť EU za škodu spôsobenú jej predstaviteľmi pri výkone ich funkcií, v zmysle rozhodnutia ESD v prípade Sayag⁸³ sa vyžaduje, aby išlo o akt, ktorý je v dôsledku vnútorného a priameho vzťahu nevyhnutným vyústením úloh zverených príslušnej inštitúcii. V prípade splnenia tejto podmienky sa na tento typ zodpovednosti vzťahujú rovnaké náležitosti, ako na zodpovednosť za škodu spôsobenú konaním samotných inštitúcií EU. Niektorí autori odvolávajú sa na prípad *Worms*⁸⁴ uvádzajú, že v zásade je možné uvažovať aj o zodpovednosti EU za škodu spôsobenú aktmi inštitúcií, na ktoré EU preniesla výkon niektorých štátno-mocenských funkcií, napríklad OBSE.

Zmluvná zodpovednosť EU sa spravuje právom, ktorým sa spravuje príslušná zmluva. Nevyriešenou otázkou v tejto súvislosti zostáva, či takýmto právom môže byť aj právo EU, keďže ZFEU v žiadnom zo svojich ustanovení nepredpokladá tvorbu pravidiel osobitného zmluvného práva EU⁸⁵. Zaujímavou otázkou z procesnoprávneho hľadiska je aj to, ktorý súd je príslušný na konanie o zmluvne

⁸³ ESD, 1969, 9/69 Sayag v. Leduc

⁸⁴ ESD, 1962, 18/60 Worms v. High Authority

⁸⁵ Jančo, M. 2009. Princípy európskeho zmluvného práva zmluvného práva. Bratislava: IURA EDITION. 2009. s. 15

založenej zodpovednosti. Autori Craig a de Burca odvolávajú sa na čl. 260 ZFEU sú toho názoru, že takýmto súdom môže byť výlučne Európsky súdny dvor.⁸⁶

- V rámci rekapitulácie tejto časti projektu dizertačnej práce môžeme uviesť, že primárnym krokom pri posudzovaní podmienok vzniku mimozmluvnej zodpovednosti EU za škodu je zistenie, či napadnutý akt je diskrečnej alebo non-diskrečnej povahy, pričom forma aktu nie je pre toto zistenie rozhodujúca. Ak ide o akt, pri vydávaní ktorého príslušná inštitúcia disponovala dostatočnou mierou uváženia, vzniká zodpovednosť za škodu len v prípade, že bolo zjavným a závažným spôsobom porušené nadradené právne pravidlo ochrany jednotlivcov. Pre posúdenie zjavnosti a závažnosti porušenia sú rozhodujúce kritéria špecifikované v prípade *Brasserie du Pêcheur*, čo znamená, že príslušná inštitúcia musí zrejým a závažným spôsobom prekročiť medze svojich právomocí. Do úvahy sa pritom berie jednoznačnosť porušeného pravidla, miera uváženia, ospravedlniteľnosť právneho omylu a úmysel. Ak ide o akt, ktorého vydanie nepredpokladá uváženie príslušnej inštitúcie, vzniká zodpovednosť v prípade, že škoda bola spôsobená nezákonnosťou napadnutého aktu, pričom medzi dôvody nezákonnosti pre tieto účely patrí najmä porušenie procesných pravidiel pri vydávaní rozhodnutí.

Zodpovednosť EU za konanie jej predstaviteľov vzniká výlučne v prípade, že konali v rámci výkonu svojich funkcií, čo predpokladá, že konanie bolo nevyhnutným vyústením úloh, ktoré boli zverené inštitúciám nimi zastupovaným. V prípade, že EU nesplnilo svoje prevenčné povinnosti vo vzťahu k porušeniu práva EU členským štátom, vzniká spoločná zodpovednosť EU a členského štátu. Škoda sa nahrádza v rozsahu, v ktorom bola preukázaná, pričom náhrada ušlého zisku je skôr výnimkou ako pravidlom. Nedbanlivosť poškodeného, ktorá prispela ku vzniku škody alebo k jej výške, okrem toho znamená buď zánik nároku na náhradu škody, alebo jeho redukciu.

⁸⁶ Craig, de Burca.:2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford. Oxford University Press.2002. s.569

4.1.3 Zodpovednosť členského štátu voči EU

V niektorých prípadoch, a to hlavne keď súd konečnej inštancie (tzn. vnútroštátny súd) nepredloží vec na predbežné konanie ESD, hoci tak urobiť mal, je jedinou možnosťou nápravy porušenia povinnosti vyplývajúcej orgánom štátov zo ZFEU, vyvodenie zodpovednosti voči členským štátom osobitným postupom. V nasledujúcej časti budeme opisovať práve mechanizmus uplatňovania si zodpovednosti voči členskému štátu, ktorý porušil povinnosti vyplývajúce mu zo ZFEU.

Podľa čl. 258 ZFEU pokiaľ Komisia EU (ďalej aj „Komisia“) dospeje k záveru, že členský štát nesplnil povinnosť podľa tejto Zmluvy, po tom, ako príslušnému členskému štátu poskytne príležitosť na vyjadrenie, vydá k veci odôvodnené stanovisko. Ak príslušný členský štát stanovisku nevyhoví v lehote ustanovenej Komisiou, táto môže vec predložiť na konanie Európskemu súdnemu dvoru.

Podľa čl. 259 ZFEU, členský štát, ktorý dospeje k záveru, že iný členský štát nesplnil svoju povinnosť podľa tejto Zmluvy, môže vec predložiť Európskemu súdnemu dvoru. Pred tým, než členský štát podá sťažnosť na údajné porušenie povinností podľa tejto Zmluvy, je povinný predložiť vec Komisii. Komisia každému z dotknutých členských štátov umožní vyjadrenie k veci, a to tak písomne, ako aj ústne, a potom vydá stanovisko s odôvodnením. Pokiaľ Komisia nevydá stanovisko v lehote troch mesiacov odo dňa, keď jej vec bola predložená, môže sa vec podať na Európsky súdny dvor aj bez stanoviska Komisie.

V zmysle čl. 260 ZFEU, pokiaľ Európsky súdny dvor zistí, že členský štát nesplnil svoju povinnosť podľa tejto Zmluvy, je tento štát povinný prijať nevyhnutné opatrenia pre to, aby vyhovel rozsudku Európskeho súdneho dvora. Pokiaľ Komisia dospeje k záveru, že príslušný členský štát neprijal opatrenia, umožní tomuto štátu predložiť svoje vyjadrenia a potom vydá odôvodnené stanovisko, špecifikujúce body, v ktorých príslušný členský štát nevyhoví rozsudku Európskeho súdneho dvora. Pokiaľ príslušný členský štát neprijme nevyhnutné opatrenia podľa rozsudku Európskeho súdneho dvora v lehote stanovenej Komisiou, tá môže predložiť vec Európskemu súdnemu dvoru. V tomto podaní Komisia uvedie výšku sumy a penále, ktoré má príslušný členský štát zaplatiť a ktoré Komisia za daných okolností považuje za

primerané. Pokiaľ Európsky súdny dvor nevyhovел rozsudku, môže mu uložiť jednorázovú pokutu alebo penále. Tento postup nemá dopad na článok 259 ZFEU.

Účelom konania o porušení povinností podľa ZFEU členským štátom je v zmysle judikatúry Európskeho súdneho dvora zabezpečenie všeobecného a jednotného dodržiavania práva EU. Konanie podľa čl. 258 a konanie podľa čl. 259 ZFEU sa líšia v niektorých procesných aspektoch a tiež v rozsahu ingerencie samotnej Komisie, oba typy konania však majú zhodný účel, v oboch sa pred ESD odohráva až posledné štádium sporu a oba z výsledného hľadiska vyvolávajú vo vzťahu k napadnutému členskému štátu rovnaké účinky: vyslovenie alebo nevyslovenie porušenia a v prvom prípade aj možnosť následnej aplikácie sankčného mechanizmu podľa článku 260 ZFEU.

a) Konanie pred Komisiou podľa čl. 258 ZFEU

- ❖ Konanie pred Komisiou môžeme rozdeliť na predsporovú fázu a na fázu samotného sporu. Predsporová fáza konania pred Komisiou sa začína buď z vlastnej iniciatívy Komisie, alebo na základe podnetu fyzickej a právnickej osoby. V tejto súvislosti však treba zdôrazniť, že jednotlivci nemajú nárok vyžadovať, aby Komisia na základe ich podnetu konanie podľa čl. 258 ZFEU aj skutočne začala. Rozhodnutie o začatí konania je vecou uváženia Komisie, pričom tak z jej pravidelných správ, ako aj z komentárov odbornej verejnosti jednoznačne vyplýva, že v rámci tohto uváženia Komisie zvažuje aj iné ako než výlučne právne kroky – napríklad vlastné pracovné vyťaženie, politická citlivosť veci či dostupnosť iných korektívnych mechanizmov⁸⁷. Ide o takzvanú **„Politickú selektívnosť presadzovania práva“**.

Predsporová fáza je relatívne neformálna a spočíva v rozhovoroch medzi Komisiou a členským štátom, v rámci ktorých si obe strany vymieňajú svoje názory na vec. V prípade, že dôjde k vzájomnej dohode, Komisia úradným listom oznámi členskému štátu, akého porušenia povinnosti podľa ZFEU sa mal dopustiť a uloží mu lehotu na odpoveď. S výnimkou naliehavých okolností býva táto lehota väčšinou dvojmesačná.

⁸⁷ Crag, de Burga.: EU LAW, Text, Cases and Materials, Oxford University Press, Oxford 2002, s.398

- ❖ Keď dostane odpoveď členského štátu, Komisia zvyčajne v priebehu jedného roka rozhodne buď o odložení veci, alebo o vydaní odôvodneného stanoviska. Toto stanovisko obsahuje dôvody, pre aké je namietané porušenie povinností podľa ZFEU členským štátom, a zároveň členskému štátu ukladá lehotu, v ktorej má stanovisku vyhovieť. Pokiaľ sa tak nestane, predloží Komisia vec na konanie ESD.

V súvislosti s lehotami treba zdôrazniť, že rozhodnutie Komisie, či vôbec začne konanie podľa čl. 258 Zmluvy o fungovaní EU, nepodlieha presným časovým obmedzeniam, aj keď podľa autorov Craiga a de Burcu prípad *Komisia proti Holansku*⁸⁸ naznačuje, že neprimerané omeškanie zo strany Komisie môže jej podanie urobiť neprístupným⁸⁹. Pokiaľ však Komisia konanie začne, lehota, ktorú poskytne členskému štátu tak na odpoveď úradnému oznámeniu vydanému v neskoršej fáze konania, nesmie byť neprimerane krátka. Primeranosť lehoty sa posudzuje jednak s prihliadnutím na naliehavosť veci, jednak na dobu, po ktorú členský štát vedomosť o námietke porušenia svojej povinnosti.

b) Konanie podľa čl. 259 ZFEU

- ❖ V prípade, že k záveru o porušení povinností podľa ZFEU dospeje členský štát, nevyžaduje sa tzv. predsporová fáza⁹⁰, to znamená vzájomné rokovania medzi dotknutými stranami. Členský štát musí vec predložiť Komisii, ktorej úlohou je zhromaždiť vyjadrenia sporových strán a na ich základe vypracovať odôvodnené stanovisko. V tomto type konania je však uváženie Komisie o predložení veci na konanie pred Európskym súdnym dvorom obmedzené v tom zmysle, že ak komisia dospeje k záveru, že k porušeniu nedošlo, má príslušný členský štát možnosť obrátiť sa na Európsky súdny dvor samostatne. Rovnakou možnosťou disponuje v prípade, ak Komisia v trojmesačnej lehote nevydala vo veci žiadne odôvodnené stanovisko.

⁸⁸ ESD, 1991, C-96/89 Commission v. Netherlands

⁸⁹ Crag, de Burga.:2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford. Oxford University Press.2002. s.409

⁹⁰ Streinz R.,2003.Europarecht. Heidelberg. C.F.Müller.2003. s.222

c) Konanie pred Európskym súdnym dvorom

- ❖ Vo väčšine prípadov sa začína konanie pred ESD na základe sťažnosti Komisie, ktorá je síce do výraznej miery „len“ rekapituláciou odôvodneného stanoviska, ale je osobitným procesným úkonom s vlastnými formálnymi náležitosťami, bez ktorého sa konanie pred Európskym súdnym dvorom nemôže začať. V niekoľko málo prípadoch konal Európsky súdny dvor aj na základe sťažnosti členského štátu podľa čl. 259 ZFEU⁹¹.

V konaní pred ESD môže napadnutý členský štát vzniesť viaceré námietky. Môže napríklad namietat', že lehota, ktorú mu Komisia poskytla na vyhovie odôvodnenému stanovisku, bola neprimerane krátka, alebo že stanovisko nie je dostatočne odôvodnené, alebo že sťažnosť sa týka iného konania štátu ako toho, ktoré Komisia namietla v odôvodnenom stanovisku. V poslednom z uvedených prípadov musí Komisia celá postup vrátane predsporovej fázy začať odznova, kým v prípade, že rozdiel medzi odôvodneným stanoviskom a sťažnosťou sa netýka predmetu sťažnosti, ale len jej odôvodnenia, stačí, ak Komisia predloží takú sťažnosť, ktorá obsahovo zodpovedá odôvodnenému stanovisku.

Skutočnosť, že namietané porušenie povinností už členský štát odstránil, nie je prekážkou konania pred ESD. Rozhodujúce je totiž, či porušenie trvalo v čase, keď Komisia predložila vec na konanie.⁹² Pokiaľ ide o tzv. porušenie s krátkym trvaním, ak takéto porušenie prestalo trvať ešte pred tým, než uplynula lehota uložená v odôvodnenom stanovisku, je sťažnosť neprípustná aj v prípade, že existuje riziko opakovaného porušenia rovnakého druhu.

- ❖ Predmetom konania pred ESD je teda sťažnosť Komisie (prípadne iného členského štátu alebo členských štátov), že členský štát porušil niektorú z povinností vyplývajúcich zo ZFEU. Takéto porušenie môže spočívať v opomenutí členského štátu konať, v nevykonaní alebo nesprávnom vykonaní smerníc, či v porušení ZFEU alebo sekundárneho práva EU. Najčastejšou námietkou býva zlyhanie členského štátu pri implementácii smerníc. V tejto

⁹¹ ESD, 1979, 141/78 France v. UK; 2000, C-388/95 Belgium v. Spain

⁹² Crag, de Burga.:2002. EU LAW, Text, Cases and Materials.Oxford. Oxford University Press.2002. s.416

súvislosti platí, že členský štát sa svojej povinnosti na riadne vykonanie smernice nezbačuje ani v prípade, že táto smernica spĺňa podmienky priameho účinku alebo že sa jej vo vnútroštátnom právnom poriadku možno domáhať na základe nepriameho účinku, takže aj v takomto prípade je sťažnosť Komisie pri splnení ostatných podmienok konania v zásade prípustná. V takýchto prípadoch však Európsky súdny dvor posudzuje vec podľa konkrétnych okolností prípadu a nevykonanie smernice legislatívnym opatrením nezakladá vždy porušenie povinností členského štátu podľa ZFEU. Výnimočne nie sú ani sťažnosti Komisie na porušenie povinností členského štátu poskytovať Komisii súčinnosť pri plnení jej zverených úloh vrátane poskytovania informácií v prípade, že Komisia monitoruje súlad s právom EU.

Medzi ďalšie dôvody porušenia patrí zlyhanie členského štátu pri zabezpečení účinnosti práva ES vo vnútroštátnom právnom poriadku, ktorého konkrétnym prejavom môže byť napríklad rozlišovanie orgánov členského štátu pri sankcionovaní porušenia práva ES a porušenia vnútroštátneho práva, alebo aj nedostatočná prevencia pred takým konaním subjektov práva, ktoré smeruje proti cieľom ES. Na tomto mieste treba spomenúť, že aj keď v konaní podľa čl. 258 ZFEU zatiaľ nebolo namietané konanie vnútroštátneho súdu a Európsky súdny dvor sa k veci relevantným spôsobom nevyjadril, je podľa komentárov niektorých autorov aj takýto orgán spôsobilý dopustiť sa porušenia povinností podľa ZFEU⁹³. Z judikatúry Európskeho súdneho dvora vyplýva, že členský štát je zodpovedný za konanie svojich orgánov aj v prípade, že na základe vnútroštátneho ústavného poriadku disponuje nezávislým postavením.

- ❖ V žiadnom z typov konaní pred ESD, teda konaní podľa čl. 258 a čl. 259 ZFEU, nemá jeho rozhodnutie bezprostredný dopad na predmetné ustanovenie vnútroštátneho práva, aj keď podľa čl. 279 ZFEU Európsky súdny dvor môže vo všetkých typoch konania uložiť nevyhnutné predbežné opatrenia. Právo EU však neobsahuje úpravu mechanizmov, ktorými by bolo možné vynútiť rešpektovanie rozhodnutia Európskeho súdneho dvora zo

⁹³ Schweitzer M., Hummer W. 1996. Europarecht. Berlin :Luchterland. 1996.,s.120

strany členského štátu, aj keď istý sankčný mechanizmus predstavuje čl. 340 ZFEU.

4.1.4 Uznávanie a výkon rozhodnutí vydaných v rámci európskeho práva

Jedným z najdôležitejších aspektov právneho štátu a tým pádom vytvorenia transparentného podnikateľského prostredia je vymožitelnosť práva. Transparentné podnikateľské prostredie, regulované právnymi normami, kde každý vie, že ak podniká v súlade so zákonom má možnosť v prípade využitia všetkých svojich ekonomických schopností a možností dosiahnuť zaslúžený úspech je najdôležitejším a najmarkantnejším znakom vyspelej trhovej ekonomiky a právneho štátu.

Existujú však aj prípady, keď napriek jasnému porušeniu zákona zo strany či už štátu, alebo fyzických či právnických osôb nie je vyvolaný žiadny dôsledok voči porušovateľovi práva. Na usmernenie konania, alebo ukončenie protiprávneho konania porušovateľa práva slúžia zodpovednostné mechanizmy opísané vo vyššie uvedených kapitolách tejto práce. Po vydaní rozhodnutia v rámci zodpovednostných konaní však je potrebné v prípade, že poškodenej strane vznikne nejaká škoda, ktorá je preukázaná v rámci zodpovednostného konania a poškodenej strane aj priznaná, aby bola poškodenému zo strany porušovateľa práva aj riadnym spôsobom uhradená. V takom prípade hovoríme o výkone rozhodnutia v rámci exekučných konaní.

Exekučné konanie vedené voči porušovateľovi práva, ktorý sa v exekúcii označuje ako povinný je upravené vnútroštátnym právnym poriadkom daného štátu. Nakoľko podnikateľský priestor (spoločný trh EÚ) je tvorený v rámci EÚ v súčasnosti 27 štátmi, kde každý štát má vlastný súdny a exekučný systém, čo vytvára obrovské podnikateľské prostredie, bolo potrebné vytvoriť mechanizmus, ako umožniť výkon rozhodnutia vydaného v rámci jedného štátu v štáte kde sa povinný nachádza, alebo kde podniká či vlastní majetok.

Za týmto účelom došlo v roku 2000 k vydaniu nariadenia č.44/2001 z 22.12.2000, preberajúceho text Bernského dohovoru z 1968 roku, ktorý je záväzný a priamo aplikovateľný vo všetkých členských štátoch. Nariadenie sa v preambule odvoláva na

pôvodne znenie čl. 65 ZES (teraz čl. 81 ZFEU) a na zásadu subsidiarity a proporcionality, ktorá je obsiahnutá v článku 9 ZFEU. Podľa preambuly nemôže byť cieľ tohto nariadenia uspokojivo dosiahnutý na úrovni členských štátov, preto je dosiahnuteľný na úrovni Spoločenstva.

Účel nariadenia je vyjadrený v ods. 2 preambuly, podľa ktorého určité rozdiely medzi vnútroštátnymi pravidlami pre určenie príslušnosti a pre uznanie rozhodnutí sťažuje riadne fungovanie vnútorného trhu EÚ. Je potrebné prijať predpisy, ktoré umožnia zjednotiť pravidlá pre určenie príslušnosti v občianskych a obchodných veciach v medzinárodnom ohľade a zjednodušiť formality s ohľadom na rýchle a zjednodušené uznávanie a výkon rozhodnutí členskými štátmi, pre ktoré je toto nariadenie záväzné⁹⁴. V preambule sa konštatuje, že to patrí do oblasti súdnej spolupráce v civilných veciach v zmysle čl. 81 ZFEU.

Nariadenie obsahuje súbor pravidiel upravujúcich príslušnosť prejednávať spory, ktoré sa týkajú subjektu EU aj mimo nich a upravuje vzájomné uznávanie a výkon súdnych rozhodnutí. Daný súbor pravidiel mení spôsob rozhodovania o právach a povinnostiach slovenských subjektov (osôb) v rámci Európskeho spoločenstva a spôsoby, ktorými budú tieto práva a povinnosti v EÚ posudzované, respektíve vynucované. Mení aj spôsob konania s cudzincami v Slovenskej republike, ako aj nakladanie s cudzími rozsudkami v rámci SR. Nariadenie sa vzťahuje na veci občianske a obchodné, ale sa nevzťahuje na veci daňové, colné, rodinné a správne. Zároveň sa nevzťahuje ani na konkurzy a vyrovnania, rozhodcovského konania a sociálneho zabezpečenia.

Rozhodnutia súdu a ďalších orgánov jedného štátu neplatia automaticky v inom štáte, nakoľko by to odporovalo zásade suverenity. Ako však už bolo spomínané, otázka uznávanie a výkonu rozhodnutí súdov a ďalších orgánov jedného štátu v inom členskom štáte je však predpokladom pre riadne fungovanie pôvodného spoločného a dnes jednotného vnútorného trhu.

⁹⁴ Ondřej J. a kol: Ekonomické a právní aspekty podnikání v EÚ, C.H.BECK, Praha 2007, s. 309

Uznanie rozhodnutia znamená, že sa cudziemu rozhodnutiu priznávajú rovnaké právne účinky, ako by došlo k rozhodnutiu tuzemského orgánu. Výkon predpokladá prinútenie osoby, ktorej je rozhodnutím uložená povinnosť, aby túto povinnosť splnila, pokiaľ ju sama dobrovoľne nesplní. Uznávanie a výkon cudzích rozhodnutí je niekedy upravený v medzinárodných zmluvách. Na Slovensku upravuje túto oblasť § 63 až 68 zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom. Tento zákon upravujem uznanie a výkon cudzích súdnych a správnych rozhodnutí na Slovensku. Tento zákon bol upravený nariadením Rady č. 44/2001, čím sa vytvorilo pravidlo, že rozhodnutia vydané v niektorom z členských štátov EU sú v ostatných členských štátoch uznávané, bez toho aby sa vyžadovalo zvláštne konanie.

Z pravidla všeobecného uznávania a výkonu rozhodnutí v rámci členských štátov EU sú však výnimky, keď sa rozhodnutie neuznáva. Ide o prípady, keď je takéto rozhodnutie zjavne v rozpore s verejným poriadkom členského štátu, v ktorom sa o uznanie žiada. Iným prípadom je, že rozhodnutie je nezlučiteľné s rozhodnutím vydaným v konaní medzi tými stranami v členskom štáte, v ktorom sa o uznanie žiada. Ďalším prípadom je, že rozhodnutie je nezlučiteľné so skorším rozhodnutím, ktoré bolo vydané v inom členskom štáte alebo v tretej krajine v konaní medzi týmito stranami a pre ten istý nárok.

Podľa čl. 38 nariadenia je „rozhodnutie vydané v jednom členskom štáte, ktoré je v tomto štáte vykonateľné, bude vykonané v inom členskom štáte potom, čo bolo na návrh ktorejkoľvek zúčastnenej strany prehlásené za vykonateľné.“ Návrh sa podáva na súde alebo príslušnom orgáne. Postup pri podávaní návrhu sa riadi právom členského štátu, v ktorom sa podáva návrh na výkon rozhodnutia.

4.1.5 Európsky exekučný titul pre nesporné nároky

Dňa 21. marca 2004 bolo schválené nariadenia Európskeho parlamentu a Rady č. 805/2004, ktorým sa zavádza európsky exekučný titul pre nesporné strany. Toto nariadenie vstúpilo do platnosti 01. januára 2005.

Zmyslom európskeho exekučného titulu je, aby bol na základe minimálnych právnych noriem umožnený voľný obeh rozhodnutí, súdnych zmierov a úradných listín vo

všetkých členských štátoch, bez toho aby sa v členskom štáte muselo pre uznaním a výkonom konať špeciálne konanie. Nevyžaduje sa teda prehlásenie o vykonateľnosti, tak ako je to upravené v nariadení č.44/2001. Nárokom sa pre účely nariadenia má na mysli len peňažný nárok na zaplatenie určitej čiastky, ktorá je splatná. Podkladom pre výkon rozhodnutia ukladajúce inú povinnosť, ako je zaplatenie, nemôže byť predmetom tohto výkonu (napr. vypratanie nehnuteľnosti).

Nariadenie č.85/2004 je obmedzené len na nesporné nároky. V článku 3 nariadenia je uvedený taxatívny výpočet toho, čo sa chápe ako nesporný nárok. Ide o prípady, keď:

- a) dlžník s nárokom veriteľa výslovne súhlasil s tým, že ho uznal formou dohody alebo súdneho zmieru,
- b) dlžník neuplatnil proti tvrdenému výroku veriteľa v priebehu súdneho konania žiadny námietky v súlade so zodpovedajúcimi procesnými predpismi členského štátu pôvodu (rozsudok pre uznanie, rozsudok pre zmeškanie),
- c) dlžník sa nezúčastnil súdneho konania potom, keď vzniesol proti nároku v priebehu súdneho konania námietky,
- d) dlžník nárok veriteľa výslovne uznal v úradnej listine, najčastejšie formou notárskej zápisnice s doložkou vykonateľnosti⁹⁵.

Aktívne legitimovaný na podanie návrhu na začatie európskeho exekučného konania má výlučne oprávnený, pričom rozhoduje o ňom súd oprávneného.

4.1.6 Rozhodcovské konanie v obchodnom styku

Podnikatelia z členských štátov EÚ môžu riešiť svoje spory tiež cestou rozhodcovského konania. Bruselský dohovor z roku 1968 ani nariadenie č.44/2001 sa na rozhodcovské konanie nepoužije. Avšak otázkou rozhodcovského konania sa v súvislosti s riešením predbežnej otázky podľa čl. 267 ZFEU zaoberá stále aj Európsky súdny dvor.

⁹⁵ Ondřej J. a kol.2007. Ekonomické a právni aspekty podnikání v EÚ. Praha: C.H.BECK. 2007.s. 326

Rozhodcovské konanie prekračujúce hranice jedného štátu je tak upravené medzinárodnými zmluvami. Takouto zmluvou je Európsky dohovor o medzinárodnej obchodnej arbitráži z roku 1961 (ďalej aj ako „dohovor“). Medzinárodnú obchodnú arbitráž v zmysle dohovoru je možné definovať ako „konanie k prerokovaniu a rozhodnutiu občianskoprávných sporov, ku ktorému strany pristupujú na základe spoločnej dohody a ktorá sa uskutočňuje pred zvláštnymi dočasnými tribunálmi, ktorým štát prepožičal jurisdikčnú moc.

Táto definícia sa vzťahuje na *dobrovoľnú arbitráž*, keď strany pristupujú k rozhodcovskému konaniu na základe dobrovoľne uzatvorenej rozhodcovskej zmluvy. Zároveň sa však môžeme stretnúť aj s *obligatornou arbitrážou*, ku ktorej strany pristupujú na základe medzinárodnej zmluvy alebo vnútroštátneho predpisu. K tomuto typu arbitráže dnes dochádza predovšetkým v prípade sporov vzniknutých zo zmluvy o ochrane a podpore medzinárodných investícií. V tomto prípade však nejde o typickú obchodnú arbitráž, ale o vzťah štátu na jednej strane, ktorý tu nevystupuje ako subjekt súkromnoprávných vzťahov, ale ako nositeľ verejnej moci, ktorý zasiahol do cudzích investícií. Na druhej strane vystupuje fyzická alebo právnická osoba z iného štátu. Podľa dohovoru si zmluvné strany môžu určiť v rozhodcovskej doložke rozhodcovský súd ad hoc, alebo si zvolia stály rozhodcovský súd.

K výhodám riešenia sporov v rámci medzinárodnej obchodnej arbitráže patrí predovšetkým:

- a) strany môžu ovplyvniť nielen miesto rozhodovania sporov, právny poriadok, ktorým sa záväzok riadi, ale aj výber rozhodcov, ich počet ako aj procedurálne pravidlá,
- b) rozhodcovia vystupujú ako súkromné osoby a nemajú postavenie štátneho orgánu. To isté platí aj o stálych rozhodcovských súdoch,
- c) menšia formálnosť rozhodcovského konania,
- d) rýchlosť v rozhodovaní sporov, spočívajúca v jednoinštančnosti konania,
- e) ľahšia vykonateľnosť rozhodcovských nálezov (rozhodnutí).

Jednou z nevýhod arbitrážneho konania je ich vyššia finančná náročnosť, preto sa toto konanie najčastejšie používa na riešenie sporov medzi veľkými firmami o veľkých finančných čiastkach.

4.2 Dôsledky zodpovednosti za porušenie európskeho práva

V súčasnosti po prijatí a ratifikovaní Lisabonskej zmluvy, ktorej podstatu a najnovšie prínosy boli opísané v predchádzajúcich častiach tejto dizertačnej práce prichádza Európska únia z dôvodu Gréckej krízy a negatívneho postoju Slovenskej republiky k poskytnutiu finančnej podpory pre Grécko na rázcestie spôsobu riešenia problému ohľadom dôsledného vyvodzovania zodpovednosti voči členským štátom EU za porušenie povinností ako aj zásad, ktoré im vyplývajú z európskeho práva ako aj k analýze dôsledkov zodpovednosti za takéto porušenie.

Ako sme už uviedli v predchádzajúcich kapitolách, európske právo upravené v Lisabonskej zmluve rozpoznáva ako jednu zo zásad na ktorých je toto právo postavené zásadu zodpovednosti za porušenie európskeho práva. Ide o vyvodzovanie zodpovednosti voči členským štátom, ako aj voči inštitúciám EU za nedodržiavanie noriem európskeho práva. Sankčný a zodpovednostný mechanizmus, ktorý platí v právnych poriadkoch jednotlivých členských štátov platí aj na úrovni EU. Ide o nasledovné základné prvky zodpovednostného mechanizmu:

- 1.) porušenie povinnosti vyplývajúcej z európskeho práva zo strany porušovateľa práva (členského štát, inštitúcie EU, právnická alebo fyzická osoba)
- 2.) vznik škody poškodenej strane (fyzickej, právnickej osobe, členskému štátu alebo samotnej EU)
- 3.) príčinnej súvislosti medzi porušením povinností a vznikom škody

V prípade, že v rámci typov konaní upravených v Lisabonskej zmluvy dôjde k určaniu zodpovednosti zodpovednej osoby za porušenie európskeho práva, nastupuje výsledok takéhoto konštatovania v rámci rozhodnutia vydaného rozhodujúcim orgánom, ktorými sú súdne orgány európskej únie, alebo inštitúcie EU, ktorým takéto oprávnenie v zmysle Lisabonskej zmluvy prináleží.

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti ohľadom zodpovednostných mechanizmov upravených v európskom práve, predovšetkým čo sa týka prvkov, podstaty a typov zodpovednosti za porušenie európskeho práva, aktívne a pasívne legitimovaných osôb, typov súdnych konaní na jej uplatnenie môžeme ako prirodzený výsledok vyvodenia takejto zodpovednosti za porušenie európskeho práva uviesť nasledovné **tri typy dôsledkov takejto zodpovednosti:**

- a) **právny**
- b) **ekonomický**
- c) **politický**

Ad a) Medzi základné typy dôsledkov zodpovednosti zodpovednej osoby, t.j. členského štátu, inštitúcie EU ale aj fyzickej či právnickej osoby za porušenie európskeho práva patrí právny dôsledok, ktorým je **vydanie rozhodnutia** kompetentným orgánom (ESD, Komisia EU, Rada EU) **v ktorom sa** zodpovednej osobe **uloží povinnosť formou sankcie (penále, ušlý zisk) nahradiť škodu (skutočnú a preukázateľnú škodu)** spôsobenú zodpovednou osobou porušením povinností vyplývajúcich z európskeho práva, alebo **povinnosť zodpovednej osoby zaplatiť pokutu za takéto porušenie európskeho práva.** Čo sa týka škody, tak tá sa ako sme už v predchádzajúcich častiach práce uviedli uhrádza v skutočnej a preukázateľnej výške, t.j. vo výške napr. ušlého zisku. Akékoľvek obmedzenie jej výšky je v rozpore s európskym právom. Penále ako iný právny dôsledok zodpovednosti za porušenie povinností zodpovednou osobou, vyplývajúcich z práva EU má fungovať odstrašujúco, aby si zodpovedná osoba v budúcnosti rozmyslela či bude v porušovaní svojich povinností pokračovať. Penále sa udeľuje najčastejšie vo forme denného penále.

Ad b) Európska únia bola a stále je vo svojej prapodstate okrem politického a právneho aj ekonomickým zoskupením členských štátov, ktoré mali a stále majú snahu spoločne hájiť svoje hospodárske záujmy. Z vyššie uvedeného dôvodu vznikol aj európsky hospodársky priestor, ktorý ako snehová guľa z dôvodu nutnosti jej politickej citlivosti a právnej regulácie vzťahov nabalil postupne ako politický tak aj právny rozmer. Európska únia z dôvodu snahy eliminovania ekonomických rozdielov medzi členskými krajinami vytvorila tzv. maastrichtské kritéria (1. verejné financie

(3%HDP), 2. verejný dlh (60% HDP), 3. miera inflácie (3,2%), 4. stabilita dlhodobých úrokových sadzieb (6,5%), 5. stabilita výmenného kurzu), ktoré sú súčasťou práva EU a ktorých naplnenie bolo podmienkou vstupu nových krajín za členov EU. Zároveň sa však aj členské krajiny EU zaviazali tieto kritéria dodržiavať za účelom dodržania stability a konkurencieschopnosti EU ako prejavu ekonomickej zodpovednosti a snahy o udržanie ekonomickej stability, ktorá je tak potrebná v čase svetovej finančnej krízy.

Za účelom zvýšenia konkurencieschopnosti EU voči ostatným svetovým veľmociam, prijali členské krajiny EU v roku 2000 tzv. Lisabonskú stratégiu⁹⁶, predmetom ktorej bolo urobiť z EÚ do roku 2010 najkonkurencieschopnejšiu a najdynamickejšiu poznatkovo orientovanú ekonomiku sveta schopnú trvalo udržateľného rastu, s väčším množstvom pracovných miest a väčšou sociálnou kohéziou. Táto stratégia vyjadrovala smer EU, ktorý si určila a ktorým bolo vytvorenie znalostnej ekonomiky z dôvodu straty konkurencieschopnosti v oblastiach hospodárstva náročných na pracovnú silu. Tieto kritéria tvorili a stále tvoria ekonomický rámec zodpovedného správania sa jednotlivých členskej krajiny EU, ktorý bol vytvorený ako regulatív pre riadne a trvalo udržateľné ekonomické fungovanie EU ako celku.

V prípade, že členský štát EU poruší vyššie uvedené regulatívy, má to okrem právnej aj ekonomický dôsledok zodpovednosti členského štátu za takéto správanie. Medzi najčastejšie ekonomické dôsledky zodpovednosti patrí **strata ekonomickej dôveryhodnosti krajiny**, čo spôsobí **zníženie ekonomického ratingu krajiny**, **zvýšenie úrokových sadzieb**, za ktoré si krajina požičiava finančných prostriedkov, **odlev alebo zmrazenie prílevu zahraničného kapitálu** do členskej krajiny EU porušujúcej európske právo. Ďalším a veľmi podstatným ekonomickým dôsledkom zodpovednosti za porušenie práva EU je **obmedzenie čerpania tzv. eurofondov**, ktoré slúžia na znižovanie rozdielov (a to hlavne ekonomických a sociálnych) medzi jednotlivými členskými krajinami ako aj **vytvorenie nútenej správy inštitúcií EU nad hospodárením členského štátu EU**. Ako posledný, a v súčasnosti veľmi diskutovaným dôsledkom ekonomickej zodpovednosti je nútená

⁹⁶ Hobza,A.2009.Evropská unie a hospodárske reformy.Praha: C.H.Beck.2009.s.213

regulácia dodržiavania rozpočtových pravidiel pri tvorby a výdavkoch rozpočtu členských štátov EU pod dohľadom inštitúcií EU.

Ad c) Ako posledný, ale o to dôležitejší dôsledok zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EU možno označiť politický dôsledok takejto zodpovednosti. Vzhľadom na skutočnosť, že Európska únia bola vo svojej prapodstate v predstavách Calergiho a Schumana predovšetkým politickým zoskupením, ktorý však súčasne nabral tak ekonomický ako aj právny rozmer, je politická udržateľnosť fungovania EU jedným z hlavných problémov, ktorými sa v súčasnosti Európska únia zaoberá. Politickým dôsledkom zodpovednosti členského štátu EU za porušenie európskeho práva je predovšetkým **diplomatická izolácia krajiny** (prípád Rakúskej republiky v roku 1999 keď vládu zostavoval Jörg Haider) pre vymedzenie z radov demokraticky fungujúcich krajín dodržiujúcich základné práva a slobody definované v charte základných práv a slobôd EU tvoriacich súčasť európskeho práva. Okrem diplomatickej izolácie členskej krajiny EU zo strany EU a ostatných členských štátov, je v súčasnosti stále častejšie rozdiskutovaná snaha o právne zakotvenie možnosti **dočasne pozastavenia hlasovacích práv alebo vylúčenia členského štátu EU z Európskej únie**, čo však aktuálna právna úprava neumožňuje. Lisabonská zmluva, ktorá vstúpila do platnosti v roku 2009 pozná v súčasnosti len možnosť dobrovoľného vystúpenia členského štátu z Európskej únie.

4.3 Prípadové štúdie k právnym aspektom zodpovednosti podľa európskeho práva

A. Účinnnejšie uplatňovanie sankcií v EÚ

Európsky parlament prijal v septembri 2008 správu, v ktorej žiada, aby bol vo väčšej miere používaný mechanizmus sankcií Spoločenstva ako nástroj spoločnej zahraničnej politiky. Za účelom zefektívnenia sankcií EÚ odporúčajú poslanci ich dôslednejšie uplatňovanie ako súčasť stratégie v oblasti ľudských práv. Keďže je zložitá stanoviť účinnosť sankčných politík v praxi, poslanci navrhujú vypracovať hodnotenia a štúdie dopadov.

Právne predpisy Spoločenstva a ani medzinárodné právo nezahrňujú právnu definíciu "sankcií". V rámci Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky sa preto sankcie považujú väčšinou za opatrenia, ktoré "prerušujú alebo znižujú, úplne či sčasti, diplomatické vzťahy" a spravidla sú uplatňované v podobe embarga na vývoz zbraní, obchodných sankcií, zmrazenia aktív, zákazu letov, obmedzenia vstupu do niektorých krajín, diplomatických sankcií, bojkotu športových a kultúrnych akcií či prerušenia spolupráce s tretími krajinami.

Poslanci Európskeho parlamentu v správe vítajú systematické začleňovanie doložky o ľudských právach do každej novej bilaterálnej dohody s treťou krajinou. Zároveň však pripomínajú, že do dnešného dňa nebolo vyhodnotené ani nebola vypracovaná štúdia dopadov sankčnej politiky EÚ a preto je extrémne zložité stanoviť jej dopad a účinnosť v praxi. Je preto potrebné urobiť hĺbkovú analýzu každej konkrétnej situácie a to ešte pred prijatím sankcií a aby sa do právnych nástrojov systematicky začleňovali jasné a konkrétne minimálne požiadavky, ako sú podmienky vedúce k ukončeniu sankcií. Európsky parlament vyjadril poľutovanie nad používaním „ustanovenia o skončení platnosti“ obsahujúce automatické zrušenie sankcií.

Sankčná politika bude omnoho účinnejšia, ak bude súčasťou súdržnej stratégie v oblasti ľudských práv. Preto opakovane žiada Radu a Komisiu, aby v každom strategickom pláne pre danú krajinu a v ďalších dokumentoch tohto typu vypracovali špecifickú stratégiu pokiaľ ide o dodržiavanie ľudských práv a stav demokracie. Poslanci Európskeho parlamentu tiež Komisii odporúčajú, aby vytvorila sieť nezávislých odborníkov, ktorá by Rade podľa situácie ponúkla najúčinnejšie obmedzujúce opatrenia. Zároveň sa však domnievajú, že sankcie by sa mali v rámci mnohostranného prístupu automaticky doplniť o pozitívne opatrenia na podporu občianskej spoločnosti, obhajcov ľudských práv a všetkých typov projektov podporujúcich ľudské práva a demokraciu.

S ohľadom na nepriaznivé dôsledky sankcií na civilné obyvateľstvo sa EÚ odklonila od sankcií, ktoré majú na daný štát a jeho obyvateľstvo významné ekonomické dôsledky, a v súčasnej dobe uplatňuje skôr ciele sankcie zamerané proti vodcom totalitných režimov, ako je zmrazenie aktív či uloženie zákazu vstupu na územie EÚ. Poslanci však pripomínajú, že tieto sankcie nie sú vždy uplatňované dôsledne a žiadajú členské štáty, aby prijali jednotný prístup v tejto oblasti. Domnievajú sa, že by

sa mali prijať opatrenia zamerané proti hospodárskym subjektom EÚ, ktoré s takými osobami spolupracujú⁹⁷.

Európsky parlament zdôrazňuje, že akékoľvek úmyselné a nevratné poškodenie životného prostredia je ohrozením bezpečnosti a vážnym porušením ľudských práv a malo by byť preto zahrnuté medzi dôvody, ktoré môžu viesť k uvaleniu sankcií. Využitie sankcií je potrebné zvážiť v prípadoch, kedy orgány alebo neštátne subjekty či fyzické a právnické osoby svojim pôsobením vážne ohrozujú bezpečnosť a ľudské práva osôb. Ako dobrý prípad porušenia práva EU by sa dalo spomenúť zákaz dovážania potravín obsahujúcich nebezpečný melanín z Číny, ktorý tam spôsobil úmrtie niekoľko desiatok detí.

B. Národná stratégia ochrany finančných záujmov v EÚ

Pristúpením k Zmluve o Európskej únii sa Slovensko zaviazalo okrem iného zabezpečiť efektívnu ochranu finančných záujmov Európskeho spoločenstva. Do rozpočtu Európskej únie prispievajú všetci jej občania, a teda ide o verejné prostriedky. Preto tak tvorba rozpočtu, ako aj jeho použitie musí podliehať presne určeným pravidlám a musí byť v súlade so stanovenými cieľmi. Opatrenia na ochranu finančných záujmov spoločenstva sa sústreďujú na príjmovú i na výdavkovú časť rozpočtu Európskej únie. Z hľadiska príjmov sú centrom pozornosti vlastné zdroje, ktoré predstavujú prevažnú časť príjmov rozpočtu únie a sú povinnými odvodmi členských štátov do všeobecného rozpočtu EÚ. Plynú do rozpočtu automaticky, bez rozhodovania na národnej úrovni, a tvoria ich tradičné zdroje ako sú clá, poľnohospodárske poplatky, odvody z produkcie cukru a podobne, zdroje založené na dani z pridanej hodnoty, a zdroje založené na hrubom národnom dôchodku. Len malý podiel predstavujú ostatné príjmy. Pokiaľ ide o výdavkovú časť rozpočtu Európskej únie, na Slovensku sa venujeme efektívnemu a transparentnému využívaniu všetkých finančných prostriedkov, ktoré k nám plynú. Prevažná časť týchto prostriedkov sa stáva príjmom štátneho rozpočtu a spolu s prostriedkami, ktoré neprechádzajú štátnym rozpočtom, sú určené na realizáciu spoločných programov Slovenska a únie. Naše orgány priamo usmerňujú značnú časť týchto výdavkov a sú plne zodpovedné za realizáciu príslušných programov a projektov.

⁹⁷ Európsky parlament.2009.Hodnotenie sankcií EU v rámci akcií a politik EU v oblasti ľudských práv.Brusel: Úradný vestník EU 2009/C 295 E/15

Najväčší objem finančných prostriedkov zo všeobecného rozpočtu Európskej únie sa na Slovensko dostáva v podobe fondov EÚ, ktoré sú nástrojmi jej štrukturálnej a regionálnej politiky⁹⁸.

Slovenská republika získa v programovom období 2007 - 2013 približne 11 miliárd EUR z rozpočtu Európskej únie. Orgány Slovenskej republiky priamo riadia značnú časť týchto výdavkov, a to najmä výdavkov zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu. Vzhľadom na to sú zároveň tieto orgány zodpovedné za efektívnu implementáciu programov a projektov a ich správne finančné riadenie.

Na druhej strane v roku 2007-2013 odvedie Slovenská republika do rozpočtu Európskeho únie finančné prostriedky, ktoré orgány SR vyberajú v mene EÚ vo forme poľnohospodárskych odvodov, ciel a DPH, a sú zodpovedné za ich riadenie a kontrolu.

Článok 280 Zmluvy o EÚ stanovuje členským štátom povinnosť bojovať proti podvodom a iným nezákonným aktivitám, ktoré majú negatívny dopad na finančné záujmy EÚ. Za tým účelom sú povinné vykonávať také isté opatrenia, aké používajú na ochranu vlastných finančných záujmov.

Slovenská republika plní tento záväzok a je si vedomá potenciálnej politickej citlivosti vyplývajúcej z poškodzovania finančných záujmov EÚ. Len za predpokladu stabilne dobrých výsledkov efektívnej ochrany prostriedkov EÚ bude mať Slovenská republika pevnú vyjednávaciu pozíciu, ktorá jej v budúcnosti umožní získať ďalšie prostriedky z rozpočtu EÚ.

Na účely plnenia záväzkov vyplývajúcich z článku 280 Zmluvy o EÚ vláda SR funkciou koordinačného úradu boja proti podvodom poverila "Centrálny kontaktný útvar OLAF pre SR, boj proti korupcii" (ďalej len "CKÚ"), ktorý je organizačným útvarom Úradu vlády SR⁹⁹.

⁹⁸ Goliánová, L. 2007. Verejná správa. Bratislava: MVSR. 3/2007.s.4

⁹⁹ Federič, I. 2009. Národná stratégia ochrany finančných záujmov Európskeho spoločenstva v Slovenskej republike. Bratislava: Úrad vlády SR. 2009.s.5

Úlohou CKÚ je koordinovať legislatívne, administratívne a operatívne činnosti s cieľom zabezpečiť ochranu finančných záujmov EÚ a úzko spolupracovať s ústrednými orgánmi štátnej správy a inštitúciami SR zapojenými do systému tejto ochrany (ďalej len "sieťoví partneri"). Právomoci a kompetencie sieťových partnerov nie sú týmto dokumentom dotknuté. Svoju činnosť CKÚ vykonáva v spolupráci s orgánmi a inštitúciami zodpovednými za riadenie, implementáciu, kontrolu a audit výdavkov EÚ, za výber, kontrolu a audit zdrojov EÚ a konania o spätnom vymáhaní, ukladaní sankcií a postihovaní pôvodcov nezákonných činností.

Cieľom tejto Stratégie je zabezpečiť finančným záujmom EÚ v Slovenskej republike rovnako dôslednú ochranu akú Slovenská republika poskytuje svojim vlastným finančným záujmom.

Pre dosiahnutie uvedeného cieľa aplikuje Slovenská republika strategický prístup založený na troch pilieroch:

- a) prevencia
- b) odhaľovanie a vyšetrowanie nezrovnalostí
- c) nápravná činnosť a postihovanie.

a) Prevencia

Sieťoví partneri sa prednostne zameriavajú na preventívne opatrenia, ktoré majú obmedziť riziko výskytu nezrovnalostí na najnižšiu možnú mieru. Prevencia sa zefektívni prostredníctvom užšej spolupráce sieťových partnerov a zlepšenia koordinácie ich činností.

V rámci druhého piliera správne orgány a represívne orgány zabezpečujú, aby sa nezrovnalosti v najvyššej možnej miere odhaľovali a vyšetrowali.

V treťom pilieri príslušné správne orgány a orgány plniace represívnu funkciu dôsledne vykonávajú následnú činnosť pri odhalených nezrovnalostiach, vrátane nápravných opatrení a postihovania osôb zodpovedných za tieto nezrovnalosti, všetkými zákonom stanovenými spôsobmi.

Všetky opatrenia zamerané na ochranu finančných záujmov EÚ realizované v procese nakladania s prostriedkami EÚ a s prostriedkami štátneho rozpočtu SR

majú zamedziť protiprávnemu konaniu a pôsobiť odrádzajúco na potenciálnych páchatel'ov.

Všeobecné pravidlá ochrany finančných záujmov EÚ, upravujú viaceré legislatívne predpisy na úrovni EÚ, ako aj na národnej úrovni. Spoločným cieľom týchto predpisov je predchádzať nezrovnalostiam a odrádzať od ich páchania, ako aj vymáhať nápravu a ukladať postih pri odhalených nezrovnalostiach.

Na základe všeobecných právnych predpisov EÚ sa na národnej úrovni do praxe prijímajú príručky, manuály a usmernenia, ktoré upravujú postup sieťových partnerov pri zabezpečovaní činností súvisiacich s ochranou finančných záujmov EÚ. Úlohou týchto dokumentov je opísať postupy a špecifikovať kompetencie a povinnosti príslušných zainteresovaných strán.

Pravidelné revízie predpisov sú zamerané na zabezpečenie ich aktualizácie a súladu, s cieľom zvýšiť kvalitu súboru týchto predpisov a tým vo významnej miere prispievať k zefektívneniu práce sieťových partnerov.

CKÚ spolu s Riadiacim výborom dohliadajú na to, aby všetci sieťoví partneri prijímali, pravidelne revidovali a aktualizovali svoje príručky, manuály a usmernenia v rámci ich kompetenčnej pôsobnosti. Ďalej CKÚ v spolupráci s Riadiacim výborom zabezpečí zmapovanie zodpovedností a kompetencií sieťových partnerov s cieľom znížiť riziká duplicitných činností a neistoty ohľadne kompetencií.

V prípade potreby bude CKÚ v spolupráci s Riadiacim výborom navrhovať zmeny platných právnych predpisov a predkladať ich vláde SR.

b) Odhaľovanie a vyšetrovanie nezrovnalostí

V Slovenskej republike bola v zmysle legislatívy EÚ vytvorená štruktúra pre nahlasovanie nezrovnalostí. Za podávanie hlásení nezrovnalostí Európskej komisii sú zodpovedné CKÚ za fondy a ostatné finančné nástroje EÚ a colné orgány SR za nezrovnalosti zistené v oblasti vlastných zdrojov.

Nezrovnalosti je potrebné systematicky analyzovať. Pre účely prevencie, odhaľovania a vyšetrovania je dôležité poznať charakter nezrovnalosti, kto porušil ustanovenie práva, akým spôsobom, ako často sa daný typ nezrovnalosti vyskytuje, aký to malo finančný dopad a ako bola nezrovnalosť zistená a odhalená.

Ročná správa o nezrovnalostiach bude predložená Riadiacemu výboru, ktorý vyvodí závery a prijme opatrenia na sústavné a systematické zlepšovanie postupov ochrany finančných záujmov EÚ. Zabezpečí, aby všetci sieťoví partneri reagovali na zmeny v rizikovom prostredí a podľa potreby upravili svoje systémy riadenia, implementácie, auditu a kontroly¹⁰⁰.

Vláda SR je odhodlaná odhaľovať nezrovnalosti v čo najvyššej miere a iniciovať konanie vedúce k náprave nežiaduceho stavu a postihovaniu protiprávneho konania, ktoré vedie k vzniku nezrovnalosti. Z tohto dôvodu je potrebné využívať všetky zdroje a možnosti na odhaľovanie nezrovnalostí.

Množstvo nezrovnalostí je odhalených vnútornou kontrolou. Stále významnejším sa však stáva odhaľovanie nezrovnalostí vonkajšou kontrolou. Efektívnosť vonkajších kontrol možno zvýšiť dôslednou koordináciou plánov kontrol a koordinovanou spolupracou sieťových partnerov i ďalších subjektov. Pokiaľ je to možné, treba sa vyhnúť duplicite kontrol, tým zabezpečiť vyššiu efektivitu kontrol a zisťovanie a odhaľovanie nezrovnalostí. Kontroly musia byť plánované tak, aby sa zabezpečilo čo najlepšie využitie dostupných zdrojov

c) Nápravná činnosť a postihovanie

Slovenská republika sa zaväzuje, že v prípade ohrozenia alebo poškodenia finančných záujmov EÚ vynaloží rovnako intenzívne úsilie na nápravu nežiaduceho stavu a spätné vymoženie zneužitých finančných prostriedkov, aké by vynaložila pri ochrane vlastných záujmov.

Spätné vymáhanie zneužitých finančných prostriedkov sa vykonáva formou správneho konania. Osoba, ktorá spôsobila poškodenie finančných záujmov EÚ,

¹⁰⁰ Federič, I. 2009. Národná stratégia ochrany finančných záujmov Európskeho spoločenstva v Slovenskej republike. Bratislava: Úrad vlády SR. 2009. s.7

môže byť v prípade, ak jej konanie možno podradiť pod niektorú skutkovú podstatu trestného činu uvedenú v Trestnom zákone, trestne stíhaná. V určitých prípadoch sa znovu získanie finančných prostriedkov EÚ vymáha prostredníctvom občianskoprávneho konania.

V prípadoch, kedy bolo vykonané trestné konanie, no nepreukázalo sa, že konanie zodpovednej osoby je trestným činom, má spolupráca sieťových parterov svoju významnú úlohu, pretože je potrebné vykonať nápravu administratívnymi prostriedkami.

Slovenská republika sa zaväzuje dôsledne postihovať osoby zodpovedné za nezákonné konanie formou správneho konania, súdneho konania a disciplinárneho postihovania. Týmito opatreniami sa má zabezpečiť zákonnosť, ako aj to, že následky budú vyššie než potenciálne zisky z protiprávneho konania. V tejto oblasti má významné miesto aj publicita. Informovanie verejnosti o postihovaní protiprávnych konaní môže odradiť potenciálnych páchatel'ov od takéhoto konania. CKÚ a colné orgány SR v databáze nezrovnalostí uvedú informácie o ďalšom konaní vo veci. Riadiaci výbor bude sieťovým partnerom nápomocný pri posudzovaní prípadov zistených okolností nasvedčujúcich, že bol spáchaný trestný čin, najmä pri oznámení tohto podozrenia orgánom činným v trestnom konaní, resp. Generálnej prokuratúre SR.

V prípadoch zneužitia interných pravidiel zo strany štátnych zamestnancov príslušný orgán prijme dôsledné a účinné opatrenia, aby bol zodpovedný zamestnanec zistený a aby niesol zodpovedajúce právne dôsledky.

C. Biela kniha o žalobe na náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel

Dňa 25. apríla 2007 bolo prijaté uznesenie Európskeho parlamentu vo veciach „Žaloby o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES“. Schválenie tohto uznesenia vychádzalo z premisy: *„každý poškodený musí mať právo na náhradu utrpенých škôd, pričom však kolektívni žalobcovia nesmú byť zvýhodňovaní oproti individuálnym žalobcom“*.

Ktorákoľvek osoba alebo firma poškodená postupom narúšajúcim hospodársku súťaž ako v uvedenom prípade, môže podať žalobu na súd v príslušnom členskom štáte a žiadať o náhradu. Judikatúra Súdneho dvora a nariadenie Rady č. 2154/2008 potvrdzujú, že rozhodnutie Komisie je pred vnútroštátnymi súdmi záväzným dôkazom, že k takému postupu došlo a že bol nezákonný. Hoci Komisia udelila zúčastneným spoločnostiam pokutu, môže im byť udelená aj povinnosť nahradiť škody bez zníženia pokuty¹⁰¹.

D. Konanie za porušenie práva verejnosti na ochranu svojich práv

Koncom júna roku 2007 prijal parlament SR poslaneckú novelu zákona o ochrane prírody a krajiny, čím otvoril cestu k zasahovaniu v lesoch bez ohľadu na ochranu prírody a zaviedol kontroverzné podzóny v ochranných pásmach Vysokých Tatier.

Novela zákona vyňala lesy z ochrany prírody. Zaviedla totiž ustanovenie, na základe ktorého nebolo potrebné na činnosť uvedenej v lesnom hospodárskom pláne potrebná výnimka zo zákona o ochrane prírody. Lesný hospodársky plán upravuje podmienky hospodárenia v lesoch, vypracúva sa na desať rokov a vzťahuje sa na takmer všetky lesy na území SR¹⁰².

Poslanecká novela zákona si zobrala na mušku aj zonáciu ochrany prírody. Zaviedla síce štyri stupne ochrany prírody A, B, C a D, ale zároveň zaviedla v rámci najprísnejšie chránenej zóny A aj podzóny. V nich mohol byť určený iný stupeň ochrany, ktorý by umožnil vykonávať zásahy "zlepšovacieho manažmentu".

Obmedzené bolo aj právo verejnosti vstupovať do konaní vedených podľa zákona o ochrane prírody. Novela menila postavenie verejnosti z postavenia "účastníka" na "zúčastnenú osobu". Zúčastnená osoba sa síce mohla k navrhovaným činnostiam vyjadriť, ale v porovnaní s účastníkom konania sa úrad jej návrhmi a námietkami fakticky vôbec nemusel zaoberať. V rozhodnutí totiž nemusel úrad vysvetliť, ako sa s nimi vysporiadal a prečo ich neakceptoval.

¹⁰¹ Európska komisia.2008.Biela kniha o žalobe na náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES.Brusel:EK.2008.s.2.

¹⁰² EKOFORUM.2007.Európska komisia pritlačila na Slovensko kvôli Tichej doline. dostupné na: <<http://www.ekoforum.sk/ts/europska-komisia-pritlacila-na-slovensko-kvoli-tichej-doline>>.s.1.[02.12.2009]

Proti prijatiu novely bojovali ochranári a zástupcovia GREENPEACE, ktorí žiadali prezidenta aby novelu zákona nepodpísal. Ochránári tiež upozorňovali, že novelu zákona o ochrane prírody pripravovalo aj Ministerstvo životného prostredia SR. Poslanecký návrh však mal podľa nich obísť legislatívny proces v prípade paragrafov, ktoré by sa pravdepodobne stali terčom kritiky v pripomienkovom konaní. Na základe vyššie uvedených skutočností a dôvodov nakoniec prezident takto formulovanú novelu nepodpísal a vrátil ju do parlamentu. Prezident sa čiastočne stotožnil s požiadavkou mimovládnych organizácií, aby mali pri rozhodovaní o zásahoch do prírody naďalej práva ako účastníci konania a nie ako zúčastnené osoby, ako to schválili poslanci. Tým by sa totiž obmedzili možnosti verejnosti vplývať na rozhodovanie úradov. Zákonu však prezident vytkol aj nedostatočnú ochranu mokradí. Zo zákona podľa neho vypadla povinnosť zachovávať mokrade mimo najprísnejšie chránených území s piatym stupňom ochrany.

Prezident však v odôvodnení, prečo zákon vrátil, nevytkol kritizované vytváranie podzón v navrhutej bezzásahovej A-zóny v národných parkoch, pričom nemal námietky ani voči tomu, že novela vynímala lesy z ochrany prírody. Uvedenú novelu zákona bezo zmien však parlament následne opäť schválil, pričom novela vstúpila do platnosti 1. decembra 2007.

Po tomto schválení sa z odbornej verejnosti začalo čoraz častejšie hovoriť o riziku začatia priestupkového konania zo strany Európskej komisie voči Slovenskej republike za porušenie európskej smernice, čo by mohlo v konečnom dôsledku skončiť dokonca na Európskom súdnom dvore. Ako hlavný dôvod porušenia sa uvádzala nejasnosť výkladu niektorých pojmov, ktoré novela zavádzala.

Pri vzájomnom konflikte princípu vlastníckeho práva a práva na ochranu životného prostredia nie je možné uprednostniť ani jeden z nich. Schválené znenie novely zákona o ochrane prírody a krajiny bol v rozpore s ústavou SR, európskou legislatívou a medzinárodnými zmluvami.

Ako hlavné problémy novely, ktoré sú v rozpore s európskou legislatívou sú uvádzané „ohrozenie NATURA 2000“ a „problém zonácie“.

Ministerstvo životného prostredia nie je schopné dodržať zákonom určený termín na vyhlásenie všetkých navrhovaných území európskeho významu. Potrebné bolo vyhlásiť 382 území do leta 2008. Na nevyhlásených územiach však podľa novely zákona zanikla ich predbežná ochrana a Slovenská republika si tak aj v roku 2009 neplní svoj záväzok voči EÚ.

Rovnako vážnym nedostatkom je aj presunutie zákazu činností meniacich stav mokrade až do najprísnejšieho piateho stupňa ochrany. "Tým došlo k zníženiu ochrany na územiach zaradených v zmysle Ramsarského dohovoru do zoznamu medzinárodne významných mokradí, ktorých sa na Slovensku nachádza 14,"

Na nedostatky v novej zonácii, ktoré umožňujú v rámci zón ochrany prírody vznik ďalších podzón s rôznymi stupňami ochrany upozornila odborná verejnosť. Takáto úprava je však v praxi pre bežného občana nezrozumiteľná a nejednoznačná.

Za nesystematické a pre obhospodarovateľov lesa zvyhodňujúce možno považovať aj ustanovenie, ktoré nevyžaduje na vykonanie činnosti uvedenej v lesnom hospodárskom pláne súhlas alebo výnimku zo zákazu orgánom ochrany prírody. Ide o veľmi závažnú zmenu, ktorá môže mať veľmi negatívny vplyv na ochranu slovenských lesov¹⁰³.

Treba povedať, že skutočný dopad viacerých ustanovení novely zákona o ochrane prírody a krajiny bude závisieť od spôsobu ich aplikácie a výkladu dotknutými orgánmi ako aj povinnými subjektmi," dodali právnici.

Európska komisia pre vyššie uvedenie porušenia európskej legislatívy začala v novembri 2008 voči Slovensku konanie tzv infringement. Komisii sa nepozdávajú konkrétne novely zákonov o ochrane prírody, zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a zákona o urýchlenní výstavby diaľnic.

Na základe týchto zmien sa občania a ich združenia nemôžu aktívne zúčastniť na úradnom povoľovaní aktivít, ktoré majú dopad na zdravie ľudí a životné prostredie,

¹⁰³ EKOFORUM.2007.Európska komisia pritlačila na Slovensko kvôli Tichej doline. dostupné na: <
<http://www.ekoforum.sk/ts/europska-komisia-pritlacila-na-slovensko-kvoli-tichej-doline>>.s.3.[02.12.2009]

ktoré im zaručuje Aarhuský dohovor. Úrady sa podľa prijatých zákonov vôbec nemusia zaoberať ich pripomienkami.

Slovensko malo dva mesiace na to, aby sa vyjadrilo, aké opatrenia pripraví. Ak neprijmeme konkrétne kroky, môže Komisia vydať tzv. odôvodnené stanovisko. Ak ani vtedy Slovensko nezareaguje, tak by krajine hrozila žaloba. Vláda musí podľa stanoviska komisie čo najskôr zosúladiť zákony s európskou legislatívou, aby už práva verejnosti neboli porušované.

Komisia hlavne kritizuje, že ak úrady porušia zákon a vydajú nezákonné povolenie, združenia občanov nemajú právo domáhať sa nápravy na súde. Ide napríklad o povoľovanie banskej ťažby, skládok odpadu, elektrární, spaľovní nebezpečného odpadu, diaľnic, chemických tovární alebo povoľovanie závažných zásahov do prírody.

Vládni poslanci zrušili napríklad aj účastníctvo združení obyvateľov, ktoré by sa chceli zapojiť napr. do povoľovania ťažby uránu v Jahodnej pri Košiciach, ťažby zlata v Kremnici alebo do povoľovania plánovanej uhoľnej elektrárne v Trebišove.

Komisia tiež namieta, že aj jednotliví občania, ktorí môžu byť povolenou aktivitou zasiahnutí, často nemajú možnosť sa úradného povoľovania zúčastniť a ani sa nemôžu domáhať nápravy na súde, ak úrad vydá nezákonné povolenie.

E. Konanie za porušenie ľudských práv

V zmysle reformnej zmluvy EÚ z Lisabonu možno inštitúcie Európskej únie zažalovať za porušovanie ľudských práv. Oznamila to Rada Európy, medzinárodná organizácia európskych štátov zameraná na ochranu ľudských práv a posilňovanie pluralitnej demokracie.

Podľa podmienok stanovených v reformnej zmluve EÚ, schválenej na summite v portugalskom Lisabone, EÚ ako právnická osoba sa podpisom prihlásila k Európskej konvencii o ľudských právach. To znamená, že jej inštitúcie môžu mať trestno-právnu zodpovednosť v súdnych prípadoch týkajúcich sa porušovania občianskych práv.

Dvadsaťsedem členských štátov EÚ sa už jednotlivito zaviazalo k plneniu Európskej konvencie o ľudských právach. EÚ a jej orgány však v súčasnosti nemožno zažalovať na Európskom súde pre ľudské práva so sídlom v Štrasburgu. EÚ možno zatiaľ zažalovať na Európskom súdnom dvore v Luxemburgu, ale tento súd sa nezaobrá výslovne porušovaním ľudských práv¹⁰⁴.

Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu je prístupný pre občanov 47 členských štátov Rady Európy - z ktorých 27 je takisto členmi Európskej únie - a takisto pre občanov z tretích krajín, ktorí sú presvedčení, že jeden z európskych štátov porušil ich práva.

F. Zodpovednosť leteckých spoločností za škodu spôsobenú cestujúcemu formou straty batožiny

Podľa práva Únie sa zodpovednosť leteckých dopravcov Spoločenstva za cestujúcich a ich batožinu riadi Montrealským dohovorom. Tento dohovor stanovuje, že zodpovednosť dopravcu v prípade zničenia, straty, poškodenia alebo omeškania batožiny je obmedzená na 1 000 práv osobitného čerpania [POČ] pre každého cestujúceho (suma rovnajúca sa približne 1 134,71 eur), pokiaľ cestujúci v čase, keď dopravcovi odovzdával zapísanú batožinu, neurobil osobitné vyhlásenie o záujme na dodaní batožiny v mieste určenia a nezaplatil dodatočnú sumu, ak sa to v takomto prípade požaduje. V poslednom uvedenom prípade je dopravca v zásade povinný zaplatiť sumu až do výšky deklarovanej čiastky.

Dňa 14. apríla 2008 pán Walz podal súdnu žalobu proti leteckej spoločnosti Clickair, ktorou sa domáhal, aby jej bola uložená povinnosť zaplatiť mu náhradu škody za stratu zapísanej batožiny, ku ktorej došlo v rámci leteckej prepravy uskutočnenej touto spoločnosťou z Barcelony (Španielsko) do Porta (Portugalsko). V rámci tejto žaloby pán Walz žiadal náhradu škody v celkovej sume 3 200 eur, z čoho 2 700 eur zodpovedá hodnote stratenej batožiny a 500 eur nemajetkovej ujme spôsobenej touto stratou.

¹⁰⁴ Gerloch, A. Wintr, J. 2009. Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR. Plzeň: Aleš Čenek. 2009. s. 339

Juzgado de lo Mercantil nº 4 de Barcelona (obchodný súd č. 4 v Barcelone, Španielsko) rozhodujúci o spore sa pýtal Európskeho súdneho dvora formou prejudiciálnej otázky, či obmedzenie leteckých dopravcov stanovené Montrealským dohovorom v prípade straty batožiny zahŕňa spoločne majetkovú, ako aj nemajetkovú ujmu, alebo naopak, či sa treba domnievať, že majetková ujma podlieha obmedzeniu vo výške 1 000 POČ, a nemajetková ujma podlieha ďalšiemu obmedzeniu v rovnakej výške, pričom celkový limit vyplývajúci zo súčtu majetkovej a nemajetkovej ujmy predstavuje 2 000 POČ.

Súdny dvor vo svojom rozsudku C-63/09 konštatoval, že Montrealský dohovor neobsahuje nijakú definíciu pojmov „ujma“ a „škoda“. Napriek tomu, vzhľadom na cieľ dohovoru, ktorým je zjednotenie pravidiel medzinárodnej leteckej dopravy, sa uvedené pojmy musia napriek rôznym významom, ktoré sa priznávajú týmto konceptom v domácich právnych poriadkoch zmluvných strán dohovoru, vykladať jednotne a autonómne. Súdny dvor preto pristúpil k výkladu pojmu predmetnej ujmy, pričom sa najprv oprel o obvyklý význam, ktorý sa dáva pojmom ujma a škoda vo všeobecnom medzinárodnom práve.

Následne Súdny dvor analyzoval ciele, ktoré viedli k prijatiu Montrealského dohovoru. Súdny dvor konštatoval, že Montrealský dohovor zavádza režim objektívnej zodpovednosti leteckých dopravcov. Pokiaľ ide konkrétne o škodu spôsobenú v dôsledku zničenia, straty alebo poškodenia zapísanej batožiny, dopravca podľa článku 17 ods. 2 Montrealského dohovoru zodpovedá za túto škodu „iba v prípade, keď sa udalosť, ktorá zapríčinila zničenie, stratu, alebo poškodenie, udiala na palube lietadla alebo kedykoľvek v čase, keď mal dopravca zapísanú batožinu na starosti“.

Súdny dvor usúdil, že takýto režim objektívnej zodpovednosti znamená, že sa má zachovať „spravodlivé vyváženie záujmov“, najmä pokiaľ ide o záujmy leteckých dopravcov a cestujúcich. Toto „spravodlivé vyváženie záujmov“ vyžaduje, aby v rôznych prípadoch, keď je dopravca podľa kapitoly III Montrealského dohovoru zodpovedný, boli dané jasné limity náhrady škody v súvislosti s celkovou ujmov, ktorá vznikla každému cestujúcemu v každom z týchto prípadov bez ohľadu na povahu jemu spôsobenej ujmy. Takto koncipované obmedzenie náhrady škody umožňuje, aby cestujúci boli jednoducho a rýchlo odškodnení bez toho, aby sa

leteckým dopravcom ukladalo veľmi ťažké bremeno náhrad, ktoré možno len obtiažne určiť a vyčísliť a ktoré by mohlo ohroziť, alebo dokonca ochromiť ich hospodársku činnosť.

Okrem toho Súdny dvor pripomína, že Montrealský dohovor stanovuje možnosť, aby cestujúci urobil pri odovzdaní batožiny dopravcovi osobitné vyhlásenie o záujme na jej dodaní do miesta určenia a na požiadanie zaplatil dodatočný príplatok. Táto možnosť potvrdzuje, že stanovené obmedzenie zodpovednosti leteckých dopravcov za ujmu vzniknutú v dôsledku straty batožiny je, pokiaľ neexistuje nijaké vyhlásenie, absolútnym obmedzením, ktoré zahŕňa majetkovú, ako aj nemajetkovú škodu.

V dôsledku toho Súdny dvor rozhodol, že na účely stanovenia obmedzenia zodpovednosti leteckého dopravcu za škodu spôsobnú stratou batožiny sa má pojem „ujma“ uvedený v Montrealskom dohovore vykladať v tom zmysle, že zahŕňa majetkovú, ako aj nemajetkovú škodu¹⁰⁵.

¹⁰⁵ ESD, 2010, C-63/09 Walz vz. Clickair

5 Ekonomické aspekty zodpovednosti podľa európskeho práva

5.1 Podstata ekonomických aspektov zodpovednosti za porušenie práva EÚ

Podstata ekonomických aspektov zodpovednosti za porušenie práva EU spočíva v konaní členského štátu EU, ktorého konanie je v rozpore s právnymi normami EU. Medzi tieto normy, ktoré majú členské štáty EU dodržiavať patria normy upravujúce riadne fungovanie jednotlivých ekonomík. Ide o normy, ktorých dodržiavanie má zabezpečiť, aby sa zmenšovali ekonomické rozdiely medzi členskými krajinami EU, a aby ich ekonomiky fungovali tak, že nedochádza k ohrozeniu fungovania a činnosti Európskej únie ako celku.

5.1.1 Ekonomické predpoklady fungovania zodpovednostných mechanizmov v rámci európskeho práva

Európska únia je v priestore priemyselnejho sveta najznámejším a najpokročilejším integračným zoskupením. Jej význačnosť pozostáva v jednote rozdielností. Ide o zoskupenie 27 členských štátov, ktoré vytvorili ekonomicko, právno-politické zoskupenie so snahou zjednotiť svoje záujmy členských krajín pod jednotné inštitúcie Európskej únie. Supranacionálny prvok európskej únie s prenesenou časťou suverenity jednotlivých členských štátov na inštitúcie EU potvrdzuje jednoznačnú snahu Európskej únie a jej členských štátov vytvárať zoskupenie, ktoré bude tvoriť protiváhu ostatným svetovým veľmociam vo svete, a to USA, Číne a Japonsku.

Z dôvodu existencie rozdielností v rámci jednotlivých členských krajín EU, snahy dosiahnutia hospodárskej a menovej únie a trvale udržateľného rastu v rámci EU vytvára EU pre členské krajiny ekonomické normy ako predpoklady fungovania zodpovednostných mechanizmov upravených v európskom práve, dodržiavanie ktorých je podstatné a nevyhnutné na dosiahnutie cieľov vytýčených Európskou úniou.

Medzi najdôležitejšie ekonomické normy vytvorené EU, dodržiavanie ktorých je v posledných rokoch podmienkou riadneho fungovania Európskej únie zaraďujeme:

- a) maastrichtské kritéria**
- b) lisabonská stratégia**
- c) európsky plán hospodárskej obnovy**

Ad a) maastrichtské kritéria, alebo tiež nazývané konvergenčné kritéria sú kritériá, ktoré musí členský štát EU splniť, aby mohol prijať menu euro a tak naplniť zavŕšenie menovej únie. K týmto kritériám patria:

- Miera inflácie môže prevyšovať úroveň troch krajín EÚ s najnižšou infláciou najviac o 1,5 percentuálnych bodov.
- Dlhodobá úroková miera môže byť maximálne o 2 percentuálne body vyššia než je táto miera v troch štátoch EÚ s najnižšou úrokovou mierou.
- Deficit štátneho rozpočtu smie dosahovať najviac 3 percentá HDP. Ak túto hladinu mierne prevyšuje, musí sa znižovať.
- Veľkosť verejného dlhu smie dosiahnuť najviac 60 % HDP. Ak je dlh vyšší, musí sa postupne tomuto limitu približovať.
- Menový kurz musí byť posledné dva roky pred vstupom súčasťou menového mechanizmu ERM II a nesmie sa nadmerne vychýľovať zo stanoveného pásma.

Len za splnenia týchto podmienok môže krajina prijať jednotnú menu EURO. Avšak aj po jej prijatí je členská krajina EU povinná dodržiavať vyššie uvedené kritéria, aby nedošlo k ohrozeniu jednotnej meny prijatých krajinami tvoriacich eurozónu. Vplyvom svetovej finančnej krízy v roku 2008 a gréckej krízy v rámci EU v roku 2010 boli odokryté slabiny jednotlivých ekonomík, a to predovšetkým v oblasti hospodárenia s verejnými financiami a čerpanými eurofondami, ako aj v oblasti prebiehajúcich reforiem v rámci EU.

Ad b) Vzhľadom na skutočnosť, že Európska únia od 70-tych rokov 20. storočia strácala svoju konkurencieschopnosť voči Spojeným štátom americkým, rozhodli sa

členské štáty EU v roku 2000 k prijatiu Lisabonskej stratégie, predmetom ktorej bolo vybudovať z EU konkurenčne schopnú dynamickú znalostnú ekonomiku, ale s udržateľným rastom, aby vytvárala viac kvalitnejších pracovných miest a opierala sa o sociálnu súdržnosť¹⁰⁶. Cieľom únie bolo podľa Lisabonskej stratégie dobehnúť USA a Japonsko, za ktorými EÚ v konkurencieschopnosti zaostáva. Finančné prostriedky členských štátov mali prednostne smerovať do oblasti vedy a výskumu. V roku 2005 Európska únia Lisabonskú stratégiu značne zúžila a rozhodla sa zameriavať iba na podporu ekonomického rastu a zamestnanosti podľa možností každej členskej krajiny. Túto korekciu pôvodného zámeru nazvala "revíziou Lisabonskej stratégie".

Od prijatia lisabonskej stratégie uplynulo 10 rokov, čo si vyžiadalo aj s ohľadom na vypuknutie finančnej krízy vo svete a gréckej krízy v rámci EU revíziu jej základných priorít¹⁰⁷:

- nová lisabonská stratégia by si mala stanoviť jasné politické priority, ktoré by sa premietli do konzistentných súborov realistických cieľov, indikátorov a politík. Dôraz by sa mal klásť na rast zamestnanosti a posilňovaníu konkurencieschopnosti,
- náležitú pozornosť by mala byť venovaná procedurálnym aspektom koordinácie reforiem,
- pre zvýšenie efektivity reforiem je potrebné vytvoriť pevný a transparentný analytický základ pre identifikáciu reformných potrieb európskych krajín a hodnotenie pokroku pri realizácii týchto reforiem,
- zásadného prehodnotenia si žiada plejáda cieľov formulovaných v rámci lisabonskej stratégie. Tieto ciele by mali byť jedným z nástrojov pre posilnenie reformných procesov a mali by zapadať do celkového procedurálneho rámca Lisabonskej stratégie.
- Značná pozornosť by mala byť venovaná komunikácii, predovšetkým otázke prezentácii prínosu štrukturálnych reforiem pre širokú verejnosť.

Príchod svetovej finančnej krízy zaznamenal v oblasti Lisabonskej stratégie zásadné zmeny. Finančná kríza, ktorá sa postupne šírila a narastala od roku 2007, sa v roku

¹⁰⁶ Hobza,A.2009.Evropská unie a hospodářské reformy.Praha: C.H.Beck.2009.s.231

¹⁰⁷ Hobza,A.2009.Evropská unie a hospodářské reformy.Praha: C.H.Beck.2009.s.236

2008 nevydaným spôsobom a razanciou premietla do reálnej ekonomiky formou celosvetového dopytového šoku. Väčšina ekonomík prudko spomalila, alebo sa dostala do hospodárskej recesie. Krajiny EU, vrátane dovtedy rýchlo rastúcich nových členov boli obzvlášť tvrdo zasiahnuté. Spotrebiteľská a podnikateľská dôvera spadli na svoje dlhodobé minimá a ekonomiky sa dostali do negatívnej špirály, kde zhoršujúce sa ekonomické podmienky ďalej prehľbovali krízu finančného sektora a tým aj dostupnosť úverov, čo malo opätovne negatívny dopad na dopyt.

Ad c) Na túto situáciu Európska komisia reagovala vypracovaním tzv. Európskeho plánu hospodárskej obnovy (EERP), ktorý bol prijatý v novembri 2008 a одобrený Európskou radou v decembri toho istého roku. Tento plán bol formálne súčasťou Lisabonskej stratégie a nadaril Výročnú správu o pokroku. Spojenie fiškálnych a štrukturálnych opatrení proti kríze do jedného dokumentu má významné dôsledky z hľadiska procesov koordinácie hospodárskych politík. Globálne dopady krízy ukázali potrebu medzinárodnej koordinácie pri prijímaní a realizácii opatrení na jej zmiernenie. Na základe vyššie uvedeného plánu obnovy by členské štáty mohli posilniť dopyt, zabrániť prepúšťaniu a zvýšiť podnikateľskú dôveru a investície. Zároveň sa plán zameriava na podporu boja proti klimatickým zmenám prostredníctvom investícií do „zelených“ stavieb a technológií.

Program EERP je postavený na dvoch základných pilieroch:

- prvým je fiškálny impulz v rozsahu 1,5% HDP Európskej únie (200 mld. EUR). Na tomto impulze sa majú podieľať ako členské krajiny (170 mld. EUR), tak aj EU samotná (30 mld. EUR). Konkrétna výška a štruktúra fiškálneho impulzu je v kompetencii národných vlád. Čo sa týka zloženia fiškálneho stimulu, boli doporučené opatrenia ako na príjmové (napr. zníženie dani a príspevkov na sociálne zabezpečenie alebo dočasné zníženie sadzby DPH), tak aj na výdajovej strane (napr. verejné investície, štátne záruky za úvery alebo subvencie na úrokové sadzby),
- druhý pilier vychádza z rady „lisabonských“ štrukturálnych opatrení, ktorá mala za cieľ obmedziť krátkodobé dopady krízy na európske hospodárstvo a zároveň posilniť jeho dlhodobú odolnosť a rastový potenciál. Tieto opatrenia sú chápané ako nevyhnutný doplnok fiškálnej politiky.

Spojenie fiškálnych a štrukturálnych opatrení proti kríze do jedného dokumentu má významné dôsledky z hľadiska procesov koordinácie hospodárskych politík. Znamená totiž bezprecedentné zviazanie Paktu stability a rastu s Lisabonskou stratégiou, teda procesov ktoré boli do tej doby striktne a úmyselne oddeľované. Snaha o oddelenie týchto procesov sa zakladala predovšetkým na rozdielnych formách koordinácie a autonómie procedúr koordinácie fiškálnych politík. Z ekonomického hľadiska je však zrejmé, že medzi politikami vedúcimi k zachovaniu fiškálneho poriadku a dlhodobej udržateľnosti verejných financií na jednej strane a štrukturálnymi reformami na strane druhej nie je možné urobiť deliacu čiaru¹⁰⁸.

Môžeme však konštatovať, že rada cieľov stanovených behom lisabonského desaťročia sa nepodarilo naplniť. Reformné nedorobky zostávajú v mnohých oblastiach, napr. niektoré trhy služieb sú stále preregulované, udržateľnosť verejných financií v mnohých krajinách je reálne ohrozená. Minimálne výsledky boli dosiahnuté v podpore vedy, výskume a inováciách, ale aj tu existuje značný priestor pre zlepšenia. Zároveň výzvy, ktoré viedli k formulovaniu Lisabonskej stratégie sú naďalej platné, ak nie ešte naliehavejšie. Napríklad globalizácia svetového hospodárstva nabrala na sile a EU musí čeliť vzrastajúcej konkurencii na svetových trhoch zo strany rýchle sa rozrastajúcich ekonomík, ako sú Čína a India. Čím ďalej zreteľnejšie sú nové výzvy, ako je potreba reagovať na zrýchľujúce sa zmeny životného prostredia a obmedzenia prírodných zdrojov, ktoré si vyžadujú zvýšenie energetickej účinnosti a vývoj ekologicky efektívnej technológie. Svetová finančná kríza navyše poukázala na existujúce slabiny európskych ekonomík, ktoré sa prejavili v nerovnovážnom vývoji a „realitných bublinách“ v niektorých krajinách a tiež v malej odolnosti voči dopadom krízy. Na druhej strane pokrok dosiahnutý na trhoch práce, v oblastiach dôchodkových reforiem alebo pri liberalizácii sieťových odvetví ukazuje na potenciál procesu koordinácie hospodárskych politík propagovať reformnú agendu a prispievať k jej realizácii.

Vyššie uvedené ekonomické normy (kritéria) boli vytvorené ako regulatívy ekonomického a zodpovedného správania sa členských krajín EU s cieľom zvýšenia konkurencieschopnosti EU a jej trvale udržateľného rastu, aj s ohľadom na

¹⁰⁸ Hobza,A.2009.Evropská unie a hospodářské reformy.Praha: C.H.Beck.2009.s.232

prepuknutie svetovej finančnej krízy. Len ich dodržiavanie zo strany členských krajín EU a samotnej EU môže zabezpečiť ďalšie riadne fungovanie EU.

5.1.2 Ekonomické dôsledky zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU

Tak ako sme v predchádzajúcej časti opisovali právne aspekty zodpovednosti za porušenie európskeho práva, opisujeme v tejto časti ekonomický následok (dôsledok) za takéto porušenie. Ide o klasickú mechaniku akcie a reakcie. To znamená, že dôsledkom zodpovednosti členského štátu za porušenie európskeho práva musí byť jeho ekonomický dopad spôsobujúci istý ekonomický následok.

Výška ekonomického dopadu niektorých nižšie uvedených dôsledkov zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU závisí od ekonomickej sily a kondície dotknutej krajiny. V tejto časti sa zameriavame na ekonomické, a nie na právne dôsledky zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EU. Máme teda na mysli porušenie ekonomických kritérií, ktoré boli prijaté na riadne fungovanie Európskej únie, ako aj jej členských štátov a za účelom dosiahnutia trvalo udržateľného rastu EU.

Medzi najčastejšie ekonomické dôsledky zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z európskeho práva sú:

- a) strata ekonomickej dôveryhodnosti krajiny
- b) zníženie ekonomického ratingu krajiny
- c) zvýšenie úrokových sadzieb a zdraženie úverov, za ktoré si krajina požičiava finančné prostriedky
- d) zmrazenie, alebo odlev zahraničných investícií
- e) obmedzenie, alebo pozastavenie čerpania eurofondov a finančnej pomoci
- f) nútená správa inštitúcií EU nad hospodárením členského štátu EU
- g) nútená regulácia dodržiavania rozpočtových pravidiel pri tvorby a výdavkoch rozpočtu členských štátov EU pod dohľadom inštitúcií EU
- h) zníženie príspevku pre členský štát EU z rozpočtu EU

Ad a) Strata ekonomickej dôveryhodnosti krajiny je jedným z vážnych ekonomických dôsledkov členského štátu EU za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU (ekonomických kritérií uverených v bode 5.1.1. tejto práce). Nedôveryhodná krajina nemôže fungovať v rámci medzinárodných ekonomických vzťahoch samostatne, a bez garancie inej dôveryhodnej krajiny jej fungovanie v rámci medzinárodne uznávaných ekonomík je prakticky nemožné. V poslednej dobe vplyvom svetovej finančnej krízy došlo k viacerým stratám dôveryhodnosti ekonomík krajín EU, a to najmä v Maďarsku, Lotyšsku a Grécku.

Ad b) V prípade, že členský štát EU poruší predpísané ekonomické kritéria EU, má to za následok zníženie ratingu zo strany ratingových agentúr. Daný rating a jeho hodnota vyjadruje dôveryhodnosť danej ekonomiky pre vonkajších partnerov (štáty, právnické a fyzické osoby). V prípade, že sa rating zníži má to za následok, že tretie subjekty budú viac zvažovať, možno aj prerušia či pozastavia spoluprácu a znížia investičnú činnosť do krajiny, ktorej rating bol znížený čo spôsobí zníženie výkonnosti ekonomiky takejto krajiny.

Ad c) Strata ekonomickej dôveryhodnosti a zníženie ratingu krajiny spôsobuje sťaženie dostupnosti finančných prostriedkov pre takúto krajinu na medzinárodných finančných trhoch, alebo v medzinárodných finančných inštitúciách. To bude mať za následok buď sťaženie podmienok čerpania finančných prostriedkov pre štát, alebo ich úplné zastavenie.

Ad d) Vyššie uvedené dôsledky môžu mať tak isto za následok z dôvodu straty dôveryhodnosti a zníženia ratingu krajiny pozastavenie, alebo úplné stopnutie prílevu zahraničných investícií do takejto krajiny, čo zníži ekonomický potenciál a sťaží tvorbu pracovných miest v tejto krajine a tým pádom zníži aj HDP krajiny na jedného obyvateľa.

Ad e) Dôsledok zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU vo forme obmedzenia, alebo pozastavenia čerpania eurofondov je za súčasnej platných noriem európskeho práva nemožný, ale z dôvodu výskytu niektorých problémov v EU (napr. grécka kríza) zvažuje Európska rada zavedenie takéhoto dôsledku do práva EU. Najväčším problémom však bude

nájsť konsenzus a vôľu na takúto zmenu vo všetkých krajinách, nakoľko tieto zmeny budú vyžadovať otvorenie Lisabonskej zmluvy, a na to v tejto dobe nie je politická vôľa.

Ad f) čo sa týka nútenej správy inštitúcii EU nad hospodárením členského štátu EU, tak tento dôsledok nastupuje len v prípade, že daná členská krajina hrubým spôsobom porušila ekonomické kritéria svojho fungovania, stanovené európskym právom. Snahou nútenej správy je dohliadať nad hospodárskou činnosťou krajiny, a to hlavne na činnosť hospodárenia s verejnými financiami, finančnou pomocou ostatných členských krajín, ako aj nad vykonávanými štrukturálnymi zmenami za účelom zníženia ekonomickej krízy v tejto krajine.

Ad g) Európsky parlament v súčasnosti žiada flexibilnejšie rozpočtové pravidlá, ktoré by umožnili plniť záväzky vyplývajúce z Lisabonskej zmluvy (napríklad, vytvorenie európskej diplomatickej služby) alebo sa vyporiadať s nepredvídanými udalosťami, akou je súčasná finančná kríza. Europoslanci z Výboru pre rozpočet sa zhodli, že súčasné rozpočtové pravidlá takmer neumožňujú presun financií z jednej rozpočtovej položky do inej a presun prostriedkov na nové priority. Uvedenú snahu podporila aj Európska rada. Nový návrh rozpočtových pravidiel by mal byť súčasťou v prechode na kvalitatívne vyššiu úroveň riadenia a kontroly menovej únie, aby sa v budúcnosti predišlo dlhovým a fiškálnym krízam v gréckom štýle.

Ad e) V európskej únii z dôvodu rozdielnej ekonomickej výkonnosti jednotlivých ekonomík členských štátov sú bohatšie krajiny prispievateľmi a chudobnejšie krajiny poberateľmi príspevkov z rozpočtu EU, za účelom znižovania ekonomických a sociálnych rozdielov medzi jednotlivými členskými štátmi EU. Je však potrebné, aby poberatelia pomoci využívali takéto finančné prostriedky efektívne, a to spôsobom, ktorý urýchli zníženie ekonomických a sociálnych rozdielov medzi jednotlivými členskými krajinami. Za najväčší príklad porušenia hospodárenia s prostriedkami EU za posledné obdobie môžeme spomenúť Grécko, ktoré svojim konaním spôsobilo ekonomickú krízu v rámci celej EU.

Nakoľko členské krajiny EU prejavili vstupom do EU svoj záujem o spoločné fungovanie v rámci EU, prejavili svoj súhlas s jednou zo základných zásad

európskeho práva na ktorej je postavená Európska únia, a to je zásada solidarity. Tento princíp (zásada) je nosný v celej povojnovej histórii európskej integrácie. Vyjadruje spoluúčasť bohatších a veľkých s malými alebo chudobnými. V ekonomickej oblasti sa prejavuje napr. regionálnou politikou, v politickej oblasti systémom vážených hlasov. Avšak s ohľadom na krízu v Grécku, ktorá je opísaná v nasledovnej prípadovej štúdii došlo k rozšíreniu výkladu tejto zásady. Väčšinový názor v súčasnosti v EU z dôvodu Gréckej krízy je taký, že táto zásada platí aj pre prípad, keď pomoc potrebuje bohatšia krajina, ktorá sa vlastnou vinou dostala do ekonomických problémov a chudobnejšia by podľa aktuálneho výkladu mala naplniť túto zásadu a poskytnúť pomoc tejto bohatšej krajine. Takýto bezprecedentný a účelový výklad môže v budúcnosti spôsobiť ešte mnoho problémov, nakoľko spôsobí podporu nezodpovedného konania členských štátov v EU.

Vzhľadom na skutočnosť, že európske právo pozná vyvodzovanie zodpovednosti nielen voči členským krajinám, ale aj voči inštitúciám EU ako aj fyzickým a právnickým osobám. Medzi najznámejšie dôsledky zodpovednosti fyzických a právnických osôb (ako podnikateľských subjektov) zaraďujeme zníženie ziskovosti a likvidity fyzickej a právnickej osoby, poškodenie jej dobrého mena, zníženie postavenia na trhu, strata exkluzívneho know-how, a iné.

5.2 Prípadové štúdie ekonomických aspektov zodpovednosti

V nižšie uvedených prípadových štúdiách ekonomických aspektov a dôsledkov zodpovednosti opisujeme zodpovednosť členských štátov ako aj právnických osôb (podnikateľských subjektov) za porušenie povinností vyplývajúcich im z európskeho práva a špecifikovanie niektorých dôsledkov, ktoré týmto subjektom z takéhoto konania vyplynuli.

A. Grécka kríza, jej príčiny a východiská z nej

Štáty, ktoré vstúpili do Európskej únie sa neuspokojujú len s režimom voľného pohybu osôb, tovaru, služieb a kapitálu, ktorý poskytuje EU, ale sa takisto snažia vstúpiť do spoločnej menovej oblasti. Táto snaha je tak silná, že sú ochotné

akceptovať veľmi tvrdé a nepopulárne ekonomické opatrenia (napr. maastrichtské kritéria uvedené v článku 5.1.1. tejto práce).

Výhody vstupu do Eurozóny sú viac ako jasné: štáty získavajú stabilnú menu, jednoduchší prístup ku kapitálovému trhu a možnosť získavania úverov za nižšie percentuálne sadzby, ich ekonomika nie je ohrozená kurzovým rizikom. Pre vedúce štáty EU (Francúzsku a Nemecku) je rozšírenie Eurozóny tiež výhodné – ich exportérom sa znižujú náklady a rozširuje sa trh.

a) Príčiny vzniku krízy v Grécku

Avšak vďaka globálnej ekonomickej kríze vyplávali na povrch aj temné strany tejto ekonomickej idylky. Ako je známe, experimenty, týkajúce sa spoločného súčtu jabĺk a hrušiek obyčajne nedopadnú dobre. V tomto prípade úroveň rozvoja jednotlivých ekonomík bola príliš rozdielna na to, aby jednotliví členovia eurozóny mohli realizovať rovnakú finančnú politiku. Aj keď sa zo začiatku zdalo, že nepríjemnosti môžu vzniknúť u nováčikov z východnej Európy, v konečnom dôsledku sa „nečakane“ ukázalo, že aj u niektorých starých členov je situácia značne problematická¹⁰⁹.

Príklad Grécka je priam ukážkový. Tento štát – spočiatku jeden z najchudobnejších v Európe, počas členstva v EU a v eurozóne dokázal radikálne zvýšiť životnú úroveň obyvateľstva. Problém bol v tom, že značná časť tohto úspechu bola dosiahnutá nie vďaka dobrým ekonomickým výsledkom, ale vďaka obrovskému rastu štátneho dlhu, pomocou ktorého sa dotovali mnohé odvetvia v krajine. V konečnom dôsledku vonkajší dlh presiahol 100% HDP (hranicu, ktorá sa tradične považuje za nebezpečnú pre finančnú stabilitu). V podmienkach krízy sa dlh neznižoval - ale naopak, značne urýchlil svoj rast.

b) Vývoj krízy a súčasný stav

Veritelia, vidiac tento problém, sa začali znepokojovať, či Grécko zvládne v dohľadnej budúcnosti splácať svoje dlhy. Pre rok 2010 je situácia nasledovná: Atény museli v apríli splatiť dlhopisy v sume 8,2 miliardy euro a v máji v sume 8 miliárd euro. Okrem toho museli ešte pokryť deficit štátneho rozpočtu (31 miliárd euro - deficit gréckeho štátneho rozpočtu dosiahol za minulý rok 2009 výšku 12,7 % HDP krajiny

¹⁰⁹ Šturc, B a Čurlejšová, L. 2009. Grécky problém eurozóny. Bratislava: KBMF NHF EU. 2009. s. 2

v porovnaní s 3-percentným stropom, ktorý stanovuje Európska únia). Celkový objem týchto platieb bol 15% HDP. Keďže Grécko peniaze na vyššie uvedené platby nemalo, snažilo sa ich získať vďaka novým úverom (vláda predala dlhopisy v objeme 8 miliárd euro a dúfa, že takto bude získavať prostriedky aj naďalej - potrebuje v tomto roku prediť dlhopisy v hodnote 53 mld. eur), ale už za vyššie percentuálne sadzby ako predtým.

c) Možné východiská z krízy

Takýto stav môže ohroziť celú eurozónu a eura ako meny, pretože aktíva nominované v euro môžu mať pochybnú hodnotu. Bolo by možné namietat', že grécky HDP vytvára len 2,5% z celkového objemu ekonomiky eurozóny. Problém je v tom, že Grécko nie je žiadna výnimka. Podobné problémy, aj keď nie v takej vypuklej podobe sa objavujú aj v ďalších štátoch južnej Európy - Portugalsko, Taliansko, Španielsko. Zadlženosť týchto štátov nekontrolovateľne rastie, (aj keď sa nachádza na nižšej úrovni ako v Grécku) a popritom perspektívy rastu ekonomiky, ktorý by mohol znížiť zadlženosť nevyzerajú nádejne.

Takéto krízy boli v Európe aj predtým, ale mali všeobecne akceptované riešenie – rýchle ozdravenie ekonomiky pomocou devalvácie meny. V súčasnej situácii – existencia spoločnej meny – takéto riešenie nepripadá do úvahy. ECB sa nechystá vystaviť riziku celú úniu kvôli 2-3 čiernym ovciam.

Okrem toho, je tu ešte jedna možnosť – vystúpenie z eurozóny, o ktorej teraz hovoria niektorí odborníci a bola prejednávaná aj na pôde Európskej rady. Táto možnosť dovoľuje krajinám južnej Európy riešiť svoje problémy samostatne a nevisieť na krku svojim bohatším a úspešnejším susedom. No okrem toho, že ani Grécko a ani ostatné spomenuté krajiny kategoricky nesúhlasia s takýmto riešením, tento prístup sa nepáči ani vedúcim krajinám EU. Nemecké a francúzske banky investovali veľké prostriedky do týchto štátov. Značná časť týchto prostriedkov by takto bola stratená. Straty budú znášať aj nemeckí a francúzski výrobcovia, pre ktorých by sa zmenšili možnosti odbytu.

No a nakoniec, vystúpenie čo len jednej jedinej krajiny z eurozóny môže mať za dôsledok nenahraditeľnú stratu imidžu. V súčasnom svete je globálny finančný systém založený predovšetkým na dôvere. V prípade zúženia eurozóny dôvera

k euru a nádej na jeho ďalšiu expanziu vo svete jednoducho zmizne. Kvantifikovať všetky možné straty z takéhoto vývoja udalostí nie je možné, ale určite by boli nedozerané.

Z týchto dôvodov bolo potrebné Grécko zachrániť. Toto pochopili pochopiteľne aj v EU. Finančná pomoc bola zrejme podmienená splnením prísnych podmienok vo fiškálnej politike. Grécko sľúbilo znížiť svoj rozpočtový deficit v tomto roku o štyri percentuálne body na úroveň 8,7 % HDP. Ďalšie opatrenie sa musia týkať aj veku odchodu do dôchodku, nakoľko málo produktívna pracovná sila v Grécku ťahá ekonomiku do väčšej finančnej diery.

Európska únia na čele s Európskou komisiou schválila v prvom rade EUROVAL (záchranný balík pre krajiny eurozóny na stabilizáciu meny EURO) a pre Grécko záchranný balík vo výške 750 mld. EUR, z čoho 440 mld. EUR poskytnú členovia eurozóny, 60 mld. EUR Európska únia zo svojho krízového fondu a 250 mld. EUR Medzinárodný menový fond. Uvedená pomoc mala slúžiť na utíšenie rozbúrených finančných trhov a bol skrytá pod zásadu solidarity, ako jednu zo základných zásad na ktorých stojí Európska únia. To bol hlúpy signál ostatným členským štátom eurozóny a jej potenciálnym novým členom – pekne sa zabávajte a zaplatíme to my. Ako vieme, jedinou krajinou, ktorá odmietla poskytnutie tejto pomoci bolo Slovensko, za čo si v súčasnosti vypočúva samú kritiku zo strany členov eurozóny.

Grécko sa musí pripraviť na bolestivé opatrenia, vrátane radikálnych škrtov v sociálnych výdavkoch. Na druhej strane tieto opatrenia môžu vyvolať odpor politicky aktívneho obyvateľstva krajiny a vo vyriešení týchto problémov Brusel gréckym politikom nepomôže. Grécko sa pochopiteľne môže dočasne uchýliť k rovnakému postupu ako v r. 2001 keď s pomocou investičnej banky Goldman Sachs mierne „upravilo“ fiškálnu pozíciu krajiny a pozdržalo úrokové platby a presunulo súvahové položky do podsúvahy. Ale v takomto prípade by sa len potvrdilo latinské príslovie „Timeo Danaos (et) dona ferentes“ (vždy sa boj grékov, keď prinášajú dary) a to by asi bolo posledné, čo by grécka vláda chcela.

V ľubovoľnom prípade sa úverová kríza južnej Európy v dohľadnej dobe nevyrieši. A to znamená, že tento problém vypláva na povrch vždy keď sa bude uvažovať

o eure ako o rezervnej mene a preto v strednodobej perspektíve európsku menu čakajú neľahké časy.

Poskytnutie finančných prostriedkov si vyžiada vykonanie systémových reforiem nielen v Grécku, ale v rámci celej EU. Snahou súčasnej EU je vytvoriť systémové opatrenia, aby v budúcnosti k takýmto krízam nedošlo. Ostáva však len na ochote členských krajín, aký rozsah a hĺbka týchto reforiem sa uskutoční.

B. Konanie za porušenie smernice o finančnej transparentnosti

Európska komisia začala v novembri roku 2007 právne konanie voči 7 krajinám Európskej únie vrátane Slovenska za nedostatky pri implementácii smernice o finančnej transparentnosti.

Zatiaľ čo Belgicko, Dánsko, Taliansko, Luxembursko a Veľká Británia čelilo právnemu konaniu, pretože neoznámilo komisii interné opatrenia na implementáciu uvedenej smernice, v prípade Slovenska a Lotyšska sa opatrenia síce oznámili, ale podľa Bruselu neboli v súlade s požiadavkami smernice. Tou sa menili a dopĺňali nariadenie o finančných vzťahoch medzi orgánmi verejnej správy a verejnoprávnymi podnikmi a upravuje sa definícia podnikov, od ktorých sa vyžaduje vedenie oddelených účtov.

Podľa názoru komisárky pre hospodársku súťaž Neelie Kroesovej, cit. "Úplná implementácia smernice o finančnej transparentnosti je pre Európsku komisiu kľúčová, pretože jej umožňuje kontrolovať, či sa verejné prostriedky použili na poskytovanie verejných služieb. Práve to najviac zaujíma daňových poplatníkov"¹¹⁰.

Išlo o prvý krok v trojfázovom právnom konaní. Členské krajiny mali 2 mesiace na to, aby zaslali EK uspokojivú odpoveď. V opačnom prípade Brusel by pristúpil k druhému kroku a následne by mohol predviesť krajiny pred Európsky súdny dvor.

¹¹⁰ EUROPA.2007. Komisia začala konania vo veci porušenia právnych predpisov proti siedmim členskými štátom, ktoré neimplementovali smernicu o finančnej transparentnosti . dostupné na: <<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1667&format=HTML&aged=1&language=SK&guiLanguage=en>>.s.3.[02.12.2009]

Vzhľadom na skutočnosť, že Slovensko prijalo právne predpisy, ktorými sa v plnom rozsahu prebrali posledné zmeny a dodatky k uvedenej smernici, ukončila komisia v júli roku 2008 právne konanie.

C. Konanie za porušenie nezávislosti telekomunikačného regulátora

Európska komisia začala v roku 2007 proti Bulharsku konanie vo veci vážneho porušenia právnych ustanovení Európskej únie, keď zistila nedostatočnú nezávislosť tamojšieho národného telekomunikačného regulátora.

Ako komisia uvádza, nezávislosť národných telekomunikačných regulátorov je kľúčovým prvkom pri zabezpečovaní účinného uplatňovania telekomunikačných pravidiel Európskej únie. Podľa právnych predpisov Európskej únie existujú určité minimálne pravidlá týkajúce sa nezávislosti národných telekomunikačných regulátorov. Keďže EK odhalila nedostatok zdrojov a problémy bulharského národného telekomunikačného regulátora v rozhodovacom procese vyplývajúce z toho, že dlhodobo odkladal menovanie predsedu, poslala Sofii oficiálne písomné upozornenie.

"Národné regulačné orgány majú rozhodujúci význam pri dodržiavaní telekomunikačných pravidiel EÚ. Zle fungujúci národný regulátor znamená zle fungujúce telekomunikačné trhy. To zasa ohrozuje konkurencieschopnosť bulharskej ekonomiky, poškodzuje priemysel a pripravuje občanov o výhody dobrej telekomunikačnej regulácie, najmä nižšie ceny a lepšie, inovačnejšie služby. Preto apelujem na bulharskú vládu, aby konala rýchlo a zabezpečila nezávislosť svojho národného regulátora, aby mohol účinne plniť určené úlohy," vyhlásila eurokomisárka pre telekomunikácie Viviane Redingová¹¹¹.

Ako Európska komisia uviedla, išlo už o druhé konanie vo veci porušenia, ktoré sa začalo proti Bulharsku v odvetví telekomunikácií. V roku 2007 otvorila Európska komisia aj konanie proti krajine z dôvodu nedostatočnej dostupnosti európskeho tiesňového čísla 112. Konanie vo veci porušenia z dôvodu nedostatočnej nezávislosti národného telekomunikačného regulátora prebiehalo aj proti Poľsku, Belgicku a

¹¹¹ SME.2007. Komisia začala voči Bulharsku ďalšie konanie. dostupné na: < <http://ekonomika.sme.sk/c/3610184/komisia-zacala-voci-bulharsku-dalsie-konanie.html>>.s.2.[02.12.2009]

Slovensku. Posilnenie a zabezpečenie nezávislosti národných regulátorov, najmä zo strany národných vlád, je kľúčovým prvkom navrhovanej reformy telekomunikačných pravidiel EÚ.

Keďže Belgicko a Poľsko neodstránilo nedostatky vytýkané Komisiou, podala Komisia v januári 2008 návrh na začatie konania na Európsky súdny dvor.

D. Konanie za porušenie práva na voľný pohyb kapitálu

Na základe iniciatívy európskeho komisára pre vnútorný trh Charlie McCreevyho podnikla komisia v novembri 2007 konanie (formálne oznámenie) voči Maďarsku za prijatie zákona tzv. Lex MOL. Ide o zákon, ktorý dopĺňa určité úkony týkajúce sa strategických spoločností v oblasti bezpečnosti verejných dodávok, pričom tie nie sú v súlade s právom Európskej únie. Krok eurokomisára je súčasťou jeho prísnych opatrení voči prekážkam cezhraničných akvizícií, ktoré existujú na vnútornom trhu medzi 27 členskými krajinami. Komisia mala obavy, že zákon obsahoval neoprávnené obmedzenia vzťahujúce sa na voľný pohyb kapitálu a na právo založenia spoločnosti. Formálne oznámenie bolo prvým z troch krokov právneho konania na Európskom súdnom dvore, ktoré môžu vyústiť až do sankcií a prinútenia krajiny k zmene jej legislatívy¹¹².

Komisia tvrdila, že zákon stanovuje náročné podmienky pri verejných ponukách na prevzatie, a tým bráni maďarskú ropnú a plynárenskú firmu MOL pred prevzatím inou zahraničnou spoločnosťou. Nový zákon podľa komisie taktiež umožňuje verejným orgánom určiť člena predstavenstva energetických spoločností s právom zúčastniť sa na ich vedení a kontrole.

E. Konanie za nepredloženie akčného plánu energetickej účinnosti

Európska komisia začala v októbri 2007 právne konanie voči 12 členským krajinám Európskej únie vrátane Slovenska za to, že jej v stanovenom termíne nepredložili svoje akčné plány pre energetickú účinnosť.

¹¹² Forbes.2008.EU says 'Lex MOL' scrutiny not part of antitrust inquiry into OMV buy of MOL. dostupné na: <<http://www.forbes.com/feeds/afx/2008/02/01/afx4602978.html>>.s.2.[02.12.2009]

Podľa smernice 2006/32/EC o energetickej účinnosti konečného využitia energie a energetických službách tak mali urobiť do konca júna 2007. Napriek tomu, že viaceré krajiny pokročili pri zostavovaní národného akčného plánu, vzhľadom na nedodržanie stanoveného termínu na jeho predloženie musela komisia pristúpiť k právnemu konaniu.

Akčné plány sú národnými stratégiami na dosiahnutie 9%-nej úspory energie do roka 2016 a na plnenie ďalších ustanovení smernice. Komisár pre energetiku Andris Piebalgs vyjadril sklamanie nad tým, že takmer polovica členských krajín svoj plán ešte nepredložila¹¹³.

Národné akčné plány energetickej účinnosti predstavujú záväzok členských štátov využívať najčistejšiu, najlacnejšiu a najbezpečnejšiu z energií energiu, ktorú nevyužívame. Európska únia čelí v súčasnosti bezprecedentným energetickým výzvam, ktoré vyplývajú zo zmeny klímy, zvýšenej závislosti od dovozu a obáv z úrovne zásob celosvetových fosílnych palív, čo potvrdzujú aj udalosti v Rusku s problémami dodávky zemného plynu do EU v januári roku 2009. Odhaduje sa, že 20 % energie sa premrhá práve z dôvodu nízkej energetickej účinnosti. Cieľom EÚ je preto znížiť do roku 2020 spotrebu energie práve o uvedených 20 %.

F. Konanie za monopol na poštovné služby

V júny roku 2008 začala Európska komisia právne konanie voči Slovensku za rozširovanie monopolu Slovenskej pošty na základe iniciatívy komisárky pre hospodársku súťaž Neelie Kroesovej. Komisárka požiadala slovenské úrady o objasnenie novely poštového zákona vzhľadom na obavy, že by mohlo ísť o porušenie európskej legislatívy týkajúcej sa zneužívania dominantného postavenia na trhu.

Členské krajiny EÚ musia totiž podľa európskych zákonov zabezpečiť, že opatrenia týkajúce sa verejnoprávnych podnikov alebo podnikov, ktorým členské štáty priznávajú osobitné alebo výlučné práva, sú v súlade so všetkými ustanoveniami zmluvy vrátane ustanovení o boji proti monopolom. Prijatá novela zákona rozširuje

¹¹³ Európska komisia. 2007. Komisia podniká právne kroky proti členským štátom za nepredloženie akčného plánu energetickej účinnosti. Brusel: EK.2007.s.2.

monopol Slovenskej pošty na poskytovanie služieb tzv. "hybridnej pošty", čo znamená doručovanie zásielok napríklad faktúr, ktorých obsah sa elektronicky preniesie od odosielateľa k prevádzkovateľovi poštových služieb a ten ho potom vytlačí, zabalí, roztriedi a doručí ako poštovú zásielku.

Pred novelou sa táto služba poskytovala voľne v rámci hospodárskej súťaže. Európska komisia upozornila, že prevádzkovateľom poštových služieb, ktorí vstúpili na tento trh, zákon teraz bráni pokračovať v tejto činnosti. Brusel preto informoval Slovensko, že zvažuje prijatie dočasných opatrení s cieľom dosiahnuť pozastavenie nových ustanovení a zabrániť tak vážnemu narušeniu hospodárskej súťaže. S cieľom zaistiť, aby súkromní operátori na trhu mohli pokračovať v legitímnom poskytovaní hybridnej poštovej služby na Slovensku, komisárka nemá inú možnosť, ako pokračovať v oficiálnej procedúre za porušenie hospodárskej súťaže voči Slovensku a navrhne komisii, aby prijala rozhodnutie, že Slovensko porušilo európsku legislatívu snahou o remonopolizáciu dodávok hybridnej poštovej služby. Toto rozhodnutie bude priamo právne záväzné pre Slovensko a potvrdí, že trh pre hybridnú poštu na Slovensku je otvorený pre konkurenciu¹¹⁴.

V tomto prípade nejde o trojstupňové právne konanie za porušenie európskej legislatívy, ktorého posledným stupňom je predvedenie krajiny pred Európsky súdny dvor, ale ide o osobitnú procedúru. Európska komisia zašle najprv upozornenie danej krajine, čo sa stalo v júni a ak nedostane uspokojivú odpoveď, má podľa článku 86 Zmluvy o EÚ priamo možnosť prijať definitívne rozhodnutie, ktoré je pre krajinu právne záväzné. V tejto kauze to znamená, že súkromní operátori sa budú môcť opierať o rozhodnutie Európskej komisie.

G. Konanie za zneužitie monopolu výrobcov výťahov

Európska komisia uvalila koncom roku 2007 historicky rekordnú pokutu 992 miliónov EUR, v prepočte vyše 34 miliárd slovenských korún, za cenový kartel. Pokutu dostali koncerny **Otis**, **KONE**, **Schindler** a **ThyssenKrupp** za kartel vo výrobe a v inštalácii výťahov a eskalátorov v Belgicku, Nemecku, Luxembursku a Holandsku.

¹¹⁴ Euractiv.2008. **Komisia začína konanie voči Slovensku pre monopol pošty**. dostupné na: < <http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/clanok/komisia-zacina-konanie-voci-slovensku-pre-monopol-posty>>.s.2.[02.12.2009]

Rozhodnutie zasahuje celkovo sedemnášť dcérskych spoločností uvedených koncernov, ako aj **Mitsubishi Elevator Europe**.

Podľa zistenia komisie sa spoločnosti v rokoch 1995 až 2004 dohodli na cenách a navzájom si "prihrávali" kontrakty a projekty, rozdelili si trh a vymieňali si dôverné informácie. Podľa Európskej komisie dôsledky kartelu budú citeľné 20 až 50 rokov, keďže spoločnosti často vykonávajú aj údržbu zariadení, ktoré inštalovali. Dcéry koncernu KONE získali výnimku z povinnosti platiť pokutu za kartely v Belgicku a Luxembursku, keďže ako prvé upozornili na kartely. Úplnú imunitu získa aj holandská dcéra Otisu za kartel v tomto štáte. Naproti tomu komisia zvýšila pokuty pre ThyssenKrupp o polovicu vzhľadom na opakované previnenia¹¹⁵.

Komisia pred štyrmi rokmi z vlastnej iniciatívy začala vyšetrovať podozrenie z kartelu, ktoré sa v januári 2004 zavŕšilo raziami v kanceláriách a priestoroch podozrivých firiem. EK zistila, že firmy vo všetkých štyroch štátoch postupovali zhruba rovnakým spôsobom. V prvom rade sa navzájom informovali o vyhlásených tendroch a koordinovali svoje ponuky podľa vopred dohodnutých kvót na karteli. Členovia kartelu, ktorí nemali v tendry vyhrať, predkladali prehnane vysoké falošné ponuky, aby vyvolali dojem riadnej súťaže. Navyše si spoločnosti vymieňali zoznamy projektov a ďalšie dôverné informácie. Podľa vyhlásenia sa na vzájomných schôdkach stretávali zástupcovia najvyššieho vedenia národného zastúpenia s vedomím, že postupujú nelegálne. Preto sa snažili zabrániť odhaleniu napríklad tým, že sa stretávali v baroch a reštauráciách, cestovali na vidiek a do zahraničia alebo používali predplatené mobilné telefónne karty.

Európska komisia poukazuje na dôležitú úlohu, ktorú tieto zariadenia hrajú v živote každého človeka. Samotný Otis odhaduje, že jeho výťahy, pohyblivé schody a chodníky používa celá populácia sveta každých deväť dní. Samotnou obeťou kartelu sa stala aj samotná Európska komisia pri renovácii budovy jej centrály v Bruseli. Takto vytvorený kartel umelo predražil výstavbu a údržbu budov vrátane nemocníc. Komisia preto vyzvala všetky spoločnosti, ktoré kartel poškodil, aby sa súdnou

¹¹⁵ Trend.2007. Rekordné pokuta pre výťahárov. dostupné na: < <http://firmy.etrend.sk/firmy-nefinancny-sektor/rekordna-pokuta-pre-vytaharov.htm>>.s.3.[02.12.2009]

cestou snažili vymôcť odškodné. Zároveň vo vyhlásení upozorňuje, že vyplatené odškodné v žiadnom prípade nezníži výšku pokuty.

Pokuty za výt'ahový kartel (v mil. eur)	
ThyssenKrupp	479,7
Otis	224,9
Schindler	143,7
KONE	142,1
Mitsubishi Elevator Europe	1,8
Celkom	992,3
<i>Zdroj: Európska komisia</i>	

Tabuľka č.1 znázorňujúca prehľad udelených pokút jednotlivým členom výt'ahového kartelu.

H. Konanie za porušenie dominantného postavenia spoločnosťou MICROSOFT

Začiatkom roku 2008 udelila Európska komisia americkej softvérovej spoločnosti Microsoft ďalšiu rekordnú pokutu vo výške 899 mil. eur za to, že odmietla zaplatiť sankcie, ktoré na ňu výkonný orgán Európskej únie (EÚ) uvalil v rokoch 2004 a 2006. Celková pokuta, ktorú musí teraz Microsoft EÚ zaplatiť, predstavuje 1,68 mld. eur, čo je viac, ako musela zaplatiť akákoľvek iná firma. Sankciu Európskej komisie zatiaľ žiadna iná spoločnosť ešte neignorovala. "Microsoft je prvou firmou za 50 rokov existencie pravidiel hospodárskej súťaže EÚ, ktorú Európska komisia musela pokutovať za nesplnenie protimonopolného rozhodnutia¹¹⁶.

Komisia udelila ešte v marci 2004 Microsoftu pokutu vo výške 407 mil. eur za zneužitie dominantného postavenia operačného systému Windows a nariadila spoločnosti poskytnúť konkurenčným firmám informácie tak, aby mohli vytvoriť softvér kompatibilný so systémom Windows, ktorý by mohli na trhu ponúkať lacnejšie. Microsoft mal na európskych trhoch taktiež odstrániť program Media Player zo svojho operačného systému Windows. V júli 2006 udelila EK softvérovej

¹¹⁶ Úradný vestník EU. C 269/45. Rozsudok Súdu prvého stupňa zo 17. septembra 2007 – Microsoft /Komisia . dostupné na: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do>> .s.3.[02.12.2009]

spoločnosti ďalšiu pokutu vo výške 280,5 mil. eur za to, že nevykonala nápravné opatrenia, ktoré jej EK prikázala v roku 2004.

I. Konanie za zneužitie monopolu spoločnosťou INTEL

Európske protimonopolné orgány sa začali v septembri 2006 zaoberať dohodou Intelu s nemeckým predajcom Metro AG, disponujúcim sieťou obchodov s elektronikou Media Markt. Sťažnosť podal konkurenčný výrobca AMD na nemecký protimonopolný úrad. Podľa AMD sa Intel zachoval „typicky monopolne“, keď prinútil Media Markt nepredávať počítače s procesormi AMD.

Spoločnosť INTEL chcela tromi rôznymi spôsobmi vyradiť konkurenta AMD z trhu s procesormi typu X86. Spoločnosť Intel podľa komisie poskytovala výrobcovi počítačov podmienené rabaty a tie za to od nej nakupovali takmer všetky typy procesorov. Ďalej spoločnosť platila výrobcovi počítačov za to, že spomaľovali alebo úplne zrušili uvádzanie produktov, ktoré používali mikročipy od AMD. Práve táto konkurenčná spoločnosť sa sťažuje na správanie Intelu po celom svete, v Japonsku, v USA a evidentne aj v EU.

Na základe vyššie uvedených skutočností udelila komisia v máji 2009 najväčšiemu svetovému výrobcovi čipov Intel pokutu vo výške 1,06 miliardy eur. O rekordnej pokute rozhodla Európska komisia pre zneužívanie dominantného postavenia na trhu s procesormi. Je to najvyššia pokuta, akú bola kedy komisiou udelená. Pokuta je o viac ako sto miliónov eur vyššia, ako v roku 2008 dostal od Európskej komisie doterajší rekordman MICROSOFT¹¹⁷.

Počínanie firmy podľa komisie v priebehu viac ako piatich rokov postihlo milióny spotrebiteľov v Európe, výška pokuty by preto nemala byť žiadnym prekvapením. Tieto závažné a systematické porušovania právnych predpisov EÚ v oblasti antimonopolných pravidiel nemožno v zmysle stanoviska komisie tolerovať.

¹¹⁷ Pravda.2009. Intel dostal od únie rekordnú pokutu dostupné na: < dostupné na: < dostupné na: < http://vat.pravda.sk/intel-dostal-od-unie-rekordnu-pokutu-dsq-/sk_vtech.asp?c=A090512_152146_sk_vtech_p35 >.s.3.[02.12.2009]

Pokuta je výsledkom osemročného vyšetovania. Komisia ju odôvodnila tým, že Intel vedome bránil vstupu konkurencie na trh a to tak, že veľkým výrobcom počítačov dával výrazné zľavy v prípade, ak predávali aspoň 95 percent počítačov vybavených čipmi od Intelu. Zároveň im podľa komisie platil, ak výrobcovia počítačov odďaľovali uvedenie na trh novinky od konkurenta AMD. Okrem toho mal výrobcom dávať zľavy aj v prípade, ak jeho čipmi vybavili aj notebooky.

Intel už oznámil, že proti rozhodnutiu Európskej komisie podá odvolanie na Európsky súd prvej inštancie v Luxemburgu. „Toto rozhodnutie je nepatričné a nesprávne. My sme nikdy neodmietali predávať ktorejkoľvek spoločnosti a nikdy sme nepožadovali, aby táto firma nenakupovala od AMD,“ povedal právny zástupca Intelu Bruce Sewell. Komisia zároveň uviedla, že Intel musí nezákonné praktiky okamžite zastaviť. Bude preto aktívne sledovať, či spoločnosť toto rozhodnutie dodržiava. Na európskom trhu má Intel 80-percentný podiel. Jeho najväčší konkurent AMD si drží okolo 12 percent trhu.

J. Konanie o uložení pokuty Nováckym chemickým závodom

Európska komisia udelila pokutu v celkovej hodnote 61 miliónov EUR deviatim firmám, vrátane slovenských Nováckych chemických závodov, ktoré dostali pokutu vo výške 19,6 mil. EUR. Pokutu udelila Európska komisia dodávateľom karbidu vápenatého na európsky trh, nakoľko podľa EK títo uzavreli kartelovú dohodu o cenách a porušili tak pravidlá hospodárskej súťaže.

Ide o firmy Amamet, Donau Chemie, Ecka Granulate, TDR Metalurgija, SKW Stahl-Metallurgie a jej bývalá materská spoločnosť Evonik Degussa a Arques industries.

Novácke chemické závody, a.s. (NCHZ) a ich bývalá materská spoločnosť 1. garantovaná budú musieť zaplatiť za kartelové dohody s ďalšími európskymi chemickými spoločnosťami pokutu ako už bolo uvedené v celkovej výške 19,6 milióna eur. Ide o najvyššiu sumu zo všetkých pokutovaných spoločností.

Podľa komisie mali v rokoch 2004 a 2007 pokutované spoločnosti stanoviť ceny a rozdeliť si trhy s práškovým acetylidom vápenatým, granulovaným acetylidom

vápenatým a granulovaným horčíkom vo veľkej časti Európskeho hospodárskeho priestoru.

Podľa tvrdenia Komisie si podozrivé firmy cit: „minimálne na dvanástich viacstranných stretnutiach rozdelili trh, prideliť zákazníkov a dohodli sa na zvýšení cien za práškový acetylid vápenatý a to najprv v priestoroch jedného z účastníkov a neskôr v hoteloch v Nemecku, Rakúsku, na Slovensku a v Slovinsku. Počas týchto stretnutí sa účastníci dohodli aj na príslušných trhových podieloch”.

Pri určovaní výšky pokút komisia zohľadnila príslušné podiely zúčastnených spoločností na predaji, ako aj veľmi vážnu povahu porušenia a zemepisných rozsah kartelových dohôd. "Ktorákoľvek osoba alebo firma poškodená postupom narúšajúcim hospodársku súťaž ako v uvedenom prípade, môže podať žalobu na súd v príslušnom členskom štáte a žiadať o náhradu. Hoci Komisia udelila zúčastneným spoločnostiam pokutu, môže im byť udelená aj povinnosť nahradiť škody bez zníženia pokuty," konštatovala Európska komisia.

Pokuta Európskej komisie Nováckym chemickým závodom (NCHZ) a ich bývalému vlastníkovi 1. garantovanej vo výške 19,6 mil. eur môže minoritných akcionárov 1. garantovanej, ktorí s kartelom nič spoločné nemali, obráť o takmer všetok majetok v tejto firme. Tvrdia to zástupcovia Ochranného spoločenstva minoritných akcionárov OSMA o.z. "Pokuta pre spoločnosť 1. garantovaná spôsobí veľkú škodu minoritným akcionárom, ktorí z výhod kartelu nemali žiadny prínos, nevedeli o nej a nijakým spôsobom nemohli ovplyvňovať toto konanie. Pokutu však znášajú v obrovskom rozsahu," uvádzajú predstavitelia združenia.

V prípade, ak by túto pokutu nakoniec musela uhradiť v plnom rozsahu 1. garantovaná aj za NCHZ, dopad na hospodárenie 1. garantovanej by podľa združenia OSMA predstavoval finančnú záťaž až v hodnote dvoch tretín zostávajúceho majetku. Akcionárom 1. garantovanej by tak podľa združenia zostával majetok niečo okolo 15 mil. EUR, čo pri základnom imaní 89,6 mil. EUR predstavuje čiastku zhruba 5,31 EUR za akciu. Pri pôvodnej investícii 33,19 EUR by tak pôvodní akcionári stratili takmer 85 % svojich pôvodných vkladov. "Pokuta za kartel, akokoľvek oprávnená, postihne najviac práve ľudí, ktorí si to nezaslúžia. Na karteli

nič nezarobili a napriek tomu čelia neprimerane vysokej sankcii," dodáva OSMA. Zároveň OSMA vyzýva EK, aby znížila pokutu vyrubenú spoločnosti 1. garantovaná¹¹⁸.

NCHZ po oznámení udelenia takmer 20-miliónovej pokuty informovala, že je pripravená znášať následky konania bývalého manažmentu spoločnosti z rokov 2004 až 2006. "Ubezpečujeme však všetkých svojich partnerov, že rozhodné opatrenia smerujú k jedinému cieľu, byť aj naďalej významným chemickým podnikom v rámci Slovenska a Európskej únie," uviedla spoločnosť vo svojom stanovisku. Ako uviedla spoločnosť, vedenie firmy sa dôkladne pripravilo na rozhodnutie EK a prijalo všetky potrebné opatrenia na to, aby akékoľvek rozhodnutie komisie neohrozilo nepretržitú prevádzku NCHZ najmä však záväzky voči všetkým svojim partnerom, obzvlášť platobnú schopnosť voči všetkým svojim veriteľom. "Súčasnú vedenie spoločnosti sa nestotožňuje s praktikami vytvárania kartelových dohôd v minulosti a uskutočnilo všetky potrebné opatrenia na zabránenie opakovania sa obdobnej situácie," konštatovala firma.

V septembri 2008 sa stala stopercentným vlastníkom NCHZ cyperská spoločnosť Disor Holdings Limited. Cyperský investor kúpil slovenského exportéra chemických produktov od spoločností patriacich do skupín 1. garantovaná a Penta. Akciová spoločnosť Novácke chemické závody je dodávateľom chemických surovín pre široké spektrum priemyselných odvetví. Produkciu chemických výrobkov zabezpečujú výrobné prevádzky troch závodov. Hlavným predmetom podnikania spoločnosti je výroba a predaj výrobkov na báze výroby a spracovania chlóru, produkcie karbidu vápnika a technických plynov, výroby polyvinylchloridu (PVC) a produktov jeho spracovania. Spoločnosť exportuje svoje výrobky do viac ako 50 krajín celého sveta.

Na základe vyššie uvedených skutočností podala 16.septembra 2009 spoločnosť Novácke chemické závody, a.s. (NCHZ) návrh na konkurz. Firma tak urobila na základe analýz súčasnej situácie v podniku a po zvážení všetkých možných alternatív postupu a na základe výsledkov rokovaní po udelení pokuty Európskou komisiou (EK). Vedenie chce týmto krokom chrániť podnik pred veriteľmi a chce

¹¹⁸ Európska komisia.2009. Rozhodnutie č. 2009/C 301/14 zo dňa 22.07.2009. s.3.

naďalej pokračovať vo výrobe. "Manažment veľmi citlivo zväžil všetky možnosti, ako ochrániť ľudí a fabriku. Urobíme všetko pre to, aby sme zachovali kontinuitu výroby. Jediným riešením pre manažment spoločnosti bolo požiadať Okresný súd v Trenčíne o ochranu pred veriteľmi," informoval predseda predstavenstva NCHZ Miroslav Šuba.

Prípadný krach Nováckych chemických závodoch by podľa Zväzu chemického a farmaceutického priemyslu SR postihol celú slovenskú chémiu. Značná časť slovenských chemičiek je totiž na uvedenú spoločnosť obchodne napojená. Zväz preto žiadal štátne i súkromné inštitúcie o podporu pre hľadanie riešení na záchranu podniku, a tým aj približne 2 000 priamo ohrozených miest a ďalších asi 5 000 miest ohrozených u dodávateľov. "Základnou zásadou spravodlivého trestu je, aby bol adekvátny prípadnému previneniu. To sa v prípade nováckej chemičky nestalo, lebo udelená pokuta je vyslovene likvidačná a položila by aj ďaleko väčšie firmy. Tu vidíme priestor pre slovenskú diplomaciu i exekutívu, aby komunikovali s príslušnými inštitúciami Európskej komisie," uvádza sa ďalej v stanovisku zväzu. Pokuta, ktorá bola uložená, je najvyššou spomedzi všetkých účastníkov kartelu a predstavuje jednu tretinu celkovej sumy pokuty uloženej komisiou. Spomedzi všetkých pokutovaných firiem tak novácka chemička musí zaplatiť pokutu najvyššiu.

Na základe rozhodnutia ministra spravodlivosti by slovenská vláda mala vstúpiť do sporu medzi Európskou komisiou a NCHZ ako vedľajší účastník. Definitívne rozhodnutie o tom, či bude vláda apelovať na to, aby pokuta bola zmiernená je potrebné naštudovať materiály a vykonať daňovú a finančnú kontrolu v podniku.

K. Konanie o udelenie pokuty výrobcem vosku

Európska komisia udelila v stredu deviatim petrochemickým spoločnostiam pokutu v celkovej hodnote 676 miliónov EUR, približne 20,5 miliardy SK, za vytvorenie „parafínovej mafie“. Podľa oficiálneho vyjadrenia Bruselskej centrálnej spoločnosti ENI, Exxon, Mobil, Hansen & Rosenthal, MOL, Repsol, RWE, Sasol, Total a Tudapetrol vytvorili kartel, určovali ceny na trhu s parafínovým voskom a rozdelili si ho. „V Európe pravdepodobne nie je domácnosť, ktorá by nekupovala produkty ovplyvnené

„parafínovou mafiou“, povedala komisárka pre hospodársku súťaž Neelie Kroesová¹¹⁹.

L. Konanie komisie voči SR za podozrivý tender na elektronické mýto

Konanie sa týka verejného obstarávania v tendry na elektronický výber mýta, ktorý uskutočnila Národná diaľničná spoločnosť.

Prvý krok právneho konania má formu žiadosti o vysvetlenie, tzv. letter of formal notice. Slovenské úrady majú teraz dva mesiace na to, aby zaslali Bruselu vysvetlenie v oboch prípadoch.

Ak s ním Európska komisia nebude spokojná, bude nasledovať tzv. odôvodnené stanovisko ako druhý krok v trojstupňovom právnom konaní, ktorého posledným štádiom je predvedenie krajiny pred Európsky súdny dvor.

Európska komisia uvádza, že v tzv. mýtnom tendry slovenský verejný obstarávateľ vylúčil z verejnej súťaže troch účastníkov¹²⁰.

Na základe informácií, ktorými komisia disponuje, sa domnieva, že zo strany slovenských orgánov mohlo dôjsť k porušeniu smernice o verejnom obstarávaní, hovoriacej o rovnakom zaobchádzaní a nediskriminácii.

Minister dopravy tvrdí, že mýtny tender bol v poriadku. Podľa rezortu dopravy prebehol tender na elektronický výber mýta v súlade s platnou legislatívou a takéto stanovisko bude slovenské ministerstvo dopravy tlmočiť aj Európskej komisii.

N. Konanie komisie voči SR za podozrivý nástenkový tender

Európska komisia začala v apríli 2009 voči Slovensku konanie pre porušenie Zmluvy o zriadení Európskeho spoločenstva v súvislosti so sporným tendrom na poskytovanie služieb pri čerpaní eurofondov na ministerstve výstavby a regionálneho

¹¹⁹ Hospodárske noviny.2008.Európska komisia udelila výrobcem vosku pokutu za kartel. HNONLINE. dostupné na: < http://hn.hnonline.sk/2-28566040-k10000_detail-68> .s.1.[02.12.2009

¹²⁰ Článok: Únia zažalovala Slovensko, zaslali tri varovania. dostupný na :<http://www.vyvlastnenie.sk/clanok/a/unia-zaluje-slovensko-zaslala-tri-varovania/> s.1.[02.12.2009

rozvoja, na základe čoho poslala slovenskej strane príslušnú výzvu na podanie vysvetlenia.

Písomná výzva požaduje od Slovenska zaslanie všetkých príslušných informácií o predmetnom tendri a podrobnosti o príslušnom verejnom obstarávaní. Cieľom výzvy je zistiť, či nešlo o priame zadanie zmlúv na služby vo verejnom záujme". Brusel si po preštudovaní daných dokumentov alebo v prípade nedoručenia žiadnych pripomienok k určenému dátumu do dvoch mesiacov od doručenia výzvy vyhradzuje právo predložiť odôvodnené stanovisko. O veci potom rozhodne Európsky súdny dvor.

V tzv. nástenkovom tendri rezortu výstavby z roku 2007 za 3,6 miliardy korún (119,5 milióna eur), zverejnenom na informačnej tabuli ministerstva, uspelo ako jediný účastník konzorcium aj s firmami Zamedia a Avocat. Tie sú považované za blízke predsedovi SNS. Podľa predsedu ÚVO ministerstvo výstavby pri nástenkovom tendri porušilo zákon o verejnom obstarávaní.

Pri dvoch zo šiestich zistení kontroly pritom išlo o vážne dôvody. Zmluva medzi rezortom výstavby a vybraným konzorciom bola podľa ÚVO podpísaná v rozpore so súťažnými podkladmi a nemala byť vôbec uzatvorená. Tender mal byť zrušený a uchádzač vylúčený. Rezort výstavby neurčil ani predpokladanú cenu zákazky, použil podprahovú metódu, čím sa vyhol vyhláseniu verejnej súťaže. Podpísaná zmluva je však podľa predsedu ÚVO platná a na súde ju možno len ťažko napadnúť.¹²¹

Exminister výstavby a regionálneho rozvoja SR musel odstúpiť z funkcie po výzve premiéra vlády SR na základe výsledkov kontroly ÚVO. ministra na čele rezortu výstavby nahradil na návrh premiéra ďalší nominant SNS. Novovymenovaný minister výstavby napriek zisteniam kontroly ÚVO nechce podozrivý tender zrušiť.

Hoci nominant SNS je na zmluve s vybraným konzorciom podpísaný spolu so svojim predchodcom ako kontaktná osoba, necíti sa byť zodpovedný za sporný tender. Tvrdí, že ho nemohol pripravovať, keďže nie je odborne spôsobilý ani právnik.

¹²¹ PRAVDA.2009.Únia zažalovala Slovensko, zaslali tri varovania. dostupný na : [http://spravy.pravda.sk/ek-zastavila-konanie-voci-slovensku-pre-sporny-nastenkovy-tender-10g-/sk_svet.asp?c=A091120_145344_sk_svet_p23_s.1.\[02.12.2009](http://spravy.pravda.sk/ek-zastavila-konanie-voci-slovensku-pre-sporny-nastenkovy-tender-10g-/sk_svet.asp?c=A091120_145344_sk_svet_p23_s.1.[02.12.2009)

Nominant SNS, podobne ako exminister, uviedol, že tender bol v súlade so zákonom, hoci ÚVO zistil opak.

Na základe týchto zistení o porušení noriem európskeho práva rozhodla sa Komisia EÚ vyhlásiť tento tender za netransparentný a zároveň odmietla preplatiť náklady súvisiace s týmto tendrom vo výške 11 mil. EUR, ktoré sa budú musieť uhradiť zo štátnych zdrojov, t.j. z peňazí nás daňových poplatníkov.

O. Konanie o náhradu škody medzi PENTA c/a Slovenská republika

Novela zákona o zdravotných poisťovniach z roku 2007 nariadila zdravotným poisťovniam, aby zisk z verejného zdravotného poistenia vrátili do systému zdravotníctva. Po prvý raz sa tak má stať v roku 2009 za zisk vyprodukovaný v tomto roku. Novelu schválil parlament vlni a účinnosť nadobudla od januára roku 2009. Táto novela znížila aj objem prostriedkov, ktoré môžu poisťovne využiť na vlastnú správu, zo štyroch na 3,5 percenta z vybraného poistného.

Akcionár zdravotnej poisťovne Dôvera, holandská spoločnosť HICEE, zaslal štátnym orgánom SR predarbitrážnu výzvu. Spoločnosť vyzýva SR na mimosúdne vyrovnanie škody vo výške 0,5 mld. EUR Reaguje tak na nadobudnutie účinnosti novely zákona o zdravotných poisťovniach, ktorá obmedzila nakladanie so ziskom zdravotných poisťovní. Nakoľko sa HICEE a štát nedohodli na mimosúdnom vyrovnaní škody, začal akcionár Dôvery proti Slovensku medzinárodné rozhodcovské konanie¹²².

Arbitrážny spor medzi Slovenskou republikou a holandskou spoločnosťou Health Insurance Companies of Eastern Europe (HICEE), ktorá je akcionárom poisťovne Dôvera sa teda začal, ale stále však nie je jasné, o akú sumu sa slovenská vláda a investičná skupina Penta, ktorej HICEE patrí, súdia.

P. Konanie vo veci predaja skleníkových plynov spoločnosťou INTERBLUE

Obchodovanie s emisnými kvótami vychádza z predpokladu, že trh zabezpečí nižšie náklady na redukciu emisií (a teda aj na splnenie cieľov Kjótskeho protokolu) v

¹²² ČAS.2009. Dôvera zažalovala Slovensko: Do boja idú právnici Obamu. dostupný na : <http://www.cas.sk/clanok/103221/dovera-zazalovala-slovensko-do-boja-idu-pravnici-obamu.html> s.1.[02.12.2009

porovnaní s priamou reguláciou výroby a spotreby zo strany štátov. Krajiny, ktoré nespĺňajú záväzky stanovené Kjótskym protokolom (ďalej len ako „KP“), môžu nakúpiť tzv. emisné kredity od krajín, ktoré sú naopak schopné ich vytvoriť tak, že znížia svoje emisie nad svoj dohodnutý záväzok. Inými slovami, krajiny, ktoré dokážu výrazne znižovať svoje emisie (napr. energetickými úsporami, zmenou štruktúry a modernizáciou priemyslu, využívaním obnoviteľných zdrojov energie a podobne), môžu svoje ušetrené emisné kvóty predať iným štátom a získať tak prostriedky na ďalšie znižovanie emisií. Naopak, štáty, ktoré emitujú viac, než stanovuje KP, musia buď investovať do zníženia emisií alebo musia od iných štátov kúpiť dodatočné emisné kvóty.

KP umožňuje vytvárať ďalšie schémy obchodovania na národnej a regionálnej úrovni a určovať si vlastné ciele. Najväčšou z nich je Schéma obchodovania s emisiami Európskej únie (European Union Emissions Trading Scheme – EU ETS). Slovensko ako zmluvná strana KP a zároveň ako člen EU tak súčasne využíva dva mechanizmy na obchodovanie s emisiami.

- **Obchodovanie v rámci Kjótskeho protokolu**

Krajiny uvedené v Dodatku B Kjótskeho protokolu prijali záväzky znížiť emisie na konkrétnu úroveň, ktorá je vyjadrená v tzv. pridelených množstvách (assigned amounts). Konečné povolené množstvo emisií je následne rozdelené do pridelených množstevných jednotiek (assigned amount units – AAUs). Článok 17 KP upravuje, ako krajina s nadbytkom AAUs môže svoj prebytok predať krajine, ktorá ich potrebuje na splnenie svojho záväzku. Zjednodušene sa tomu hovorí trh s uhlíkom (carbon market) a ten je kontrolovaný a overovaný medzinárodným spoločenstvom za pomerne prísnych pravidiel.

Štáty, ktoré podpísali KP a spĺňajú dohodnuté pravidlá, môžu obchodovať (predávať/nakupovať) AAUs za podmienok stanovených v KP a jeho dodatkoch. Podľa KP za takéto obchodovanie zodpovedá štát, ktorý touto úlohou poverí právnickú osobu - buď niektorú vládnu agentúru alebo registrovanú obchodnú spoločnosť.

- **Obchodovanie v rámci EU ETS**

Od roku 2004 je Slovensko členom EÚ a tak podlieha aj EU ETS. Tento systém obchodovania s emisiami vychádza zo Smernice 2003/87/EC, ktorá bola schválená 25. októbra 2003 a začala platiť od januára 2005. Každá členská krajina EÚ pripravuje Národný alokačný plán (NAP), ktorý určuje množstvo emisií CO₂, ktoré môžu podniky v danej krajine vyprodukovať. NAP musia spĺňať tri podmienky:

1. musia pomáhať plniť záväzky KP a musia mať progresívne ciele znižovania emisií
2. musia brať do úvahy potenciál pre zníženie emisií a nemali by pridelovať viac emisných povolení ako bude priemysel reálne potrebovať
3. na dodatočný nákup emisných limitov je potrebné zdôvodnenie

- **Slovensko a predaj emisií**

Ako sme už uviedli, Slovensko v podstate obchoduje s emisiami na dvoch frontoch, a to v rámci KP - na úrovni štátov a v rámci EU ETS - na úrovni podnikov (štát tu má však dôležitú úlohu sprostredkovateľa a vyjednávača množstva „povoleniek“ na úrovni EÚ).

Podľa aktualizovanej Národnej správy o inventarizácii emisií skleníkových plynov z roku 2008⁶, Slovensko v roku 2006 vyprodukovalo 48 902 miliónov ton ekvivalentu CO₂. Toto číslo predstavuje zníženie o viac než 26 % v porovnaní s prijatým redukčným cieľom pre prvé záväzné obdobie KP v rokoch 2008 - 2012.

Tieto redukcie emisií skleníkových plynov umožnili Slovensku obchodovať s AAUs na medzinárodnej scéne. Na rozdiel od okolitých štátov (ktoré mali vďaka podobnému vývoju ekonomiky tiež prebytok AAUs) si Slovensko na tento účel nevybralo štátnu agentúru, ale obchodovanie zverilo súkromnej spoločnosti Interblue Group. Hoci táto cesta neporušuje pravidlá KP, spôsob výberu tejto spoločnosti a najmä dohodnutá cena otvorili diskusiu o jej výhodnosti pre štát. Výsledná cena 5,05 eur za tonu CO₂ (zvýšená o 1 euro za tonu v prípade splnenia podmienky použitia finančných prostriedkov na tzv. zelené projekty) ktorú štát získal, je totiž výrazne nižšia ako cena, za ktoré AAUs predávali okolité štáty v čase podpisu spornej zmluvy.

Podľa dostupných informácií Česko a Maďarsko v približne rovnakom období predávali emisné kvóty japonskej štátnej agentúre za ceny okolo 10 až 13 eur za tonu. To by znamenalo, že Slovensko sa oproti týmto krajinám pripravilo o približne 75 miliónov eur (2 miliardy korún). Ani susedná Ukrajina nepoužila na predaj emisií súkromného sprostredkovateľa, ale rozhodla sa pre priamy predaj emisií a dosiahla obdobnú cenu ako Česko a Maďarsko. Treba však spomenúť, že jedným z dôvodov pre takéto vysoké ceny je záväzok štátu použiť výnosy z predaja kvót na tzv. zelené projekty, čo Slovensko v minulosti odmietalo a na túto podmienku pristúpilo až neskôr. Je komplikované porovnávať rôzne výsledky vyjednávania o cenách rôznych emisných množstiev v rôznom čase, ale viac než dvojnásobný rozdiel v cene za emisné kvóty v prípade Slovenska možno hodnotiť iba tak, že Ministerstvo životného prostredia SR predalo emisné kvóty pod cenu.

Výnosy z predaja AAUs plynú Štátnemu fondu životného prostredia, spravovanému Ministerstvom životného prostredia SR. Aj keď táto úprava je lepšia, ako alternatíva pôvodne presadzovaná Ministerstvom financií SR, podľa ktorej mali byť výnosy z predaja emisných kvót príjmom štátneho rozpočtu, je nevyhnutné zabezpečiť ich prehľadné, efektívne a účelové spätné použitie na financovanie opatrení na znižovanie emisií skleníkových plynov. Vládny program zateplovania, ktorý je financovaný z časti výnosov z predaja kvót, je síce krokom vpred oproti situácii, keď na Slovensku neexistoval podobný podporný program, ale jeho nastavenie nezaručuje, že bude úspešný a dostatočne účinný z pohľadu znižovania emisií.

Slovensko môže v predaji AAUs pokračovať do konca trvania KP (t.j. do roku 2012) alebo pokiaľ nepredá všetky svoje voľné AAUs. Celkový efekt obchodovania s emisnými kvótami ovplyvnia nasledujúce faktory¹²³:

a) *Zrušenie spornej zmluvy s firmou InterBlue Group*, objasnenie celej kauzy a vyvodenie zodpovednosti alebo jej zachovanie a plnenie.

b) *Dôveryhodnosť Slovenska* ako obchodného partnera po zverejnení kauzy (Slovensko je dosiaľ jediný známy prípad problematického predaja): nedôveryhodnosť Slovenska môže spôsobiť, že záujemcovia o emisné kvóty sa

¹²³ Spoločnosť pre trvalo udržateľný rozvoj SR.2009. Obchodovanie s emisnými kvótami na Slovensku. Bratislava: CEPA, 2009, s.5

obrátia na iné, dôveryhodnejšie krajiny, alebo im bude Slovensko nútené konkurovať nižšou cenou, čo môže mať veľmi zlý ekonomický vplyv na obchodovanie s emisiami zo strany Slovenskej republiky.

c) *Príprava kvalitného programu na využitie výnosov z predaja emisných kvót* (jeho existencia má vplyv na konečnú cenu emisií): Slovensko podporou energetických úspor vykročilo správnym smerom, ale potrebuje rozšíriť a zdokonaľiť svoje programy v tejto oblasti a pristúpiť k problému oveľa systematickejšie.

d) *Celková situácia na trhu s emisiami* (prevláda ponuka nad dopytom): transformujúce sa štáty stále predávajú v súčasnosti veľké množstvo emisných kreditov a vplyvom ekonomickej krízy môže dôjsť k poklesu množstva emisií aj v niektorých rozvinutých krajinách. To bude vyžadovať od SR dobre načasovanie predaja emisných kvót.

Zvýšenie dôveryhodnosti a kvalitný program pre využitie výnosov z predaja emisií môže Slovensku zabezpečiť finančné zdroje pre uskutočnenie výrazných zmien hlavne vo výrobe a spotrebe energie a v iných sektoroch s veľkým vplyvom na zmenu klímy. V tejto oblasti má krajina obrovský potenciál, napríklad vo výrobe energie z obnoviteľných zdrojov, energetickej efektívnosti či environmentálnom manažmente. Stále je čas napraviť chyby a pokúsiť sa využiť mechanizmy zakotvené v KP pre zlepšenie situácie. Vyžiada si to ale razantnú zmenu prístupu vlády k obchodovaniu s emisnými kvótami, k vhodnému programovaniu využitia získaných prostriedkov a k zabezpečeniu priehľadnosti celého procesu.

- **Európsky systém obchodovania s emisiami**

V roku 2008 sa začalo druhé obdobie alokovania NAP, ktoré bude platné do roku 2012. Slovensko v ňom má pridelených 32.6 miliónov CO₂. Pri vyjednávaní o NAP žiadalo Slovensko od Európskej Komisie (EK) takmer 4 milióny dodatočných "povoleniek" argumentujúc, že do roku 2012 ich bude potrebovať na kompenzovanie straty produkcie v atómových elektrárnach. Na základe týchto argumentov EK pred

konečným schválením NAP v decembri 2007 čiastočne zvýšila pôvodne schválené množstvo asi o 1,7 miliónov ton na spomínaných 32.6 miliónov CO₂¹²⁴.

Podniky v systéme EU ETS každoročne predkladajú správu o množstve emisií (v ekvivalentoch CO₂), na základe ktorej sa im upravuje množstvo povolení na nasledujúci rok. Pri prekročení povoleného limitu bola pôvodná sadzba pokuty za každú tonu vo výške 40 eur, od roku 2008 bola táto sadzba zvýšená na 100 eur. Okrem toho, podniky prekračujúce stanovené emisné limity sú zverejňované a pokuty hrozia aj členským štátom za prekročenie limitov.

Aktuálny stav EU ETS naznačuje, že pôvodne dobrý zámer naráža na administratívne prekážky a stal sa aj predmetom záujmu lobistických skupín, a to nielen na Slovensku. Aj keď počet „povoleniek“ pre jednotlivé podniky bol predmetom náročných výpočtov a vyjednávanií medzi vládami a EK a vlády svoje návrhy museli zdôvodniť, konečný výsledok ukazuje, že niektoré podniky získali oveľa viac povoleniek než naozaj potrebovali, a to na úkor celkového znižovania emisií skleníkových plynov. Nadbytočné „povolenky“ následne predali s obrovskými ziskami, (V Českej republike vzbudzujú záujem miliardové zisky ČEZ z predaja nadbytočných „povoleniek“. Podobné otázky vyvolávajú aj zisky z predaja emisných kvót Slovenských elektrární.)

¹²⁴ Spoločnosť pre trvalo udržateľný rozvoj SR.2009. Obchodovanie s emisnými kvótami na Slovensku. Bratislava. CEPA. 2009. s.6

6 Výsledky skúmania problémov zodpovednostných mechanizmov a náčrt niektorých riešení

Vzhľadom na všetky vyššie uvedené skutočnosti týkajúcich sa jednotlivých dôsledkov zodpovednosti členských štátov za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU, ktoré boli uvedené a opísané v predchádzajúcich častiach tejto dizertačnej práce opisujem v záverečnej časti niektoré problémy nedostatočného fungovania zodpovednostných mechanizmov v zmysle európskeho práva a s ohľadom na tieto problémy predkladám aj určité návrhy riešenia týchto problémov.

6.1 Určenie niektorých problémov nedostatočného fungovania zodpovednostných mechanizmov v zmysle európskeho práva

Snaha zakladateľov Európskych spoločenstiev, neskôr Európskej únie o vytvorenie supranacionálneho prvku s prenesenými kompetenciami z členských štátov na EU a s právnou subjektivitou EU sa zavŕšila prijatím Lisabonskej zmluvy. Aj keď sa stále proklamuje jednotnosť EU, tá je stále tvorená a bude tvorená krajinami s vlastnou históriou, špecifikami a záujmami. Táto situácia vytvára kontrast a stálu konfrontáciu medzi záujmami jednotlivých členských štátov a záujmami Európskej únie ako takej.

Na pôde takto fungujúceho zoskupenia sa vytvára snaha o vybudovanie jednotného zodpovednostného mechanizmu, ktorý by vytváral riadny rámec Európskej únie pre postihovanie zodpovedných osôb za porušenie európskeho práva. Vytvorenie európskeho práva ako nadnárodnej právnej úpravy regulujúcej oblasti výkonu štátnej moci, ktorá bola dobrovoľne prenesená na Európsku úniu naráža čoraz častejšie na odpor jednotlivých členských krajín. Európske právo vytvorilo a stále vytvára normy správania sa členských krajín, ktoré sú tvorené za účelom dosiahnutia čo najlepšieho fungovania Európskej únie. Všetky členské krajiny EU majú svoje špecifické záujmy, ktoré nie sú vždy v súlade so záujmami Európskej únie ako celku. Vzhľadom na rozdielnu ekonomickú a sociálnu úroveň jednotlivých členských štátov EU, a snahu

o zjednocovanie tejto úrovne sú niektoré krajiny platiteľmi (bohatšie členské krajiny) a druhé prijímateľmi (chudobnejšie členské krajiny) ekonomickej pomoci z EU.

V krajinách, ktoré dotujú rozpočet EU najviac, ako napríklad Nemecko a Francúzsko majú snaha o čo najefektívnejšie využívanie týchto prostriedkov v chudobnejších krajinách EU. Snahou chudobnejších členských krajín EU, ktoré sú hlavne prijímateľom finančnej pomoci je, alebo by malo byť čo najúčelnejšie alokovanie tejto finančnej pomoci do oblastí ekonomiky, ktorá zabezpečia čo najrýchlejšie zotretie ekonomických, právnych a sociálnych rozdielov medzi členskými krajinami. V rámci týchto vzťahov existujú však aj rôzne iné záujmy či už súkromných inštitúcií, lobistických skupín alebo iných ekonomických zoskupení snažiace sa o ovplyvnenie toku plynutia finančnej pomoci za účelom získania prospechu z takéhoto ovplyvňovania.

Nakladanie s finančnými prostriedkami EU v rámci členských krajín by malo byť v súlade s európskymi pravidlami upravujúcimi hospodárne nakladanie s prostriedkami EU. Realita účelného využívania finančných prostriedkov EU je však iná, o čom svedčí aj grécka kríza opísaná v tejto dizertačnej práci. V rámci tejto krízy vyvstalo niekoľko problémov, ktoré je nutné riešiť, a to:

- a) neúčelné vynakladanie finančných prostriedkov z fondov EU
- b) skresľovanie finančných výkazov členskej krajiny za účelom umelého upravenia ekonomických výsledkov členského štátu, ktoré naplnia maastrichtské kritéria
- c) neefektívne vynakladanie prostriedkov EU na prebujnenú štátnu správu a štátny aparát
- d) čerpanie eurofondov na neúčelné, často fiktívne projekty
- e) znevažovanie významu eurofondov, ktoré sa v súčasnosti považujú za dobrý zdroj bezdôvodného obohatenia sa zo strany ich príjemcov
- f) vydávanie štátnych dlhopisov, ktorých bonita a krytie bolo skreslená umelo upravenými výsledkami členskej krajiny EU
- g) alokovanie veľkého množstva finančných prostriedkov finančnými inštitúciami z iných členských štátov do štátnych dlhopisov krajiny skresľujúcej svoje ekonomické výsledky, za účelom získania zaujímavého, štátom garantovaného výnosu, ktorý nebol krytý jeho výkonnosťou

- h) neupravenie veku odchodu obyvateľov do dôchodku výkonnosti ekonomiky členského štátu,
- i) nedostatočné dodržiavanie maastrichtských kritérií, lisabonskej stratégie a rozpočtových pravidiel EU z dôvodu nevykonania nevyhnutných reformných procesov v jednotlivých členských krajinách EU
- j) nevykonanie nevyhnutných reforiem v niektorých členských štátoch EU, ktoré sú podmienkou splnenia maastrichtských kritérií, lisabonskej stratégie ako aj európskeho plánu obnovy hospodárstva

V súčasnosti prebiehajú na pôde Európskej rady diskusie ohľadom vytvorenia účinného mechanizmu na zabránenie porušovania európskeho práva vyššie uvedeným spôsobom. Snahou zodpovedných členských krajín EU je vytvoriť účinný mechanizmus predchádzania porušovaniu európskeho práva a vymoženía právnych a ekonomických sankcií (právnych a ekonomických dôsledkov) voči nezodpovedným členským krajinám ako aj škody, ktorú takéto krajiny svojim konaním ostatným členským krajinám a samotnej Európskej únii spôsobia.

Aktuálnym problémom, čo sa týka dôsledkov zodpovednosti vyplývajúcich z práva EU je aj ich skutočná vymožitelnosť, nakoľko mechanizmy výkonu rozhodnutí, t.j. dôsledkov právnej a ekonomickej povahy opísaných v predchádzajúcich častiach tejto práce preukazujú nedostatočnú funkčnosť týchto konaní v medziach aktuálne platnej právnej úpravy európskeho práva. Nefunkčnosť zároveň zvyšuje veľmi komplikovaný systém európskych právnych noriem, ako aj jednotlivých zodpovednostných mechanizmov opísaných v týchto normách.

6.2 Návrhy riešenia problémov týkajúcich sa zodpovednosti po právnej ako aj ekonomickej stránke

K navrhovaným riešeniam patrí kontrola tvorby rozpočtov členských krajín ako ich výdavkových častí zo strany inštitúcií EU, ako aj dodržiavania rozpočtovej disciplíny. Dôležitým predpokladom ekonomickej udržateľnosti EU je dodržiavanie vyššie spomínaných maastrichtských kritérií. Nakoľko súčasne rozpočtové pravidlá a maastrichtské kritéria nezohľadňujú rozsah vykonaných ekonomických, právnych

ako aj sociálnych reforiem jednotlivými členskými krajinami a neberú v úvahu vplyv týchto reforiem na ukazovatele maastrichtských kritérií v krátkodobom, ako aj v dlhodobom horizonte vzniká v EU snaha o úpravu maastrichtských kritérií o takéto reformy. Snahou tejto iniciatívy je, aby krajiny, ktoré prechádzajú tvrdými reformami neboli znevýhodňované voči krajinám, ktoré reformy ešte nevykonali, alebo sa k nim ešte neodhodlali.

Ako už bolo skôr spomínané, v súčasnosti najväčším problémom čo sa týka dôsledkov zodpovednosti členských štátov za porušenie európskeho práva je ich skutočná právna vymožitelnosť, nakoľko mechanizmy výkonu rozhodnutí opísaných v predchádzajúcich častiach tejto práce preukazujú nedostatočnú funkčnosť týchto konaní v medziach aktuálne platnej právnej úpravy európskeho práva podľa Lisabonskej zmluvy. Ostáva len na predstaviteľoch členských štátov EU a inštitúcií EU, aby došlo k politickej zhode o nutnosti reformovania zodpovednostných mechanizmov, za účelom dosiahnutia účinnejších nástrojov pre inštitúcie EU k vymoženiu takýchto sankcií voči členským štátom EU. Vzhľadom na skutočnosť, že takéto reformy by si vyžadovali otvorenie Lisabonskej zmluvy a v súčasnej situácii v EU neexistuje politická vôľa na takéto zmeny, budeme si musieť pravdepodobne ešte nejakú dobu počkať, až sa do európskeho práva dostanú sankčné mechanizmy, ktoré by uspokojivo a hlavne efektívne postihovali členské krajiny porušujúce právo EU.

Vzhľadom na vyššie uvedené by sme mohli uviesť niektoré návrhy na riešenie problémov, týkajúcich sa zodpovednosti a to po právnej ako aj ekonomickej stránke:

a) Právna stránka riešenia problému zodpovednosti

- zjednodušiť a sprehľadniť systém európskeho práva
- prijať jednotný systém súdnych ako aj exekučných konaní v rámci EU
- zjednodušiť typy konania v rámci ESD a Všeobecných súdov EU
- zjednodušiť a zjednotiť terminológiu európskeho práva
- určiť jasný a presný postup výpočtu sankcií pre členský štát EU za porušenie jeho povinností vyplývajúcich z porušenia európskeho práva
- určiť presný mechanizmus zosobňovania zodpovednosti za spôsobenú škodu aj na štátnych predstaviteľov

- zrušiť prísny formalizmus konaní o zodpovednosti členského štátu EU za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU, ako aj v konaniach o zodpovednosti inštitúcií EU a právnických a fyzických osôb
- zjednodušiť a sprehľadniť súbor inštitúcií EU zodpovedných za dohľad nad dodržiavaním práva EU ako aj ich kompetencie
- zjednodušiť vymožitelnosť práv vyplývajúcich zo smerníc na súdoch jednotlivých členských štátov
- sprísniť sankcie za porušenie povinností vyplývajúcich z noriem európskeho práva (vylúčenie členského štátu z EU, dočasné pozastavenie hlasovacích práv)
- zefektívniť sankčné mechanizmy a zjednotiť exekučné konanie v rámci celej EU

b) Ekonomická stránka riešenia problému zodpovednosti

- účelne, účelovo a na základe presných pravidiel alokovať prostriedky z eurofondov na území členského štátu EU do vopred vybraných oblastí, ktoré sa určia na základe dohody členského štátu a inštitúcií EU za najdôležitejšie
- prísne dodržiavať rozpočtové pravidla zo strany členských krajín EU
- vykonávať prísnu kontrolu nad vydávaním akýchkoľvek cenných papierov zo strany štátu
- zabezpečiť kontrolu inštitúcií EU nad dodržiavaním správneho postupu nad tvorbou finančných výkazov členského štátu EU
- striktne dodržiavať maastrichtské kritéria predovšetkým v oblasti verejných financií ako aj napĺňania lisabonskej stratégie
- vykonávať štrukturálne reformy v jednotlivých členských štátoch EU a to predovšetkým dôchodkové reformy
- znížiť počet štátnej správy v jednotlivých členských štátoch

c) Politická stránka riešenia problému zodpovednosti

- postaviť záujmy spojenej EU nad záujmy jednotlivých členských štátov
- zjednodušiť postup prijímania politických rozhodnutí v rámci inštitúcií EU, a to predovšetkým v Európskej komisii a Európskej rade

- zvýšiť identitu členských štátov s Európskou úniou
- zefektívniť politickú komunikáciu v rámci inštitúcií EU, ako aj medzi EU a jej členskými krajinami

Záver

Téma riešenia zodpovednostného mechanizmu za škodu spôsobenú pri porušení povinností vyplývajúcich z práva EU vo svetle novo ratifikovanej Lisabonskej zmluvy je hlavným predmetom tejto dizertačnej práce.

Na základe všetkých skutočností uvedených v tejto dizertačnej práci môžeme konštatovať, že otázka riešenia právnych a ekonomických aspektov zodpovednosti subjektov za porušovanie práva EÚ, a predovšetkým aspektov zodpovednosti členského štátu za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EÚ je jedným z najdôležitejších skutočností podstatných pre riadne fungovanie právneho štátu a trhovej ekonomiky. Snahou tejto práce bolo vysvetliť jednotlivé právne a ekonomické aspekty zodpovednosti za škodu spôsobenú porušením práva EU zo strany jednotlivých, v dizertačnej práci opísaných subjektov. Právnu zodpovednosť môžeme označiť ako právnym predpisom vymedzenú, stanovenú schopnosť, spôsobilosť subjektu práva znášať právne následky takého svojho správania, ktoré je v rozpore s právom.

V zmysle vyššie uvedenej definície je potrebné v prípade vyvodzovania zodpovednosti skúmať subjekt práva, zákonom stanovené konanie a právny následok za porušenie takto zákonom určeného konania subjektom práva. Keď si to rozdelíme na drobné tak v dizertačnej práci sme opísali jednotlivé subjekty práva EÚ, ku ktorým zaraďujeme orgány EÚ, členské štáty, fyzické ako aj právnické osoby pôsobiace v rámci EÚ. Za zákonom stanovené správanie považujeme európske právo, ktoré je opísané v jednotlivých zakladajúcich zmluvách tvoriacich základ európskeho práva vo svetle Lisabonskej zmluvy, pričom ide o základné regulatívy správania sa subjektov práva EU.

V tretej časti tejto práce je opísaný aj inštitucionálny rámec EU rozhodujúci o tom, či došlo zo strany subjektu práva k porušeniu právnej normy EÚ. Takýmito orgánmi sú justičné orgány EU a arbitrážne tribunály. Právomoc týchto inštitúcií a druhy jednotlivých konaní pred vyššie uvedenými orgánmi sú opísané tiež v tejto časti dizertačnej práce.

Všeobecné a osobitné aspekty zodpovednosti a jednotlivé druhy zodpovednosti v zmysle práva EÚ, medzi ktoré zaraďujeme zodpovednosť členského štátu EU za porušenie povinností voči fyzickým a právnickým osobám, zodpovednosť Európskeho spoločenstva a jeho inštitúcií ako aj zodpovednosť členského štátu voči EÚ sú opísané v časti štvrtej tejto dizertačnej práce. Pri zodpovednosti členského štátu máme na mysli zodpovednosť orgánov štátu, t.j. jednotlivých orgánov moci zodpovedných za aplikovanie európskeho práva, čo znamená hlavne inštitúcie ako orgány štátnej správy, samosprávy a predovšetkým súdnych orgánov.

Ako vyplýva z vyššie uvedených častí tejto práce, zásada zodpovednosti v európskom práve je jednou zo základných zásad, ktoré zabezpečujú efektívne uplatňovanie európskeho práva v rámci Európskej únie a jej členských štátov. Zodpovednosť členských štátov a ich orgánov pri aplikácii európskeho práva vychádza z prednosti tohto práva, bez ktorej by táto zodpovednosť nebola vynúiteľná. Práve na základe prednosti európskeho práva v prípade jeho chybnej aplikácie alebo opomenutia aplikácie zo strany orgánu členského štátu sa môžu poškodené strany (členské štáty, EU, fyzické alebo právnické osoby) domáhať náhrady spôsobenej škody.

Je potrebné zdôrazniť, že prednosť európskeho práva, jeho priamy účinok, ako aj celý inštitút zodpovednosti členského štátu a uplatňovania si náhrady škody poškodenými subjektmi nie sú upravené v zakladajúcich zmluvách ani v aktoch inštitúcií Európskej únie ale vyplývajú výlučne z judikatúry Súdneho dvora Európskej únie. Zodpovednosť členských štátov v prípade porušenia európskeho práva je objektívna a absolútna. Členský štát sa jej teda nemôže za žiadnych okolností zbaviť, ani sa z nej nemôže exkulovať (vyvinieť) a to bez ohľadu na to, ktorý orgán konajúci v mene členského štátu škodu spôsobil.

Po vydaní právoplatného rozhodnutia zo strany rozhodujúceho orgánu v rámci zodpovednostného konania, nastupuje následný výkon tohto rozhodnutia a zabezpečenia náhrady v prospech poškodenej strany. Existujú však aj prípady, keď je potrebné realizovať výkon rozhodnutia jedného členského štátu na území druhého členského štátu. Právne normy ako aj postupy pre jeho realizáciu sú opísané vo štvrtej časti tejto práce.

Vyvodenie zodpovednosti a udelenie sankcie v zmysle zodpovednostného mechanizmu považujeme za právny dôsledok takejto zodpovednosti. Okrem právnych dôsledkov v piatej časti tejto dizertačnej práce sú uvedené aj niektoré ekonomické dôsledky zodpovednosti za porušenie povinností vyplývajúcich z práva EU. Za takéto ekonomické dôsledky zodpovednosti členského štátu považujeme stratu ekonomickej dôveryhodnosti krajiny, zníženie ekonomického ratingu krajiny, zvýšenie úrokových sadzieb, zmrazenie investícií v krajine, nútenú správu nad hospodárením členského štátu a jeho verejnými financiami, reguláciu rozpočtových výdavkov, spomalenie čerpania eurofondov. Na druhej strane existujú aj ekonomické dôsledky zodpovednosti voči fyzickým a právnickým osobám, ku ktorým zaraďujeme napr. zníženie ziskovosti a likvidity fyzickej a právnickej osoby, poškodenie ich dobrého mena, zníženie postavenia na trhu alebo napríklad aj strata exkluzívneho know-how. Vysvetlenie jednotlivých ekonomických dôsledkov zodpovednosti spolu s praktickými prípadmi ekonomického dopadu vyvodenia zodpovednosti subjektom porušujúcim právo EÚ v konania upravených európskym právom sú opísané v piatej časti tejto dizertačnej práce.

V záverečnej šiestej kapitole sa dizertačná práca venuje syntéze poznatkov uvedených v predchádzajúcich kapitolách, na základe ktorej došlo k určaniu niektorých problémov nedostatočného fungovania zodpovednostných mechanizmov upravených v rámci práva EU a návrhov ich riešenia.

Riešenie právnej aj ekonomickej zodpovednosti členského štátu, orgánov Európskeho spoločenstva ako aj fyzických a právnických osôb v rámci EÚ vytvára predpoklady fungovania riadneho právneho štátu a trhovej ekonomiky, čo vytvára základe pre Európsku úniu stať sa jednotnou a silnou, schopnou konkurovať v súčasnom globalizovanom svete svetovým veľmociam ako je USA alebo rozmáhajúca sa Čína.

Zoznam bibliografických odkazov

Knižná literatúra

1. BALÁŽ, P. a kol. 2001. Medzinárodné podnikanie. Bratislava: Sprint. Bratislava. 2001. ISBN 80-88848-68-7
2. CRAIG, de BURGA. 2002. EU LAW, Text, Cases and Materials. Oxford: Oxford University Press. 2002. ISBN 0-19-924943-1
3. ČORBA J. 2002. Európske právo na Slovensku. Bratislava: Kaligram. 2002. ISBN 80-968886-0-6
4. GERLOCH A., WINTR, J. 2009. Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR. Plzeň. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.. 2009. ISBN 978-80-7380-192-2
5. HERBERG, U. 2001. EU-und EG-Vertrag, Textfassung nach dem Vertrag von Nizza. Monheim. Borchardt. 2001
6. HOBZA, A. 2009. Evropská unie a hospodářské reformy. Praha: C.H.BECK. 2009. ISBN 978-80-7400-122-2
7. HORVÁTH, Z. 2004. Průručka Evropské unie. Bratislava: Zastúpenie EK v SR. 2004
8. JANČO, M. a kol. 2009. Princípy európskeho zmluvného práva. Bratislava: IURA EDITION. 2009. ISBN 978-80-8078-301-3
9. KARAS, V a Králik, A. 2007. Európske právo. Bratislava: IURA EDITION. 2007. ISBN 978-80-8078-148-4
10. LEIEUNE, R.: Robert Schuman – Otec Evropy. Bratislava: Vydavateľstvo Michala Vaška. 2001
11. LIPKOVÁ, L. 2006. Európska únia. Bratislava: Sprint v.fra. 2006. ISBN 80-89085-65-2
12. MAZÁK, J. JÁNOŠÍKOVÁ, M. 2007. Výber rozhodnutí súdneho dvora ES. Bratislava: IURA EDITION, spol. s r.o. 2007. ISBN 978-80-8078-169-9
13. MIKEŠTÍK, A. a kol. 1997. Mála encyklopedie Evropské unie. Praha: Ústav mezinárodných vztahov. 1997
14. ONDŘEJ, J. a kol. 2007. Ekonomické a právní aspekty podnikání v EÚ. Praha: C.H.BECK. 2007. ISBN 978-80-7179-558-2
15. SCHWEITZER, M. HUMMER, W. 1996. Europarecht. Berlin: Luchterland. 1996

16. SIMAN, M. a SLAŠŤAN, M. 2006. Súdny systém Európskej únie. Bratislava: EUROIURIS. 2006. ISBN 80-969554-1-1
17. SIMAN, M. 2008. Zodpovednosť súdnych orgánov za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. Bratislava: PF UK. 2008
18. SLAŠŤAN, M. 2009. Budúcnosť Európskej únie: Lisabonská zmluva a Slovensko. Bratislava: EUROIURIS. 2009
19. STREINZ, R. 2003. Europarecht. Heidelberg: C.F. Müller. 2003. ISBN 3-8114-1828-9
20. ŠÍBL, D. a ŠÁKOVÁ, B. 2002. Svetová ekonomika. Bratislava: Sprint. 2002. ISBN 80-88848-98-9
21. TICHÝ, L. a kol. 1999. Evropské právo. Praha: C.H. BECK. 1999. ISBN 80-7179-113-X

Zoznam súdnych rozhodnutí

1. ESD. 1990. C-177/88 Dekker v. Stichting voor Jong Volwassen Plus
2. ESD. 1990. C-213/89 Factortame I.
3. ESD. 1991. C-6 a 9/90 Francovich and Bonifaci v. Italy
4. ESD. 1996. C-46/93 a C-48/93 Brasserie du Pecheur SA v. Germany a R. v. Secretary of State for Transport, ex. Parte Factortame Ltd. and others
5. ESD. 2001. C-453/99 Courage Lt. v Creham
6. ESD. 1971. 5/71 Aktien-Zuckerfabrik Schoppenstedt v. Council.
7. ESD. 1969. 9/69 Sayag v. Leduc
8. ESD. 1962. 18/60 Worms v. High Authority
9. ESD. 1991. C-96/89 Commission v. Netherlands
10. ESD. 1979. 141/78 France v. UK
11. ESD. 2000. C-388/95 Belgium v. Spain
12. ESD. 1998. C-215/97. Bellone v. Yokohama. ECR I-2191
13. ESD. 1970. C-9/70. Franz v. Finanzamt Traunstein
14. ESD. 1975. C-74/74, Kamdfmeyer v. Komisia. ECR 533
15. ESD. 1976. C-33/76. Rewe
16. ESD. 1976. C-45/76. Comet
17. ESD. 1982. C-199/82. San Giorgio
18. ESD. 1993. C-431/93. Van Schijndel

19. ESD.1991.C-96/91. Komisia v. Španielsko
20. ESD.1993. C-312/93. Peterbroeck
21. ESD. 1995.C-242/95. GT-Link
22. ESD.1997.C-106/77.Simmenthal
23. ESD.1993.C-431/93. Van Schijndel
24. ESD.1976.C-107/76. Hoffmann-La Roche
25. ESD.1982.C-36/82.Morson
26. ESD.1981. C-283/81. CILFIT
27. ESD.1980.C-126/80. Salonia
28. ESD.1989. C 348/89. Mecnarte
29. ESD.1962. C-26/62. NV Algemene Transport-en Espeditie Onderneming van Gend & Loos v.Netherlands Inland Revenue Administration
30. ESD.1970. C-11/70. Internationale Handelsgesellschaft GmbH v. Einfuhr und Vorrastelle für Getreide und Futtermittel
31. ESD. 1988. C-103/88. Fratelli Constanzo SpA v. Comune di Milano
32. ESD. 1984. Von Colson a Kamann v. Spolková krajina Severné Porýnie – Vestfálsko
33. ESD.2009.Walz v. Európska komisia. 2009. Rozhodnutie č. 2009/C 301/14 zo dňa 22.07.2009

Iné zdroje

1. EURÓPSKA KOMISIA.2009.Váš sprievodca Lisabonskou zmluvou. Luxemburg: Úrad pre publikácie EÚ.2009
2. EURÓPSKA KOMISIA.2008.Biela kniha o žalobe na náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES.Brusel:EK.2008
3. FEDERIČ,I.2009.Národná stratégia ochrany finančných záujmov Európskeho spoločenstva v Slovenskej republike. Bratislava: Úrad vlády SR.2009
4. GOLIÁNOVÁ,L.2007. Verejná správa. Bratislava. 3/2007
5. PINZ,J.2001. Suverénny štát a eurointegrace In visu theoriae iuris. In: Teoretické súvislosti vstupu suverénneho štátu do Európskej unie. Materiály z medzinárodnej konferencie konanej v dňoch 28.-30. marca 2001 v Piešťanoch. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV/ Slovak Academic Press, spol. s r.o. 2001
6. SIMAN, M.2007. Prejudiciálne konanie. Justičná revue. 8-9/2007

7. SPOLOČNOSŤ PRE TRVALE UDRŽATELNÝ ROZVOJ SR.2009. Obchodovanie s emisnými kvótami na Slovensku. CEPA. 2009
8. ŠIŠKOVÁ,N. 2007. Základní lidská práva jako součást *acquis communautaire*, jehož převzetí je podmínkou pro vstup do EÚ. Zborník. Bratislava. 2007
9. ŠTURC,B. a ČURLEJOVÁ,L.2009.Grécky problém eurozóny. Bratislava: KBMF NHF EU.2009
10. Úrad vlády ČR a kol. autorov.2008. Když se řekne Lisabonská smlouva. Perspektiva fungování Evropské unie podle nového smluvního rámce.Praha:: Urad vlády ČR.2008

Elektronické zdroje

1. EUROINFO.2009.EÚ vstúpila do novej éry – platí Lisabonská zmluva.2009.dostupné na: [<http://www.euroinfo.gov.sk/index/go.php?id=1860>].s.2.[02.12.2009]
2. EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : [http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm].s.2-3.[01.12.2009]
3. EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : [http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm].s.2-3.[01.12.2009]
4. EUROPA.2009.Lisabonská zmluva - zmluva v skratke. 2009. dostupné na : [http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_sk.htm].s.3-4.[01.12.2009]
5. EPI.2009.Niekoľko poznámok k hlavným konaniam na Európskom súdnom dvore. 2009. dostupné na: [<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.ascx&MID=221&phContent=~/EDL/ShowArticle.ascx&ArticleId=26502>].s.3.[02.12.2009]
6. EPI.2009.Niekoľko poznámok k hlavným konaniam na Európskom súdnom dvore. 2009. dostupné na: [<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~/Main/TArticles.ascx&MID=221&phContent=~/EDL/ShowArticle.ascx&ArticleId=26502>].s.1.[02.12.2009]
7. EURÓPSKA KOMISIA.2009.Ako presadiť spoje práva. 2009. dostupné na: [http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_sk.htm].s.2.[02.12.2009]
8. EURÓPSKA KOMISIA.2009.Ako presadiť spoje práva. 2009. dostupné na: [http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_sk.htm].s.4.[02.12.2009]
9. EURÓPSKA KOMISIA.2007.Uplatňovanie práva Spoločenstva. 2007. dostupné na: [http://ec.europa.eu/community_law/infringements/application_monitoring_sk.htm].s.12 [02.12.2009]
10. EKOFORUM.2007.Európska komisia pritlačila na Slovensko kvôli Tichej doline. dostupné na: [<http://www.ekoforum.sk/ts/europska-komisja-pritlacila-na-slovensko-kvoli-tichej-doline>].s.1.[02.12.2009]

11. EKOFORUM.2007. Európska komisia pritlačila na Slovensko kvôli Tichej doline. dostupné na: [<http://www.ekoforum.sk/ts/europska-komisija-pritlacila-na-slovensko-kvoli-tichej-doline>].s.3.[02.12.2009]
12. EUROPA.2007. Komisia začala konania vo veci porušenia právnych predpisov proti siedmim členským štátom, ktoré neimplementovali smernicu o finančnej transparentnosti dostupné na: [<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1667&format=HTML&aged=1&language=SK&guiLanguage=en>].s.3.[02.12.2009]
13. SME.2007. Komisia začala voči Bulharsku ďalšie konanie. dostupné na: [<http://ekonomika.sme.sk/c/3610184/komisija-zacala-voci-bulharsku-dalsie-konanie.html>].s.2.[02.12.2009]
14. FORBES.2008. EU says 'Lex MOL' scrutiny not part of antitrust inquiry into OMV buy of MOL. dostupné na: [<http://www.forbes.com/feeds/afx/2008/02/01/afx4602978.html>].s.2.[02.12.2009]
15. EURACTIV.2008. Komisia začína konanie voči Slovensku pre monopol pošty. dostupné na: [<http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/clanok/komisija-zacina-konanie-voci-slovensku-pre-monopol-posty>].s.2.[02.12.2009]
16. TREND.2007. Rekordné pokuta pre výťahárov. dostupné na: [<http://firmy.etrend.sk/firmy-nefinancny-sektor/rekordna-pokuta-pre-vytaharov.html>].s.3.[02.12.2009]
17. ÚRADNÝ EU. C 269/45. Rozsudok Súdu prvého stupňa zo 17. septembra 2007 – Microsoft /Komisia dostupné na: [<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do>].s.3.[02.12.2009]
18. PRAVDA.2009. Intel dostal od únie rekordnú pokutu dostupné na: dostupné na: [http://vat.pravda.sk/intel-dostal-od-unie-rekordnu-pokutu-dsg-/sk_vtech.asp?c=A090512_152146_sk_vtech_p35].s.3.[02.12.2009]
19. HOSPODÁRSKE NOVINY.2008. Európska komisia udelila výrobcovi vosku pokutu za kartel. HNONLINE. dostupné na: [http://hn.hnonline.sk/2-28566040-k10000_detail-68].s.1.[02.12.2009]
20. VYVLASTŇOVANIE: Únia zažalovala Slovensko, zaslali tri varovania. dostupný na [<http://www.vyvlastnenie.sk/clanok/a/unia-zaluje-slovensko-zaslala-tri-varovania/> s.1.[02.12.2009]
21. PRAVDA.2009. Únia zažalovala Slovensko, zaslali tri varovania. dostupný na [http://spravy.pravda.sk/ek-zastavila-konanie-voci-slovensku-pre-sporny-nastenkovy-tender-10q-/sk_svet.asp?c=A091120_145344_sk_svet_p23 s.1.[02.12.2009]
22. ČAS.2009. Dôvera zažalovala Slovensko: Do boja idú právnici Obamu. dostupný na : [<http://www.cas.sk/clanok/103221/dovera-zazalovala-slovensko-do-boja-idu-pravnici-obamu.html>]s.1.[02.12.2009]

Internetové zdroje

- [1.] <http://aprox.government.gov.sk>
- [2.] <http://ec.europa.eu>
- [3.] <http://etrend.sk>
- [4.] <http://hnonline.sk>

- [5.] <http://hn.idnes.cz>
- [6.] <http://euroinfo.gov.sk>
- [7.] <http://eur-lex.europa.eu>
- [8.] <http://sme.sk>
- [9.] <http://pravda.sk>
- [10.] <http://justice.gov.sk>
- [11.] <http://enviro.gov.sk>
- [12.] <http://economy.gov.sk>
- [13.] <http://law.muni.cz>
- [14.] <http://cas.sk>
- [15.] <http://euroiurus.gov.sk>
- [16.] <http://euroedu.cz>

Výstupy autora z vedeckej činnosti skúmanej problematiky

AFD – Publikované príspevky na domácich vedeckých konferenciách

HUDOBA,I.2009.Ekonomické a právne aspekty zodpovednosti podľa európskeho práva. In: Merkúr 2009: výsledky vedeckej práce mladých vedeckých pracovníkov. [CD-ROM]. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v rámci Európskeho týždňa vedy: Bratislava. OF EUBA. 2009. ISBN 978-80-225-2856-6. – s.124-129

Zoznam skratiek

APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation/ Ekonomické zoskupenie Ázie a Tichomoria
CEFTA	Central European Free Trade Agreement/ Stredoeurópske združenie voľného obchodu
CKU	centrálny kontaktný útvar
ECB	Európska centrálna banka
EERP	Európsky plán hospodárskej obnovy
EFTA	European Free Trade Association/ európske združenie voľného obchodu
EK	Európska komisia
ES	Európske spoločenstvo
ESD	Európsky súdny dvor
ESUO	Európskeho spoločenstva uhlia a ocele
EU	Európska únia
EU ETS	European Union Emissions Trading Scheme/ Schéma európskej únie o obchodovaní s emisiami
EURATOM	Európske združenie pre atómovú energiu
JEA	Jednotný európsky akt
NAFTA	North American Free Trade Agreement/ Severoamerické združenie voľného obchodu
NCHZ	Novácke chemické závody
OEEC	Organizáciu pre európsku hospodársku spoluprácu
OLAF	European Anti-fraud Office/ Európsky úrad boja proti korupcii
ZEU	Zmluva o európskej únii
ZFEU	Zmluva o fungovaní európskej únii
ZES	Zmluva o európskom spoločenstve